

ความเหลื่อมล้ำของโอกาสการศึกษา ทรัพย์สินครัวเรือน
และกรณีศึกษาทางเลือกการศึกษาในครัวเรือนยากจน

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์
ธันวาคม 2557

ความเหลื่อมล้ำของโอกาสการศึกษา ทรัพย์สินครัวเรือน
และกรณีศึกษาทางเลือกการศึกษาในครัวเรือนยากจน

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์
ธันวาคม 2557
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ความเหลื่อมล้ำของโอกาสการศึกษา ทรัพย์สินครัวเรือน
และกรณีศึกษาทางเลือกการศึกษาในครัวเรือนยากจน

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์
ธันวาคม 2557

ธิดิมา พลับพลึง. (2557). *ความเหลื่อมล้ำของโอกาสการศึกษา ทฤษฎีสันครวเรือน*

และกรณีศึกษาทางเลือกการศึกษาในครัวเรือนยากจน. ปริญญาโท ป.ด.

(เศรษฐศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

คณะกรรมการควบคุม: อาจารย์ ดร.สุวิมล เสงพัฒนา, ศาสตราจารย์ ดร.ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์โอกาสของความสำเร็จทางการศึกษา ระดับอุดมศึกษา และ 2) วิเคราะห์การตัดสินใจของครัวเรือนเกี่ยวกับทางเลือกการศึกษาคือในระดับอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส.) ของนักเรียนสายสามัญและสายอาชีวศึกษาใช้แนวคิดทฤษฎีทุนมนุษย์ วิเคราะห์ตามแบบจำลองโลจิสติกพหุกลุ่ม (Multinomial Logistic Model) และแบบจำลองโพรบิต (Probit Model) โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี 2554 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ และข้อมูลปฐมภูมิจากครัวเรือน 662 ราย จากสี่จังหวัด พบว่า 1) รายได้และสินทรัพย์ทางการเงินของครัวเรือนทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำของโอกาสของความสำเร็จทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี มากกว่าหลักสูตร 2 ปี อีกทั้งระดับการศึกษาหัวหน้าครัวเรือนและสินทรัพย์ทางการเงินของครัวเรือนชนบทมีผลกระทบทางตรงและผลกระทบร่วมกันต่อโอกาสของความสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี และอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี และ 2) ก) รายได้ที่เพิ่มขึ้นทุก 1,000 บาท จะเพิ่มโอกาสของการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของนักเรียนสายสามัญ ร้อยละ 10 แต่จะลดโอกาสเลือกเรียน ปวส. ร้อยละ 2 ข) สินทรัพย์สุทธิของครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นทุก 10,000 บาท จะสนับสนุนให้มีโอกาสศึกษาต่อของนักเรียนสายสามัญ ร้อยละ 0.4 ค) พ่อแม่ที่มีเวลาเอาใจใส่การเรียนแก่บุตรเพิ่มขึ้นจะลดโอกาสการศึกษาต่อ ปวส. ของนักเรียนสายสามัญ ร้อยละ 7 ง) ทักษะของผู้ปกครองมีนัยสำคัญต่อโอกาสการศึกษาต่อ ปวส. ของนักเรียนสายอาชีวศึกษา จ) มาตรการการคลังเพื่อการศึกษาที่เสนอทุนให้เปล่าแก่นักเรียนยากจนเป็นการขยายโอกาสให้เรียนอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส.) เพิ่มขึ้นร้อยละ 4 หรือเท่ากับ 6,000 คนต่อปี จะมีค่าใช้จ่ายทางการคลังของภาครัฐปีละ 912 ล้านบาท ดังนั้นรัฐควรสนับสนุนทุนแบบให้เปล่าเพื่อเพิ่มสัดส่วนผู้เรียนสายอาชีวศึกษาและทุนกู้ยืมเพื่อการประกอบอาชีพแก่ครัวเรือนยากจนในชนบท

UNEQUAL EDUCATIONAL OPPORTUNITY, FAMILY ASSET AND
THE CASE STUDY OF EDUCATIONAL CHOICE AMONG
POOR HOUSEHOLDS

Presented in partial fulfillment of the requirements for the
Doctor of Philosophy Program in Economics
at Srinakharinwirot University
December 2014

Thitima Plubplueng. (2014). *Unequal Educational Opportunity , Family Asset and The Case Study of Educational Choice among Poor Households.*
Dissertation, Ph.D. (Economics) Bangkok: Graduate School,
Srinakharinwirot University. Advisor Committee: Dr. Suwimon Hengpatana,
Prof. Dr. Direk Patamasiriwat.

The objectives of this research were to analyze 1) the opportunity of educational success in higher education, and 2) the decision-making of households about the educational choices for Vocational Higher Education (VHE), general and vocational track students, using human capital theory. The analysis was based on multinomial logistic model and probit model using secondary data from the Household Socio-Economic Survey in 2011 of National Statistics Office and primary data from 662 households in four provinces in Thailand. The findings showed that 1) households' income and financial asset caused more inequality of educational opportunity in higher education 4-year-program than 2-year-program and household heads' educational levels and financial assets of rural households affected direct term and interaction term on inequality of educational opportunity in Vocational Higher Education and Higher Education. And 2) i) the 1,000 baht increased income increased 10 percent of opportunities to study in higher education for general track students, but it decreased 2 percent of opportunities to study in VHE. ii) every 10,000 baht increased net asset of households increased 0.4 percent of opportunities to continue studying in higher education for general track students iii) more parent-time spending on child education decreased 7 percent of opportunities in VHE to study for general track students . iv) parents' attitudes were significant for the opportunities to study in VHE. v) the fiscal strategy for education that proposed the free supporting funds for poor students increased the educational opportunities of the poor VHE students at least 4 percent (6,000 students) per year. This means that there could be a 912 million baht Thai public burden, so the government should support free funds to increase the proportion of vocational higher education learners as well as loan funds for careers of poor rural households.

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

ความเหลื่อมล้ำของโอกาสการศึกษา ทรัพยากรครัวเรือน
และกรณีศึกษาทางเลือกการศึกษาในครัวเรือนยากจน

ของ

ธิติมา พลัปปลิ่ง

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.....คนบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สันติวัฒนกุล)

วันที่ เดือน ธันวาคม พ.ศ. 2557

อาจารย์ที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

.....ที่ปรึกษาหลักประธาน
(อาจารย์ ดร.สุวิมล เสงพัฒนา) (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุจิตรา ชำนิวิกย์กรณ์)

.....ที่ปรึกษาร่วมกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์) (อาจารย์ ดร.สุวิมล เสงพัฒนา)

.....กรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.อรรถิพย์ ราชภูริณิคม)

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย

จาก

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

งานวิจัยนี้ได้รับรางวัลข้อเสนอโครงการวิจัยดีเด่น (ระดับปริญญาเอก)

จาก

สำนักส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (สสค.)

ประกาศคุณูปการ

การศึกษาและเรียบเรียงปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงด้วยดี ข้าพเจ้าขอกราบ
ขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.สุวิมล เสงฆ์พัฒนา และศาสตราจารย์ ดร.ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ ที่ได้กรุณา
เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาปริญญาานิพนธ์ และให้คำปรึกษาทางด้านวิชาการ ข้อคิดเห็นต่าง ๆ ของการวิจัย
ตลอดจนเสียสละเวลาอันมีค่าในการตรวจแก้ไขบทความที่ดีพิมพ์และรูปเล่มปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้จน
สำเร็จสมบูรณ์ ขอกราบขอบพระคุณประธานและกรรมการสอบปากเปล่า ผู้ช่วยศาสตราจารย์
ดร.สุจิตรา ชำนิวิกย์กรณ์ และรองศาสตราจารย์ ดร.อรรถิพย์ ราษฎร์นิยม ที่ได้กรุณาแนะนำและแก้ไข
ให้ปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น อีกทั้งคุณอาจารย์ประจำหลักสูตรปริญญาเอกทุกท่าน อาทิ
รองศาสตราจารย์ ดร.เรณู สุขารมณ์ รองศาสตราจารย์ ดร.ชมพูนุท โกสลากร เพ็ญพูนวิวัฒน์ และ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สารี วรวิสุทธิสารกุลที่สร้างแรงบันดาลใจและเป็นที่กำลังใจสำคัญในการเลือก
ศึกษางานด้านเศรษฐศาสตร์การศึกษา

ขอขอบคุณทุนการศึกษาปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
(ต้นสังกัด) ทุนอุดหนุนการวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และขอขอบคุณ
รางวัลข้อเสนอโครงการวิจัยดีเด่นจากสำนักส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (สสค.)
ซึ่งรางวัลนี้เป็นกำลังใจที่สำคัญทำให้เกิดความมุ่งมั่นในการเป็นนักเศรษฐศาสตร์การศึกษาอีกคนหนึ่ง
ในประเทศไทย เนื่องจาก สสค. นำโดย ดร.ไกรยศ ภัทราวาท ผู้เชี่ยวชาญนโยบายด้านเศรษฐศาสตร์
การศึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิของ สสค. หลายท่าน ได้กรุณาแนะนำการค้นคว้าเพิ่มเติมและตั้งโจทย์วิจัย
ที่น่าสนใจเพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนางานวิจัย อันจะเป็นประโยชน์แก่สังคมและประเทศชาติต่อไป
ในอนาคต

ท้ายที่สุดนี้ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณ พ.ต.อ. ชัยรัตน์ รูปสุวรรณ์ และคุณสุนันท์ รูป
สุวรรณ์ บิดาและมารดาที่ช่วยแบ่งเบาภาระดูแลหลาน (ลูกสาวของข้าพเจ้า) ให้ เพื่อให้ข้าพเจ้าได้เรียน
และทำงานวิจัยนี้สำเร็จด้วยระยะเวลารวดเร็ว อีกทั้ง ผศ.ดร.ปิยพงศ์ พลับพลึง (สามี) ที่ทำหน้าที่
ผู้ช่วยนักวิจัยในการเก็บข้อมูลภาคสนาม รวมถึงลูกสาว น้องสาว เพื่อน พี่และน้องที่ใกล้ชิดที่มีส่วนร่วม
ในการสนับสนุนเวลา ความคิดและเป็นที่กำลังใจด้วยดีมาตลอด ณ โอกาสนี้ คุณประโยชน์และความดี
ของปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้ขอมอบให้แต่บิดา มารดา ตลอดจนบูรพคณาจารย์ทุกท่าน ผู้ซึ่งได้ประสิทธิ์
ประสาทวิชาความรู้และเป็นที่เคารพรักยิ่งของข้าพเจ้า ส่วนความบกพร่องอันใดที่เกิดขึ้นจากการ
ปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้ ข้าพเจ้าน้อมรับไว้เพียงผู้เดียว

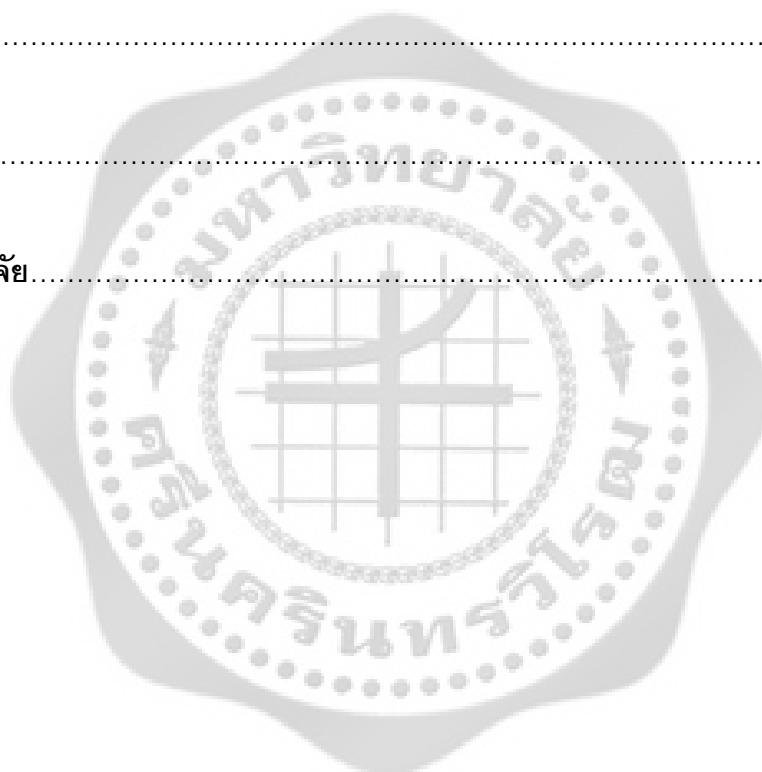
ธิดิมา พลับพลึง

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	10
ความสำคัญของการวิจัย.....	10
ขอบเขตการวิจัย.....	11
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	14
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	16
สมมติฐานในการวิจัย.....	20
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	22
อุดมศึกษาไทย.....	22
แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา.....	37
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	48
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	78
การกำหนดประชากรและเลือกกลุ่มตัวอย่าง.....	78
การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา.....	83
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	85
การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	87
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	97
ส่วนที่ 1.....	98
ส่วนที่ 2.....	117

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5 บทสรุป.....	157
สรุปผลการวิจัย.....	157
อภิปรายผลการวิจัย.....	160
ข้อเสนอแนะการวิจัย.....	175
บรรณานุกรม.....	182
ภาคผนวก.....	196
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	207

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 จำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามชนชั้นรายได้เฉลี่ยของครัวเรือน และ ระดับการศึกษาสูงสุดของหัวหน้าครัวเรือน.....	3
2 งบประมาณรายจ่ายด้านการศึกษา จำแนกตามลักษณะเศรษฐกิจ ปีงบประมาณ 2550-2556	27
3 ความแตกต่างของเกณฑ์การสมัครรับทุนระหว่าง กยศ. และ กรอ.....	35
4 ระดับการศึกษารุ่นลูก อายุระหว่าง 23-30 ปี.....	79
5 จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เก็บข้อมูลจากสถาบันการศึกษาแต่ละพื้นที่.....	82
6 การกระจายข้อมูลตามอายุบุตร (23-30 ปี) เพศ จำแนกตามสภาพเมือง.....	98
7 กระจายข้อมูลของบุตรอายุ 23-30 ปี จำแนกตามภูมิภาคและสภาพเมือง.....	99
8 ผลการประมาณความน่าจะเป็นที่จะสำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี และหลักสูตร 4 ปี เปรียบเทียบกันระหว่างครัวเรือนเขตเมืองและชนบท.....	110
9 ผลกระทบส่วนเพิ่มของการเปลี่ยนแปลงสินทรัพย์ทางการเงินและระดับการศึกษา หัวหน้าครัวเรือนต่อโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของบุตร.....	114
10 โอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของเขตเมืองและชนบท.....	114
11 จำนวนนักเรียนจำแนกตามประเภทโรงเรียนและระดับชั้นใน 4 จังหวัด.....	117
12 ความแตกต่างของรายได้ของครัวเรือนตามอาชีพหัวหน้าครัวเรือน.....	118
13 ความแตกต่างของสินทรัพย์สุทธิครัวเรือนตามอาชีพหัวหน้าครัวเรือน.....	119
14 การเปรียบเทียบรายได้และสินทรัพย์สุทธิครัวเรือนที่มีต่อการตัดสินใจศึกษาต่อ (y1).....	121
15 การเปรียบเทียบรายได้และสินทรัพย์สุทธิครัวเรือนที่มีต่อทางเลือกอุดมศึกษา (y2).....	122
16 สถิติพรรณนาของตัวแปรเชิงปริมาณในแบบจำลอง.....	123
17 สถิติพรรณนา (ความถี่ และร้อยละ) ของตัวแปรเชิงคุณภาพในแบบจำลอง.....	124
18 ความน่าจะเป็นในการศึกษาต่ออุดมศึกษาของนักเรียนสายสามัญและ สายอาชีวศึกษา.....	127
19 ความน่าจะเป็นในการเลือกศึกษาต่อ ปวส. ของนักเรียนสายสามัญและ สายอาชีวศึกษา.....	129
20 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของทัศนคติผู้ปกครองเกี่ยวกับการศึกษาต่อของบุตร.....	135

บัญชีตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
21 ความสัมพันธ์ระหว่างโครงการช่วยเหลือจากรัฐกับกลุ่มรายได้ตามสายการเรียน.....	136
22 คะแนนเฉลี่ยข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษาของผู้ปกครอง.....	138
23 ผลการประมาณความน่าจะเป็นของนักเรียนสายสามัญที่จะเปลี่ยนไปเรียน สายอาชีวศึกษาจากสถานการณ์สมมติที่จำลองขึ้น.....	151
24 คะแนนเฉลี่ยเปรียบเทียบความคิดเห็นในการศึกษาต่อของนักเรียนทั้งสอง สายการเรียน.....	154

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 ร้อยละของนักเรียน นิสิต นักศึกษา ในระบบโรงเรียนต่อประชากรในวัยเรียน จำแนกตามชั้นและระดับการศึกษา ปีการศึกษา 2550-2554.....	2
2 ร้อยละกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามฐานะทางเศรษฐกิจ (คนรวยและคนจน) และระดับ การศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนที่สำเร็จการศึกษาสูงสุด.....	4
3 กรอบแนวคิดส่วนที่ 1 ความสำเร็จทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของบุคคล.....	18
4 กรอบแนวคิดส่วนที่ 2 การตัดสินใจศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของบุตรในครัวเรือน.....	19
5 ระบบการศึกษาไทย.....	24
6 อัตราผลตอบแทนการศึกษาต่อ ปวส.....	43
7 อัตราผลตอบแทนการศึกษาต่อปริญญาตรี.....	44
8 การตัดสินใจลงทุนการศึกษาของพ่อแม่.....	46
9 ระดับการศึกษาของบุตรจำแนกตามสภาพเมือง.....	100
10 ระดับการศึกษาของบุตรจำแนกตามกลุ่มควินไทล์ของรายได้ครัวเรือน.....	102
11 ระดับการศึกษาของบุตรจำแนกตามกลุ่มควินไทล์สินทรัพย์สุทธิของครัวเรือน.....	103
12 ระดับการศึกษาของบุตรจำแนกตามกลุ่มสินทรัพย์ทางการเงินของครัวเรือน.....	104
13 ระดับการศึกษาของบุตรจำแนกตามระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน.....	105
14 kernel density ของรายได้และสินทรัพย์สุทธิครัวเรือน.....	120
15 ความน่าจะเป็นการตัดสินใจศึกษาต่อและเลือกศึกษาต่อ ระดับอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส.)	132
16 ความคิดเห็นผู้ปกครองต่อมาตรการการคลังเพื่อการศึกษาที่นำเสนอรูปแบบที่ 1.....	140
17 ความคิดเห็นผู้ปกครองต่อมาตรการการคลังเพื่อการศึกษาที่นำเสนอรูปแบบที่ 2.....	141
18 การตัดสินใจของผู้ปกครองให้บุตรศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาก่อนมีนโยบายรัฐ.....	142
19 การตัดสินใจสนับสนุนการศึกษาต่ออุดมศึกษาแก่บุตรหลังมีนโยบายรัฐ.....	143
20 การตัดสินใจเลือกศึกษาต่ออุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี และ 4 ปี หลังมีนโยบายรัฐ.....	144
21 การสนับสนุนการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาก่อนมีนโยบายรัฐจำแนกตามรายได้.....	146
22 การตัดสินใจสนับสนุนการศึกษาต่ออุดมศึกษาแก่บุตรหลังมีนโยบายรัฐจำแนก ตามกลุ่มรายได้ครัวเรือนจนและไม่จน.....	146

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
23 การตัดสินใจเลือกศึกษาต่ออุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี และ 4 ปี หลังมีนโยบายรัฐ จำแนกตามกลุ่มครัวเรือนจนและไม่จน.....	147
24 สถานการณ์สมมติต่อการตัดสินใจเปลี่ยนสายการเรียนของนักเรียนสายสามัญ.....	148
25 ความสนใจที่มีต่อมาตรการทางการศึกษาในเปลี่ยนสายการเรียนที่จำลองขึ้น จำแนกตามฐานะทางเศรษฐกิจ.....	149

บทที่ 1

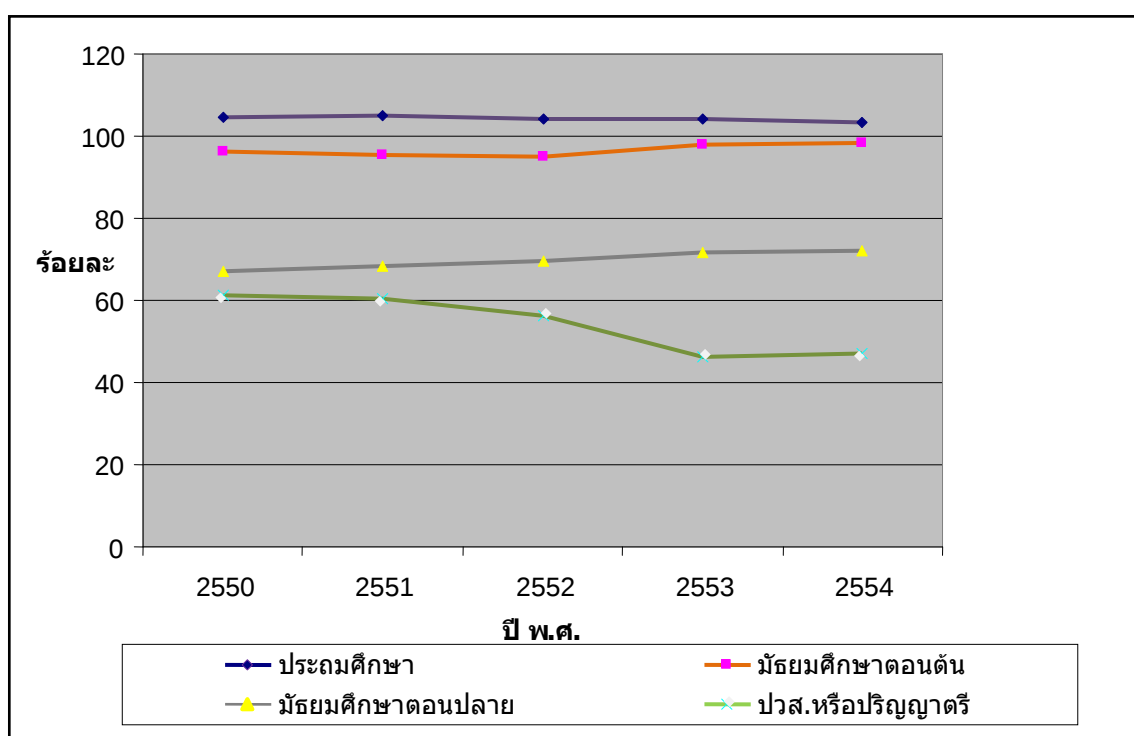
บทนำ

ภูมิหลัง

การศึกษาเป็นการกระบวนการสร้างและสะสมทุนทางปัญญา ความรู้ และทักษะแก่มนุษย์ เพื่อใช้ในการสร้างกิจกรรมเพิ่มผลผลิตและหารายได้ในอนาคต ซึ่งมีความสำคัญต่อการเลื่อนขั้นทางเศรษฐกิจและสังคมของบุคคลและครัวเรือนในระยะยาว โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กด้อยโอกาสที่มีฐานะยากจน (Baum; & Ma, 2007; Haveman; & Wolfe, 1995; Kane, 2004) นักเศรษฐศาสตร์จึงให้ความสำคัญต่อการลงทุนทางการศึกษาว่ามีความสำคัญไม่ด้อยกว่าการลงทุนในการซื้อเครื่องมือ เครื่องจักร อุปกรณ์ อีกทั้งเป็นยุทธศาสตร์ที่ภาครัฐให้ความสำคัญเนื่องจากเป็นหัวใจของการพัฒนาประเทศ Schultz (1961) Becker (1962) และ Mincer (1974) แสดงให้เห็นว่าการลงทุนทางการศึกษาเป็นการลงทุนที่คุ้มค่าต่อบุคคลและสังคมโดยรวมโดยยืนยันสอดคล้องเหมือนกันว่าระดับการศึกษาที่สูงขึ้น จะทำให้บุคคลมีรายได้ตลอดชีวิตและอาชีพที่ดีกว่าบุคคลที่จบการศึกษาในระดับที่ต่ำกว่า (Card, 1999; Harmon, Oosterbeek; & Walker, 2003 ; Psacharopoulos, 1995) และเกิดผลกระทบภายนอกด้านดีกับสังคม เช่น ระบบสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมดีขึ้น ลดปัญหาความยากจนและอาชญากรรม สังคมอยู่ดีมีสุข (McMahon, 2009) อีกทั้งมีผลให้ประเทศมีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น (Acemoglu; & Angrist, 2001) ดังนั้นทุกประเทศจึงให้ความสำคัญกับการลงทุนในงบประมาณทางการศึกษาจำนวนมาก เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศอย่างยั่งยืน

Psacharopoulos (1994) ได้ระบุชัดถึงการเพิ่มขึ้นของสัดส่วนทุนมนุษย์ในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาที่สูงกว่าประเทศกลุ่มพัฒนาแล้วโดยเปรียบเทียบเนื่องจากประเทศกำลังพัฒนาเหล่านั้นได้เพิ่มการจัดสรรงบประมาณรายจ่ายด้านการศึกษาสูงกว่าในอดีต ทำให้ประเทศกำลังพัฒนามีอัตราผลตอบแทนทางการศึกษาสูงกว่าประเทศกลุ่มพัฒนา สำหรับประเทศไทยตั้งแต่ปี 2546 มีงบประมาณรายจ่ายทางการศึกษามากกว่าร้อยละ 20 ของงบประมาณรายจ่ายทั้งหมดอย่างต่อเนื่อง ซึ่งถือว่าเป็นสัดส่วนที่สูงเมื่อเทียบกับประเทศในกลุ่มเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วยกัน (World Bank, 2009) และจากการลงทุนทางการศึกษาจำนวนมากอย่างต่อเนื่องของประเทศไทยทำให้เด็กมีโอกาสดูได้เรียนในการศึกษาภาคบังคับในอัตราส่วนที่สูง เมื่อพิจารณาอัตราคงอยู่ของนักเรียนวัยเรียนต่อประชากรในวัยเรียนปี 2550-2554 โดยต่อเนื่องกัน ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษาตอนต้น มีอัตราส่วนที่สูงมากเฉลี่ยประมาณร้อยละ 104 และ 98 ขณะที่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และระดับปริญญาตรีมีอัตราส่วนเฉลี่ยร้อยละ 71 และ 46 ตามลำดับ (ภาพประกอบ 1) ทั้งนี้เนื่องจาก

การกำหนดกฎหมายการศึกษาภาคบังคับ ตั้งแต่ พ.ศ. 2464 จนกระทั่งปัจจุบันได้กำหนดไว้ 9 ปี โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เด็กไทยได้มีโอกาสเรียนในระดับการศึกษาที่สูงที่สุดตามศักยภาพและความสามารถของตนโดยเฉพาะคนยากจนหรือกล่าวได้ว่าการกำหนดการศึกษาภาคบังคับนั้นส่งผลให้เยาวชนทุกคนไม่ว่าพ่อแม่จะมีฐานะร่ำรวยหรือยากจนได้มีโอกาสทางการศึกษาในระดับประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ทัดเทียมกัน

ภาพประกอบ 1 ร้อยละของนักเรียน นิสิต นักศึกษา ในระบบโรงเรียนต่อประชากรในวัยเรียน จำแนกตามชั้นและระดับการศึกษา ปีการศึกษา 2550-2554

ที่มา: ข้อมูลสถิติ กระทรวงศึกษาธิการ, 2556

ขณะที่โอกาสการศึกษาระดับอุดมศึกษา(ปวส.และปริญญาตรี)ของคนจนและคนรวยแตกต่างกันอย่างมาก จากการคำนวณของผู้วิจัยในตาราง 1 แสดงให้เห็นสัดส่วนของคนจนโดยพิจารณาจากชนชั้นรายได้ที่ 1-2 ซึ่งเป็นกลุ่มคนจนที่สุดโดยเปรียบเทียบมีโอกาสทางการศึกษาในระดับที่สูงกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายหรืออาชีวศึกษาศึกษาไม่เกินร้อยละ 11 ขณะที่คนรวยที่สุดในชนชั้นที่ 9-10 มีสัดส่วนคนที่เรียนจบการศึกษาสูงกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายหรืออาชีวศึกษาไม่น้อย

กว่าร้อยละ 57 หรือ กล่าวได้ว่า คนจน 100 คน จะมีโอกาสศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา(สูงกว่ามัธยมปลายหรืออาชีวศึกษา) ประมาณ 11 คน ขณะที่คนรวย 100 คน มีโอกาสศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาอย่างต่ำประมาณ 57 คน และจำนวน 48 คน จบปริญญาตรีหรือสูงกว่า (ชนชั้นรายได้ที่ 9 มีผู้จบปริญญาตรี จำนวน 809 คน สูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 160 คน รวมเป็น 970 คน จากทั้งหมด 2,038 คน คิดเป็นร้อยละ 48)

ตาราง 1 จำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามชนชั้นรายได้เฉลี่ยของครัวเรือน และระดับการศึกษาสูงสุดของหัวหน้าครัวเรือน

หน่วย : คน

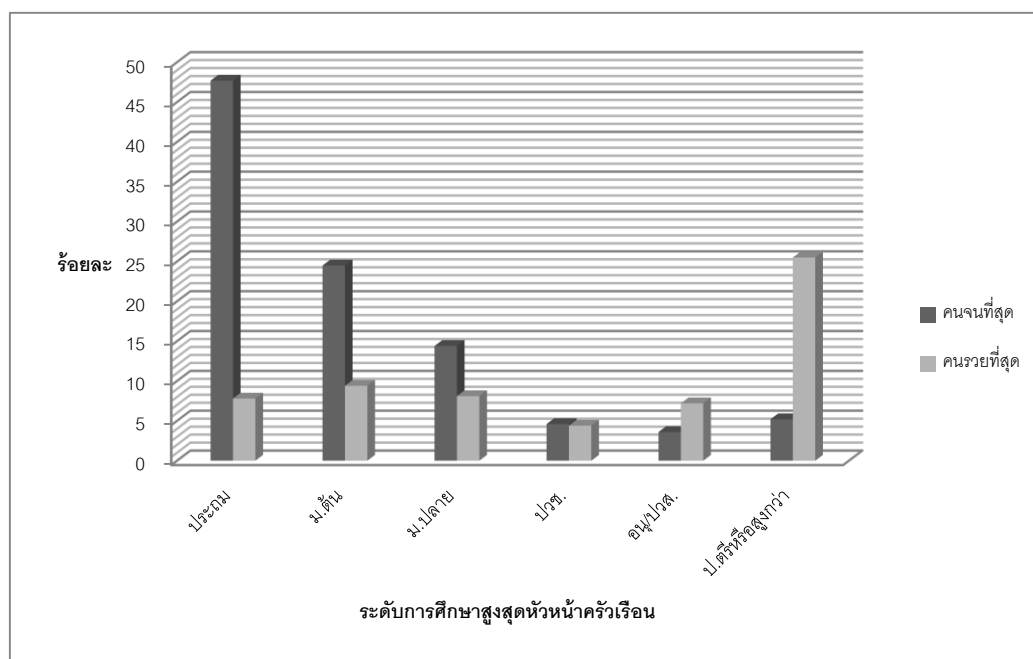
ชนชั้น รายได้	ระดับการศึกษาหัวหน้าครัวเรือน (อายุ 24-60 ปี)								%สูงกว่า ม.ปลาย/ อาชีว
	ประถม	ม.ต้น	ม.ปลาย	อาชีว ศึกษา	อนุ/ปวส.	ป.ตรี	สูงกว่า ป.ตรี	ทั้งหมด	
1	1038	500	279	87	53	81	0	2,038	0.0658
2	913	500	309	100	94	129	3	2,048	0.1104
3	799	504	321	105	113	183	3	2,028	0.1474
4	795	454	311	123	131	216	9	2,039	0.1746
5	640	499	350	127	139	275	9	2,039	0.2075
6	581	421	346	124	191	344	37	2,044	0.2798
7	465	398	306	158	180	484	39	2,030	0.3463
8	340	363	292	137	221	619	66	2,038	0.4446
9	246	268	238	123	193	809	161	2,038	0.5707
10	140	199	166	98	164	945	325	2,037	0.7039
ทั้งหมด	5,957	4,106	2,918	1,182	1,479	4,085	652	20,379	0.3050

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2554

หมายเหตุ: คำนวณโดยผู้วิจัย

และเพื่อให้เห็นความแตกต่างของโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาระหว่างคนรวยกับคนจนอย่างชัดเจนมากขึ้น ผู้วิจัยจึงนำเสนอกราฟแท่ง (ภาพประกอบ 2) โดยเลือกเฉพาะหัวหน้าครัวเรือนที่มีรายได้อยู่ในชนชั้นรายได้ที่ 1-2 ซึ่งเป็นกลุ่มคนจนที่สุด และหัวหน้าครัวเรือนที่มีรายได้ในชนชั้นที่ 9-10 เป็นกลุ่มคนรวยที่สุด จากภาพประกอบ 2 แสดงร้อยละของโอกาสทางการศึกษาสูงสุดของหัวหน้าครัวเรือนที่มีอายุตั้งแต่ 24-60 ปี พบว่า คนรวยที่สุดมีสัดส่วนร้อยละของโอกาสทาง

การศึกษาระดับอุดมศึกษามากกว่าคนจนที่สุดอย่างมากในระดับการศึกษาอนุปริญญาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง(ปวส.) ปริญญาตรีหรือสูงกว่า จากสถานการณ์ดังกล่าวจึงเกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาระหว่างคนรวยกับคนจนในสังคม

ภาพประกอบ 2 ร้อยละกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามฐานะทางเศรษฐกิจ (คนรวยและคนจน) และระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนที่สำเร็จการศึกษาสูงสุด

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2554

หมายเหตุ: คำนวณโดยผู้วิจัย

เหตุผลที่ยืนยันปัญหาความเหลื่อมล้ำดังกล่าวนี้ สืบจากโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติเกี่ยวกับข้อมูลของเด็กและเยาวชน พบว่า สาเหตุที่คนจนมีโอกาสด้านการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาน้อยกว่าคนรวย เนื่องมาจากการขาดแคลนทุนการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 71 และต้องการหารายได้ให้กับตนเองและครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 16 (Child; & Youth Survey, 2002) จึงส่งผลให้ผลตอบแทนทางการศึกษาตลอดชีวิตของคนจนยิ่งต่ำกว่าคนรวย ด้วยเหตุผลที่ถูกสถานการณ์บังคับให้เข้าตลาดแรงงานตั้งแต่อายุน้อย พ่อแม่ไม่มีเงินทุนส่งเสียและต้องการให้บุตรช่วยหารายได้เลี้ยงครอบครัว ทำให้เยาวชนส่วนใหญ่จบการศึกษาไม่เกินภาคบังคับ และมีรายได้น้อยไม่พอเลี้ยงชีพ ผลตอบแทนทางการศึกษาของคนจนที่มีการศึกษาต่ำกว่าภาคบังคับจะมีรายได้

เฉลี่ยต่ำกว่ารายได้เฉลี่ยของทั้งประเทศประมาณ 0.6-0.8 เท่า ขณะที่ผู้มีงานทำที่จบอาชีวศึกษา และอุดมศึกษาจะมีรายได้สูงกว่ารายได้เฉลี่ยของประเทศ 1.3 และ 2.3 เท่าตามลำดับ ทั้งนี้ผู้มีงานทำที่จบระดับประถมศึกษาจะมีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่าผู้จบระดับอุดมศึกษาประมาณ 3.9 เท่า (วรัญญา เตียวกุล และคณะ, 2550) และเมื่อพิจารณาอัตราผลตอบแทนทางการศึกษาของผู้ที่จบอุดมศึกษา (หลักสูตร 4 ปี) ในปี 2544-2546 จะสูงกว่าผู้ที่จบมัธยมศึกษาสายทั่วไป (มัธยมศึกษาปีที่ 4-6) โดยเฉลี่ยประมาณร้อยละ 20 และสูงกว่าผู้ที่จบสายวิชาชีพ (ประกาศนียบัตรวิชาชีพ) โดยเฉลี่ยประมาณร้อยละ 15 (Punyasavatsut et al., 2005)

การศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาในระดับปริญญาตรี (หลักสูตร 4 ปี) มีผลตอบแทนทางการศึกษาต่อบุคคลสูงกว่าระดับอนุปริญญาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพ (หลักสูตร 2 ปี) อย่างมาก (นิพนธ์ พัวพงศกรและคณะ, 2555 ; Punyasavatsut et al., 2005) และคําค่ากว่าในการตัดสินใจลงทุนทางการศึกษาของพ่อแม่และขณะเดียวกันการศึกษาหลักสูตร 4 ปี ก็มีค่าใช้จ่ายที่สูงมากกว่าหลักสูตร 2 ปี ประมาณ 3 เท่า เมื่อพิจารณาจากเกณฑ์การกำหนดวงเงินให้กู้ของกองทุนให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา (กยศ.) ปีการศึกษา 2556 ได้พิจารณาให้กู้ในส่วนของค่าเล่าเรียน ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษา และค่าครองชีพของระดับปริญญาตรีหลักสูตร 4 ปี รวมเป็นเงิน 86,400 บาทต่อปี ขณะที่ระดับ ปวท.หรือ ปวส. รวมเป็นเงิน 56,400 บาทต่อปี จึงเห็นว่าหลักสูตร 4 ปี ใช้ทั้งจำนวนเงินในการลงทุนทางการศึกษาต่อปีและจำนวนเงินทั้งหมดจนจบหลักสูตร 4 ปี มากกว่าหลักสูตร 2 ปี อีกทั้งมีความเสี่ยงว่าเด็กจะสำเร็จการศึกษาได้ตามที่พ่อแม่คาดหวังไว้ได้หรือไม่ ซึ่งแตกต่างกับการเรียนในหลักสูตร 2 ปี ที่มีโอกาสจบแน่นอนกว่า และจากต้นทุนทางการศึกษาของหลักสูตร 2 ปี ซึ่งมีค่าใช้จ่ายต่ำกว่า จึงกลายเป็นทางเลือกทางการศึกษาสำหรับครัวเรือนยากจน อีกทั้งเป็นทางเลือกสำหรับการเพิ่มโอกาสในการหางานทำ และมีรายได้ที่สูงกว่าจบระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือวิชาชีพขั้นต้น (ปวช.) หรืออย่างน้อยเมื่อจบแล้ว มีงานทำ มีรายได้เป็นของตนเองแล้วก็อาจจะเรียนต่ออีก 2 ปีจนจบปริญญาตรีได้ในภายหลัง (Pimpa, 2007) สอดคล้องกับการศึกษาในประเทศอเมริกาของ Gatlin (2008) ซึ่งพบว่าฐานะทางเศรษฐกิจหรือความมั่งคั่งของครัวเรือนมีความสัมพันธ์โดยตรงต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและมีบทบาทสำคัญในการกำหนดความสำเร็จทางการศึกษาของเด็ก กล่าวคือ เด็กที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจด้อยกว่า ซึ่งเด็กจะมีทางเลือกสูงกว่าในการเลือกศึกษาทั้งในระดับอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี หรือ 2 ปี แต่พ่อแม่ส่วนใหญ่จะสนับสนุนให้บุตรเรียนในระดับอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี มากกว่า 2 ปี และสำหรับครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจด้อยกว่านั้น ส่วนใหญ่จะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำซึ่งไม่สามารถเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยหลักสูตร 4 ปี

แต่พ่อแม่มีความต้องการสนับสนุนการศึกษาในระดับที่สูงกว่ามัธยมศึกษาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นต้น (ปวช.) จึงตัดสินใจลงทุนทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี

ดังนั้นทางเลือกในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของเยาวชนในการเรียนระดับอนุปริญญาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง(หลักสูตร 2 ปี) หรือปริญญาตรี (หลักสูตร 4 ปี) จึงพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา(เกรดเฉลี่ย) เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการตัดสินใจลงทุนทางการศึกษาของพ่อแม่ และปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของเด็กมากที่สุด คือ พื้นฐานครอบครัว (Blau and Duncan, 1967) ซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากรุ่นพ่อแม่ ได้แก่ ระดับการศึกษาของพ่อแม่ซึ่งเป็นตัวแปรแฝงที่แสดงถึงระดับความสามารถของเด็กที่อยู่ในพันธุกรรมตั้งแต่เกิดรวมถึงความตระหนักและเห็นคุณค่าในการศึกษา กล่าวคือ พ่อแม่ที่ได้รับการศึกษาสูง จะมีแนวโน้มที่บุตรจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาสูง และสำเร็จการศึกษาในระดับที่สูงด้วยเช่นกัน (Bjorklund; & Salvanes, 2010; Haveman; & Wolfe, 1995) ซึ่งตัวแปรระหว่างระดับการศึกษาของรุ่นพ่อแม่และรุ่นลูกในกลุ่มประเทศเอเชียมีความสัมพันธ์กันสูงประมาณ 0.40 (Hertz et al., 2007) จึงเป็นตัวแปรหนึ่งที่ผู้วิจัยให้ความสำคัญมากในการศึกษาครั้งนี้

นอกจากนั้น ความมั่งคั่งของครัวเรือน ยังเป็นตัวแปรหนึ่งที่มีความสำคัญและมีบทบาทต่อความสำเร็จทางการศึกษาของเด็กในระดับอุดมศึกษา ผลการวิจัยในอดีตจำนวนมากชี้รายได้เป็นตัววัดฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน(household income) ซึ่งมีผลต่อความสำเร็จทางการศึกษาของเด็กในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา แต่สำหรับในระดับอุดมศึกษานั้นตัวแปรความมั่งคั่งของครัวเรือน(household wealth)หรือสินทรัพย์(asset)จะมีบทบาทสำคัญมากกว่ารายได้ (income) ในการกำหนดความสำเร็จทางการศึกษา อีกทั้งในระดับของความมั่งคั่งของครัวเรือนที่แตกต่างกันยังมีบทบาทสำคัญในการพยากรณ์ความสำเร็จและผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของเด็กอีกด้วย

(Conley, 2001 ; Elliott, Destin; & Friedline, 2011; Kim; & Sherraden, 2011; Nam; & Hauang, 2011) เนื่องจากรายได้ของครัวเรือนไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในระดับการศึกษาที่สูงขึ้นในระดับอุดมศึกษา แม้แต่ในครัวเรือนที่มีรายได้สูงก็ตาม สินทรัพย์ของครัวเรือนจะเป็นตัวเติมช่องว่างระหว่างค่าใช้จ่ายในการเข้าศึกษาต่อในสถาบันการศึกษากับรายได้ที่มีอยู่ในปัจจุบัน นอกจากนี้สินทรัพย์ของครัวเรือนจะป้องกันปัญหาการลาออกกลางคันระหว่างเรียนเมื่อครอบครัวเกิดปัญหาภาวะเศรษฐกิจ เช่น พ่อแม่ต้องออกจากงานหรือถูกเลิกจ้าง การมีสินทรัพย์ เช่น มีบ้านหรือที่ดินเป็นของตนเองจะทำให้สามารถกู้ยืมจากสถาบันการเงินได้ จึงเพิ่มโอกาสในความสำเร็จทางการศึกษา ถึงแม้ว่าพ่อแม่จะมีการศึกษาสูงก็ตาม แต่ถ้ามีข้อจำกัดเรื่องสินทรัพย์ของครัวเรือนในการสนับสนุนการศึกษาของบุตรแล้ว ก็อาจส่งผลต่อความสำเร็จทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาได้

(Kane, 2004) ยิ่งไปกว่านั้นพ่อแม่ที่มีการศึกษาดำและมีฐานะยากจนในชนบท ขาดแคลนทุนทรัพย์

ในการสนับสนุนการศึกษาระดับสูง ถึงแม้ว่าเด็กจะมีความสามารถทางการศึกษามากเท่าใดก็ตาม ก็จะมีโอกาสน้อยมากในเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาเช่นกัน (ดิลกะ ลัทธพิพัฒน์, 2553) และนอกจากปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องอีก ซึ่งรวมทั้งทัศนคติและความคาดหวังของพ่อแม่ที่มีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจสนับสนุนการศึกษาในระดับอุดมศึกษาแก่บุตร (Keng, 2004; Jez, 2008)

นอกจากนี้แล้วการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อสายอาชีวศึกษาในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.หลักสูตร 2 ปี) ของนักเรียนยังขึ้นอยู่กับพ่อแม่ โดยเฉพาะพ่อแม่ที่มีฐานะปานกลางถึงระดับดี จะไม่นิยมให้บุตรของตนเลือกศึกษาในระดับอาชีวศึกษา เพราะมองว่าเป็นระดับการศึกษาสำหรับชนชั้นสองในสังคมหรือกลุ่มคนยากจนหรือกลุ่มคนที่ไม่มีความสามารถในการศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัยได้ (Pimpa, 2007) ประกอบกับภาพพจน์ของนักเรียน นักศึกษาจำนวนน้อยบางกลุ่มที่ชอบใช้ความรุนแรงและมีปัญหากันทะเลาะวิวาทระหว่างสถาบันการศึกษา จึงส่งผลให้พ่อแม่และสาธารณชนเกิดทัศนคติในด้านลบกับภาพลักษณ์ของสถาบันอาชีวศึกษาอื่น ๆ จากปัญหาดังกล่าวยิ่งเพิ่มโอกาสและทางเลือกให้พ่อแม่ตัดสินใจส่งบุตรเข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4-6) เพื่อสอบแข่งขันเข้าศึกษาต่อมหาวิทยาลัยในระดับปริญญาตรี (หลักสูตร 4 ปี) เพิ่มขึ้นทั้งในสถาบันรัฐและเอกชน ขณะที่ในปีการศึกษา 2556 นักเรียนสายอาชีวศึกษาที่สมัครเรียนและรับไว้ต่ำกว่าเป้าหมายจำนวนมาก ซึ่งเมื่อพิจารณาจากสัดส่วนนักเรียนที่เลือกเรียนสายอาชีวศึกษาต่อสายสามัญในระดับมัธยมศึกษาตั้งแต่ปี 2551-2553 มีสัดส่วนเฉลี่ยประมาณร้อยละ 37: 69 (ข้อมูลสถิตินักเรียนปี 2553 กระทรวงศึกษาธิการ) หรือกล่าวว่าจำนวนนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3) ตัดสินใจเลือกเรียนสายสามัญ (ม.4-6) มากเป็น 2 เท่าของสายอาชีวศึกษา (ปวช.) ดังนั้นในแผนการปฏิรูปการศึกษารอบสอง (พ.ศ. 2552-2561) จึงได้กำหนดเป้าหมายสัดส่วนผู้เรียนมัธยมศึกษาตอนปลายประเภทอาชีวศึกษาต่อสามัญศึกษาเป็น 60 : 40 โดยได้เน้นนโยบายและยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาด้านอาชีวศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการแรงงานระดับกลางหรือระดับปฏิบัติการในกลุ่มอุตสาหกรรมรวมทั้งเน้นการผลิตกำลังคนสายวิทยาศาสตร์มากกว่าสายสังคมศาสตร์ในระดับอุดมศึกษาเพื่อรองรับการแข่งขันทางการค้า การผลิต การเคลื่อนย้ายแรงงาน ทุน สินค้า และบริการ การลงทุนในระดับภูมิภาคในการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC)

การสร้างโอกาสและทางเลือกทางการศึกษาให้เยาวชนได้ศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาทั้งหลักสูตร 2 ปี หรือหลักสูตร 4 ปี ล้วนแต่เป็นสิ่งที่ดีสำหรับอนาคตของเด็ก โดยเฉพาะเด็กในครัวเรือนยากจนซึ่งมีสติปัญญาและความสามารถที่จะศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาได้ Gurley-Alloway (2009) ระบุผลการศึกษาว่าถึงแม้เงินหรือทุนทางเศรษฐกิจจะมีความสำคัญในการศึกษาต่อ

ระดับอุดมศึกษาของคนยากจนแต่ไม่พอที่จะแก้ไขความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาได้ การขาดแคลนเงินนั้นอาจจะไม่ส่งผลกระทบทางลบต่อการเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษาได้มากเท่ากับการเตรียมตัวทางสังคมและวัฒนธรรมในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของคนยากจน โดยเฉพาะในหลักสูตร 4 ปี ซึ่งพบว่านักศึกษาส่วนใหญ่ที่เลือกศึกษาในหลักสูตร 4 ปี มีการเตรียมความพร้อมทั้งทางด้านวิชาการ ทางสังคม และทางวัฒนธรรมก่อนเข้าศึกษาต่อ จึงทำให้มีแนวโน้มในการเรียนสำเร็จการศึกษามากกว่าผู้ที่ไม่ได้เตรียมตัวเพราะเหตุนี้การตัดสินใจลงทุนทางการศึกษาของครัวเรือนยากจนในการศึกษารั้งนี้ จึงพิจารณาทุนทั้งสามมิติรวมด้วยกัน กล่าวคือ ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางสังคม

สำหรับคนยากจนแล้วการได้เรียนจบอุดมศึกษาจะทำให้เขามีโอกาสในการเลือกอาชีพที่ดี ได้รับตำแหน่งหน้าที่การงานสูงขึ้น มีรายได้ตลอดช่วงชีวิตที่สูงขึ้นซึ่งเป็นการสะสมความมั่งคั่งของครัวเรือน และอาจเป็นหนทางในการเลื่อนสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจแก่ครัวเรือนในรุ่นต่อไป เพราะเหตุนี้รัฐบาลจึงเข้ามามีบทบาทในการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาให้แก่คนยากจน โดยใช้แนวคิดนโยบายการศึกษาด้านอุปสงค์หรือการเพิ่มอุปสงค์ให้แก่ผู้เรียนโดยตรง ซึ่งเป็นนโยบายที่มีความเหมาะสมในการเลือกให้ความช่วยเหลือกับคนจนได้ตรงกับกลุ่มเป้าหมายมากกว่านโยบายด้านอุปทาน จากปัญหาดังกล่าวรัฐจึงพยายามลดสัดส่วนรายจ่ายทางการศึกษาด้านอุปทาน และเพิ่มสัดส่วนรายจ่ายทางการศึกษาด้านอุปสงค์เพื่อช่วยเหลือคนยากจนมากขึ้น โดยการเพิ่มโอกาสในการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาให้กับคนจนและเป็นหนทางลดความเหลื่อมล้ำในสังคมด้วยการตั้งกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา (กยศ.) เพื่อให้เยาวชนยากจนได้กู้ยืมเรียนแล้วชำระคืนภายหลังจากสำเร็จการศึกษาซึ่งเป็นการสนับสนุนให้เยาวชนในครัวเรือนยากจนมีโอกาสได้พัฒนาทุนมนุษย์ แต่ผลการดำเนินงานของ กยศ. ตั้งแต่เริ่มก่อตั้ง พ.ศ. 2539 จนถึงปัจจุบัน ถึงแม้จะได้กำหนดสัดส่วนร้อยละ 30 ของจำนวนการปล่อยกู้ทั้งหมดให้แก่คนจน แต่ในทางปฏิบัติ กยศ. มิได้มีการดำเนินการเช่นนั้น (ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์, 2551) นอกจากนั้นผลการประเมินการดำเนินงานของ กยศ. (สมชัย ฤชุพันธุ์ และ ชลธาร วิศรุตวงศ์, 2544 สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์, 2550 และ Chapman และคณะ, 2553) พบว่า เกิดความด้อยประสิทธิภาพในการคัดกรองเยาวชนยากจนซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายเข้าสู่ระบบอุดมศึกษาตามวัตถุประสงค์ในการก่อตั้งกองทุนฯหรือกล่าวว่า กยศ. ไม่ได้เป็นช่องทางในการสร้างอุปสงค์ในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาแก่คนยากจน โดยเฉพาะครัวเรือนยากจนในชนบทที่ยังไม่มีโอกาสในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา (อดิสร อิศรางกูร ณ อยุธยา และสุจิตรา ชำนิวิกย์กรณ์, 2554).

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลเชิงลึกเพื่อทดสอบบทบาทของความมั่งคั่งครัวเรือนที่มีผลต่อโอกาสทางการศึกษาของเด็กและเยาวชน แต่เป็นอุปสรรคสำหรับครัวเรือนยากจนในการตัดสินใจลงทุนทางการศึกษาของครัวเรือน โดยวัดจากโอกาสในการศึกษาต่อหรือไม่ในระดับอุดมศึกษา และทางเลือกในการศึกษาต่อระหว่างหลักสูตร 2 ปี และ 4 ปี ซึ่งเน้นระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน และความมั่งคั่งของครัวเรือนเป็นตัวแปรสำคัญในการถ่ายทอดความสำเร็จการศึกษาข้ามกันระหว่างรุ่นพ่อแม่ไปรุ่นลูก โดยเน้นใช้ทฤษฎีหรือตัวแปรทางเศรษฐศาสตร์เป็นสำคัญ แต่ก็ไม่ได้ละทิ้งตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีสังคมศาสตร์ในการวิเคราะห์โอกาสและทางเลือกในการตัดสินใจลงทุนทางการศึกษาของครัวเรือนยากจนซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญในการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาค้นคว้า โดยมีการวิจัยสำคัญ 2 ข้อ ดังนี้

1) บุคคลที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมแตกต่างกันหรือระหว่างคนรวยกับคนจนจะมีผลต่อโอกาสความสำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส.) และหลักสูตร 4 ปี (ปริญญาตรี) แตกต่างกันมากน้อยอย่างไร โดยใช้สภาพเมือง (เมืองกับชนบท) ที่แตกต่างกันเป็นตัวแปรควบคุมบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของครัวเรือน โดยตั้งข้อสันนิษฐานว่ารายได้ของครัวเรือนและระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนเป็นตัวแปรสำคัญในการกำหนดโอกาสทางการศึกษาของบุตรในครัวเรือน แต่สำหรับความสำเร็จในระดับอุดมศึกษานั้นนอกเหนือจากรายได้แล้ว ตัวแปรการถือครองสินทรัพย์ของครัวเรือนแต่ละประเภท เช่น สินทรัพย์สุทธิ สินทรัพย์ทางการเงิน การมีบ้านเป็นของตนเอง เป็นต้น น่าจะมีผลต่อโอกาสความสำเร็จที่แตกต่างกัน สำหรับการศึกษานี้ให้ความสำคัญกับตัวแปรสินทรัพย์ทางการเงินและระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนเมืองหรือชนบทน่าจะมีผลกระทบทางตรงและผลกระทบร่วมกัน (interaction term) ต่อโอกาสความสำเร็จทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่แตกต่าง

2) มิติทุนทั้งสามส่วน ได้แก่ ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางสังคมของนักเรียนสายอาชีวศึกษาและสายสามัญ อีกทั้งมาตรการการคลังเพื่อการศึกษาที่ผู้วิจัยนำเสนอมีผลอย่างไรต่อการตัดสินใจศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา และการเลือกศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส.) โดยมีข้อสันนิษฐานดังต่อไปนี้

2.1) รายได้ สินทรัพย์สุทธิ เกรดเฉลี่ย เวลาที่พ่อแม่ใช้ดูแลเรื่องเรียนแก่บุตร และทัศนคติของพ่อแม่ น่าจะเป็นปัจจัยสำคัญต่อการตัดสินใจศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา การเลือกศึกษาต่อ ปวส. และการเปลี่ยนสายการเรียนในระดับอุดมศึกษาจากสายสามัญไปเรียนสายอาชีวศึกษาหรือสายอาชีวศึกษาไปเรียนสายสามัญ

2.2) บุตรในครัวเรือนยากจนที่กำลังเรียนในสายสามัญและสายอาชีวศึกษานั้น หากรัฐมีมาตรการการคลังสนับสนุนให้ได้รับโอกาสการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นจากมัธยมศึกษาตอนปลาย

เป็นอุดมศึกษาทั้งในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงปวส. (หลักสูตร 2 ปี) และปริญญาตรี (หลักสูตร 4 ปี) เพื่อลดต้นทุนค่าเสียโอกาสในการทำงานและค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาแก่ครัวเรือนแล้ว มาตรการการคลังที่ผู้วิจัยจำลองขึ้นจะสามารถสร้างแรงจูงใจให้พ่อแม่ในครัวเรือนยากจนที่บุตรกำลังเรียนสายสามัญหรือสายอาชีวศึกษาเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการตัดสินใจสนับสนุนให้บุตรได้ศึกษาต่อในสัดส่วนที่เพิ่มขึ้น

ความมุ่งหมายของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งความมุ่งหมายไว้ดังนี้

1. ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของบุตรระหว่างครัวเรือนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมแตกต่างกัน
2. วิเคราะห์โอกาสในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาและการเลือกศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส.) ของนักเรียนสายสามัญและอาชีวศึกษา และศึกษาผลของการตัดสินใจของพ่อแม่ในการสร้างโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของบุตรในครัวเรือนยากจนที่มีต่อมาตรการการคลังเพื่อการศึกษาที่น่าเสนอ

ความสำคัญของการวิจัย

1. แสดงความสัมพันธ์ของระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนและสินทรัพย์ของครัวเรือนซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดโอกาสของความสำเร็จทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของบุตรเพื่อกำหนดมาตรการสนับสนุนของรัฐในการสร้างโอกาสการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่มีความเหมาะสมกับครัวเรือนที่มีฐานะแตกต่างกันโดยเฉพาะครัวเรือนยากจน ทั้งนี้การเพิ่มโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาให้กับเยาวชนครัวเรือนยากจนในชนบทจะเป็นเครื่องมือสำคัญช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างคนยากจนกับคนรวยและคนเมืองกับคนชนบทอย่างยั่งยืนในระยะยาว

2. ทราบข้อมูลเชิงลึกในการตัดสินใจสนับสนุนการศึกษาระดับอุดมศึกษาของบุตรในครัวเรือนยากจน เพื่อให้รัฐใช้เป็นนโยบายกำหนดแนวทางส่งเสริมโอกาสทางการศึกษา การสร้างแรงจูงใจในการเลือกศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส. หรือสายอาชีวศึกษา) แก่คนยากจน โดยลดสัดส่วนนักเรียนสายสามัญและเพิ่มสัดส่วนนักเรียนสายอาชีวศึกษาตามยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษารอบสอง และเพิ่มการผลิตแรงงานที่ใช้ทักษะชั้นกลางเข้าสู่ตลาดแรงงานเมื่อเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC)

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้แหล่งข้อมูล 2 แหล่ง ได้แก่ ส่วนที่ 1 ใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากการการสำรวจข้อมูลภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (SES) สำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี 2554 และส่วนที่ 2 ใช้ข้อมูลปฐมภูมิจากการสำรวจกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่เป้าหมาย ซึ่งเน้นผู้สำเร็จการศึกษาในระบบการศึกษาเท่านั้น โดยกำหนดขอบเขตของการวิจัยตามความมุ่งหมายในการศึกษา 2 ข้อตามลำดับ โดยแบ่งงานเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ความสำเร็จทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของบุคคล

กลุ่มเป้าหมาย

บุตรชาย/หญิงมีอายุระหว่าง 23-30 ปี มีการศึกษาสูงสุด ณ.วันที่สำรวจ โดยอาศัยอยู่กับครัวเรือนหรือแยกครัวเรือน

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาเฉพาะตัวแปรทุนทางเศรษฐกิจ และตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับครัวเรือนซึ่งมีผลต่อความสำเร็จทางการศึกษาของบุตร โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี และหลักสูตร 4 ปี ในทุกสาขาวิชาและทุกสถาบันการศึกษา ซึ่งตัวแปรอิสระที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จทางการศึกษาดังกล่าวให้ความสำคัญเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีหรือมุมมองทางเศรษฐศาสตร์เป็นสำคัญ

ตัวแปรที่ใช้ศึกษา

เน้นการเปรียบเทียบโอกาสของความสำเร็จทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่แตกต่างกันระหว่างครัวเรือนยากจนและร่ำรวย โดยตัวแปรที่มีบทบาทสำคัญคือระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนและสินทรัพย์ของครัวเรือนซึ่งมีผลโดยตรงและมีผลร่วมกันต่อความสำเร็จทางการศึกษา

ตัวแปรตาม ได้แก่ ระดับการศึกษาสูงสุดของบุตร แบ่งเป็น 3 ระดับ

- 1) สำเร็จการศึกษาต่ำกว่าระดับอุดมศึกษา
- 2) สำเร็จการศึกษาในระดับอุดมศึกษา หลักสูตร 2 ปี (ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงหรือ ปวส.)

- 3) สำเร็จการศึกษาในระดับอุดมศึกษา หลักสูตร 4 ปี (ปริญญาตรีหรือสูงกว่า)

ตัวแปรอิสระ ได้แก่

- 1) ความมั่งคั่งของครัวเรือน ได้แก่ รายได้ สินทรัพย์ทางการเงิน และการมีบ้านเป็นของตนเอง
- 2) ข้อจำกัดทางด้านสภาพคล่อง เช่น ความสามารถในการกู้ยืมเงินในยามฉุกเฉิน

3) มาตรการสนับสนุนของรัฐ เช่น การกู้ยืมเงินในโครงการต่าง ๆ เช่น เพื่อการศึกษาของรัฐ (ยศ.) กองทุนต่างๆ เป็นต้น

4) ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับหัวหน้าครัวเรือนและบุตร ได้แก่ ระดับการศึกษา อายุ อาชีพ และเพศของหัวหน้าครัวเรือนรวมทั้งเพศของบุตร

5) ตัวแปรโครงสร้างครัวเรือน ได้แก่ ขนาดของครัวเรือนและภูมิภาคที่อยู่อาศัยของครัวเรือน

ตัวแปรควบคุม ได้แก่ เขตพื้นที่การปกครอง แบ่งเป็น เมืองและชนบท

ส่วนที่ 2 การตัดสินใจศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของบุตรในครัวเรือน

งานส่วนนี้แบ่งเป็น 2 ประเด็น กล่าวคือ

ประเด็นที่ 1 การศึกษาโอกาสในการศึกษาต่อ และการเลือกศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา หลักสูตร 2 ปี ของนักเรียนสายสามัญและสายอาชีวศึกษา

กลุ่มเป้าหมาย

ครัวเรือนซึ่งมีบุตรกำลังศึกษาอยู่ในสายสามัญระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 และสายอาชีวศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นต้นปีที่ 1-3 ในสถาบันการศึกษาของรัฐเท่านั้น

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ส่วนนี้เน้นการศึกษาโอกาสของการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา และการเลือกศึกษาต่อระดับ ปวส. โดยพิจารณาตัวแปรทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางสังคม ซึ่งมีผลต่อการตัดสินใจของพ่อแม่เกี่ยวกับการลงทุนทางการศึกษาแก่บุตรในอนาคต

ตัวแปรที่ใช้ศึกษา แบ่งแยกวิเคราะห์ตามประเภทของนักเรียนสายสามัญและสายอาชีวศึกษา โดยมีตัวแปรตาม และตัวแปรอิสระในการศึกษาเหมือนกัน ดังนี้

ตัวแปรตาม ประกอบด้วย 2 ตัวแปร กล่าวคือ

ตัวแปรตามที่ 1 คือ การตัดสินใจศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา

ตัวแปรตามที่ 2 คือ การตัดสินใจเลือกศึกษาต่อระดับ ปวส.

ตัวแปรอิสระ กำหนดตามกรอบแนวคิดทางทฤษฎีที่ได้ทบทวนวรรณกรรมในบทที่ 2 จึงอาจมีตัวแปรบางตัวที่แตกต่างกับการศึกษาในส่วนที่ 1 ในการจัดรวมอยู่ในกลุ่มทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางสังคม ดังนี้

1) ทุนทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วย

1.1) สินทรัพย์ของครัวเรือน ได้แก่ รายได้ของครัวเรือน สินทรัพย์สุทธิของครัวเรือน และการมีบ้านเป็นของตนเอง

1.2) ข้อจำกัดทางด้านสภาพคล่องของครัวเรือน

1.3) มาตรการการคลังเพื่อการศึกษาที่น่าเสนอ

1.4) ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับหัวหน้าครัวเรือนและบุตร ได้แก่ ระดับการศึกษา อายุ อาชีพ และสถานภาพสมรสของหัวหน้าครัวเรือน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (GPA) ของบุตร

1.5) ตัวแปรโครงสร้างครัวเรือน ได้แก่ ขนาดของครัวเรือน

2) **ทุนทางวัฒนธรรม** ซึ่งประกอบด้วย

2.1) การสนับสนุนความสามารถการเรียนรู้ด้านอื่นแก่บุตร นอกเหนือจากการเรียนในชั้นเรียน เช่น ดนตรี ศิลปะ การแสดง กีฬา และภาษาต่าง ๆ

2.2) พฤติกรรมการอ่านหนังสือของพ่อแม่

2.3) เวลาที่ใช้ในการเอาใจใส่การเรียนรู้ของบุตร

3) **ทุนทางสังคม** ซึ่งประกอบด้วย

3.1) ทักษะของพ่อแม่ต่อการศึกษาต่อ

3.2) อัตราส่วนของเพื่อนในห้องเรียนที่จะศึกษาต่อ

3.3) ระยะทางจากบ้านถึงสถาบันการศึกษาที่จะเรียน

ประเด็นที่ 2 การจำลองมาตรการสนับสนุนการศึกษาภาครัฐเพื่อศึกษาแรงจูงใจในการสนับสนุนการศึกษาแก่บุตร

กลุ่มเป้าหมาย

ครัวเรือนที่มีบุตรกำลังศึกษาอยู่ในสายสามัญระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 และสายอาชีวศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นต้นปีที่ 1-3 ในสถาบันการศึกษาของรัฐเท่านั้น

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ส่วนนี้เน้นการนำเสนอความคิดเห็นและการตัดสินใจที่มีต่อมาตรการการคลังเพื่อการศึกษาที่น่าเสนอ ซึ่งจำลองสถานการณ์สมมติในการเพิ่มโอกาสทางศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาแก่ครัวเรือนยากจน

ตัวแปรที่ใช้ศึกษา

ตัวแปรตาม คือ ความคิดเห็นและการตัดสินใจการสนับสนุนการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของผู้ปกครองนักเรียนสายสามัญและสายอาชีวศึกษา

ตัวแปรอิสระ คือ ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางสังคม รวมทั้งรูปแบบและเงื่อนไขของมาตรการการคลังเพื่อการศึกษาที่น่าเสนอ

นิยามศัพท์เฉพาะ

ความเหลื่อมล้ำของโอกาสทางการศึกษา คือ ความไม่เท่าเทียมกันหรือความแตกต่างกันของความสำเร็จทางการศึกษาของบุคคลในระดับการศึกษาต่าง ๆ ซึ่งการศึกษานี้เน้นเฉพาะระดับอุดมศึกษา

โอกาสทางการศึกษาและการเลือกศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา คือ สภาพการณ์ที่เด็กทุกคนมีโอกาสได้พัฒนาทักษะและความสามารถตามที่แต่ละคนมีอยู่โดยธรรมชาติและโดยสังคมให้ได้ดีที่สุดและมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ในการศึกษาต่อหรือไม่ในระดับอุดมศึกษา ซึ่งการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา แบ่งเป็น 2 ระดับหลังจบมัธยมศึกษาตอนปลายหรืออาชีวศึกษา กล่าวคือ ระหว่างหลักสูตร 2 ปี(สายอาชีวศึกษา) ซึ่งเรียกว่าระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) และหลักสูตร 4 ปี (สายสามัญ) ซึ่งเรียกว่า ระดับปริญญาตรี

ระดับการศึกษา คือ ช่วงเวลาเรียนที่จัดขึ้นเพื่อให้เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละช่วงวัย ได้แก่ การศึกษาปฐมวัย(อายุ 4-5 ปี) ประถมศึกษา(อายุ 6-12 ปี) มัธยมศึกษาตอนต้น(อายุ 13-15 ปี) มัธยมศึกษาตอนปลายหรืออาชีวศึกษา(อายุ 16-18 ปี) ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง(อายุ 19-20 ปี) และปริญญาตรี (อายุ 19-22 ปี) ซึ่งเกณฑ์ดังกล่าวใช้กรณีนักเรียนเข้าเรียนตามเกณฑ์ปกติ แต่สำหรับนักเรียนยากจนบางคน อาจจะเข้าเรียนช้ากว่าเกณฑ์ที่กำหนด

การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย คือ การศึกษาในระบบที่สูงกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยปกติใช้เวลาเรียน 3 ปี ผู้เรียนส่วนใหญ่มีช่วงอายุ 16-18 ปี ซึ่งแบ่งสายการเรียนเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ประเภทสายสามัญ (มัธยมศึกษาปีที่ 4-6) และประเภทอาชีวศึกษาหรือในการศึกษารั้งนี้เรียกว่า สายอาชีวศึกษา (ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นต้นปีที่ 1-3)

การศึกษาระดับอุดมศึกษา คือ การศึกษาในระดับที่สูงกว่ามัธยมปลาย(สายสามัญหรือสายอาชีวศึกษา)หรือต่ำกว่าปริญญาตรีถึงระดับปริญญาตรีเท่านั้น ในการศึกษารั้งนี้พิจารณาทุกสาขาวิชา และทุกสถาบันการศึกษาทั้งของรัฐและเอกชนที่มีหลักสูตร 2 ปี (ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง(ปวส.)หรืออนุปริญญา) และหลักสูตร 4 ปี(ปริญญาตรี) ซึ่งในกรณีที่บางสาขาวิชาระดับปริญญาตรีจัดการศึกษามากกว่า 4 ปี นั้นในการศึกษานี้ได้จัดหมวดอยู่ในหลักสูตร 4 ปี เช่นกันโดยไม่แยกสาขาวิชา

อุดมศึกษา หลักสูตร 2 ปี คือ การศึกษาระดับอุดมศึกษาที่สูงกว่ามัธยมปลาย แต่ต่ำกว่าปริญญาตรี ซึ่งในการวิจัยนี้เน้นเฉพาะการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง(ปวส.) ทุกสาขาวิชา หรือเรียกว่าการศึกษาต่อในสายอาชีวศึกษา

อุดมศึกษา หลักสูตร 4 ปี คือ การศึกษาระดับอุดมศึกษาที่สูงกว่ามัธยมปลายในระดับปริญญาตรีทุกสาขาวิชาหรือเรียกว่าการศึกษาต่อในสายสามัญ

ครัวเรือนจนหรือยากจน คือ ครัวเรือนที่มีรายได้ทั้งครัวเรือนไม่เกิน 8,000 บาทต่อเดือน หรือครัวเรือนที่มีรายได้รวมทั้งครัวเรือนโดยเปรียบเทียบตามชนชั้นรายได้ต่ำกว่าครัวเรือนอื่น ซึ่งอยู่ในช่วง 2 เดซิส์แรกของกลุ่มตัวอย่าง (หรือกล่าวได้ว่าเป็นครัวเรือนจนที่สุด ซึ่งเป็นการวัดความยากจนโดยเปรียบเทียบ) ที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลในพื้นที่

ครัวเรือนไม่จน คือ ครัวเรือนที่มีรายได้รวมทั้งครัวเรือนอย่างน้อย 8,000 บาทต่อเดือน

รายได้ของครัวเรือน คือ ผลรวมรายได้ของสมาชิกครัวเรือน รายได้นี้ยังสามารถจำแนกตามแหล่ง กล่าวคือ เงินเดือนและค่าจ้าง รายได้จากการประกอบกิจการเกษตร รายได้จากการประกอบกิจการนอกภาคเกษตร รายได้จากทรัพย์สิน (ค่าเช่าดอกเบี้ยเงินปันผล) รายได้จากเงินโอน

สินทรัพย์ของครัวเรือน คือ การสะสมทรัพย์สินของครัวเรือน ซึ่งแบ่งเป็น ทรัพย์สินจริง (Real Asset) ได้แก่ บ้าน ที่ดิน โรงงาน ยานพาหนะ สินค้าคงทนถาวร และสินทรัพย์ทางการเงิน (Financial Asset) ได้แก่ เงินฝากธนาคาร พันธบัตร หุ้น

ความมั่งคั่งของครัวเรือน คือ สินทรัพย์สุทธิ (Net worth) ซึ่งเป็นมูลค่าทรัพย์สินที่มีเหลืออยู่ทั้งหมดเมื่อหักหนี้สินเรียบร้อยแล้ว ซึ่งคำนวณจากทรัพย์สินทั้งหมด คือ ผลรวมทั้งหมดของมูลค่าบ้าน ที่ดิน โรงงาน ยานพาหนะ สินค้าคงทนถาวร เงินฝากธนาคาร พันธบัตร และหุ้นที่ครัวเรือนเป็นเจ้าของ หักด้วยหนี้สินทั้งหมด คือ ผลรวมของมูลค่าหนี้สินประเภทต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ หนี้ที่เกิดจากการจำนองอสังหาริมทรัพย์ เช่น บ้าน ที่ดิน เป็นต้น หนี้สินเพื่อการบริโภค เช่น บัตรเครดิต และหนี้สินอื่น ๆ

สินทรัพย์ทางการเงิน (financial Asset) คือ เงินสดในมือ เงินฝากในสถาบันการเงินต่าง ๆ เงินลงทุนในตราสารหนี้หรือตราสารทุนซึ่งมีสภาพคล่องสูง

การมีบ้านของตนเอง (Home Ownership) คือ การที่ครัวเรือนมีกรรมสิทธิ์ในบ้านและที่ดินของตนเองอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งอาจจะกำลังอยู่ระหว่างผ่อนชำระกับสถาบันการเงินในลักษณะเช่าซื้ออยู่ก็ได้

ข้อจำกัดทางด้านสภาพคล่อง (Liquidity Constrains) คือ ขาดความสามารถในการขอกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินในระบบหรือมีการกู้เงินนอกระบบ

มาตรการการคลังเพื่อการศึกษาที่น่าเสนอ คือ แนวคิดการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในประเทศไทยที่จำลองขึ้นเพื่อใช้ในการจำลองสถานการณ์ในการศึกษาครั้งนี้เท่านั้น โดยมีรูปแบบเป็นการจัดสรรทุนให้เปล่าแก่ผู้เรียนที่มีฐานะยากจนในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา หลักสูตร 2 ปี (ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงหรือ ปวส.) และหลักสูตร 4 ปี (ปริญญาตรี) โดยมีเงื่อนไขในการสนับสนุนทุนให้เปล่าโดยอ้างอิงเกณฑ์ตาม กยศ.แตกต่างกัน ทั้งนี้มาตรการการคลังเพื่อการศึกษาที่น่าเสนออ้างอิงค่าเล่าเรียนและค่าครองชีพจาก กยศ. โดยระบุว่า หลักสูตร 4 ปี

(ปริญญาตรี) มีค่าใช้จ่ายรวมเป็นเงิน 86,400 บาทต่อปี (ระยะเวลาเรียน 4 ปี) ขณะที่หลักสูตร 2 ปี (ปวส.) มีค่าใช้จ่ายรวมกันเป็นเงิน 56,400 บาทต่อปี (ระยะเวลาเรียน 2 ปี) เมื่อนำระยะเวลาในการศึกษามาพิจารณาร่วมกับเงื่อนไขในการให้ทุนแบบที่ 1 และ 2 จะพบว่า ค่าใช้จ่ายในการเรียนหลักสูตร 4 ปี มากกว่าหลักสูตร 2 ปี ประมาณ 3 เท่า หรือกล่าวได้ว่า จำนวนเงินของทุนให้เปล่าแก่ผู้เรียนปริญญาตรี (หลักสูตร 4 ปี) สามารถมอบทุนให้แก่ผู้เรียน ปวส. (สายอาชีวศึกษา) ได้เท่ากับ 3 คน

มาตรการการคลังเพื่อการศึกษาที่นำเสนอ เพื่อให้ครัวเรือนใช้ในการตัดสินใจแบ่งเป็นทุนการศึกษา 2 รูปแบบ คือ

แบบที่ 1 ทุนสนับสนุนการศึกษาต่อปวส.(สายอาชีวศึกษา) รับสมัครนักเรียนทั้งผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4-6) และอาชีวศึกษา (ปวช.1-3) ที่มีความประสงค์จะเรียนในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวส.) ทุกสาขาวิชาในสถาบันการศึกษาในท้องถิ่นหรือใกล้เคียง เมื่อผ่านการคัดเลือกจากคณะกรรมการจังหวัด จะได้รับทุนให้เปล่าทั้งหมดที่รวมค่าธรรมเนียมการศึกษา (40,000 บาท/ปี) และค่าใช้จ่ายส่วนตัว (36,000 บาท/ปี)

แบบที่ 2 ทุนสนับสนุนการศึกษาต่อปริญญาตรี(สายสามัญ) รับสมัครเฉพาะนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4-6) ที่มีความประสงค์จะเรียนในระดับปริญญาตรี เฉพาะสาขาวิทยาศาสตร์ในสถาบันการศึกษาของรัฐ เมื่อผ่านการคัดเลือกจากคณะกรรมการจังหวัด จะได้รับทุนให้เปล่าที่รวมเฉพาะค่าใช้จ่ายส่วนตัว(36,000 บาทต่อปี) และให้กู้ยืมสำหรับค่าธรรมเนียมการศึกษา(จ่ายตามจริงและไม่เกิน 100,000 บาทต่อปี และคิดอัตราดอกเบี้ยต่ำ)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การตัดสินใจลงทุนทางการศึกษาแต่ละระดับของพ่อแม่ตามแนวคิดทฤษฎีทุนมนุษย์ มีข้อสันนิษฐานว่า พ่อแม่มีความหวังดีต่อบุตรหลาน (altruistic attitude toward their offspring) ต้องการสนับสนุนให้ทั้งมรดกที่เป็นทรัพย์สิน (bequest) และให้การศึกษา เพื่อให้มีอาชีพที่ดีและมีรายได้ ซึ่งการสนับสนุนทางการศึกษาแก่บุตรนั้น ครัวเรือนใช้แนวคิดทฤษฎีพฤติกรรมของครัวเรือน (Becker; & Toms, 1986) ซึ่งถือว่าครัวเรือนนับเป็นหน่วยการผลิตหน่วยย่อยในสังคม แต่ละครัวเรือนจะจัดสรรและใช้ปัจจัยการผลิตหรือทรัพยากรทั้งหมดที่ตนมีในการสร้างอรรถประโยชน์ให้กับสมาชิกครัวเรือนในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การบริโภค การสะสมสินทรัพย์ การลงทุนในเด็ก เป็นต้น เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของสมาชิกในครัวเรือน โดยที่พ่อแม่จะตัดสินใจในทางเลือกภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทุนของแต่ละครัวเรือน

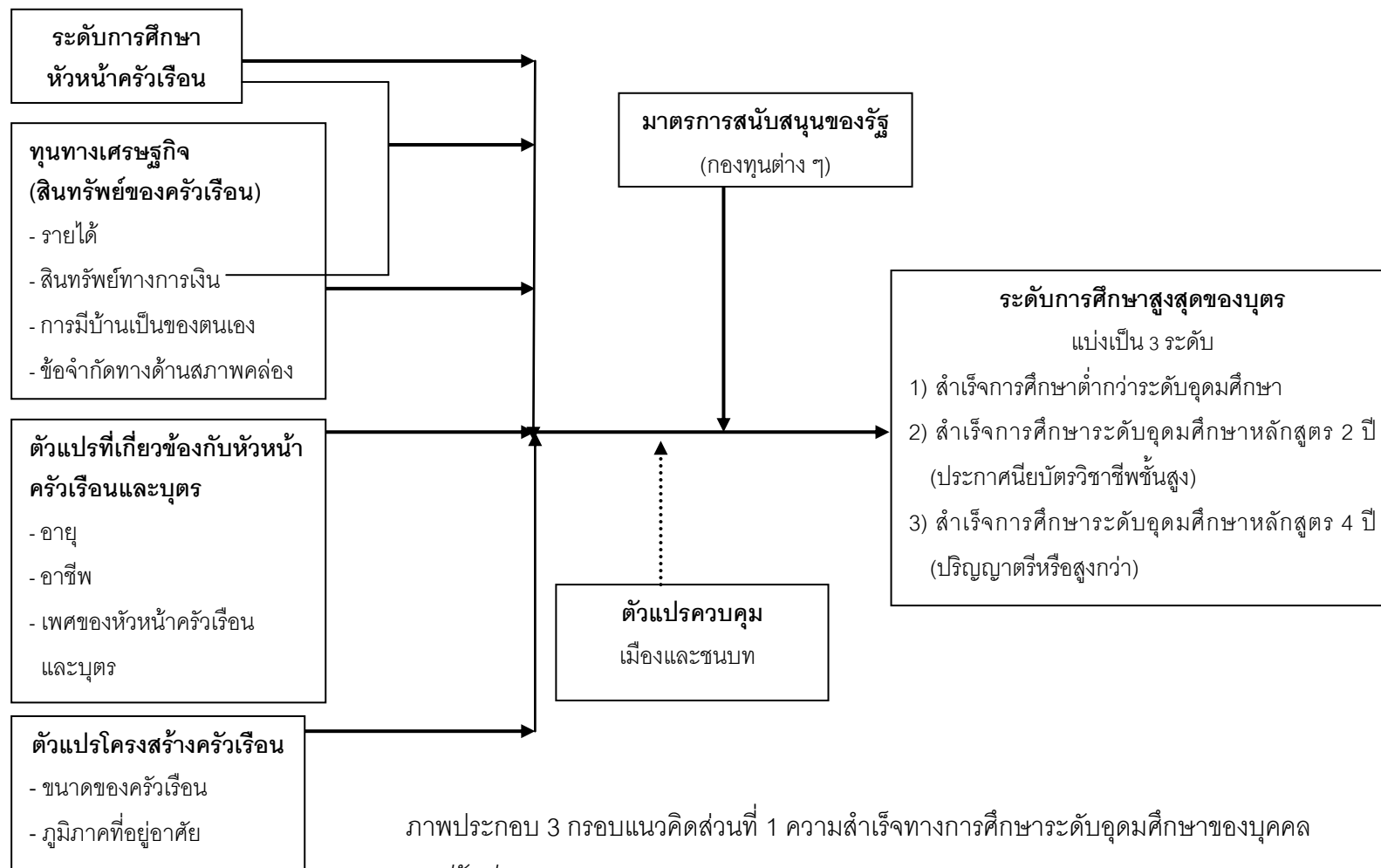
การวิจัยครั้งนี้ได้แบ่งทุนเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางสังคมซึ่งกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัยนี้ได้แบ่งเป็น 2 ส่วนตามความมุ่งหมายในการวิจัยแต่ละข้อ

ส่วนที่ 1 ความสำเร็จทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของบุคคล

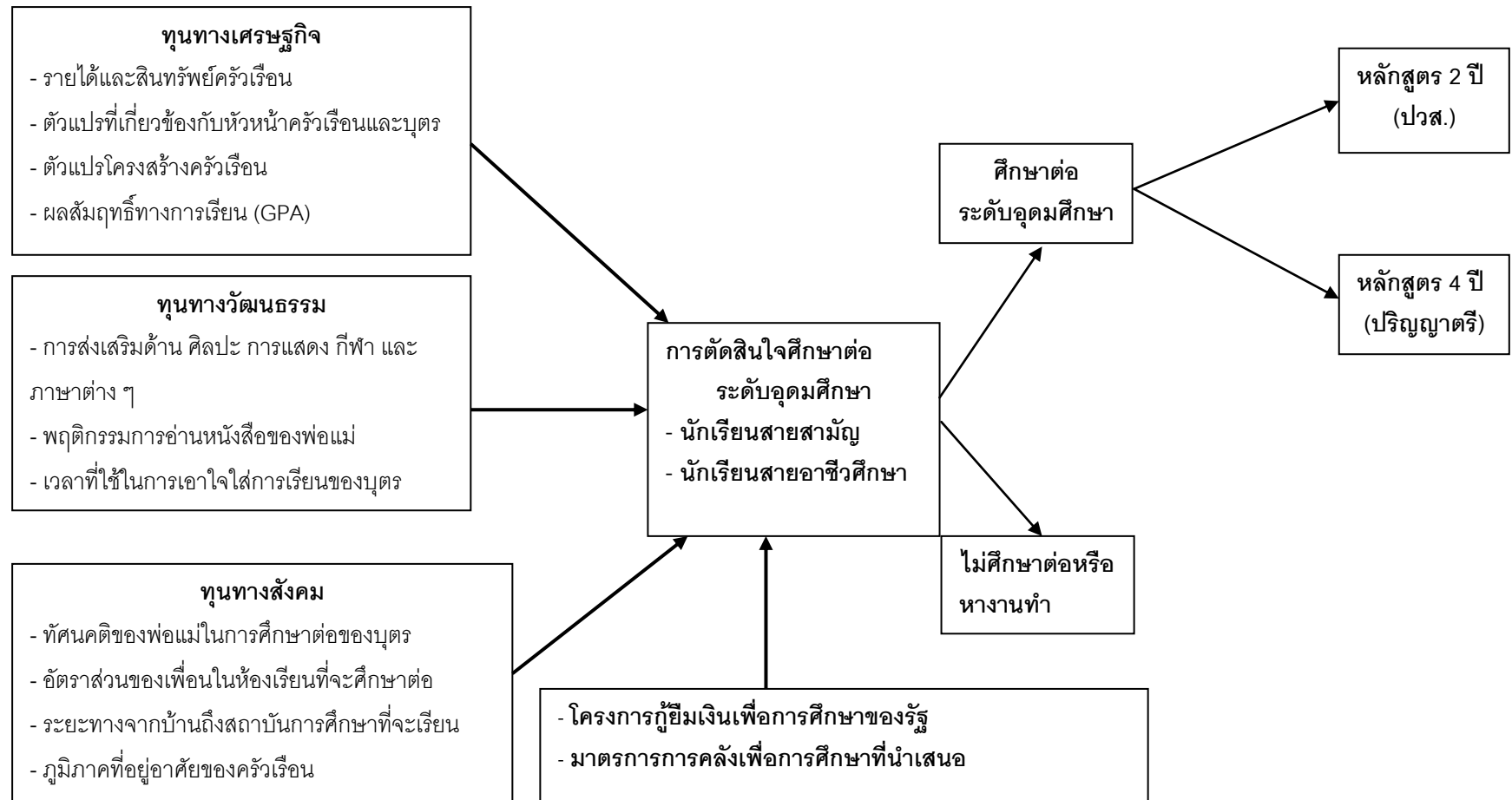
กรอบแนวคิดในการวิจัยส่วนนี้ได้ปรับจากแนวคิดปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จทางการศึกษาของ Haveman; & Wolfe (1995) ซึ่งเน้นองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับครัวเรือนทั้งสิ้นในการกำหนดระดับการศึกษาสูงสุดของบุตร ซึ่งเป็นการศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์ในอดีตทั้งสิ้น แต่สิ่งที่แตกต่างในงานนี้ คือ การเพิ่มเติมตัวแปรความมั่งคั่งของครัวเรือนเข้าไปในแบบจำลอง นอกเหนือจากรายได้ของครัวเรือน ซึ่งความมั่งคั่งของครัวเรือนแบ่งตามการถือครองสินทรัพย์แต่ละประเภท เช่น สินทรัพย์สุทธิ สินทรัพย์ทางการเงิน และการมีบ้านเป็นของตนเอง โดยให้นิยามรวมตัวแปรที่กล่าวมาว่าเป็นตัวแปรทุนทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ได้เพิ่มตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับหัวหน้าครัวเรือนและบุตร เช่น ระดับการศึกษา อายุ อาชีพ เพศของหัวหน้าครัวเรือน และเพศของบุตร รวมทั้งตัวแปรโครงสร้างครัวเรือน เช่น ขนาดครัวเรือน และภูมิภาคที่อยู่อาศัยของครัวเรือน โดยเริ่มจากความสามารถทางการเรียนซึ่งได้รับถ่ายทอดทางพันธุกรรมจากพ่อแม่ผู้บุตรตั้งแต่เกิด สามารถวัดได้จากระดับการศึกษาของพ่อแม่ (Haveman; & Wolfe, 1995) ซึ่งมีความสัมพันธ์ไม่มากนักน้อยต่อความสามารถของบุตรทั้งการเรียน ความสามารถด้านกีฬา และดนตรี เป็นต้น ซึ่งระดับการศึกษาของพ่อแม่และทรัพยากรของครัวเรือนที่แตกต่างกันย่อมส่งผลต่อความสำเร็จทางการศึกษาของบุตร โดยแบ่งระดับความสำเร็จทางการศึกษาของบุตรเป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1) จบการศึกษาต่ำกว่าอุดมศึกษา 2) จบการศึกษาในหลักสูตร 2 ปี (ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง) 3) จบการศึกษาในหลักสูตร 4 ปี (ปริญญาตรีหรือสูงกว่า)

ส่วนที่ 2 การตัดสินใจศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของบุตรในครัวเรือน

กรอบแนวคิดในการวิจัยส่วนนี้เป็นการศึกษาผลกระทบของปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งอธิบายเพิ่มเติมรายละเอียดจากส่วนที่ 1 ซึ่งเป็นการมองไปในอนาคตเกี่ยวกับการตัดสินใจลงทุนทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาระหว่างหลักสูตร 2 ปี และหลักสูตร 4 ปี ของครัวเรือนจนและไม่จน โดยเพิ่มตัวแปรอิสระ คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน(ผลการเรียนสะสมเฉลี่ย) ในตัวแปรทุนทางเศรษฐกิจ และเพิ่มตัวแปรทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคม (Bourdieu, 1986) เพื่อให้การวิเคราะห์โอกาสทางการศึกษาของครัวเรือนครบถ้วนตามทฤษฎีที่ได้ทบทวนวรรณกรรม อีกทั้งพิจารณาความคิดเห็นและการตัดสินใจสนับสนุนการศึกษาของพ่อแม่ที่มีต่อมาตรการการคลังเพื่อการศึกษาที่นำเสนอในการเพิ่มโอกาสการศึกษาระดับอุดมศึกษาแก่เยาวชนในครัวเรือน

ภาพประกอบ 3 กรอบแนวคิดส่วนที่ 1 ความสำเร็จทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของบุคคล
ปรับปรุงจาก Haveman; & Wolfe : *The Determinant of Children ' s Attainments*

ภาพประกอบ 4 กรอบแนวคิดส่วนที่ 2 การตัดสินใจศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของบุตรในครัวเรือน

สมมติฐานในการวิจัย

การศึกษานี้ได้กำหนดสมมติฐานตามกรอบแนวคิดการวิจัย 2 ส่วน โดยมีหน่วยวิเคราะห์ คือครัวเรือน ประกอบด้วยรุ่นที่หนึ่ง ได้แก่ หัวหน้าครัวเรือน และคู่สมรส และสมาชิกครัวเรือน (รุ่นที่สอง) คือ บุตรชายหรือหญิงทั้งที่อาศัยอยู่กับครัวเรือน และที่แยกครัวเรือนออกไปแล้ว

ส่วนที่ 1 ความสำเร็จทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของบุคคล

สถานการณ์เริ่มต้นมีความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมอยู่แล้ว (initial inequality) วัดจากรายได้ และสินทรัพย์ของครัวเรือน รวมทั้งระดับการศึกษาของรุ่นพ่อแม่ (ใช้ตัวแปรการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนเป็นตัวแทน) ทำให้ความเหลื่อมล้ำของความมั่งคั่งมีผลข้ามรุ่น กล่าวคือ เยาวชนในครัวเรือนร่ำรวยจะมีโอกาสได้รับการศึกษาระดับสูง(อุดมศึกษา)มากกว่าเยาวชนในครัวเรือนยากจน

H1 : ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนในเมืองและชนบทที่แตกต่างกันมีผลต่อโอกาสการศึกษาระดับอุดมศึกษาของบุตร หลัสูตร 4 ปี มากกว่าหลัสูตร 2 ปี

H2 : สินทรัพย์ของครัวเรือนในเมืองและชนบทที่แตกต่างกัน ได้แก่ รายได้ สินทรัพย์ทางการเงิน การมีบ้านเป็นของตนเอง และข้อจำกัดทางสภาพคล่องทางการเงินของครัวเรือนน่าจะมีผลต่อโอกาสการศึกษาระดับอุดมศึกษาของบุตรหลัสูตร 4 ปี มากกว่าหลัสูตร 2 ปี

H3 : ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนและสินทรัพย์ทางการเงินของครัวเรือนในเมืองและชนบทมีผลร่วมกัน (interaction) ต่อโอกาสการศึกษาระดับอุดมศึกษาของบุตร

H4 : ตัวแปรอื่นๆ เช่น เพศ อายุ ภูมิภาค เป็นต้น ของหัวหน้าครัวเรือนในเมืองและชนบทมีผลต่อโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาทั้งหลัสูตร 2 ปี และหลัสูตร 4 ปี

H5 : มาตรการสนับสนุนของรัฐ เช่น กองทุนกู้ยืมจากโครงการต่าง ๆ มีผลต่อโอกาสและทางเลือกทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของครัวเรือนในเมืองและชนบท

ส่วนที่ 2 การตัดสินใจศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของบุตรในครัวเรือนยากจน

H6 : รายได้ครัวเรือนมีผลต่อโอกาสในการให้บุตรศึกษาต่อและการเลือกศึกษาต่ออุดมศึกษาหลัสูตร 2 ปี (ปวส.)ของนักเรียนสายสามัญและสายอาชีวศึกษา

H7 : สินทรัพย์สุทธิของครัวเรือนมีผลต่อโอกาสในการให้บุตรศึกษาต่อและการเลือกศึกษาต่ออุดมศึกษาหลัสูตร 2 ปี (ปวส.)ของนักเรียนสายสามัญและสายอาชีวศึกษา

H8 : ครัวเรือนที่มีบ้านเป็นของตนเองมีผลต่อโอกาสในการให้บุตรศึกษาต่อและการเลือกศึกษาต่ออุดมศึกษาหลัสูตร 2 ปี (ปวส.)ของนักเรียนสายสามัญและอาชีวศึกษา

H9 : ครัวเรือนที่มีสภาพคล่องทางการเงินจะมีโอกาสให้บุตรศึกษาต่ออุดมศึกษามากกว่าครัวเรือนที่ขาดสภาพคล่องทางการเงิน และครัวเรือนที่มีสภาพคล่องทางการเงินจะมีแนวโน้มที่จะเลือกเรียนในหลัสูตร 2 ปี มากกว่าครัวเรือนที่ขาดสภาพคล่อง

H10 : เงินกู้ยืมเพื่อการศึกษาไม่มีผลต่อโอกาสในการศึกษาต่อและการเลือกศึกษาต่ออุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส.)

H11 : หัวหน้าครัวเรือนที่สำเร็จอุดมศึกษาจะมีโอกาสให้บุตรศึกษาต่อมากกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่สำเร็จการศึกษาประถมศึกษา และหัวหน้าครัวเรือนที่สำเร็จอุดมศึกษาจะมีแนวโน้มที่จะเลือกเรียนหลักสูตร 2 ปี น้อยกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่สำเร็จประถมศึกษา

H12 : ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและขนาดครัวเรือนมีผลต่อโอกาสให้บุตรศึกษาต่อและการเลือกศึกษาต่ออุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส.)

H13 : ทูทุนทางวัฒนธรรม (เวลาที่ใช้ในการเอาใจใส่การเรียนรู้แก่บุตร) มีผลต่อโอกาสและทางเลือกในการตัดสินใจลงทุนทางการศึกษาของบุตรระดับอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส.)

H14 : ทูทุนทางสังคม(ทัศนคติของพ่อแม่ในการศึกษาต่อ) มีผลต่อโอกาสและทางเลือกในการตัดสินใจลงทุนทางการศึกษาของบุตรระดับอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส.)

H15 : ทัศนคติและความต้องการในการกำหนดเงื่อนไขและรูปแบบในการกำหนดมาตรการการคลังเพื่อการศึกษา รูปแบบใหม่ของผู้ปกครองนักเรียน/นักศึกษาสายสามัญและสายอาชีวศึกษาส่วนใหญ่เห็นด้วยกับมาตรการดังกล่าว แต่อาจมีความคิดเห็นในบางประเด็นแตกต่างกัน

H16 : มาตรการการคลังเพื่อการศึกษา รูปแบบใหม่ที่จำลองขึ้น จะช่วยลดต้นทุนค่าเสียโอกาสในการทำงาน และค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษา จะสามารถสร้างแรงจูงใจให้ครัวเรือนยากจนในการสนับสนุนโอกาสการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของบุตรที่กำลังเรียนสายอาชีวศึกษา(ปวช.)และสายสามัญ (ม.ปลาย) ให้เปลี่ยนมาเรียนสายอาชีวศึกษาในระดับ ปวส. เพิ่มมากขึ้น

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

1. อุดมศึกษาไทย
 - 1.1 ระบบการศึกษา
 - 1.2 การปฏิรูปการศึกษา
 - 1.3 ระบบการเงินด้านอุปสงค์
2. แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา
 - 2.1 การตัดสินใจลงทุนทางการศึกษาของครัวเรือน
 - 2.2 อัตราผลตอบแทนในการลงทุนทางการศึกษา
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 3.1 ปัจจัยที่กำหนดโอกาส ทางเลือก และความสำเร็จการศึกษา
 - 3.2 คนจนกับโอกาสการศึกษาในประเทศไทย

ระดับอุดมศึกษา

1. อุดมศึกษาไทย

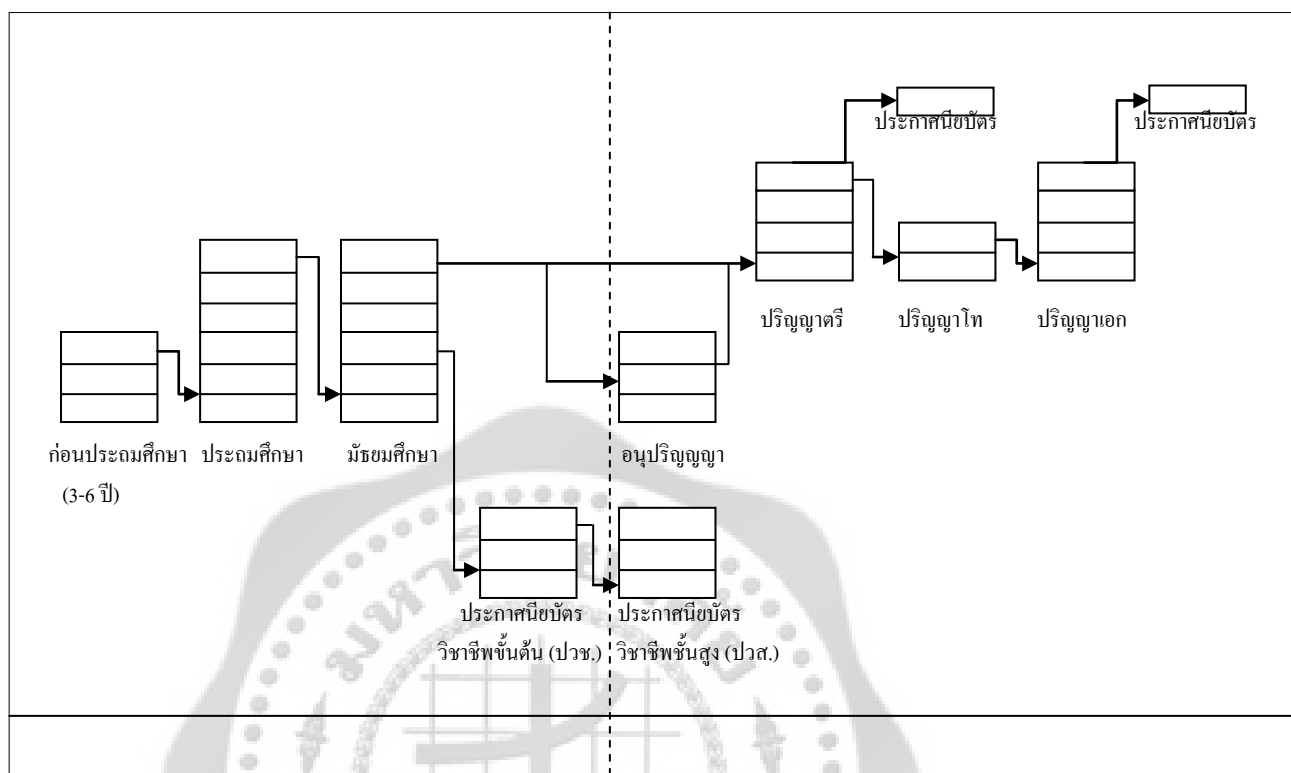
1.1 ระบบการศึกษา

ปัจจุบันระบบการศึกษาไทยกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) 2545 มีการจัดระบบการศึกษาขั้นประถมศึกษา 6 ปี (6 ระดับชั้น) การศึกษาขั้นมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี (3 ระดับชั้น) และการศึกษาขั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี (3 ระดับชั้น) หรือระบบ 6-3-3 นอกจากนั้นระบบการศึกษาไทยยังจัดเป็นระบบการศึกษาในระบบ โรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย สำหรับการศึกษาระบบเป็น การศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและ การประเมินผล ซึ่งมีเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน และแบ่งการศึกษาในระบบเป็น 2 ระดับ คือ การศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาระดับอุดมศึกษา

(1) การศึกษาขั้นพื้นฐาน (Basic education) ประกอบด้วย การศึกษาซึ่งจัดไม่น้อย กว่า 12 ปี ก่อนระดับอุดมศึกษา แบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1) การศึกษาก่อนระดับประถมศึกษา

(Pre-primary education) เป็นการจัดการศึกษาให้แก่เด็กที่มีอายุ 3-6 ปี 2) การศึกษาระดับประถมศึกษา (Primary education) โดยปกติใช้เวลาเรียน 6 ปี อายุ 7-13 ปี และ 3) การศึกษาระดับมัธยมศึกษา (Secondary education) อายุ 13-18 ปี ซึ่ง แบ่งเป็น 2 ระดับ ได้แก่ การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (Lower secondary education) หรือมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 โดยปกติใช้เวลาเรียน 3 ปี ช่วงอายุ 13-15 ปี และการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (Upper secondary education) โดยปกติใช้เวลาเรียน 3 ปี อายุ 16-18 ปี ซึ่งในระดับนี้จะแบ่งอีกเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทสามัญ (Academic track) หรือมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 เป็นการจัดการศึกษาเพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาและประเภทอาชีวศึกษา (Vocational Certificate) หรือประกาศนียบัตรวิชาชีพขั้นต้นปีที่ 1-3 เป็นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ หรือศึกษาต่อในระดับอาชีพขั้นสูงต่อไป โดยกำหนดการศึกษาภาคบังคับไว้ จำนวน 9 ปี ได้กำหนดให้ประชาชนเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-มัธยมศึกษาปีที่ 3 ถือเป็นหน้าที่ของพลเมืองทุกคนตามมาตรา 69 ของรัฐธรรมนูญ ซึ่งการศึกษาภาคบังคับนั้นแตกต่างจากการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ไม่บังคับให้ประชาชนต้องเข้าเรียนแต่เป็นสิทธิของคนไทย

(2) การศึกษาระดับอุดมศึกษา แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ระดับต่ำกว่าปริญญาและระดับปริญญา การใช้คำว่า “อุดมศึกษา” แทนคำว่า “การศึกษาระดับมหาวิทยาลัย” ก็เพื่อให้ครอบคลุมการศึกษาในระดับประกาศนียบัตรหรืออนุปริญญาที่เรียนภายหลังที่จบการศึกษาขั้นพื้นฐานแล้ว อุดมศึกษา คือ การศึกษาระดับที่สาม (Tertiary Education) ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาหลังจากมัธยมศึกษา (Postsecondary Education) โดยแบ่งได้ 3 ระดับย่อย ได้แก่ 1) ระดับต่ำกว่าปริญญาตรี (Lower than degree level) ได้แก่ ประกาศนียบัตรและอนุปริญญา ใช้เวลาประมาณ 2-3 ปี หลังจากจบมัธยมศึกษา 2) ระดับปริญญาตรี (Bachelor degree) ใช้เวลาประมาณ 4-5 ปี หลังจากจบมัธยมศึกษาอันเป็นการศึกษาทั่วไปของนิสิต นักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน 3) ระดับที่สูงกว่าปริญญาตรี (Certification, Master and Doctorate degree) ซึ่งเรียกว่า บัณฑิตศึกษา แบ่งเป็น ประกาศนียบัตร ปริญญาโท ใช้เวลาศึกษาประมาณ 2-3 ปี และปริญญาเอก ใช้เวลาการศึกษาประมาณ 3-5 ปี หลังจากปริญญาโท นอกจากนี้ ยังมีประกาศนียบัตรชั้นสูงหลังปริญญาตรีที่ศึกษาเพียง 1 ปี ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของวิชาชีพต่าง ๆ เช่น ประกาศนียบัตรของสำนักอบรมแห่งเนติบัณฑิตสภา (นบ.ท.) ที่นำไปสู่การประกอบวิชาชีพกฎหมายชั้นสูง (ได้แก่ พนักงานอัยการและผู้พิพากษา) ประกาศนียบัตรทางการบัญชี ประกาศนียบัตรด้านการบริหารธุรกิจ ฯลฯ เป็นต้น

ภาพประกอบ 5 ระบบการศึกษาไทย

ที่มา: World Bank (1998) อ้างอิงจาก Pinitjitsamut (2008)

หมายเหตุ : แต่ละชั้นใช้เวลาเรียน 1 ปี ปริญญาตรีทั่วไปจะใช้เวลาเรียน 4 ปี ยกเว้นสาขา
ทางการแพทย์ ทันตแพทย์ เภสัช สัตวแพทย์ และสถาปัตยกรรมศาสตร์

ทั้งนี้หน่วยงานที่ดูแลระบบการศึกษาไทยทั้งระบบ ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ แต่สำหรับการศึกษาระดับสูงหรือตั้งแต่มัธยมศึกษาตอนปลายขึ้นไปนั้น แบ่งตามประเภทการศึกษาเป็นสายอาชีพ และสายสามัญ โดยหน่วยงานรับผิดชอบการศึกษาสายอาชีพ ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา และหน่วยงานรับผิดชอบสายสามัญ ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา โดยที่สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) มีหน้าที่รับผิดชอบกำกับดูแลงานการศึกษาในด้านการอาชีวศึกษา เป็นสำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการการอาชีวศึกษา มีสถานศึกษาในสังกัด สอศ. รวมจำนวนทั้งหมด 421 แห่ง ประกอบด้วย วิทยาลัยเทคนิค 120 แห่ง วิทยาลัยอาชีวศึกษา 37 แห่ง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี 43 แห่ง วิทยาลัยสารพัดช่าง 52 แห่ง

วิทยาลัยการอาชีพ 137 แห่ง วิทยาลัยพณิชยการ 5 แห่ง วิทยาลัยเทคโนโลยีอุตสาหกรรมการต่อเรือ 3 แห่ง วิทยาลัยศิลปหัตถกรรม 2 แห่ง วิทยาลัยบริหารธุรกิจและการท่องเที่ยว 3 แห่ง วิทยาลัยประมง 4 แห่ง กาญจนภิเษกวิทยาลัยช่างทองหลวง 1 แห่ง วิทยาลัยเทคโนโลยีและการจัดการ 12 แห่ง วิทยาลัยอาชีวศึกษาเทคโนโลยีฐานวิทยาศาสตร์ 1 แห่ง และวิทยาลัยการอาชีวศึกษา 1 แห่ง ขณะที่สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) (Office of the Higher Education Commission; OHEC) ดูแลและรับผิดชอบสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาในประเทศไทยทั้งหมดจำนวน 172 สถาบัน แบ่งเป็น มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ 15 แห่ง (ร้อยละ 8.7) สถาบันอุดมศึกษาของรัฐ 65 แห่ง (ร้อยละ 37.8) มหาวิทยาลัยเอกชน 40 แห่ง (ร้อยละ 23.3) สถาบันเอกชน 9 แห่ง (ร้อยละ 5.2) วิทยาลัยเอกชน 22 แห่ง (ร้อยละ 12.8) และวิทยาลัยชุมชน 21 แห่ง (ร้อยละ 12.2)

1.2 การปฏิรูปการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีการประกาศใช้ตั้งแต่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2542 ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาประเทศไทยได้พยายามปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบ แต่ผลการปฏิรูปการศึกษาไม่สำเร็จตามเป้าหมายในช่วงเวลาที่กำหนดไว้ 9 ปี (พ.ศ. 2542-2551) กล่าวคือระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนลดลงอย่างต่อเนื่อง ส่วนระดับอาชีวศึกษาและอุดมศึกษาในด้านการผลิตกำลังแรงงานไม่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีในสถานประกอบการ โดยในระดับอาชีวศึกษาหลักสูตรการศึกษาขาดความชัดเจนที่จะให้ผู้สำเร็จการศึกษาเข้าศึกษาต่อในระดับสูงหรือเข้าทำงาน และระดับอุดมศึกษานั้นพบว่า สถาบันการศึกษามีคุณภาพแตกต่างกันมาก จัดการเรียนการสอนเชิงพาณิชย์ เน้นการผลิตบัณฑิตเชิงปริมาณ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2552) ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า การปฏิรูปการศึกษาที่ผ่านมาล้มเหลวเนื่องจากคุณภาพการศึกษาต่ำลง ทั้งที่ปัจจุบันสัดส่วนงบประมาณด้านการศึกษาต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) และงบประมาณด้านการศึกษาต่องบประมาณรวมของไทยคิดเป็น ร้อยละ 4 และร้อยละ 20 ตามลำดับ ซึ่งถือว่าเป็นรายจ่ายทางการศึกษาที่อยู่ในระดับสูงเมื่อเทียบกับรายจ่ายอื่น ๆ ของประเทศและไม่ต่ำกว่าประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคเดียวกัน (World Bank, 2009) แม้ว่างบประมาณการศึกษาที่เพิ่มขึ้นนั้น จะช่วยให้ประชากรวัยเรียนของประเทศสามารถเข้าถึงการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้นในอัตราที่สูงมากเฉลี่ยร้อยละ 104 และ 98 ตามลำดับ แต่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและอุดมศึกษาแล้วอัตราการเรียนต่อกลับลดลงอย่างมากเฉลี่ยร้อยละ 71 และ 46 ตามลำดับภาพประกอบ 1 (บทที่ 1) เหตุผลที่นักเรียนไม่เรียนต่อเพราะมีความจำเป็นออกไปประกอบอาชีพ แม้ว่าภาครัฐจะให้การสนับสนุนการศึกษา 15 ปี แต่ภาครัฐไม่ได้ให้การ

สนับสนุนในส่วนค่าเสียโอกาสจากการไม่ได้ทำงานระหว่างเข้าศึกษา ขณะที่รัฐได้มีการจัดสรรงบประมาณการศึกษาอยู่ในระดับสูงประมาณร้อยละ 20 ของงบประมาณรายจ่ายทั้งหมดของประเทศอย่างต่อเนื่อง แต่เมื่อพิจารณางบประมาณรายจ่ายด้านการศึกษาคำนวณตามลักษณะเศรษฐกิจ (ตาราง 2) งบประมาณรายจ่ายด้านการศึกษาดังแต่ปี 2548-2556 แบ่งเป็นรายจ่ายประจำ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นค่าตอบแทนของบุคลากรประมาณร้อยละ 85-95 และรายจ่ายลงทุนมีสัดส่วนน้อยมากประมาณร้อยละ 5-15 ซึ่งเมื่อพิจารณาแนวโน้มของรายจ่ายในการลงทุนตั้งแต่ปี 2553-2556 กลับมีแนวโน้มลดลงต่ำกว่าร้อยละ 10 อย่างต่อเนื่อง ซึ่งแสดงให้เห็นว่างบประมาณรายจ่ายด้านการศึกษาที่ใช้การเพิ่มผลิตภาพ(รายจ่ายลงทุน) แก่ผู้เรียนโดยตรงไม่ได้เพิ่มขึ้นตามสัดส่วนงบประมาณรายจ่ายการศึกษาแต่อย่างใด แต่เป็นงบประมาณรายจ่ายประจำเท่านั้นที่มีสัดส่วนสูงมากทำให้งบประมาณเพื่อการพัฒนาอยู่อย่างจำกัด ดังนั้นการจัดสรรงบประมาณรายจ่ายการศึกษาที่ผ่านมาจึงไม่มีผลต่อการเพิ่มอัตราการเข้าเรียนระดับการศึกษาที่สูงขึ้นแต่กลับลดลงเพราะขาดการลงทุนแก่ผู้เรียนโดยตรงอีกทั้งเป็นการอุดหนุนผ่านสถาบันการศึกษาเป็นส่วนใหญ่ รัฐได้อุดหนุนการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยรัฐในอัตราที่สูงมากเป็นเวลานานในสัดส่วนที่อยู่ระหว่างร้อยละ 70 ถึง ร้อยละ 95 ของค่าใช้จ่ายขึ้นกับสาขาวิชา แสดงว่าผู้เรียนมีส่วนร่วมในการรับภาระออกค่าใช้จ่ายเพียงร้อยละ 5-30 เท่านั้นของค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาในระดับอุดมศึกษาทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วนั้นรัฐไม่จำเป็นต้องอุดหนุนการศึกษาในระดับอุดมศึกษามากขนาดนี้ เพราะผลตอบแทนในการลงทุนทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาเป็นแรงจูงใจมากพอที่จะให้เข้าถึงระดับการศึกษานั้นอยู่แล้ว (เมธี ครองแก้วและคณะ, 2547 อ้างใน กระทรวงศึกษาธิการ, 2547) แต่เมื่อพิจารณาตัวเลขเงินอุดหนุนรายหัวต่อการศึกษาช่วงชั้นต่าง ๆ จะพบว่าการศึกษาในระดับอุดมศึกษาได้รับการอุดหนุนต่อหัวสูงสุดรายปีคนละ 30,150 บาท ขณะที่การศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายได้รับรายปีเพียงคนละ 16,929 บาท ซึ่งมากกว่ากันเกือบ 2 เท่า (กอบศักดิ์ ภูตระกูล, 2549) และเมื่อพิจารณาจากบัญชีรายจ่ายเพื่อการศึกษาแห่งชาติ (ชัยยุทธ ปัญญาสวัสดิ์สุทธิ์และคณะ, 2557) จะพบว่า คร่าว ๆ แล้วรัฐมีค่าใช้จ่ายต่อหัวในการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาสูงกว่าระดับอาชีวศึกษาเกือบ 2 เท่าในสถาบันการศึกษาเอกชน และสูงกว่า 1 เท่าครึ่ง ในสถาบันการศึกษาของรัฐ ดังนั้น ค่าใช้จ่ายต่อหัวในการศึกษาระดับอาชีวศึกษาแบ่งเป็นโรงเรียนรัฐ จำนวน 40,242 บาทต่อคน และโรงเรียนเอกชน 28,896 บาทต่อคน ขณะที่ระดับอุดมศึกษาจะมีค่าใช้จ่ายต่อหัวในมหาวิทยาลัยรัฐ จำนวน 67,885 บาทต่อคน และมหาวิทยาลัยเอกชน จำนวน 82,175 บาทต่อคน และสำหรับกลุ่มคนที่มีโอกาสได้ศึกษาระดับอุดมศึกษา (ปริญญาตรี) ผ่านกระบวนการสอบคัดเลือกจากส่วนกลางที่มีการแข่งขันกันสูง มักจะเป็นกลุ่มคนที่พ่อแม่มีฐานะปานกลางถึงดีซึ่งเป็นส่วนน้อยในสังคม ดังนั้นนโยบายการให้การ

สนับสนุนผ่านสถาบันการศึกษาจึงเป็นการให้ประโยชน์แก่กลุ่มคนที่มีโอกาสดีอยู่แล้วและเป็นการสร้างความเหลื่อมล้ำในระยะยาว

การปฏิรูประบบงบประมาณการเงินเพื่อการอุดมศึกษาจากเดิมที่เน้นด้านอุปทานเป็นหลัก (supply side financing) เป็นการสนองผ่านด้านอุปสงค์ (demand side financing) ให้มากขึ้น โดยผ่านระบบกองทุนให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา (กยศ.) และระบบกองทุนเงินให้กู้ยืมที่ผูกกับรายได้ในอนาคต (กรอ.) และยุติการให้กู้กับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (สายสามัญและสายอาชีพ) แต่จัดให้มีกองทุนให้เปล่าหรือการช่วยเหลือในรูปแบบอื่นตามความเหมาะสมต่อไป แสดงให้เห็นว่ารัฐได้ลดบทบาทในการเป็นผู้ลงมือจัดการศึกษาเป็นหลักมาเป็นผู้กำกับดูแล กำหนดนโยบายและส่งเสริมหรือสนับสนุนให้ภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคม โดยเฉพาะภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษา โดยพึงปฏิบัติต่อสถานศึกษาของรัฐและเอกชนอย่างเท่าเทียมกันและดำเนินการให้สถานศึกษามีการบริหารจัดการที่ดี มีความอิสระในการดำเนินงานและมีการแข่งขันกันเพื่อพัฒนาความเป็นเลิศ ซึ่งหลักการดังกล่าวจะทำให้การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษามีทรัพยากรเพิ่มขึ้นสามารถรับนักศึกษาเข้ามาเรียนในระบบอุดมศึกษาเพิ่มขึ้น ช่วยแก้ปัญหาความไม่เสมอภาค และความไม่เป็นธรรม ลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งช่วยให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพดีขึ้น และจะทำให้คุณภาพการอุดมศึกษามีความแตกต่างกันน้อยลง (บุญเสริม วิสกุล, 2546)

ตาราง 2 งบประมาณรายจ่ายด้านการศึกษำแนกตามลักษณะเศรษฐกิจ ปีงบประมาณ

2550-2556

หน่วย : ล้านบาท

ปีงบประมาณ	รวม	รายจ่ายลงทุน		รายจ่ายประจำ	
2548	262,938.3	37,761.5	(14.4%)	225,176.8	(85.6%)
2549	294,954.9	24,375.6	(8.3%)	270,579.3	(91.7%)
2550	355,241.1	46,031.1	(13.0%)	309,210.0	(87.0%)
2551	364,643.2	45,854.9	(12.6%)	318,779.3	(87.4%)
2552	419,233.2	47,661.8	(11.4%)	371,571.4	(88.6%)
2553	403,516.0	38,724.9	(9.6%)	364,791.1	(90.4%)
2554	422,239.9	29,443.6	(7.0%)	392,796.3	(93.0%)
2555	445,527.5	22,835.1	(5.1%)	422,692.4	(94.9%)
2556	493,892.0	36,453.7	(7.4%)	457,438.3	(92.6%)

ที่มา: สำนักงบประมาณ 2556

เมื่อพิจารณาแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552-2559) ในส่วนที่เกี่ยวกับนโยบายพัฒนากำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพึ่งพาตนเอง และเพิ่มสมรรถนะการแข่งขันในระดับนานาชาติ ระบุว่าโครงสร้างการจ้างงานในสถานประกอบการโดยรวมควรมีอัตราส่วนกำลังคนที่มีการศึกษาในระดับสูง ระดับปานกลาง(ปฏิบัติการ) และระดับต่ำเท่ากับ 10:70:20 (ยกเว้นอุตสาหกรรมบางกลุ่ม) โครงสร้างนี้ทำให้เกิดความต้องการกำลังคนระดับกลาง (ปวช.และ ปวส.) เป็นส่วนใหญ่ ขณะที่ระบบการศึกษาไทยในปัจจุบันผลิตด้านอุดมศึกษา (สายสามัญ) มากกว่าอาชีวศึกษา (สายอาชีพ) โดยในปีการศึกษา 2553 มีสัดส่วนนักเรียนสายอาชีวศึกษาและสายสามัญศึกษา เท่ากับ 36.5 : 63.5 อีกทั้งผู้สำเร็จการศึกษาอาชีวศึกษาส่วนใหญ่ (ร้อยละ 75) จะเรียนต่อปริญญาตรี เนื่องจากได้รับค่าตอบแทนหรือเงินเดือนสูงกว่าจบอาชีวศึกษา และเรียนในสาขาที่ไม่ตรงกับสาขาที่จบอาชีวศึกษา คงเหลือผู้สำเร็จการศึกษาอาชีวศึกษาเข้าสู่ตลาดแรงงานเพียงร้อยละ 25 (นิพนธ์ พัวพงศกร และคณะ, 2555)

ดังนั้น แผนการศึกษาแห่งชาติ จึงกำหนดเป้าหมายในปี 2559 ให้เพิ่มสัดส่วนผู้เรียนอาชีวศึกษาต่อสายสามัญศึกษาเป็น 60 : 40 หรือกล่าวได้ว่า การปฏิรูปการศึกษารอบสองนี้ให้ความสำคัญกับการศึกษาระดับอาชีวศึกษามากขึ้น เพื่อเตรียมกำลังคนสู่ตลาดแรงงาน และสถานประกอบการอย่างแท้จริง ส่วนการศึกษาในระดับปริญญาตรีได้เน้นการผลิตบัณฑิตในสายวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมากกว่าสายสังคมศาสตร์ โดยใช้การจัดสรรงบประมาณที่คำนึงถึงคุณภาพการจัดการศึกษา โดยเน้นการจัดสรรงบประมาณด้านอุปสงค์เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด เช่น ใช้งบประมาณอุดหนุนขั้นต้นต่อหัวในแต่ละประเภทคณะแตกต่างกัน เช่น คณะวิศวกรรมศาสตร์จะได้รับการสนับสนุนมากกว่าคณะสังคมศาสตร์ และในคณะเดียวกันจะได้รับงบประมาณแตกต่างกันในแต่ละกลุ่มมหาวิทยาลัย เช่น คณะที่เน้นการวิจัยจะได้รับงบประมาณสนับสนุนมากกว่าคณะเดียวกันที่เน้นการจัดการเรียนการสอน ทั้งนี้มีจุดมุ่งหมายในการปฏิรูปการศึกษาที่คำนึงถึงคุณภาพ และความสอดคล้องกับตลาดแรงงานอย่างแท้จริง

การขยายโอกาสทางการศึกษาและการปฏิรูปการศึกษาตั้งแต่ พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา มีผลทำให้ผู้เรียนในระดับปริญญาตรีเพิ่มขึ้น ขณะที่ผู้เรียนระดับอาชีวศึกษามีแนวโน้มทรงตัว เมื่อพิจารณาอัตราผลตอบแทนต่อบุคคลในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในสายสามัญสูงกว่าสายอาชีพมากทั้งหญิงและชาย โดยสายสามัญมีผลตอบแทนมากกว่าสายอาชีพประมาณร้อยละ 7-10 (Punyasavatsut et al., 2005) นิพนธ์ พัวพงศกร และคณะ (2555) ศึกษาอัตราผลตอบแทนทางการศึกษา โดยแบ่งแรงงานเป็น 2 กลุ่ม คือ *กลุ่มแรก* เป็นผู้จบมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งมีทางเลือกระหว่างเรียนต่อสายสามัญ ปวช. หรือทำงาน ส่วน *กลุ่มที่สอง* เป็นผู้จบมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งมีทางเลือกว่าจะเรียนต่อมหาวิทยาลัย ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) หรือทำงาน พบว่ากลุ่ม

แรกที่ดีตัดสินใจทำงานหรือเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายให้ผลตอบแทนใกล้เคียงกัน และสูงกว่าการเรียนต่อประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นต้น(ปวช.) ต่างกับกลุ่มที่สองนั้นการเรียนมหาวิทยาลัยหรือศึกษาต่อในระดับปริญญาตรีให้ผลตอบแทนสูงสุด รองลงมาเป็น ปวส. สอดคล้องกับการศึกษาของ ชัยยุทธ ปัญญสวัสดิ์สุทธิ์ (2551) ที่ระบุว่าผู้จบระดับอุดมศึกษาจะมีอัตราผลตอบแทนสูงกว่าผู้จบมัธยมศึกษาตอนปลาย ขณะที่ผู้จบอนุปริญญา หรือ ปวส. จะมีผลตอบแทนสูงกว่าผู้จบมัธยมศึกษาตอนปลายไม่มากนัก แต่เมื่อเปรียบเทียบผู้ที่จบมัธยมศึกษาตอนปลายระดับเดียวกันระหว่างผู้ที่จบสายอาชีพ (ปวช.) จะมีอัตราผลตอบแทนสูงกว่าผู้ที่จบสายสามัญทั้งชายและหญิง ขณะที่ถ้าเปรียบเทียบในสายสามัญด้วยกัน จะพบว่า แรงงานชายมีแนวโน้มอัตราผลตอบแทนส่วนบุคคลลดลงมาตลอด ขณะที่แรงงานหญิงมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นโดยตลอด ซึ่งผลการคำนวณสอดคล้องกับ ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ (2553) และ Punyasavatsut et al. (2005) พบว่า อัตราผลตอบแทนจากการจบปริญญาตรีสูงกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย และอาชีวศึกษา ซึ่ง ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ (2551) และ จันทะ จันทะเสนา (2554) ได้คำนวณอัตราผลตอบแทนทางการศึกษาเฉพาะระดับปริญญาตรีได้เท่ากันประมาณร้อยละ 18-19 นอกจากอัตราผลตอบแทนทางการศึกษาหรือรายได้ในตลาดแรงงานจะเป็นแรงจูงใจในการเลือกศึกษาต่อในระดับปริญญาตรีแล้ว ยังมีค่านิยมและทัศนคติของผู้ปกครองที่มีต่อการศึกษายาอาชีวศึกษาในแง่ลบที่มองว่าผู้ที่เรียนสายอาชีวศึกษาเป็นบุคคลชั้นสองของสังคม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีรายได้น้อย ความสามารถต่ำ ไม่สามารถสอบแข่งขันในระดับมหาวิทยาลัยได้ และจากการศึกษาของ Pimpa (2007) เกี่ยวกับเหตุผลในการเลือกศึกษาต่อระดับอาชีวศึกษา กรณีศึกษาประเทศไทย พบว่า ส่วนใหญ่ยอมรับว่าตนเอง และครอบครัวมีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมอยู่ในระดับยากจนถึงฐานะปานกลาง จึงเลือกศึกษาต่อในระดับ ปวส. เพราะมีค่าเล่าเรียนไม่สูงมากนัก โดยเลือกศึกษาต่อจาก ปวช. ซึ่งคาดว่าจะใช้เวลาเรียนเพียง 2 ปี ก็สามารถจบการศึกษาและหางานทำได้อย่างแน่นอน ดังนั้นคนที่จบมัธยมศึกษาตอนปลายส่วนใหญ่จึงมุ่งศึกษาต่อปริญญาตรี (หลักสูตร 4 ปี) มากกว่าการเลือกศึกษาต่อระดับอาชีวศึกษาหรืออนุปริญญา (หลักสูตร 2 ปี) แต่ถ้าไม่สามารถสอบเข้าเรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัยได้ จึงจะไปเรียนระดับอาชีวศึกษา จากปัญหาสำคัญดังกล่าวที่ผู้เรียนให้ความสนใจเรียนต่อในสายอาชีวศึกษาน้อยมาก คิดเป็นอัตราการเรียนต่อของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในปีการศึกษา 2555 ระหว่างสายอาชีพ (ปวส.) และสายสามัญ (ปริญญาตรี) คิดเป็นร้อยละ 25.05 และ 78.33 ตามลำดับ ทำให้ประเทศขาดแคลนแรงงานฝีมือระดับกลาง เนื่องจากผลตอบแทนที่ได้จากการจบปริญญาตรีสูงกว่าจบ ปวช. โดยเฉลี่ยประมาณร้อยละ 15 (Punyasavatsut et al., 2005) ดังที่กล่าวมาทำให้การเลือกเรียนสายสามัญและเรียนต่อจนจบปริญญาตรีเป็นการลงทุนที่ให้ผลตอบแทนที่คุ้มค่า สร้างแรงจูงใจในการเรียนต่อสายสามัญมากกว่าสายอาชีพ

เมื่อพิจารณาจำนวนผู้สมัครเข้าศึกษาต่อในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)

ปีการศึกษา 2556 มีผู้สมัครเรียน จำนวน 184,755 คน รับเข้าศึกษาจริง จำนวน 146,180 คน ขณะที่กำหนดแผนการรับไว้ทั้งหมด 187,503 คน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า จำนวนผู้สมัครเรียนยังน้อยกว่าแผนที่กำหนดไว้ แต่การเข้าศึกษาต่อในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) มีสถานการณ์ที่น่าวิตกกังวลมากกว่า เนื่องจากจำนวนผู้สมัครและรับเข้าศึกษาจริงน้อยกว่าที่กำหนดไว้จำนวนมาก กล่าวคือ มีผู้สมัครจำนวน 91,830 คน รับเข้าศึกษาจริงเพียง 76,153 คน ทั้งที่มีแผนการรับจำนวน 127,804 คน ดังนั้นการที่นักศึกษาที่มีความสนใจเรียนในระดับอาชีวศึกษาน้อยกว่าเป้าหมายจำนวนมาก สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (กอศ.) ได้ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาดังกล่าวในการเพิ่มจำนวนผู้เรียนให้มากขึ้น จึงได้กำหนดมาตรการและแนวทางใหม่ด้วยการให้นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ที่พบว่าตนเองไม่ถนัดทางสายวิชาการหรือไม่มีความพร้อมและอยากจะเปลี่ยนมาเรียนสายอาชีพหรืออาชีวศึกษาในระดับ ปวส. ได้ โดยสามารถโอนผลการเรียนในพื้นฐานวิชาสามัญมาเทียบกับวิชาพื้นฐานสามัญสายอาชีวศึกษาได้โดยไม่ต้องมาเรียนใหม่ และเรียนวิชาอาชีพเพิ่มเติม ซึ่งจะเป็นช่องทางหนึ่งในการเพิ่มจำนวนนักเรียนในระดับ ปวส. หรือสายอาชีพ และเพิ่มกำลังแรงงานเข้าสู่สถานประกอบการให้สอดคล้องกับเป้าหมายการปฏิรูปการศึกษาดังกล่าวที่ได้กำหนดไว้ Gerawatanaakaset M. (2008) ได้เสนอแผนกลยุทธ์ของการบริหารสายอาชีวศึกษาในประเทศไทยไว้หลายประเด็น ได้แก่ สร้างความตระหนักให้คนส่วนรวมเห็นความสำคัญของอาชีวศึกษาต่อการพัฒนาประเทศ กระจายอำนาจโดยมอบหมายความรับผิดชอบด้านการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาให้องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นดูแลในส่วนงบประมาณและการจัดการ โดยเพิ่มเติมเงินอุดหนุนต่อหัวให้เพียงพอ และสำหรับเด็กยากจนควรได้รับเงินกู้ยืมเพื่อการศึกษาจากรัฐตั้งเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นเครือข่ายผู้ประกอบการในการฝึกงานของนักเรียนนักศึกษา โดยรัฐอาจใช้แรงจูงใจในการลดภาษีแก่ผู้ประกอบการ สถาบันมีการประกันคุณภาพสถานศึกษา และผลิตบัณฑิตที่มีทักษะ ความรู้ตามความต้องการของตลาดแรงงาน โดยปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนให้ทันสมัยและที่สำคัญปรับปรุงภาพพจน์ของอาชีวศึกษา ให้มีคุณค่าต่อสังคมในสายตาสาธารณชน

สำหรับการศึกษาในสายสามัญมีผู้สมัครเข้าศึกษาต่อในสถาบันอุดมศึกษาจำนวนมาก จึงต้องมีการสอบคัดเลือก สามารถจำแนกออกได้เป็น 4 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่ การสอบคัดเลือกซึ่งจัดโดยสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา การสอบคัดเลือกเข้ามหาวิทยาลัยโดยตรง โควตา และโครงการพิเศษต่าง ๆ การรับสมัครนักศึกษาของมหาวิทยาลัยเปิดและการรับสมัครนักศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาของเอกชน และสถาบันอุดมศึกษาของรัฐสังกัดกระทรวง ทบวง กรมอื่น ๆ การศึกษาในระดับอุดมศึกษาดังกล่าวมีจำนวนผู้สมัครเพิ่มมากขึ้นทุกปี จึงไม่มีปัญหาด้าน

ปริมาณเหมือนอาชีวศึกษา แต่กลับมีปัญหาในด้านการพัฒนาคุณภาพของนักศึกษาเช่นเดียวกับอาชีวศึกษา กล่าวคือ เมื่อมีการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาอย่างรวดเร็วในช่วงเวลา 15 ปี ที่ผ่านมา ทั้งด้วยการเพิ่มจำนวนมหาวิทยาลัยในท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศ และการให้ทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา จึงส่งผลให้มีปริมาณนักศึกษาทั้งในระดับอาชีวศึกษาและปริญญาตรีจำนวนเพิ่มขึ้น แต่มีคุณภาพลดลง อีกทั้งบัณฑิตในสาขาเดียวกันก็มีคุณภาพแตกต่างกันมากขึ้น (นิพนธ์ พัวพงศกร และคณะ, 2555) ทั้งนี้มาจากคุณภาพในการผลิตบัณฑิตของแต่ละสถาบันการศึกษาที่มีคุณภาพแตกต่างกัน อีกทั้งบัณฑิตที่ผลิตออกมามีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่มีความรู้และทักษะการทำงานในแต่ละสาขาไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ โดยแรงงานกลุ่มเยาวชนมีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นหรือต่ำกว่าและระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ 67.9 และ 18.8 ตามลำดับ ขณะที่การศึกษาระดับ ปวช.และปวส. ซึ่งตลาดแรงงานมีความต้องการสูงแต่มีสัดส่วนเพียงร้อยละ 5.7 และ 3.9 ตามลำดับ ที่เหลือร้อยละ 3.7 มีการศึกษาระดับปริญญาตรีและมากกว่า สะท้อนโครงสร้างแรงงานในอนาคตที่ยังไม่สามารถยกระดับไปสู่การเพิ่มทักษะแรงงานชั้นกลางและชั้นสูงขึ้นได้ จากความไม่สอดคล้องระหว่างการศึกษาของแรงงานและความต้องการของตลาด ทำให้ไม่สามารถดึงศักยภาพของแรงงานมาใช้ได้อย่างเต็มที่ และเกิดการสูญเสียต้นทุนทางสังคม ในปี 2555 ระดับอุดมศึกษามีการว่างงานสูงถึงร้อยละ 10.8 รองลงมาคือ ปวส. ปวช. มัธยมศึกษาตอนปลาย มัธยมศึกษาตอนต้น และประถมศึกษา เท่ากับร้อยละ 5.7 , 2.8 , 2.3 , 1.9 และ 1.7 ตามลำดับ สะท้อนถึงโครงสร้างการผลิตส่วนใหญ่ยังเป็นการผลิตที่ไม่ซับซ้อน และใช้กำลังแรงงานเป็นหลัก เนื่องจากอัตราการว่างงานของผู้สำเร็จการศึกษาระดับประถมและมัธยมศึกษาต่ำกว่าระดับอุดมศึกษา ทั้งนี้ในระดับอุดมศึกษาที่มีการว่างงานสูงมาก (ร้อยละ 10.8) ได้แก่ผู้สำเร็จการศึกษาศาสาเกษตรศาสตร์วนศาสตร์ ร้อยละ 23.4 ศึกษาศาสตร์ ร้อยละ 12.7 มนุษยศาสตร์ ร้อยละ 16.4 ศิลปกรรมศาสตร์ ร้อยละ 13.8 ธุรกิจและการบริหารและพาณิชยศาสตร์ ร้อยละ 12.3 นิติศาสตร์ ร้อยละ 14.1 และวิทยาศาสตร์กายภาพ ร้อยละ 20.0 ซึ่งตลาดแรงงานสำหรับผู้จบในสาขาดังกล่าวค่อนข้างอึดอัด และมีจำนวนผู้จบการศึกษาที่เกินความต้องการมาโดยตลอด สำหรับอัตราการว่างงานระดับ ปวช. ค่อนข้างต่ำในทุกสาขา เช่นเดียวกันกับอัตราการว่างงานในระดับ ปวส. ยกเว้นสาขาสถาปัตยกรรมศาสตร์ และเกษตรวนศาสตร์ที่มีอัตราการว่างงานสูง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2556)

ดังนั้นการเลือกศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาทั้งในสายอาชีพและสายสามัญต่างก็มีต้นทุนและผลตอบแทนทางการศึกษาที่แตกต่างกัน ทำให้เป็นทั้งโอกาสและอุปสรรคในการตัดสินใจสนับสนุนการศึกษาต่อของครัวเรือนที่แตกต่างกันด้วย โดยเฉพาะครัวเรือนจนยังมีโอกาสน้อยมากที่

จะมีโอกาสหรือทางเลือกในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา เนื่องจากขาดแคลนทุนทรัพย์และมีความ
ความจำเป็นที่บุตรต้องช่วยพ่อแม่หารายได้เลี้ยงครอบครัว

1.3 ระบบการเงินด้านอุปสงค์

ปัญหาสำคัญประการหนึ่งของคนยากจนในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา คือ การขาด
แคลนทุนทรัพย์ทำให้ขาดโอกาสที่จะได้เรียนต่อ แต่ในปัจจุบันดูเหมือนว่าปัญหาดังกล่าวจะ
คลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้น เนื่องจากได้มีการตราพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่
แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ขึ้นมารองรับ ในหมวด 8 ว่าด้วยทรัพยากรและการลงทุนเพื่อ
การศึกษาที่ให้อำนาจจัดสรรงบประมาณแผ่นดินให้กับการศึกษาในฐานะที่มีความสำคัญสูงสุดต่อการ
พัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน โดยการจัดสรรกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษาแก่ผู้เรียนที่มาจาก
ครอบครัวที่มีรายได้น้อยตามความเหมาะสมและความจำเป็น ดังนั้นรัฐบาลจึงได้กำหนดนโยบาย
เพื่อแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านโอกาสทางการศึกษาในสังคมด้วยการสนับสนุนการเงินแก่
นักเรียน/นักศึกษาที่ด้อยโอกาส โดยการจัดตั้งกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา (กยศ.) และกองทุน
เงินให้กู้ยืมที่ผูกกับรายได้ในอนาคต (กรอ.) โดยมีแนวคิดบางประการที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็น
การอุดหนุนระบบการเงินด้านอุปสงค์ (Demand-Side Financing) เป็นการสนับสนุนด้านการเงินมุ่ง
ที่ผู้เรียน ในทางปฏิบัติรัฐไม่จำเป็นต้องมอบเงินอุดหนุนแก่ผู้เรียนโดยตรง แต่เป็นการมอบอำนาจใน
การนำเงินอุดหนุนที่ได้จากรัฐไปใช้ซื้อบริการทางการศึกษาจากสถาบันการศึกษา เช่น การจัดสรร
งบประมาณให้กองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา เงินกู้ยืมเพื่อศึกษานี้ไม่ว่าผู้เรียนที่ได้รับการ
สนับสนุนจะเลือกเข้าศึกษาในสถานศึกษาใดที่เป็นของรัฐหรือเอกชนอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่า
สถานศึกษาจะตั้งอยู่ที่ใดก็ตามมีโอกาสได้รับการสนับสนุนทางการเงินเพื่อการศึกษาเสมอภาคกัน
สำหรับประเทศไทยได้นำแนวคิดระบบการเงินด้านอุปสงค์ผ่านตัวผู้เรียนมาใช้ในระบบกองทุนให้
กู้ยืมเงินเพื่อการศึกษา (กยศ.) และ ระบบกู้ยืมที่ผูกพันกับรายได้ในอนาคต (กรอ.) ซึ่งเป็นการให้กู้ยืม
ค่าเล่าเรียนหรือค่าใช้จ่ายระหว่างที่กำลังศึกษาและนำมาชำระคืนเมื่อจบการศึกษาและมีรายได้จาก
การทำงานแล้ว

ระบบการเงินที่อุดหนุนด้านอุปสงค์ผ่านตัวผู้เรียนสอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษา และลด
ความเหลื่อมล้ำทางรายได้และสังคมของประชาชน อีกทั้งสอดคล้องกับงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง
ระบบการเงินเพื่อการศึกษาของ Magnoli (2002 อ้างในสมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์, 2550) ที่ระบุว่า
ระบบการเงินด้านอุปสงค์มีข้อดีกว่าระบบการเงินด้านอุปทาน เช่น เพิ่มทางเลือกในการศึกษาแก่
ผู้เรียนลดข้อจำกัดด้านทุนทรัพย์ กระตุ้นการแข่งขันในการพัฒนาคุณภาพระหว่างสถาบันการศึกษา
ช่วยปรับค่าธรรมเนียมของสถานการศึกษาให้สะท้อนต้นทุนที่แท้จริง และทำให้เกิดความเสมอภาค

และความเป็นธรรมทางการศึกษาแก่ผู้เรียนครัวเรือนที่มีรายได้น้อยโดยตรง โดยกองทุนเพื่อการศึกษาในประเทศไทย ประกอบด้วย 2 กองทุน คือ

1) กองทุนให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา (กยศ.) เริ่มให้นักเรียนหรือนักศึกษากู้ยืมได้ตั้งแต่ปีการศึกษา 2539 เป็นต้นมา บนพื้นฐานหลักการเพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นแก่คนยากจน และสนับสนุนการพัฒนาระบบการศึกษาทางด้านอุปสงค์ โดยการเพิ่มขีดความสามารถในการรับภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษาของประชาชน ต่อมาในวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2541 จึงได้ประกาศพระราชบัญญัติเป็นกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา พ.ศ. 2541 มีผลให้ กยศ. มีฐานะทางกฎหมายชัดเจน เป็นนิติบุคคลในการกำกับดูแลของกระทรวงการคลัง (เอกสารคู่มือผู้ปฏิบัติงาน กองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา , 2548) ผลการดำเนินงานที่ผ่านมา พบว่า 1) กองทุนฯ สามารถให้กู้ยืมแก่นักเรียน นักศึกษาที่ผ่านการอนุมัติเงินปีการศึกษา 2533 ประมาณร้อยละ 88 ของจำนวนนักเรียนที่ยื่นกู้ แต่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่ากองทุนฯ ประสบความสำเร็จในการให้กู้ยืมแก่กลุ่มเป้าหมายที่ยากจน และมีความจำเป็นต้องได้รับเงินกู้ยืมอย่างแท้จริงได้ อีกทั้งกระบวนการคัดเลือกผู้กู้ไม่รัดกุม อีกทั้งระบบการกำกับ ดูแลและตรวจสอบของกองทุนฯ เพื่อให้เงินกู้ยืมถึงกลุ่มเป้าหมายเป็นไปอย่างล่าช้า และไม่ทั่วถึง 2) ขนาดของวงเงินกู้ยืมที่ผู้กู้ได้รับมีความไม่เท่าเทียมกัน 2 กรณี คือ กรณีแรก วงเงินกู้ของผู้กู้รายเก่าได้รับเฉลี่ยสูงกว่าวงเงินกู้ของผู้กู้รายใหม่ แม้จะศึกษาในสถานศึกษา และสาขาวิชาเดียวกันก็ตาม และ กรณีที่สอง ขนาดของวงเงินกู้ยืมไม่เท่ากัน แม้ศึกษาในวิชาเดียวกัน แต่ต่างสถานศึกษา ซึ่งน่าจะเกิดจากการจัดสรรงบประมาณเน้นไปที่สถานศึกษามากกว่าตัวนักศึกษา และมอบอำนาจในการจัดการให้สถานศึกษาดำเนินการทั้งหมด 3) เงื่อนไขการชำระหนี้กองทุนฯ ผ่อนปรนมาก มีระบบการติดตามและบังคับการชำระหนี้ไม่เข้มงวด ทำให้รายได้จากดอกเบี้ยเงินกู้ยืมไม่พอที่จะครอบคลุมต้นทุนการบริหารและจัดการกองทุนฯ ได้ ทำให้เงินให้กู้ยืมมีลักษณะคล้ายเงินอุดหนุนให้เปล่ามากกว่า จึงมีแนวโน้มสูงที่รัฐจำเป็นต้องให้การสนับสนุนด้านการเงินต่อกองทุนต่อไปเรื่อย ๆ (สมชัย ฤชุพันธุ์ และ ชลธาร วิศรุตวงศ์, 2544)

นอกจากนี้ สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ (2550) ได้ประเมินผลกระทบของกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา เพื่อเปรียบเทียบโอกาสทางการศึกษาของนักเรียนที่กู้เงินจาก กยศ. กับนักเรียนอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งไม่ได้กู้ยืมเงิน กยศ. แต่มีลักษณะต่าง ๆ คล้ายกับนักเรียนในโครงการ โดยใช้วิธีการแมทชิ่งเพื่อคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้ในการเปรียบเทียบผลกระทบต่อโอกาสทางการศึกษา ซึ่งมีวัตถุประสงค์ 2 ข้อ คือ การจัดสรรเงินให้กู้ยืมของ กยศ. ทำได้ตรงกับกลุ่มเป้าหมายที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้น้อยเพียงใด และ กยศ. มีผลกระทบต่อโอกาสทางการศึกษาของประชาชนอย่างไร สามารถสรุปบทเรียนที่สำคัญได้จากการประเมินทั้งหมด 4 ประการ คือ 1) การกำหนดเกณฑ์รายได้ของผู้มีสิทธิกู้ยืมที่สูงเกินไปทำให้ กยศ. ไม่สามารถเพิ่มโอกาสทางการศึกษาของผู้มีรายได้ต่ำได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

2) การขาดกลไกในการตรวจสอบการจัดสรรเงินกู้ยืมทำให้เกิดการรั่วไหล มีความผิดปกติในวิธีการจัดสรรเงินกู้ นักศึกษายากจนจริง ๆ ไม่ได้รับเงินกู้ยืม 3) การขาดกลไกในการชำระหนี้คั้นที่มีประสิทธิภาพทำให้เกิดความสูญเสียต่อรัฐและภาษี 4) การขาดกลไกในการติดตามและประเมินผลทำให้การดำเนินงานของ กยศ. ผิดพลาดต่อเนื่องเป็นเวลานาน โดยไม่ได้รับการแก้ไขอย่างที่ควรจะเป็น สอดคล้องกับ Chapman et al. (2010) พบปัญหาในส่วนการคัดเลือกของมหาวิทยาลัยต้นสังกัดของผู้เรียนที่ดำเนินงานล่าช้า และด้อยประสิทธิภาพในการคัดกรองนักเรียนความยากจนจริง ๆ เข้าสู่การศึกษาในระดับอุดมศึกษา โดยเฉพาะผลประกอบการดังกล่าวของกองทุน กยศ. มีอัตราการชำระหนี้คั้นค่อนข้างต่ำประมาณร้อยละ 25-40 จึงทำให้เกิดภาระหนี้เพิ่มขึ้นจำนวนมาก ถึงแม้ว่ารัฐจะคิดอัตราดอกเบี้ยในการกู้ยืมต่ำมากแล้วก็ตาม เช่นเดียวกับดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ (2551) ได้วิพากษ์วิธีการทำงานของกองทุน กยศ. เกี่ยวกับการบริหารเงินกองทุนต่ำกว่าเป้าหมาย จนต้องคืนเงินแผ่นดิน แสดงถึงความล่าช้าและขาดประสิทธิภาพในการจัดการ อีกทั้งในทางปฏิบัติไม่สามารถคัดกรองคนจนได้อย่างแท้จริง จากการศึกษาและประเมินการดำเนินงานของ กยศ. ทั้ง 4 เรื่องในเวลาที่แตกต่างกัน จึงพบว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานของ กยศ. ยังคงมีปัญหาเหมือนเดิมมิได้แก้ไข กล่าวคือไม่สามารถให้กู้ยืมเงินเพื่อการศึกษาแก่นักเรียนฐานะยากจนได้ตามวัตถุประสงค์ของ กยศ. ซึ่งเป็นประเด็นที่มีความสำคัญมากที่สุด เนื่องมาจากปัญหาในการคัดกรองของสถาบันการศึกษาต้นสังกัด และปัจจุบันก็พบประเด็นปัญหานี้ค้างชำระของนักศึกษาที่สำเร็จการศึกษาแล้วกว่า 100,000 คน คิดเป็นมูลค่าหนี้กว่า 4,133 ล้านบาท (กยศ. 2555) เนื่องจากผู้ที่สำเร็จการศึกษามาแล้ว 2 ปี ได้รับเงินเดือนไม่เพียงพอต่อการชดเชย เพราะมีภาระที่ต้องรับผิดชอบจำนวนมาก เช่น ค่าเช่าบ้าน ค่าอาหาร ค่าเดินทาง เมื่อไม่มีหนทางชำระหนี้ได้ ดังนั้นจากผลการศึกษาของนักวิชาการหลายท่าน สรุปสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันว่า กยศ. ไม่ได้เป็นช่องทางในการสร้างอุปสงค์ในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาแก่นักเรียนอย่างแท้จริง

2) กองทุนกู้ยืมที่ผูกกับรายได้ในอนาคต (กรอ.) ได้รับอิทธิพลแนวคิด และวิธีปฏิบัติมาจากประเทศออสเตรเลีย กล่าวคือ ในปีการศึกษา 2549 กองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา (กยศ.) ได้ถูกปรับเปลี่ยนให้เป็นกองทุนเงินให้กู้ยืมที่ผูกกับรายได้ในอนาคต (กรอ.) ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามแนวคิดที่จะแก้ปัญหาต่าง ๆ ของ กยศ. เช่น การที่ครอบครัวที่มีรายได้เกิน 150,000 บาทต่อปี จะไม่มีสิทธิ์กู้ยืมได้ หรือต้องชำระเงินกู้ยืมเงินคืนเมื่อจบการศึกษาแล้ว 2 ปี แต่ยังไม่มียานทำหรือมีรายได้ไม่เพียงพอ โดยมีวัตถุประสงค์ของ กรอ. คือ 1) เพื่อเพิ่มโอกาสแก่ผู้เรียนที่มีศักยภาพ แต่ขาดแคลนทุนทรัพย์ ให้สามารถเข้าศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาได้โดยไม่มีอุปสรรคทางการเงิน 2) เพื่อเพิ่มทรัพยากรและปัจจัยพื้นฐานในการจัดการศึกษาเข้าสู่ระบบอุดมศึกษา 3) เพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาทั้งของรัฐและ

เอกชนพัฒนาระบบการบริหารจัดการให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ 4) เพื่อให้สถาบันอุดมศึกษา
ผลิตบัณฑิตได้ตรงตามความต้องการกำลังคนของประเทศ

ความแตกต่างระหว่างแนวคิดของกองทุนทั้ง 2 ระบบ

แนวคิดและหลักการของระบบ กยศ. และ กรอ. มีประเด็นสำคัญที่แตกต่างกัน ดังนี้

ตาราง 3 ความแตกต่างของเกณฑ์การสมัครรับทุนระหว่างกองทุน กยศ. และ กรอ.

รายการ	กยศ.	กรอ.
เงื่อนไขผู้กู้		
- ระดับการศึกษา	- มัธยมศึกษาตอนปลาย (สามัญศึกษาและอาชีวศึกษา) อนุปริญญาและปริญญาตรี	- เฉพาะอุดมศึกษา(อนุปริญญา/ปวส.และ ปริญญาตรี) ส่วน ม.ปลายให้เป็นทุนให้ เปล่า
- กลุ่มเป้าหมาย	- เฉพาะผู้เรียนที่ยากจน (กำหนดรายได้ของครอบครัวไม่ เกิน 150,000 บาทต่อปี)	- ผู้เรียนทุกคนที่มีศักยภาพและ ความสามารถในการเข้าเรียนและประสงค์ จะกู้
- ผู้ค้ำประกัน	- มีผู้ค้ำประกันหนี้เงินกู้	- ไม่ต้องมีผู้ค้ำประกันหนี้เงินกู้ แต่อาศัย รายได้ในอนาคตของผู้กู้เป็นหลักประกัน ในการชำระเงินคืน
ประเภทรายจ่ายที่ให้ผู้กู้		
	- ค่าเล่าเรียน - ค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้อง - ค่าใช้จ่ายส่วนตัว	- ให้เฉพาะค่าเล่าเรียน - ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ให้เฉพาะผู้ที่ยากจน โดย ดูจากเส้นความยากจน
เงื่อนไขการคืนเงินกู้		
- เงินเดือนขั้นต่ำที่ต้อง ชำระคืน	- 4,700 บาท/เดือน	- ตั้งแต่ 16,000 บาท/เดือน ขึ้นไป
- ระยะเวลาปลอดหนี้และ ชำระคืน	- ปลอดหนี้ 2 ปี ชำระเงินคืน ภายใน 15 ปี	- ขึ้นอยู่กับความสามารถในการหารายได้ ของผู้กู้
เงื่อนไขการชำระเงินคืน		
- อัตราดอกเบี้ย	- ร้อยละ 1 ต่อปี	- ไม่คิดอัตราดอกเบี้ย แต่ปรับมูลค่าเงิน ตามอัตราเงินเฟ้อหรือดัชนีราคาผู้บริโภค
- ผู้รับชำระเงินคืน	- ธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน)	- กรมสรรพากร

รูปแบบการจัดการศึกษาที่ให้เงินอุดหนุนด้านระบบอุปสงค์ผ่านตัวผู้เรียน (Demand-Side Financing) เช่น ระบบกองทุนให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา (กยศ.) และระบบกู้ยืมที่ผูกพันกับรายได้ในอนาคต (กรอ.) เป็นนวัตกรรมการคลังทางการศึกษาที่มุ่งจัดการศึกษาโดยอาศัยกลไกตลาด สถานศึกษาใดที่มีการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพและจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ สามารถวัดได้จากจำนวนนักศึกษาที่เพิ่มมากขึ้นในสถานศึกษานั้น ซึ่งส่วนใหญ่ไม่ได้มีฐานะยากจน แต่นักเรียน นักศึกษาที่มีฐานะยากจนจริงๆ จำนวนมากกลับไม่ได้รับโอกาสจากกองทุนดังกล่าว เนื่องจากปัญหาส่วนใหญ่มาจากรูปแบบการคัดกรองที่ให้กู้ยืมต่อเมื่อเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษาแล้ว แต่ในความเป็นจริงนักเรียนยากจนเหล่านั้นเลือกที่จะออกไปทำงานหาเลี้ยงชีพ เพราะไม่มีเงินศึกษาต่อในระดับสูง และไม่คาดหวังว่าจะขอกู้จากกองทุนดังกล่าว ดังนั้นในการให้กู้ยืมเพื่อการศึกษาสำหรับคนยากจนอย่างแท้จริงอาจไม่ใช่วิธีการที่เหมาะสม แต่รัฐควรจัดสรรเงินทุนการศึกษาแบบให้เปล่าแก่ผู้เรียนที่ยากจนและขาดโอกาสทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาขณะที่กำลังศึกษาอยู่ ม.ปลายหรืออาชีวศึกษา โดยรัฐควรคัดเลือกจากครอบครัวยากจนและมีภูมิลำเนาในพื้นที่ห่างไกล ซึ่งเงินทุนให้เปล่าที่จะจัดสรรให้กับผู้เรียนนี้ควรกำหนดตามค่าเสียโอกาส โดยคำนวณจากค่าใช้จ่ายจริงของการเรียนในระดับอุดมศึกษาไทย (อดิสร อิศรางกูร ณ อยุธยา และ สุจิตรา ชำนิวิทย์ภรณ์ , 2554) สอดคล้องกับแนวคิดของ ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ (2553) เสนอขั้นตอน ดังนี้ 1) ให้มีคณะกรรมการคัดกรองระดับชาติ และระดับพื้นที่ (อำเภอหรือจังหวัด) ซึ่งทำหน้าที่ค้นหาเยาวชนที่มีผลการเรียนดี พอสมควรและยากจน โดยให้กู้ยืม กยศ. เป็นค่าใช้จ่ายค่าธรรมเนียมและค่าลงทะเบียนในสถานศึกษาอุดมศึกษา หน่วยงานระดับชาติประสานความร่วมมือกับ กยศ. พร้อมกับการจัดสรรโควตาตามพื้นที่ (ภูมิภาคและจังหวัดต่าง ๆ) ส่วนคณะกรรมการระดับพื้นที่ทำหน้าที่ค้นหาครัวเรือนยากจนและผู้เรียนที่มีความพร้อมเรียนต่อในระดับอุดมศึกษา 2) การให้ทุนแบบให้เปล่าสำหรับค่าใช้จ่ายประจำเดือนสำหรับเยาวชนในครัวเรือนยากจนที่คณะกรรมการระดับพื้นที่ได้ดำเนินการคัดกรองมาแล้ว 3) การรณรงค์และประชาสัมพันธ์ให้ผู้ปกครองและครัวเรือนคนจนทราบว่ามีแผนงานรูปแบบนี้

ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงนำแนวคิดการให้ทุนการศึกษาแบบให้เปล่าแก่นักเรียนยากจนตามแนวคิดหลักของ ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ (2553) โดยผ่านการคัดกรองระดับพื้นที่ ซึ่งได้แก่ โรงเรียนและองค์การบริหารส่วนตำบล แต่ผู้วิจัยได้คิดเพิ่มเติมในส่วนการกำหนดเงื่อนไขการพิจารณาทุนให้เปล่า โดยแบ่งการให้ทุนการศึกษาระดับอุดมศึกษา ซึ่งเป็น 2 ระดับ คือ 1) ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ซึ่งใช้เวลาเรียน 2 ปี โดยผู้เรียนต้องเรียนในสถานศึกษาที่อยู่ในท้องถิ่น (อำเภอหรือจังหวัด) และ 2) ระดับปริญญาตรี ซึ่งใช้เวลาเรียน 4 ปี และต้องเป็นสาขาวิชาที่สอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็นของท้องถิ่นหรือประเทศชาติ แต่การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยต้องการนำเสนอทุน

ให้เปล่าแก่นักเรียนยากจนที่เลือกเรียนหลักสูตร 2 ปี มากกว่าหลักสูตร 4 ปี และขอเรียกแนวคิดดังกล่าวว่า “มาตรการการคลังเพื่อการศึกษาที่น่าเสนอ” ในการจำลองสถานการณ์สมมติเพื่อสอบถามความคิดเห็นของพ่อแม่ที่มีต่อมาตรการการคลังดังกล่าว โดยพิจารณาโอกาสและการตัดสินใจเลือกลงทุนทางการศึกษาแก่บุตรหลานในอนาคต

2. แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

2.1 การตัดสินใจลงทุนทางการศึกษาของครัวเรือน

การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จทางการศึกษาของเด็กใช้กรอบแนวคิดตามทฤษฎีพฤติกรรมครัวเรือน (theory of family behavior) ของ Becker; & Toms (1986) ที่มองครอบครัวเป็นหน่วยผลิตหน่วยหนึ่งในสังคมตามฟังก์ชันการผลิตของครัวเรือน โดยใช้ปัจจัยการผลิตซึ่งประกอบด้วยทรัพยากรทั้งหมดที่มีของพ่อแม่หรือครัวเรือน เช่น ใช้เงินได้ในการบริโภคสินค้าและบริการต่าง ๆ การลงทุนทางการศึกษา การออมหรือการสะสมสินทรัพย์ อีกทั้งใช้เวลาในการอบรมเลี้ยงดูเอาใจใส่บุตร เพื่อให้เกิดอรรถประโยชน์สูงสุด และหารายได้จากการทำงาน ซึ่งจำนวนและคุณภาพที่ใช้ในการจัดสรร กระจายทรัพยากร และเวลาที่ใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ จะส่งผลต่อระดับความสำเร็จทางการศึกษาและรายได้ของบุตรในอนาคต (Haveman; & Wolfe, 1995; Sherraden, 1991; Becker, 1993) ตามแนวคิดทฤษฎีทุนมนุษย์ (Becker; & Toms, 1979, 1986) ซึ่งนำมาประยุกต์ใช้กับการตัดสินใจลงทุนทางการศึกษาให้แก่บุตร โดยสันนิษฐานว่าพ่อแม่มีความหวังดีต่อบุตรหลาน (altruistic attitude toward their offspring) ต้องการสนับสนุนทั้งให้เงินทุนและให้การศึกษา มีความพอใจที่จะถ่ายทอดมรดกตกทอดให้คนรุ่นต่อไป โดยเสียสละหรือลดการใช้จ่ายของตนเองเพื่อบุตร การให้ของพ่อแม่มีทั้งถ่ายโอนมรดกที่เป็นทรัพย์สิน (bequest) เช่น บ้าน ที่ดิน หุ่น หรือทรัพย์สินที่มีค่าอื่น ๆ และการให้มรดกที่เป็นทุนมนุษย์ คือ การลงทุนทางการศึกษา โดยตระหนักว่าหากบุคคลได้รับการศึกษาที่ดี ย่อมเป็นผลดีต่อความสามารถ ทักษะที่สูงขึ้น และจะมีหน้าที่การทำงานที่ดีมีรายได้ อาชีพมั่นคง และทำหน้าที่สืบทอดชื่อเสียงวงศ์ตระกูลต่อไป

เมื่อพิจารณากระบวนการหรือปัจจัยที่นำมาซึ่งความสำเร็จทางการศึกษา และอนาคตของบุตรนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายตัว ตั้งแต่การถ่ายโอนทางพันธุกรรมความสามารถ และวัฒนธรรม ตั้งแต่กำเนิด กล่าวคือ พ่อแม่ที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าค่าเฉลี่ยก็จะมีบุตรที่จบการศึกษาสูงด้วย แต่อาจจะไม่สูงกว่าระดับการศึกษาเฉลี่ยของพ่อแม่และแม่ (Becker, 1991) Leibowitz (1972) กล่าวว่าระดับการศึกษาสูงสุดของพ่อแม่แสดงถึงความสามารถในด้านต่าง ๆ ทั้งความสามารถทางวิชาการและทักษะทางวัฒนธรรม เช่น ทักษะทางกีฬาและดนตรี เป็นต้น แล้วถ่ายทอดความสามารถดังกล่าวเป็นความสามารถที่แฝงอยู่ในบุตร ดังนั้นระดับการศึกษาของพ่อแม่นอกจากจะเป็นปัจจัย

ตัวหนึ่งในการกำหนดระดับการศึกษาสูงสุดของบุตรแล้วยังส่งผลต่อความสามารถในการประกอบอาชีพ สร้างรายได้ซึ่งเกิดจากการทำงานในอนาคต อีกทั้งระดับการศึกษาของพ่อแม่ยังเป็นตัวกำหนดรายได้ของครัวเรือน (Sundrum, 1990; Chu, 1995) หรือกล่าวว่าทั้ง ระดับการศึกษาของพ่อแม่ และรายได้ของครัวเรือนต่างก็มีผลกระทบร่วมกันในการกำหนดระดับปริมาณและคุณภาพในการลงทุนทางการศึกษาของบุตร ทั้งการใช้เวลาในการอบรมเลี้ยงดูและมีรายจ่ายทางการศึกษาด้านต่าง ๆ ในการพัฒนาทุนมนุษย์ เช่น รายจ่ายในการเพิ่มความรู้และทักษะต่าง ๆ การดูแลสุขภาพ การสร้างและจัดหาสิ่งแวดล้อมที่ดีๆ (Becker, 1986) ซึ่งรายจ่ายต่าง ๆ นั้นเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับครัวเรือนยากจน บางครั้งพ่อแม่อาจต้องเลือกระหว่างการกู้ยืมเงิน หรือลดการบริโภคในปัจจุบัน หรือแม้กระทั่งนำสินทรัพย์ที่มีอยู่ขายเพื่อเป็นรายจ่ายทางการศึกษาหรือตัดสินใจเลือกระดับการศึกษาที่เหมาะสมของบุตรภายใต้ข้อจำกัดของครอบครัว

ดังนั้นการลงทุนทางการศึกษาที่เหมาะสมจึงเกี่ยวข้องกับพ่อแม่และโครงสร้างครัวเรือน เช่น ทัศนคติ อายุ และสถานภาพสมรสของพ่อแม่ ทำเล ที่ตั้งของครัวเรือน อีกทั้งจำนวนพี่น้องที่ต้องตัดสินใจในการเลือกลงทุนในการศึกษาแต่ละระดับของบุตรแต่ละคน (Hanushek, 1992) ซึ่งแต่ละครัวเรือนมีความสามารถในการสนับสนุนทางการศึกษาไม่เท่าเทียมกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน เช่น รายได้ และทรัพย์สิน (Haveman; & wolfe, 1995) โดยเฉพาะการตัดสินใจของครัวเรือนในการลงทุนทางการศึกษาระดับอุดมศึกษานั้นจะได้ประโยชน์ทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน ซึ่งมีผลตอบแทนคุ้มค่าต่อบุคคล สังคม และประเทศชาติ ซึ่งสามารถสร้างรายได้และอาชีพในอนาคตที่ดีกว่าได้ แต่การลงทุนในระดับอุดมศึกษาดังกล่าวมีค่าใช้จ่ายทางการศึกษาสูงมาก ทั้งค่าใช้จ่ายทางตรง ได้แก่ ค่าธรรมเนียมการศึกษา ค่าหนังสือ อุปกรณ์การเรียน และค่าเดินทาง อีกทั้งถ้าเรียนไกลบ้านอาจต้องเสียค่าที่พักอีกด้วย และค่าใช้จ่ายทางอ้อม ได้แก่ รายได้ที่ต้องสูญเสียไปในช่วงเวลาเรียน สูญเสียช่วงเวลาพักผ่อน (Becker, 1993) อีกทั้งความไม่สมบูรณ์ของตลาดเงิน และสินเชื่อได้จำกัดสถานการณ์ของคนจน เพราะว่าคนจนไม่อยู่ในฐานะที่จะกู้ยืมเงินเพื่อลงทุนด้านการศึกษา ซึ่งไม่มีสถาบันการเงินใดให้กู้ยืมเพื่อการศึกษาโดยไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกัน ยกเว้นแต่จะมีระบบสินเชื่อเพื่อการศึกษาของภาครัฐที่เอื้อให้กับคนจนได้กู้ยืมเรียน โดยไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกัน ดังนั้นรัฐบาลจึงต้องเข้าแทรกแซงให้ความช่วยเหลือทางการเงินเพื่อส่งเสริมการศึกษา โดยการให้โอกาสคนจนได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น จะสามารถลดความเหลื่อมล้ำทางรายได้และการศึกษา สร้างคุณภาพชีวิต และมีความมั่งคั่งของครัวเรือนเพิ่มขึ้น ตัดเส้นทางการสืบทอดความยากจนระหว่างรุ่นจากรุ่นพ่อไปสู่รุ่นบุตร และรุ่นหลาน (Piketty, 2000) หรือกล่าวได้ว่า การลงทุนทางการศึกษาทั้งหมดของประเทศ แบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนหนึ่ง คือ การลงทุนของพ่อแม่แต่ละครัวเรือน และอีกส่วนหนึ่งซึ่งมีมูลค่ามหาศาล คือ การลงทุนพัฒนาทุนมนุษย์ของรัฐ

แบบจำลองทางทฤษฎีที่ใช้ศึกษาการตัดสินใจของครัวเรือนเกี่ยวกับลงทุนทางการศึกษานี้ได้ปรับปรุงมาจาก Brown (2003) ให้ความสำคัญกับระดับการศึกษาของพ่อแม่ที่มีต่อระดับการลงทุนทางการศึกษา ซึ่งวัดจากการบริโภคสินค้าและบริการ และใช้เวลาในการดูแลบุตร แต่สำหรับการศึกษานี้ปัจจัยการผลิตทั้งสองจะรวมอยู่ในทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคม การวัดการลงทุนทางการศึกษาจากระดับการศึกษาสูงสุดของบุตร แบ่งการพิจารณาครัวเรือนเป็น 2 ช่วงเวลา โดยมีข้อสมมติของแบบจำลอง คือ แต่ละครัวเรือนอาจจะประกอบด้วยพ่อหรือแม่ที่มีความชอบเหมือนกัน (identical preferences) มีบุตรจำนวน n คน และครัวเรือนมีข้อจำกัดทางด้านสภาพคล่อง (liquidity constraints) ไม่สามารถกู้หรือยืมเงินในอนาคตจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ในการบริโภคได้ แต่มีรายได้จากการทำงาน สามารถบริโภคสินค้าและบริการต่าง ๆ ได้ไม่เกินมูลค่าสินทรัพย์ทั้งหมดของครัวเรือน ดังนั้นแต่ละครัวเรือนจะพยายามจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดอรรถประโยชน์สูงสุด (maximize utility, u) ซึ่งประกอบด้วยการบริโภคในช่วงเวลาที่ 1 (C^1) และการบริโภคในช่วงเวลาที่ 2 (C^2) ดังนั้น $U(C^1, C^2)$ กำหนดให้เป็นฟังก์ชันอรรถประโยชน์ที่มีลักษณะเป็นโค้งคว่ำ (strictly concave) และการบริโภคในช่วงเวลาที่ 2 ของพ่อแม่เป็นการลงทุนทางการศึกษาให้แก่บุตร ซึ่งจะถูกแบ่งปันตามกฎการแบ่งปัน (sharing rule), α_t , โดยค่า α_t อาจจะมีค่าเท่ากันหรือแตกต่างกันตามความพอใจในการแบ่งปันทรัพยากรที่พ่อแม่มีต่อบุตรแต่ละคน ฟังก์ชันอรรถประโยชน์ในการบริโภคของพ่อแม่ในช่วงเวลาที่ 2 จะขึ้นอยู่กับบริโภคของบุตรตามฟังก์ชันความหวังดี (altruism function) ของพ่อแม่, ξ_t , ซึ่งขึ้นอยู่กับลักษณะตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับบุตร (b) เช่น เพศ ลำดับพี่น้อง ผลการเรียนสะสม เป็นต้น และตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับพ่อแม่หรือโครงสร้างครัวเรือน (p) เช่น ขนาดครัวเรือน การศึกษาและรสนิยม (ทัศนคติ) ของพ่อแม่ สถานภาพสมรส เป็นต้น ซึ่งสามารถเขียนอยู่ในรูปฟังก์ชันได้ว่า

$$\xi_t = f(b, p)$$

โดย b คือ ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับบุตร

p คือ ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับพ่อแม่ หรือโครงสร้างครัวเรือน

จึงเขียนฟังก์ชันอรรถประโยชน์ตามที่ได้กล่าวมา ดังนี้

$$(1) \quad U = \mu U(C^1) + (1-\mu) \sum [\alpha_t + (1-\alpha_t) \xi_t(b, p)] U(C^2)$$

โดย μ เป็นความพอใจ (น้ำหนัก) ในปัจจุบันของครัวเรือน (household's preferences) จากการบริโภคช่วงเวลาที่ 1 กำหนดให้ $\mu \in [0, 1]$ และ

α_t เป็นน้ำหนักการแบ่งปันทรัพยากรที่พ่อแม่ให้แก่บุตรแต่ละคน (กรณีที่มีบุตรมากกว่า 1 คน) กำหนดให้ $\alpha_t \in [0, 1]$

ในช่วงเวลาที่ 2 พ่อแม่ใช้ทรัพยากรที่มีเหลือจากการบริโภคในช่วงเวลาที่ 1 ให้การดูแลบุตร ด้วยการลงทุนทางการศึกษาตามฟังก์ชันการผลิตทางการศึกษา (production function, g) ซึ่งเขียน ฟังก์ชันการผลิตดังกล่าว ได้ดังนี้

$$(2) \quad C^2 = g(K_t)$$

โดย $K_t = (K_e, K_c, K_s)$

กำหนดให้ K_e คือ ทุนทางเศรษฐกิจ

K_c คือ ทุนทางวัฒนธรรม

K_s คือ ทุนทางสังคม

ซึ่งทุนแต่ละประเภท คือ ปัจจัยการผลิต (inputs) ที่พ่อแม่ใช้ในการลงทุนทางการศึกษาให้ได้ผลผลิต (output) ที่เหมาะสม คือ ให้บุตรจบระดับการศึกษาสูงสุด (C^2) ภายใต้ข้อจำกัดที่มี โดยตัวแปรของ ทุนแต่ละประเภทได้นิยามไว้ในส่วนของกรอบอธิบายตัวแปรแล้ว

ปัญหาของครัวเรือน (The household's problem) เขียนแสดงเป็นสมการคณิตศาสตร์ได้ว่า

$$\begin{aligned} \text{Max}_{C^1, K_t} \quad & \mu \mu U(C^1) + (1-\mu) \sum [\alpha_t + (1-\alpha_t) \xi_t(b,p)] U(C^2) \\ \text{s.t.} \quad & C^2 = g(K_t) \\ (3) \quad & P^C C^1 + P K_t \leq A_t \\ & T = t_w + t_{C^2} \\ & Y_t = w(H)t_w + rK_t \end{aligned}$$

โดย P^C คือ ราคาสินค้าและบริการซึ่งสมมติให้เท่ากับ 1 (ราคาเปรียบเทียบสินค้าและบริการแต่ละชนิดในตลาดเท่ากัน)

P คือ ราคาหรือต้นทุนของทุนแต่ละประเภทที่ใช้ในการลงทุนทางการศึกษา

Y_t คือ รายได้ของครัวเรือน

T คือ เวลาทั้งหมดใน 1 วัน (24 ชั่วโมง)

t_w คือ เวลาในการทำงานของพ่อแม่ร่วมกัน

t_{C^2} คือ เวลาในการลงทุนการศึกษาของบุตร

ในแบบจำลองนี้กล่าวได้ว่านอกจากเวลาทำงานแล้ว เวลาทั้งหมดจะอุทิศให้กับการใช้เวลาดูแลบุตรในการพัฒนาทุนมนุษย์ ดังนั้นต้นทุนค่าเสียโอกาสในการใช้เวลาพัฒนาทุนมนุษย์จึงเป็นอิสระกับจำนวนชั่วโมงการทำงาน

$w(H)$ คือ ฟังก์ชันต้นทุนค่าเสียโอกาสในการใช้เวลากับกิจกรรมอื่น ๆ ซึ่งในที่นี้เป็นการใช้เวลาในการลงทุนการศึกษาของบุตร ซึ่งค่าจ้างแรงงานต่อชั่วโมงเป็นต้นทุนค่าเสียโอกาสขึ้นอยู่กับระดับการศึกษาของพ่อแม่ (H)

r คือ อัตราผลตอบแทนของทรัพย์สินหรือการลงทุน (อัตราดอกเบี้ย)

K_i คือ จำนวนทุน

A_i คือ สินทรัพย์ของครัวเรือนซึ่งครอบคลุมถึงรายได้และเงินออม

แก้สมการที่ 3 โดยใช้ First order conditions เทียบกับ C^1 และ K_i ได้ว่า

$$(4) \quad \mu \frac{\partial U}{\partial C^1} - \lambda = 0$$

$$(5) \quad (1 - \mu) [\alpha_i + (1 - \alpha_i) \xi_i(b, p)] \frac{\partial U}{\partial C^2} \frac{\partial C^2}{\partial K_i} - P \lambda = 0$$

แทนค่า λ และแก้สมการทั้งสอง

$$(6) \quad \frac{MU_{C^1}}{MU_{C^2}} = \frac{(1 - \mu) [\alpha_i + (1 - \alpha_i) \xi_i(b, p)]}{\mu P} \frac{\partial C^2}{\partial K_i} \quad \text{ที่ระดับการจัดสรร}$$

เหมาะสม

$$(7) \quad \frac{\partial C^2}{\partial K_i} = \frac{\mu P}{(1 - \mu) [\alpha_i + (1 - \alpha_i) \xi_i(b, p)]} \frac{MU_{C^1}}{MU_{C^2}}$$

$$U(C^2) = f(\xi_i(b, p), K_i)$$

$$(8) \quad C^2 = a + \beta_i \xi_i(b, p) + \theta_i K_e + \eta_i K_C + \chi_i K_S + \varepsilon_i$$

เมื่อ C_i^2 คือ ระดับการศึกษาสูงสุดของบุตร ซึ่ง แบ่งเป็น 3 กลุ่ม

โดยที่ $C^2 = 0$ คือ บุตรที่จบการศึกษาต่ำกว่าอุดมศึกษา

$C^2 = 1$ คือ บุตรที่จบการศึกษามัธยมศึกษาหลักสูตร 2 ปี

$C^2 = 2$ คือ บุตรที่จบการศึกษามัธยมศึกษาหลักสูตร 4 ปี

ดังนั้น พ่อแม่จะเลือกระดับการศึกษาสูงสุดที่เหมาะสมให้แก่บุตรเพื่อให้ได้อรรถประโยชน์สูงสุดในครัวเรือน $\text{Max } U(C_i^{2*})$

2.2 อัตราผลตอบแทนในการลงทุนทางการศึกษา

การศึกษานี้ใช้กรอบการวิเคราะห์ตามแนวคิดทฤษฎีทุนมนุษย์ซึ่งเชื่อว่าการลงทุนในการศึกษาเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งในการศึกษานี้จะพิจารณาเฉพาะจะต้นทุนและผลตอบแทนส่วนบุคคลเท่านั้น เนื่องจากเป็นต้นทุนและผลตอบแทนที่ครัวเรือนใช้ในการตัดสินใจลงทุนการศึกษาแก่บุตร ดังนี้

ต้นทุนบุคคล (Private Cost) คือ ค่าใช้จ่ายในการใช้ทรัพยากรส่วนตัวในการศึกษา แบ่งเป็นต้นทุนบุคคลทางตรงและต้นทุนบุคคลทางอ้อม ดังนี้

1) ต้นทุนบุคคลทางตรง (Direct Educational Cost) คือ ค่าใช้จ่ายที่ผู้เรียนหรือครัวเรือนจ่ายจริงระหว่างการศึกษ ได้แก่ ค่าธรรมเนียมการศึกษา (ไม่รวมทุนการศึกษา) ค่าหนังสือ และอุปกรณ์การเรียนตลอดจนค่าใช้จ่ายส่วนตัวอื่น ๆ ที่ต้องจ่ายไปในขณะที่ศึกษาอยู่ เช่น ค่าที่พัก ค่าเดินทาง และค่ากิจกรรม เป็นต้น

2) ต้นทุนบุคคลทางอ้อม คือ ต้นทุนค่าเสียโอกาส (Opportunity Cost) หรือรายได้จากการทำงานหลังหักภาษีรายได้แล้ว ซึ่งผู้เรียนเสียสละจะไม่รับเนื่องจากเลือกที่จะศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น

ผลตอบแทนบุคคล (Private Benefit) คือ ผลตอบแทนจากการลงทุนทางการศึกษา แบ่งเป็นผลตอบแทนทางตรงและผลตอบแทนทางอ้อม ดังนี้

1) ผลตอบแทนทางตรง (Direct Benefit) คือ ผลตอบแทนที่เกิดจากการลงทุนทางการศึกษาโดยตรง ซึ่งจะมีผลทำให้รายได้ตลอดช่วงชีวิต (Lifetime Earnings) ของบุคคลเพิ่มสูงขึ้น กล่าวคือ บุคคลที่ได้รับการศึกษาสูงกว่าโดยเฉลี่ยจะมีรายได้สูงกว่าบุคคลที่มีการศึกษาน้อยกว่า (วัดจากรายได้หลังหักภาษี)

2) ผลตอบแทนทางอ้อม (Indirect Benefit) คือ ผลตอบแทนที่เกิดจากผลกระทบภายนอกจากการลงทุนการศึกษา แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่

2.1) ผลตอบแทนที่สืบเนื่อง อันเกิดจากผลทางตรงชักนำในทางที่ดีขึ้น เช่น เมื่อมีความรู้มากขึ้นจึงระมัดระวังในการดูแลสุขภาพทำให้สุขภาพสมบูรณ์และแข็งแรงมากขึ้นเช่นกัน หรืออาจเป็นผลตอบแทนทางอ้อมที่เกิดขึ้นแก่กิจกรรมอื่น เช่น ผู้ผลิตตำรา อุปกรณ์การเรียน หรือสื่อค้นคว้าอิเล็กทรอนิกส์มียอดขายเพิ่มขึ้นเนื่องจากคนมีการศึกษาสูงขึ้นจำนวนมาก

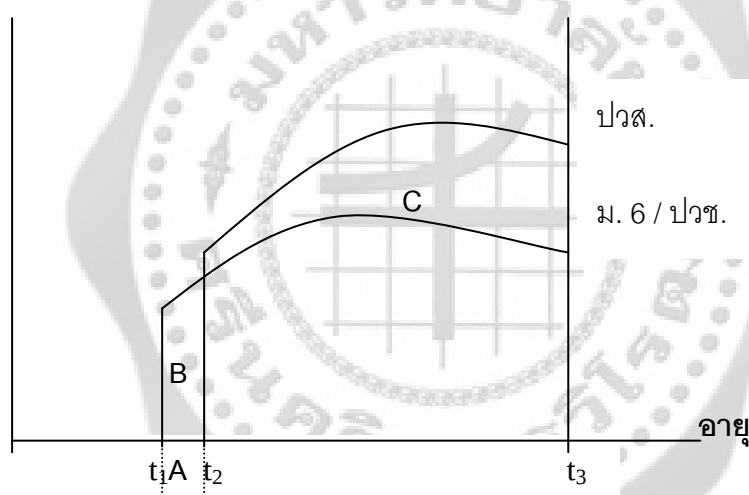
2.2) ผลตอบแทนที่ไม่สามารถวัดได้แน่นอน คือ การได้รับการยอมรับจากคนในสังคมมากขึ้น เป็นบุคคลที่มีชื่อเสียง และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เป็นต้น

กล่าวสรุป ผลตอบแทนจากการลงทุนการศึกษา คือ รายได้หรือผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นหลังจากนักเรียนหรือนักศึกษสำเร็จการศึกษา ซึ่งสามารถวัดได้ในรูปของตัวเงินและไม่ใช้ตัวเงิน

อัตราผลตอบแทนในการลงทุนทางการศึกษา

การหาอัตราผลตอบแทนจากการลงทุนทางการศึกษาเหมือนกับการหาอัตราดอกเบี้ยหรือการหาอัตราผลกำไรคิดเป็นร้อยละจากการลงทุนต่างๆ แทนที่จะเอาเงินไปฝากธนาคารต่างๆ ก็เอาเงินไปลงทุนศึกษาต่อ ซึ่งการวิจัยครั้งนี้จะดูเฉพาะการศึกษาต่อประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) และปริญญาตรี เมื่อนักศึกษาสำเร็จการศึกษาไปแล้วจึงเริ่มเก็บเกี่ยวผลประโยชน์กลับคืนมาในรูปของตัวเงิน ซึ่งวัดจากรายได้ที่ได้จากการทำงานตั้งแต่จบการศึกษาจนตลอดช่วงชีวิตจนเกษียณอายุงาน และเป็นรายได้ส่วนเพิ่มจากการศึกษาระดับ ปวส. หรือปริญญาตรี โดยหักรายได้ส่วนที่เกิดจากการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นต้น (ปวช.) ดังภาพประกอบ 6 และ 7 ต่อไปนี้

รายได้ต่อปี

ภาพประกอบ 6 อัตราผลตอบแทนการศึกษาต่อ ปวส.

- 1) ผลตอบแทนจากการศึกษาต่อประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงหรือ ปวส. (Return = R)

$$R = C - A - B$$

$$C = \text{ส่วนต่างของรายได้ ปวส. กับ ม.6 หรือ ปวช.}$$

$$A = \text{ต้นทุนทางตรงส่วนบุคคล คือ ค่าใช้จ่ายที่จ่ายให้กับสถาบันการศึกษาและค่าใช้จ่ายส่วนตัวของนักศึกษา}$$

$$B = \text{ต้นทุนทางอ้อมส่วนบุคคล คือ ค่าเสียโอกาสที่จะมีรายได้เมื่อสำเร็จการศึกษา ม.6 หรือ ปวช. แต่ตัดสินใจศึกษาต่อ ปวส.}$$

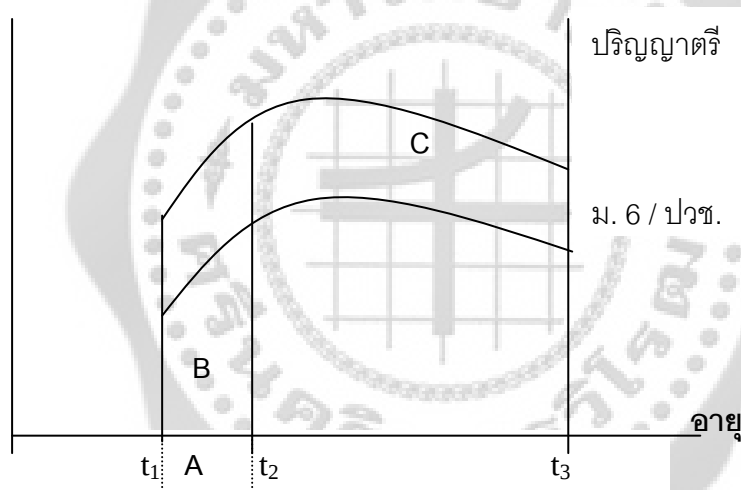
จากภาพประกอบ 6

พื้นที่ A แสดงให้เห็นค่าใช้จ่ายและการลงทุนที่เสียไปเพื่อการศึกษาต่อ ปวส. ตั้งแต่อายุ t_1 ถึง t_2 ปี ประกอบด้วยค่าใช้จ่ายทางตรงที่ใช้ไปเพื่อการศึกษา

พื้นที่ B แสดงให้เห็นค่าใช้จ่ายทางอ้อมหรือค่าเสียโอกาส ได้แก่ รายได้ที่เสียไปเนื่องจากเรียนต่อ ปวส. แทนที่จะทำงาน เพราะฉะนั้นค่าเสียโอกาสจะมีค่าเท่ากับรายได้ของผู้สำเร็จการศึกษา ม.6 หรือ ปวช. ในช่วงอายุที่นักศึกษาเรียนต่อ ปวส. ตั้งแต่อายุ t_1 ถึง t_2 ปี

พื้นที่ C แสดงให้เห็นรายได้ส่วนเพิ่มตลอดชีวิตการทำงานที่เกิดจากผลต่างระหว่างรายได้ของผู้สำเร็จ ปวส. กับผู้สำเร็จ ม.6 หรือ ปวช. นับตั้งแต่อายุที่เริ่มทำงานจนเกษียณอายุ คือ ตั้งแต่อายุ t_2 ถึง t_3 ปี

รายได้ต่อปี

ภาพประกอบ 7 อัตราผลตอบแทนการศึกษาต่อปริญญาตรี

2) ผลตอบแทนจากการศึกษาต่อปริญญาตรี (Return = R)

$$R = C - A - B$$

C = ส่วนต่างของรายได้ปริญญาตรีกับ ม.6 หรือ ปวช.

A = ต้นทุนทางตรงส่วนบุคคล คือ ค่าใช้จ่ายที่จ่ายให้กับสถาบันการศึกษาและค่าใช้จ่ายส่วนตัวของนักศึกษา

B = ต้นทุนทางอ้อมส่วนบุคคล คือ ค่าเสียโอกาสที่จะมีรายได้เมื่อสำเร็จการศึกษา ม.6 หรือ ปวช. แต่ตัดสินใจศึกษาต่อปริญญาตรี

จากภาพประกอบ 7

พื้นที่ A แสดงให้เห็นค่าใช้จ่ายและการลงทุนที่เสียไปเพื่อการศึกษาต่อปริญญาตรี ตั้งแต่อายุ t_1 ถึง t_2 ปี ประกอบด้วยค่าใช้จ่ายทางตรงที่ใช้ไปเพื่อการศึกษา

พื้นที่ B แสดงให้เห็นค่าใช้จ่ายทางอ้อมหรือค่าเสียโอกาส ได้แก่ รายได้ที่เสียไปเนื่องจากเรียนต่อปริญญาตรีแทนที่จะทำงาน เพราะฉะนั้นค่าเสียโอกาสจะมีค่าเท่ากับรายได้ของผู้สำเร็จการศึกษา ม.6 หรือ ปวช. ในช่วงอายุที่นักศึกษาเรียนต่อปริญญาตรี ตั้งแต่อายุ t_1 ถึง t_2 ปี

พื้นที่ C แสดงให้เห็นรายได้ส่วนเพิ่มตลอดชีวิตการทำงานที่เกิดจากผลต่างระหว่างรายได้ของผู้สำเร็จปริญญาตรีกับผู้สำเร็จ ม.6 หรือ ปวช. นับตั้งแต่อายุที่เริ่มทำงานจนเกษียณอายุ คือ ตั้งแต่อายุ t_2 ถึง t_3 ปี

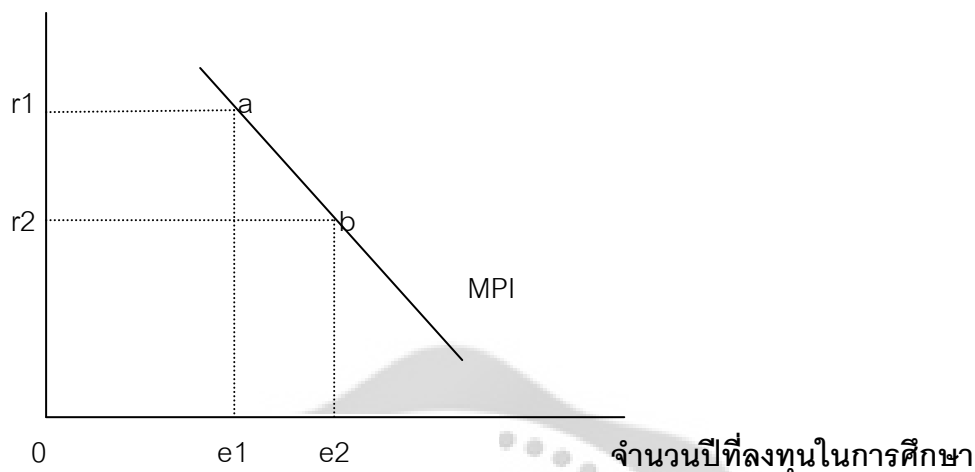
การที่จะตัดสินใจว่าเมื่อเรียนจบมัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นต้น (ปวช.) แล้วควรจะเรียนต่อระดับ ปวส.(หลักสูตร 2 ปี) หรือปริญญาตรี (หลักสูตร 4 ปี) หรือจะเข้าสู่ตลาดแรงงานเพื่อหารายได้ทันทีนั้นจะตัดสินใจอย่างไร มีแนวทางดังนี้ (บุญคง หันจางสิทธิ์, 2553)

1) เปรียบเทียบมูลค่าปัจจุบันสุทธิของรายได้ตลอดชีวิตของการทำงานหลังจบปวส.หรือปริญญาตรีกับมูลค่าปัจจุบันสุทธิของรายได้ตลอดชีวิตหลังจบ ม.6 หรือ ปวช. ส่วนใดมากกว่ากันหรือกล่าวว่าการตัดสินใจจะศึกษาต่อ ปวส.หรือปริญญาตรีหรือไม่ขึ้นอยู่กับว่ามูลค่าปัจจุบันของผลประโยชน์มากกว่าหรือเท่ากับมูลค่าปัจจุบันของต้นทุนการศึกษาเป็นอย่างน้อยจึงตัดสินใจศึกษาต่อระดับ ปวส. หรือปริญญาตรี แต่ถ้ามูลค่าปัจจุบันของผลประโยชน์น้อยกว่ามูลค่าปัจจุบันของต้นทุนการศึกษาก็ตัดสินใจทำงานในตลาดแรงงานทันทีซึ่งก็คือไม่ศึกษาต่อ ข้อสมมติที่สำคัญคือผลประโยชน์ที่วัดไม่ได้กับต้นทุนที่วัดไม่ได้หักลบกันไป เป็นต้นว่าความทุกข์ยากในการเรียนหนังสือกับเกียรติยศ ชื่อเสียงและความภาคภูมิใจที่ได้จากการศึกษาต่อสามารถหักลบกันไป เป็นต้น

2) หาอัตราผลตอบแทนภายใน (Internal Rate of Return) ของการลงทุนทางการศึกษาระดับ ปวส.หรือปริญญาตรี แล้วนำไปเทียบกับอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ โดยสมมติว่ามีเงินกู้ยืมเงินมาศึกษาต่อ อัตราผลตอบแทนภายใน (IRR) คือ อัตราส่วนลด (Rate of Discount) ที่จะทำให้มูลค่าปัจจุบันสุทธิ (มูลค่าปัจจุบันของรายได้ลบด้วยมูลค่าปัจจุบันของต้นทุน) เท่ากับศูนย์พอดี จึงได้ค่า r ไว้ใช้เปรียบเทียบในการตัดสินใจลงทุนในการศึกษาต่อโดยเปรียบเทียบค่า r กับอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ยืมเพื่อการศึกษาต่อ ถ้าค่า r มากกว่าอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ที่กู้มาเพื่อศึกษาต่อจึงควรตัดสินใจศึกษาต่อทั้งในระดับ ปวส.หรือปริญญาตรี

อัตราดอกเบี้ย (r)

อัตราผลตอบแทน (IRR)

ภาพประกอบ 8 การตัดสินใจลงทุนการศึกษาของพ่อแม่

ถ้ากำหนดให้ปัจจัยอื่นๆ คงที่ เมื่อมีการลงทุนทางการศึกษาเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ อัตราผลตอบแทนการศึกษา (IRR) อาจเพิ่มขึ้น แต่พอถึงจุดๆ หนึ่ง อัตราผลตอบแทนการศึกษา (IRR) จะลดน้อยถอยลง ซึ่งเป็นไปตามกฎการลดน้อยถอยลง (Law of Diminishing Return) ของอัตราการลงทุนหน่วยสุดท้าย เส้นการลงทุนหรือเส้นประสิทธิภาพการลงทุน (Marginal Efficiency of Investment) ในภาพประกอบ 8 จะทอดลงจากซ้ายไปขวา ถ้าหากถือว่าการศึกษเป็นบริการที่จำเป็นในชีวิตประจำวันหรือเป็นสินค้าและบริการที่มีความยืดหยุ่นอุปสงค์ต่อราคาน้อย กราฟเส้นนี้จะมีลักษณะค่อนข้างชัน คือ มีความยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลงอัตราดอกเบี้ยต่ำ หรือกล่าวว่าการเปลี่ยนแปลงอัตราดอกเบี้ย (r) มิได้ทำให้ความต้องการการศึกษาเปลี่ยนไปเท่าไรนัก ถ้ากำหนดให้อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ยืมเพื่อการศึกษาอยู่ในระดับ r_1 ผู้ลงทุนจะตัดสินใจลงทุนในการศึกษาไปเรื่อยๆ ตราบใดที่อัตราผลตอบแทนภายใน (IRR) มากกว่าอัตราดอกเบี้ย จนกระทั่งถึงจุด a ณ จุดนี้ค่า $IRR = r_1$ ระดับการลงทุนการศึกษาที่เหมาะสมคือ e_1 แต่ถ้าหากอัตราดอกเบี้ยลดลงอีก ซึ่งอาจจะเป็นเพราะนโยบายรัฐบาลที่สามารถหาแหล่งเงินกู้ยืมเพื่อการศึกษาดอกเบี้ยต่ำมาก จุดดุลยภาพในการลงทุนก็จะเปลี่ยนจากจุด a มาจุด b ทำให้การลงทุนก็จะเพิ่มขึ้นจากจุด e_1 ไปเป็นจุด e_2 ซึ่งส่งผลให้โอกาสในการศึกษาต่อในระดับสูงมีมากขึ้น

การศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับครัวเรือนถือเป็นสินค้าที่ไม่มีความจำเป็น ทั้งที่ความจริงแล้วพ่อแม่ตระหนักถึงคุณค่าของการศึกษา แต่มีความจำเป็นของครอบครัวต้องการให้สมาชิกทุกคนช่วยกันทำงานหารายได้แบ่งปันภาระค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในครอบครัว และการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษามีค่าใช้จ่ายสูงมาก นอกเหนือจากค่าเล่าเรียนโดยเฉพาะบางครัวเรือนที่อยู่ในเขตชนบทห่างไกลยังต้องมีค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาสถาบันการศึกษา และค่าที่พักเพิ่มขึ้นด้วย ทำให้อัตราดอกเบี้ยซึ่งจะเกิดขึ้นจากการกู้ยืมเงินเพื่อการศึกษาในระดับอุดมศึกษาสูงกว่าอัตราผลตอบแทนภายใน (IRR) จึงไม่คุ้มค่าในการตัดสินใจลงทุนทางการศึกษา ดังนั้นรัฐจึงควรแทรกแซงเพิ่มอุปสงค์การศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาโดยเลือกให้ความช่วยเหลือกับนักเรียนหรือนักศึกษาที่มีฐานะยากจน โดยสนับสนุนทุนให้เปล่าทั้งค่าเล่าเรียนและค่าใช้จ่ายส่วนตัวแก่เยาวชนที่ต้องการศึกษาต่อระดับปวส. ซึ่งทุนให้เปล่าที่รัฐมอบให้นี้จะลดต้นทุนทางตรงและลดต้นทุนค่าเสียโอกาสในการทำงานของเยาวชน ทำให้มูลค่าปัจจุบันสุทธิเพิ่มขึ้นเนื่องจากมูลค่าของต้นทุนการศึกษาลดลงมากขณะที่มูลค่าปัจจุบันของรายได้เท่าเดิม

ดังนั้นผลตอบแทนจากการศึกษาต่อ ปวส. ($\text{Return} = R$) (ภาพประกอบ 6) คือ

$$R = C - B \quad (A = 0 \text{ หรือมีค่าน้อยลง เนื่องจากรัฐสนับสนุนทุนให้เปล่าเพื่อลดต้นทุนทางตรงและลดต้นทุนค่าเสียโอกาสแก่เยาวชนยากจน})$$

ทำให้ R มีค่าสูงขึ้น หรือกล่าวได้ว่า อัตราผลตอบแทนภายใน (IRR) จึงสูงขึ้น ส่งผลให้ครัวเรือนลงทุนทางการศึกษาแก่บุตรเพิ่มขึ้นไปเรื่อย ๆ ตราบใดที่ค่า IRR สูงกว่าอัตราดอกเบี้ย (ภาพประกอบ 8) จึงกล่าวได้ว่า เมื่อรัฐสนับสนุนทุนให้เปล่าเป็นการสร้างโอกาสการศึกษาต่อระดับ ปวส. ซึ่งมีผลต่อการตัดสินใจของพ่อแม่ครัวเรือนจนในการลงทุนการศึกษาต่อแก่บุตรในระดับ ปวส. เพิ่มขึ้นแทนที่จะให้บุตรออกไปทำงานหารายได้หลังเรียนจบแค่ ม.6 หรือ ปวช.

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนวรรณกรรมในส่วนของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนี้แบ่งการศึกษาเป็น 2 หัวข้อ ได้แก่

- 1) ปัจจัยที่กำหนดโอกาส ทางเลือก และความสำเร็จระดับอุดมศึกษา
 - 2) คนจนกับโอกาสทางการศึกษาในประเทศไทย
- โดยมีรายละเอียด ดังนี้

3.1 ปัจจัยที่กำหนดโอกาส ทางเลือก และความสำเร็จระดับอุดมศึกษา

การศึกษาโอกาส ทางเลือก และความสำเร็จทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของแต่ละบุคคล ซึ่งตัดสินใจว่าจะศึกษาต่อหรือไม่หลังจบมัธยมศึกษาตอนปลายหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นต้น (ปวช.) นั้น ในการศึกษาครั้งนี้มีทางเลือก 3 ทาง คือ 1) ไม่เลือกศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาหรือออกไปทำงานหาเลี้ยงชีพในตลาดแรงงานด้วยวุฒิทางการศึกษาที่ต่ำกว่าอุดมศึกษา 2) ศึกษาต่อในวิทยาลัยสายอาชีพของรัฐหรือเอกชนหลักสูตร 2 ปี (ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงหรืออนุปริญญา) และ 3) ศึกษาต่อในวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัยของรัฐหรือเอกชนสายสามัญหลักสูตร 4 ปี โดยใช้ทฤษฎีอรรถประโยชน์สูงสุดของครัวเรือนในการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา

งานวิจัยเกี่ยวกับการพยากรณ์ทางเลือกหรือโอกาสของบุคคลที่จะสำเร็จการศึกษานั้นใช้การวิเคราะห์การตัดสินใจรายบุคคลโดยใช้ทฤษฎีอรรถประโยชน์เพื่อหาความน่าจะเป็นของการเกิดผลลัพธ์ดังกล่าว โดยอธิบายตัวแปรภายนอกตามแนวคิดของ Bourdieu (1986) ซึ่งได้กล่าวถึงปัจจัยการผลิตในการลงทุนทางการศึกษาเป็นรูปแบบของทุนที่แตกต่างกันได้ 3 ประเภท ได้แก่

1) ทุนทางเศรษฐกิจ (economic capital) (Ellwood; & Kane, 2000; Orr, 2003)

สามารถเปลี่ยนแปลงไปเป็นเงินไว้ใช้จ่ายในครอบครัว ได้แก่ รายได้และสินทรัพย์ของครัวเรือน ซึ่งเป็นการรับประกันล่วงหน้าในโอกาสที่จะได้ศึกษาในระดับอุดมศึกษา และยังมีผลต่อความตั้งใจในการศึกษาต่อและการเตรียมตัวกวดวิชา โดยไม่ต้องกังวลเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการศึกษาจำนวนมาก

2) ทุนทางวัฒนธรรม (cultural capital) (Bourdieu, 1977; McDonough, 1997) เป็น

รูปแบบความรู้ ทักษะ การศึกษา และความได้เปรียบในสถานภาพของบุคคล ซึ่งพ่อแม่ได้ถ่ายทอดทุนทางวัฒนธรรมผ่านทัศนคติ และความรู้ต่าง ๆ ที่จำเป็นซึ่งทำให้สำเร็จการศึกษา

3) ทุนทางสังคม (social capital) (Porfeli, et.al., 2009) เป็นสิ่งต่าง ๆ เชิงโครงสร้างซึ่ง

แสดงความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น มีพันธะผูกพัน ความคาดหวัง ไว้นื้อเชื่อใจ มีเครือข่าย และสำหรับทุนทางสังคมภายในครอบครัว หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ และบุตร รวมทั้งทุนสังคมภายนอกครอบครัว หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองนักเรียนด้วยตนเอง และการร่วมกิจกรรมกับโรงเรียน มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของบุตร

สำหรับมุมมองของนักเศรษฐศาสตร์แล้วได้ให้ความสำคัญเฉพาะตัวแปรทุนทางเศรษฐกิจซึ่งกล่าวถึงรายได้ และความมั่งคั่งของครัวเรือน ประกอบกับการพิจารณาร่วมกับตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับพ่อแม่ พี่น้อง และโครงสร้างครัวเรือนเท่านั้น แต่สำหรับ Bourdieu นั้นกลับมองว่าการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อโอกาสและความสำเร็จทางการศึกษา โดยใช้ตัวแปรทุนทางเศรษฐกิจอาจไม่เพียงพอต่อการอธิบายความได้เปรียบของโอกาสที่ได้รับในชีวิตของบุคคลที่แตกต่างกัน เนื่องจากยังมีทุนรูปแบบอื่นๆ ที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม และวัฒนธรรมที่มีความจำเป็นในการพิจารณาโอกาสทางเลือก และความสำเร็กระดับอุดมศึกษา (McDonough & Calderone, 2006) ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงได้เน้นเฉพาะทุนทางเศรษฐกิจในส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ เนื่องจากความจำกัดของตัวแปร และในส่วนของคุณลักษณะที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเองนั้น ผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญกับทุนทางเศรษฐกิจเป็นหลัก แต่มิได้ละทิ้งทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางสังคม อีกทั้งตัวแปรที่แสดงลักษณะนิสัยหรือพฤติกรรมของบุคคล (Habitus) ซึ่งมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม และการตัดสินใจลงทุนทางการศึกษาของครัวเรือนตามมุมมองของนักสังคมวิทยาด้วย เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างนโยบายสนับสนุนทางเลือกทางการศึกษาที่สอดคล้องกับตนเอง ครอบครัว สังคม และตลาดแรงงาน ซึ่งเป็นการบูรณาการทฤษฎีและองค์ความรู้จากแขนงวิชาต่าง ๆ ร่วมกัน โดยเริ่มจากการอธิบายตัวแปรของทุนประเภทต่าง ๆ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) **ทุนทางเศรษฐกิจ (economic capital)** โดยตัวแปรที่นิยมใช้ในงานวิจัยต่างประเทศ ได้แก่ รายได้ของครัวเรือนซึ่งพบว่ามีผลกระทบด้านดีต่อความสำเร็จทางการศึกษา (Coleman et al., 1988) ขณะที่งานวิจัยระยะหลังได้พิจารณาถึงผลกระทบของทรัพยากรทั้งหมดของครัวเรือนซึ่งให้นิยามที่กว้างกว่ารายได้ของครัวเรือนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการเพิ่มอัตราความสำเร็จทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และระดับอุดมศึกษา โดยพิจารณาทรัพยากรตามแหล่งที่มาซึ่งมีความแตกต่างกัน (Conley, 2001 ; Haveman; & Wilson, 2007; Kim; & Sherraden, 2011) เช่น สินทรัพย์ (asset) เป็นตัวแปรที่แสดงความมั่งคั่งของครัวเรือน (Household Wealth) และเป็นตัวแปรอีกหนึ่งตัวซึ่งนักวิจัยกำลังให้ความสำคัญและสนใจในฐานะเป็นตัวแปรที่สามารถพยากรณ์ความสำเร็จทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาได้ดีกว่ารายได้ของครัวเรือน (Conley, 1999) ความมั่งคั่งและรายได้ของครัวเรือนมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน เนื่องจากความมั่งคั่งของครัวเรือนใช้วัดทรัพยากรทั้งหมดที่สามารถใช้ได้ของครอบครัว ขณะที่รายได้ของครัวเรือนเป็นเพียงการวัดกระแสรายรับในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง อีกทั้งงานวิจัยจำนวนมากในต่างประเทศก็ได้ระบุว่าตัวแปรทั้งสองมีความสำคัญต่อโอกาส ทางเลือกและความสำเร็จทางการศึกษา Haveman; & Wilson (2007) ได้ใช้ตัวแปรรายได้และสินทรัพย์ในการวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยพบว่าเด็กที่มีฐานะยากจนจะมีแนวโน้มเข้าเรียนในวิทยาลัยชุมชนหรือสาย

อาชีวศึกษา และมีบางส่วนเข้าเรียนปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงหรือคุณภาพการศึกษาต่ำกว่าเด็กที่มีฐานะร่ำรวย ขณะที่ Gatlin (2008) วิเคราะห์ทางเลือกทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาระหว่างหลักสูตร 2 ปี และ 4 ปี โดยพบว่า รายได้เป็นตัวแปรที่สำคัญต่อการเลือกศึกษาต่อในหลักสูตร 2 ปี ขณะที่ในหลักสูตร 4 ปี ต้องนำรายได้และสินทรัพย์มาพิจารณาร่วมกัน ซึ่งส่วนใหญ่ของผู้ที่จะเข้าศึกษาในหลักสูตร 2 ปี จะมีความสามารถทางการศึกษา รายได้ และความมั่งคั่งของครัวเรือนน้อยกว่าผู้ศึกษาในหลักสูตร 4 ปี ขณะเดียวกันผู้ที่มีความมั่งคั่งของครัวเรือนน้อยก็มีแนวโน้มที่จะเข้าศึกษาในหลักสูตร 4 ปี น้อยกว่าผู้ที่มีความสามารถทางการศึกษาต่ำ แต่มีความมั่งคั่งของครัวเรือนมากกว่าหรือกล่าวได้ว่า ความสามารถทางการศึกษาไม่มีบทบาทสำคัญเท่ากับความมั่งคั่งของครัวเรือน ซึ่งวัดจากตัวแปรรายได้และตัวแปรสินทรัพย์ของครัวเรือนที่มีบทบาทสำคัญต่อการเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี

งานวิจัยของประเทศไทยในปัจจุบันก็ยังคงนิยมใช้รายได้ครัวเรือนเป็นตัวแปรหลักที่วัดความสำคัญในทิศทางเดียวกันต่อการวิเคราะห์โอกาสหรือความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา (Pinitjitsamut, 2008; ดิลกะ ลัทธพิพัฒน์, 2553) แต่ก็มีงานของ Wongmonta (2012) ที่ได้ให้ความสำคัญกับตัวแปรรายได้และสินทรัพย์ในการพิจารณาทางเลือกในการศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาตอนปลายระหว่างสายสามัญ (general tracts) และสายอาชีพ (vocational tracts) กับเลือกที่จะไม่ศึกษาต่อในระดับมัธยมปลาย โดยเลือกที่จะออกไปทำงานในตลาดแรงงาน ผลการศึกษา พบว่าตัวแปรความมั่งคั่งของครัวเรือนซึ่งวัดจากมูลค่าบ้าน ที่ดิน และสินทรัพย์ทางการเงิน โดยสินทรัพย์ทางการเงินที่เพิ่มขึ้นนั้นมีผลกระทบต่อความน่าจะเป็นในการเลือกศึกษาในสายสามัญมากกว่าสายอาชีพ และลดโอกาสในการเลือกสายอาชีพและการไม่ศึกษาต่อ โดยเฉพาะในครัวเรือนที่มีสินเชื่อจำกัด ขณะที่ครัวเรือนที่มีสินเชื่อไม่จำกัดนั้นสินทรัพย์ทางการเงินเพียงอย่างเดียวที่มีผลกระทบในการเพิ่มความน่าจะเป็นในการเลือกสายสามัญ เนื่องจากพ่อแม่ที่มีฐานะปานกลางถึงดีส่วนใหญ่จะเลือกให้บุตรศึกษาต่อสายสามัญในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อสอบแข่งขันเรียนปริญญาตรี (หลักสูตร 4 ปี) ในมหาวิทยาลัย แต่สำหรับงานของ Moenjak & Worswick (2003) ที่ศึกษาทางเลือกและผลตอบแทนทางการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายระหว่างสายสามัญและสายอาชีพจำแนกตามเพศชายและหญิง ไม่ได้พิจารณาตัวแปรรายได้หรือสินทรัพย์ของครัวเรือนในสมการทางเลือกทางการศึกษา เนื่องจากข้อจำกัดของข้อมูลitudinal แต่ให้ความสำคัญกับระดับการศึกษาและอาชีพของพ่อแม่ อีกทั้งที่ตั้งในภูมิภาคต่าง ๆ ของครัวเรือนซึ่งพบว่า นักเรียนที่จบมัธยมปลายสายอาชีพจะมีผลตอบแทนหรือค่าจ้างแรงงานสูงกว่าสายสามัญเมื่อเข้าทำงานในตลาดแรงงาน ทั้งนี้เพื่อนำเสนอแนะนโยบายให้เห็นความสำคัญในการลงทุนทางการศึกษาสายอาชีวศึกษามากขึ้น ส่วนงานในระดับอุดมศึกษาที่ให้ความสำคัญกับความมั่งคั่งของ

ครัวเรือนในการกำหนดการเรียนรู้ต่อระดับอุดมศึกษาของเด็ก ได้แก่ ผลงานของ Lathapipat (2012) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่ออัตราการเข้าเรียนต่อในระดับอุดมศึกษา พบว่า ความเหลื่อมล้ำของการเรียนต่อระดับอุดมศึกษาซึ่งมีอยู่สูงนี้ไม่สามารถขจัดได้ด้วยการแก้ปัญหาขาดแคลนปัจจัยระยะสั้นของเด็กที่มาจากครอบครัวยากจน เช่น การขยายเงินกู้เพื่อการศึกษา หรือการอุดหนุนค่าเล่าเรียนเพียงอย่างเดียว เนื่องจากปัญหาการขาดแคลนปัจจัยระยะยาวมีความสำคัญมาก เช่น การเลี้ยงดู ความสำคัญที่พ่อแม่ให้กับการศึกษา ลักษณะครอบครัวที่อบอุ่น คุณภาพการศึกษาที่ได้รับตั้งแต่ระดับก่อนวัยเรียน ตลอดจนไปถึงคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นต้น ซึ่งปัจจัยระยะยาวทั้งหมดนี้มีผลต่อขีดความสามารถทางวิชาการของเด็กและเป็นสิ่งที่กำหนดความพร้อมในการเรียนต่อระดับอุดมศึกษา

ดังนั้นการศึกษาทางเลือกในระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย โดยใช้การวิเคราะห์ความมั่งคั่งของครัวเรือนจากตัวแปรรายได้ และสินทรัพย์ประเภทต่าง ๆ หรือ ศึกษาผลกระทบร่วมกันระหว่างระดับการศึกษาของพ่อแม่กับความมั่งคั่งของครัวเรือน เพื่อใช้ในการอธิบายทางเลือกและความสำเร็จในระดับอุดมศึกษานั้น ผู้วิจัยใช้การนำเสนอผลงานในต่างประเทศเป็นหลัก เนื่องจากผลงานในประเทศไทยยังมีจำนวนไม่เพียงพอต่อการอธิบายตัวแปรต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน

ปัจจัยสำคัญซึ่งมีส่วนกำหนดทางเลือก โอกาส และความสำเร็จทางการศึกษาของบุตรในการศึกษานี้ให้ความสำคัญกับแนวคิด และทฤษฎีอรรถประโยชน์สูงสุดที่ใช้ในการตัดสินใจลงทุนทางการศึกษาของครัวเรือนเป็นสำคัญ ดังนั้นในการทบทวนวรรณกรรม จึงให้ความสำคัญกับตัวแปรความมั่งคั่งของครัวเรือนและระดับการศึกษาของพ่อแม่ ซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อโอกาสและความสำเร็จทางการศึกษาของบุตรอย่างมาก เพราะตัวแปรทั้งสองตัวจะส่งผลต่อความสำเร็จทางการศึกษาของบุตรที่จะได้รับการถ่ายทอดข้ามรุ่น ดังนั้น ความมั่งคั่งของครัวเรือนสามารถสร้างโอกาสหรืออุปสรรคต่อการลงทุนทางการศึกษาของบุตรในอนาคตได้ตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบการศึกษา Elliott et.al. (2011) กล่าวว่าในระยะ 10 ปี ที่ผ่านมามีงานวิจัยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับตัวแปรประเภทสินทรัพย์ของครัวเรือนหรือพ่อแม่ ซึ่งมีส่วนกำหนดผลสัมฤทธิ์หรือความสำเร็จทางการศึกษาของบุตรโดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษา อีกทั้งสินทรัพย์ของครัวเรือนมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกับความสามารถ โอกาส และความสำเร็จทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษา สอดคล้องกับ Conley (2001) ที่กล่าวว่าผลกระทบของความมั่งคั่งของครัวเรือนเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดต่อโอกาสทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ส่วนระดับการศึกษาของพ่อแม่จะเป็นตัวแปรแฝงซึ่งอยู่ในพันธุกรรมที่ไม่สามารถวัดได้ แต่สามารถใช้ระดับการศึกษาพ่อแม่เป็นตัวแปรหนึ่งแทนแสดงความสามารถหรือความสำเร็จทางการศึกษาของบุตรได้เป็นอย่างดี Hertz et.al. (2007) ได้ประมาณค่าสหสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษาของพ่อแม่กับบุตรในจำนวน 42 ประเทศ ในกลุ่มประเทศ

อเมริกาได้มีค่าสูงถึง 0.60 ประเทศกลุ่มยุโรปตะวันตกมีค่า 0.4 และประเทศอเมริกามีค่า 0.46 ซึ่งมีความแตกต่างตามสภาพภูมิประเทศและระบบการศึกษา อีกทั้งตัวแปรความมั่งคั่งของครัวเรือนและการศึกษาของพ่อแม่ จึงน่าจะมีผลกระทบร่วมกัน (interact) ระหว่างตัวแปรทั้งสองต่อโอกาสทางเลือก และความสำเร็จทางการศึกษาของบุตร (Elliott et al., 2011) เนื่องจากสินทรัพย์ของครัวเรือนและการศึกษาของพ่อแม่อาจมีผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของบุตรในช่องทางเดียวกัน ซึ่งเป็นไปได้ว่าสินทรัพย์ของครัวเรือนและความสำเร็จทางการศึกษามีความสัมพันธ์ระหว่างกันในทุกทิศทางเดียวกัน ซึ่งความสำเร็จทางการศึกษาของบุตรอาจจะมาจากพันธุกรรมที่ถ่ายทอดจากพ่อแม่สู่ลูก หรืออาจจะได้รับมาจากการที่พ่อแม่มีความสามารถในการสะสมสินทรัพย์ จึงสามารถลงทุนทางการศึกษาให้กับบุตรได้เต็มที่ทั้งค่าใช้จ่ายในการเรียนกวดวิชา ซื้อหนังสือ อุปกรณ์ และมีโอกาสเลือกโรงเรียนที่มีคุณภาพและสิ่งแวดล้อมที่ดี ทำให้ช่วยปรับปรุง แก้ไข และพัฒนาระบบการคิด การรับรู้ที่เสริมสร้างความสามารถทางการศึกษาให้กับบุตรได้มีโอกาสในชีวิตที่ดีขึ้น (Conley, 2001; Glick; & Sahn, 2009) สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Huang (2012) วิเคราะห์บทบาทของสินทรัพย์ครัวเรือนที่มีต่อการถ่ายทอดความสำเร็จทางการศึกษาระหว่างรุ่นพ่อแม่ไปสู่รุ่นลูก โดยใช้ตัวแปรตามแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มบุตรที่เรียนจบปริญญาตรี (หลักสูตร 4 ปี) และกลุ่มบุตรที่จบการศึกษาระดับอื่น และใช้ทรัพยากรเศรษฐกิจของครัวเรือนเป็นตัวแปรอิสระ ได้แก่ ตัวแปรรายได้ สินทรัพย์ทางการเงิน และสินทรัพย์สุทธิ ซึ่งแบ่งตัวแปรแต่ละตัวเป็น 3 ระดับ แบ่งตามเปอร์เซ็นต์ 33, 50 และ 70 หรือเรียกว่ากลุ่มที่มีรายได้ สินทรัพย์ทางการเงิน และสินทรัพย์สุทธิอยู่ในระดับต่ำ ปานกลาง และสูง โดยนำตัวแปรทรัพยากรเศรษฐกิจของครัวเรือนทั้ง 3 ตัวแปรวิเคราะห์ผลกระทบร่วมกันกับตัวแปรระดับการศึกษาของแม่ ซึ่งพบว่าทั้งสองตัวแปรมีผลกระทบร่วมกันต่อความสำเร็จทางการศึกษาของบุตรในระดับปริญญาตรี (หลักสูตร 4 ปี)

ความมั่งคั่งของครัวเรือน ประกอบด้วยตัวแปร รายได้ สินทรัพย์ และการออมของครัวเรือน เหตุผลที่พิจารณาตัวแปรความมั่งคั่งของครัวเรือนเพิ่มเติมจากตัวแปรรายได้ของครัวเรือนที่ใช้ศึกษาโอกาสและทางเลือกทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาครั้งนี้ เนื่องจากความมั่งคั่งของครัวเรือนจะสามารถวัดฐานะความเป็นอยู่ของครัวเรือนได้ดีกว่า และมีความสำคัญว่าเมื่อเกิดการสะสมสินทรัพย์ในแต่ละช่วงเวลาจะสามารถถ่ายทอดเงินกลายเป็นมรดกให้แก่รุ่นลูกหลานต่อไป (Oliver; & Shapiro, 1995) ขณะที่รายได้เป็นเพียงการวัดความสามารถในการบริโภคในช่วงเวลาสั้น ๆ เท่านั้น ดังนั้นสินทรัพย์ของครัวเรือนจึงมีความสำคัญกว่ารายได้ของครัวเรือน (Zhan; & Sherraden, 2003) แต่เนื่องจากความมั่งคั่งของครัวเรือนสามารถพิจารณาจากตัวแปรการออมของครัวเรือน (Charles, Roscigno; & Torres, 2007; O' Conner, Hammack; & Scott, 2010) เพื่อวิเคราะห์โอกาสหรือทางเลือกทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ซึ่งตัวแปรการออมมักจะเกี่ยวข้องอยู่ใน

กระบวนการตัดสินใจในลงทุนทางการศึกษา และตัวแปรสินทรัพย์ของครัวเรือนประเภทต่าง ๆ (Conley, 2001; Haveman; & Wilson, 2007; Jez, 2008; Nam, Y., & Haung, J., 2009; Zhan; & Sherraden, 2011; Elliott III; & Hyun-a Song, 2011) มักจะเกี่ยวข้องทั้งในขั้นตอนก่อนและหลังตัดสินใจลงทุนทางการศึกษาและจนสำเร็จการศึกษา ดังนั้นจึงเป็นตัวแปรที่มีผลต่อทางเลือก และความสำเร็จทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาด้วย

1.1) สินทรัพย์ครัวเรือนกับโอกาส และทางเลือกทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษา

การทบทวนวรรณกรรมในส่วนนี้ดูกระบวนการก่อนสำเร็จการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ซึ่งพิจารณาโอกาส และทางเลือกทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษา โดยให้ความสำคัญกับตัวแปรสินทรัพย์สุทธิ (net worth) (Conley, 2001; Haveman; & Wilson, 2007; Jez, 2008; Kim; & Sherraden, 2011) และตัวแปรการออมของพ่อแม่ (Charles, Roscigno & Torres, 2007; O' Conner, Hammack; & Scott, 2010) ซึ่งงานวิจัยส่วนใหญ่ในต่างประเทศใช้ข้อมูลกลุ่มตัวอย่างซ้ำ (Panel Data) และข้อมูลระยะยาว (Longitudinal Data) เป็นหลัก ดังนี้

สินทรัพย์สุทธิ

Conley (2001) ใช้ตัวแปรสินทรัพย์สุทธิ (net worth) วิเคราะห์สมการการถดถอยแบบกำลังสองน้อยที่สุด (Ordinary least squares regression : OLS) สมการถดถอยโลจิสติกส์ (Logistic regression) โดยใช้ข้อมูล Panel Study of Income Dynamics (PSID) สัมภาษณ์ในปี 1984-1995 และข้อมูลระยะยาว (Longitudinal) เป็นพื้นฐานในการวัดความมั่งคั่งของครัวเรือนในปี 1984 มีผลต่อผลลัพธ์ของเด็กในปี 1995 ซึ่งใช้กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุอยู่ระหว่าง 19-30 ปี จำนวน 545 คน พบว่าสินทรัพย์สุทธิที่เพิ่มขึ้นร้อยละ 1 จะทำให้ความน่าจะเป็นในการเข้าศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา (ปริญญาตรี) เพิ่มขึ้นร้อยละ 8.3 โดยคนผิวดำมีแนวโน้มจะเข้าเรียนปริญญาตรีมากกว่าคนผิวขาว

Haveman; & Wilson (2007) ใช้ตัวแปรสินทรัพย์สุทธิ (net worth) ประเภทสินทรัพย์สุทธิติดลบ (Negative net worth) วิเคราะห์ด้วยสมการถดถอยอย่างง่าย โดยใช้ข้อมูลการสำรวจรายได้ตัวอย่างซ้ำ (Panel Study of Income Dynamics ;PSID) และการสำรวจมะโนประชากรของคนยากจน (Census data on neighborhood poverty) กลุ่มตัวอย่างมีจำนวน 1,202 คน ซึ่งมีอายุ 25 ปี หรือ 29 ปี ในปี 1985 ผลการศึกษา พบว่า ตัวแปรสินทรัพย์สุทธิมีนัยสำคัญทางสถิติที่พยากรณ์โอกาสในการเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา (หลักสูตร 4 ปี) ของเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีสินทรัพย์สุทธิอยู่ในกลุ่มต่ำสุดประมาณร้อยละ 22 และในกลุ่มร่ำรวยมากที่สุดประมาณร้อยละ 71

Jez (2008) ใช้ตัวแปรสินทรัพย์สุทธิ (net worth) ซึ่งแบ่งสินทรัพย์สุทธิเป็น 10 กลุ่มตามลำดับ วิเคราะห์ด้วยสมการถดถอยแบบ binary logistic โดยใช้ข้อมูล National Longitudinal Study of Youth ปี 1997 และข้อมูล Integrated Postsecondary Education Data System

(IPEDS) ซึ่งมีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 8,984 คน ที่เกิดระหว่างปี 1980-1984 จะมีอายุอยู่ในช่วง 23-27 ปี ในปี 2005 ผลการศึกษา พบว่า สินทรัพย์สุทธิไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แต่เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ของตัวแปรสินทรัพย์และโอกาสในการเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา พบว่า เด็กที่มาจากรอบครัวที่มีสินทรัพย์สุทธิจำนวนมากกว่าก็มีโอกาสมากกว่าเช่นกันในการเข้าศึกษาต่อในอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี และเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีสินทรัพย์สุทธิสูงสุดจะมีโอกาสในการเข้าศึกษาต่อหลักสูตร 4 ปี มากกว่าถึง 4 เท่า เมื่อเปรียบเทียบกับเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีสินทรัพย์ต่ำที่สุด และเด็กที่มีสินทรัพย์สุทธิสูงสุดจำนวนครึ่งหนึ่งศึกษาต่อในหลักสูตร 4 ปี เมื่อแบ่งจำนวนสินทรัพย์เป็นกลุ่มตามเชื้อชาติ ได้แก่ ชนผิวดำ ชนเอเชีย และชาลาติโน (Blacks, Asians and Latinos) จึงพบว่า ตัวแปรสินทรัพย์สุทธิไม่มีความสัมพันธ์กับโอกาสของการเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี (หลักสูตร 4 ปี)

Kim; & Sherraden (2011) ใช้ตัวแปรสินทรัพย์สุทธิ (net worth) สินทรัพย์ทางการเงิน (gross financial assets) และสินทรัพย์ที่ไม่ใช่สินทรัพย์ทางการเงิน (non-financial assets) วิเคราะห์ด้วยสมการถดถอยโลจิสติก จากข้อมูล National Longitudinal Survey of Youth (NLSY) โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 632 คนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หรือ 4 ในปี 1996 หรือ 1998 และเก็บข้อมูลในปี 2004 สำหรับกลุ่มปี 1996 และเก็บข้อมูลในปี 2008 สำหรับกลุ่มปี 2008 ผลการศึกษาพบว่า สินทรัพย์ทางการเงินมีความสัมพันธ์ทางเดียวกันกับการเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษาที่ระดับนัยสำคัญ 0.1

การออมของพ่อแม่

Charles, Roscigno; & Torres (2007) และ O' Conner, Hammack; & Scott (2010) วิเคราะห์ตัวแปรการออมของพ่อแม่เพื่อพยากรณ์ความสำเร็จในการเรียนในระดับอุดมศึกษา (Parents' savings for college) โดย Roscigno; & Torres (2007) วัดจำนวนเงินออมของพ่อแม่ที่วางแผนการออมไว้เพื่อให้บุตรศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาทั้งหลักสูตร 2 ปี หรือ 4 ปี โดยใช้วิธีการวิเคราะห์การถดถอยแบบหลายกลุ่ม (Multinomial logistic regression) จากข้อมูล National Educational Longitudinal Survey (NELS:88) ซึ่งมีลักษณะเป็นข้อมูลระยะยาว (Longitudinal) โดยมีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 13,699 คน ที่ศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ในปี 1988 และอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในปี 1994 ซึ่งเก็บข้อมูลหลังจบมัธยมศึกษาตอนปลายมาแล้ว 2 ปี ผลการศึกษา พบว่า เมื่อควบคุมตัวแปรเชื้อชาติได้ว่าพ่อแม่ที่ออมเพื่อให้บุตรเรียนในระดับอุดมศึกษาจะเพิ่มโอกาสได้ศึกษาต่อมากขึ้น กล่าวคือ เด็กชาวเอเชียที่มีแม่เป็นผู้พยายจะมีโอกาสมากกว่าในการเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษาทั้งหลักสูตร 2 ปี และ 4 ปี เมื่อเปรียบเทียบกับเด็กชาวผิวขาว ขณะที่เด็กชาวผิวดำจะมีโอกาสเข้าเรียนในหลักสูตร 2 ปี น้อยกว่าชาวผิวขาว แต่ขณะที่

โอกาสในการเข้าเรียนหลักสูตร 4 ปี มากกว่าชาวผิวขาว แสดงให้เห็นว่าผลการศึกษาทั้งสองงานให้น้ำหนักไปที่ความเหลื่อมล้ำของโอกาสหรือทางเลือกทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่มีสาเหตุมาจากเชื้อชาติที่แตกต่างกัน

O' Conner, Hammack; & Scott (2010) ใช้ตัวแปรการออมของพ่อแม่เพื่อการศึกษา (Parents' school saving) วิเคราะห์ด้วยสมการถดถอยโลจิสติก จากข้อมูล National Educational Longitudinal Survey : 1988-2000 โดยเลือกเฉพาะกลุ่มตัวอย่างจำนวน 4,213 คน ที่เข้าศึกษาก่อนปี 2000 ซึ่งมีคุณสมบัติตามเกณฑ์ขั้นต่ำของการจบปริญญาตรี ผลการศึกษา พบว่า การออมของพ่อแม่เพื่อการศึกษาของเด็กแต่ละกลุ่มตามเชื้อชาติไม่มีความสัมพันธ์กับโอกาสในการเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษา

1.2) สินทรัพย์ครัวเรือนกับความสำเร็จทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษา

การทบทวนวรรณกรรมในส่วนนี้ดูกระบวนการหลังสำเร็จการศึกษาแล้ว โดยพิจารณาการถือครองของตัวแปรสินทรัพย์ประเภทต่าง ๆ กับความสำเร็จทางการศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยใช้ตัวแปร สินทรัพย์สุทธิ (net worth) สินทรัพย์สภาพคล่อง (liquid assets) การออมเงินเพื่อการศึกษา (school saving) และการมีบ้านเป็นของตนเอง (home ownership) ซึ่งอาจจะพิจารณาการถือครองสินทรัพย์มากกว่า 1 ประเภท ดังนี้

Nam and Huang (2009) ใช้ตัวแปรสินทรัพย์สุทธิ (net worth) แบ่งเป็นกลุ่ม 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มที่มีสินทรัพย์ติดลบ (net worth negative) คือ กลุ่มที่มีสินทรัพย์ทางการเงินน้อยกว่าหนี้ที่ไม่มีหลักประกัน 2) กลุ่มที่มีจำนวนสินทรัพย์อยู่ระหว่าง 1-10,000 ดอลลาร์ เรียกว่า กลุ่มฐานนิยม (กลุ่มกลาง ๆ) และ 3) กลุ่มที่มีจำนวนสินทรัพย์มากกว่า 10,000 ดอลลาร์ เรียกว่า กลุ่มที่มีสินทรัพย์มาก และใช้ตัวแปรสินทรัพย์สภาพคล่อง (liquid assets) วิเคราะห์ด้วยสมการถดถอยโลจิสติกส์ จากข้อมูล Panel Study of Income Dynamics (PSID) โดยมีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 218 คน อายุ 26 ปี หรือ 27 ปี ในปี 2003 หรือ 2005 ผลการศึกษา พบว่า สินทรัพย์สุทธิและสินทรัพย์สภาพคล่องไม่มีความสัมพันธ์กับโอกาสที่จะสำเร็จการศึกษาในระดับอุดมศึกษา

Zhan and Sherraden (2011) ใช้ตัวแปรสินทรัพย์สภาพคล่อง (liquid assets) และสินทรัพย์สภาพคล่องต่ำ (illiquid assets) กับตัวแปรหนี้ที่มีหลักประกัน (secured debt) และหนี้ที่ไม่มีหลักประกัน (unsecured debt) วิเคราะห์ด้วยสมการถดถอยโลจิสติกส์โดยการแยกวิเคราะห์สมการตามเชื้อชาติ ได้แก่ ชนผิวขาว ชนผิวดำ และ ลาติโน จากข้อมูล National Longitudinal Survey of Youth (NLSY) โดยมีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 1,162 คน ในปี 1994 มีอายุ 11-17 ปี และในปี 2006 มีอายุ 23-29 ปี ผลการศึกษา พบว่า สินทรัพย์สภาพคล่องและสินทรัพย์สภาพคล่องต่ำมีความสัมพันธ์กับโอกาสในการสำเร็จการศึกษา ขณะที่หนี้ที่ไม่มีหลักประกันมีความสัมพันธ์แต่เป็น

ในทิศทางตรงกันข้าม และสินทรัพย์สภาพคล่องมีความสัมพันธ์กับโอกาสที่จะสำเร็จการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่ระดับนัยสำคัญ 0.10

Elliott III; & Hyun-a Song (2011) ใช้ตัวแปรสินทรัพย์โดยแบ่งเป็น การมีบ้านเป็นของตนเอง (homeownership) และการออมเงินเพื่อการศึกษา (school saving) วิเคราะห์ด้วยสมการถดถอยโลจิสติก จากข้อมูล Children of Immigrants Longitudinal Study (CILS) จำนวน 5,262 คน ซึ่งเป็นเด็กอพยพที่ศึกษาอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 และต่อมาอีก 3 ปี จึงเก็บข้อมูลในกลุ่มเดิมอีกครั้ง จำนวน 4,288 คน แล้วจึงสุ่มเลือกครึ่งหนึ่งเพื่อสอบถามพ่อแม่จำนวน 2,442 คน ด้วยการสัมภาษณ์จากแบบสอบถาม ผลการศึกษาพบว่า พ่อแม่ที่มีบ้านเป็นของตนเองจะมีโอกาสที่บุตรจะเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษาทั้งหลักสูตร 2 ปี หรือ 4 ปี เป็น 2 เท่าของบุตรที่พ่อแม่ไม่มีบ้านเป็นของตนเอง และพ่อแม่ที่มีบ้านของตนเองมีความสัมพันธ์ทางเดียวกันกับโอกาสในการสำเร็จการศึกษา แต่การออมของพ่อแม่ไม่สามารถทำนายความสำเร็จทางการศึกษาได้

ดังนั้น สินทรัพย์สุทธิ (net worth) มีผลกระทบต่อทางเลือกหรือโอกาสและความสำเร็จการศึกษาในระดับอุดมศึกษาในทิศทางเดียวกัน (Conley, 2001; Haveman; & Wilson, 2007) แต่ขณะที่ผลการศึกษางานเรื่อง (Jes, 2008 ; Nam and Huang, 2009) ก็ปฏิเสธความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสองตัว Zhan; & Sherraden (2011) ทดสอบประเภทของสินทรัพย์ที่แบ่งเป็นสินทรัพย์สภาพคล่อง (liquid assets) และสินทรัพย์สภาพคล่องต่ำ (illiquid assets) กับตัวแปรหนี้ที่มีหลักประกัน (secured debt) และหนี้ที่ไม่มีหลักประกัน (unsecured debt) พบว่า สินทรัพย์สภาพคล่องและสินทรัพย์สภาพคล่องต่ำมีความสัมพันธ์กับโอกาสในการสำเร็จการศึกษา ขณะที่หนี้ที่ไม่มีหลักประกันมีความสัมพันธ์เช่นกันแต่เป็นในทิศทางตรงกันข้าม นอกจากนี้ตัวแปรการออมของพ่อแม่เพื่อการศึกษา (parents' saving for college) ยังมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันต่อทางเลือกทางการศึกษาทั้งในหลักสูตร 2 ปี และ 4 ปี แต่ขณะที่ O' Conner, et.al. (2010) พบว่า การออมของพ่อแม่เพื่อการศึกษาของเด็กแต่ละกลุ่มตามเชื้อชาติไม่มีความสัมพันธ์กับโอกาสในการเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษา สอดคล้องกับ Elliott III; & Hyun-a Song (2011) กล่าวว่า การออมของพ่อแม่ทำนายโอกาสในการศึกษาต่อและความสำเร็จทางการศึกษาไม่ได้ แต่การนำการมีบ้านของตนเอง (home ownership) มาวิเคราะห์เป็นตัวแปรสินทรัพย์ตัวหนึ่งซึ่งมีผลในทิศทางเดียวกันต่อความสำเร็จทางการศึกษา (Green; & White, 1997 ; Kane, 1994) ซึ่งสอดคล้องกับ Kim & Sherraden (2011) ที่พบว่า การมีบ้านของตนเองมีความสัมพันธ์กับโอกาสและความสำเร็จทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษา (หลักสูตร 2 ปี หรือ 4 ปี) ที่กล่าวว่า บุตรที่มีพ่อแม่มีบ้านเป็นของตนเองจะมีโอกาสที่บุตรจะเข้าเรียนและสำเร็จการศึกษาในระดับอุดมศึกษามากกว่าบุตรที่มีพ่อแม่ไม่มีบ้าน

เป็นของตนเอง นอกจากนี้ยังมีตัวแปรสินทรัพย์ทางการเงิน (financial assets) ที่มีความสัมพันธ์ทิศทางเดียวกันต่อการเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษา

จากผลการศึกษาที่ผ่านมาทำให้ทราบว่าสินทรัพย์แต่ละประเภทมีความแตกต่างกัน เช่น สินทรัพย์สุทธิ (net worth assets) คือ สินทรัพย์ทั้งหมดหักด้วยหนี้สินทั้งหมด ซึ่งใช้วัดความมั่นคงหรือฐานะทางเศรษฐกิจในระยะยาว เนื่องจากได้คิดรวมสินทรัพย์ทุกประเภท สำหรับสินทรัพย์สภาพคล่อง (liquid assets) หมายถึง สินทรัพย์ที่เป็นเงินสดหรือสามารถเปลี่ยนเป็นเงินสดได้ง่าย สามารถนำมาใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษาได้ทันที ส่วนการมีบ้านของตนเองนั้นไม่ส่งผลต่อความสำเร็จการศึกษาโดยตรง แต่สามารถนำบ้านซึ่งเป็นหลักประกันในการขอสินเชื่อเพื่อสถาบันการเงินได้ เพราะการเรียนในระดับอุดมศึกษาต้องมีค่าใช้จ่ายจำนวนมากกว่าจะเรียนจบ ดังนั้นมูลค่าบ้านนอกจากจะส่งผลต่อความสำเร็จทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาแล้วยังแสดงถึงทางเลือกในการเข้าศึกษาในสถาบันการศึกษาที่มีคุณภาพและมีสิ่งแวดล้อมที่ดี (Conley, 1999; Gruber, 2001 ; Oliver; & Shapiro, 1995; Shapiro, 2004) นอกจากนี้ทุนทางเศรษฐกิจซึ่งเป็นทรัพยากรทั้งหมดของครัวเรือน และมีบทบาทสำคัญที่สุดในการตัดสินใจสนับสนุนการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษานั้น แต่สำหรับครัวเรือนยากจนแล้วทุนทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ตามที่กล่าวมานั้นอาจมีในปริมาณที่น้อยมาก และไม่เพียงพอต่อการลงทุนทางการศึกษาระดับสูง หรือมีความจำเป็นต้องใช้ในการดำรงชีพเพื่อความอยู่รอดมากกว่า ดังนั้นรัฐจึงเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนหรือสร้างโอกาสทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาให้แก่ครัวเรือนยากจนด้วยมาตรการการคลังเพื่อการศึกษาที่หลากหลายทั้งการตั้งกองทุนให้กู้ยืม และการให้ทุนการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ ในส่วนของการทบทวนวรรณกรรมนี้ ขอใช้ชื่อเรียกตัวแปรดังกล่าวโดยรวมว่า ความช่วยเหลือทางการเงิน

ความช่วยเหลือทางการเงิน (Financial Aid) คือ เงินที่จำเป็นต้องใช้จ่ายในการศึกษาอุดมศึกษาซึ่งเป็นต้นทุนที่ใช้จ่ายจริง ได้แก่ ค่าเล่าเรียน ค่าที่พัก ค่าอุปกรณ์การเรียน ค่าเดินทาง ค่าใช้จ่ายส่วนตัว และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในการศึกษาต่ออุดมศึกษา ซึ่งค่าใช้จ่ายเหล่านั้นต้องใช้เงินจำนวนมาก และมากกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายเกือบ 2 เท่า (ตามเกณฑ์ กยศ.)

โดยเฉพาะกับครัวเรือนยากจนแล้วถ้าได้มีโอกาสศึกษาจนจบมัธยมศึกษาตอนปลายก็นับว่าเกินความจำเป็นสำหรับครอบครัวแล้ว ดังนั้นนโยบายที่ใช้ในการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้กับคนยากจนจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา งานวิจัยส่วนใหญ่จึงให้ความช่วยเหลือทางการเงินในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งแบบเป็นทุนให้เปล่า (grant) กับนักเรียนที่มาจากครัวเรือนยากจน กองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา (loan) และให้ทุนเรียนและทำงานแลกเปลี่ยน (work-study program) (Cronin; & Simmon, 1987; Hauptman; & Koff, 1991; Fecso, 1993; Lee, 1999) ซึ่งทุนแบบให้เปล่าและกองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษาจะคัดเลือกบุคคลที่มีฐานะยากจนแต่มีผล

การเรียนรู้มีคุณสมบัติที่เหมาะสม งานวิจัยในอดีต (Coleman, 1988; Perna, 2000; Cabrera; & Nasa, 2001) แสดงให้เห็นว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกับฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมมีความสัมพันธ์กันมาก กล่าวคือ นักเรียนที่มีฐานะยากจนส่วนใหญ่จะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่านักเรียนที่มีฐานะปานกลาง และดี ดังนั้นนักเรียนกลุ่มยากจนดังกล่าวจึงไม่ค่อยมีความสามารถทางการเรียนมากเท่าที่ควร จึงทำให้โอกาสในการได้ทุนการศึกษา (scholarship) จากการสอบแข่งขันน้อยลงไปอีก นอกจากนี้ Jackson (1982) ยังพบว่าความช่วยเหลือทางการเงินจะมีประโยชน์กับนักเรียนกลุ่มที่มีฐานะยากจนมากที่สุดกว่ากลุ่มเป้าหมายอื่นในการที่จะเพิ่มโอกาสได้ศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา เมื่อพิจารณางานวิจัยประเภทของการช่วยเหลือทางการเงินในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกา (McPherson; & Schapiro, 2002; Gladieux, 2002; Heller, 2002; Lee, 2002) พบว่า สำหรับกลุ่มนักเรียนที่มีฐานะยากจนนั้นการให้ทุนการศึกษาแบบให้เปล่าจะมีประสิทธิภาพและสร้างแรงจูงใจในการศึกษาต่ออุดมศึกษามากกว่าการให้กู้ยืมเงินเพื่อการศึกษา ซึ่งวิธีการกู้ยืมเงินดังกล่าวจะไม่ส่งผลต่อการตัดสินใจสนับสนุนการศึกษาต่อของพ่อแม่แต่อย่างใด แต่กลับเป็นการสร้างหนี้สินให้กับพวกเขาจากการตัดสินใจศึกษาต่อ นอกจากนี้แล้วถ้าพวกเขากู้ยืมเงินจากกองทุนดังกล่าวแล้วเรียนไม่จบ จะยิ่งทำให้สถานการณ์ของครอบครัวเลวร้ายลงกว่าเดิม เนื่องจากมีหนี้ที่ต้องใช้คืนและเรียนไม่จบ (Gladieux, 2002) ดังนั้นความช่วยเหลือทางการเงินที่มีความเหมาะสมกับนักเรียนที่มีฐานะยากจนในอเมริกา คือการให้ทุนแบบให้เปล่าจนสามารถเรียนจบอุดมศึกษาได้ ซึ่งเป็นวิธีการเดียวของกลุ่มคนด้อยโอกาสเหล่านี้มีแนวโน้มที่จะสามารถจะศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาได้ โดยเฉพาะในหลักสูตร 4 ปี (ปริญญาตรี) ซึ่งใช้ค่าใช้จ่ายในการเรียนมากกว่าหลักสูตร 2 ปี อย่างแน่นอน

สำหรับวิธีการดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในประเทศไทย ซึ่ง อติศร์ อิศรางกูร ณ อยุธยา และสุจิตรา ชำนิวิทย์ภรณ์ (2554) ได้เสนอแนะแนวคิดให้รัฐบาลจัดสรรทุนให้เปล่าแก่ผู้เรียนที่มีฐานะยากจน โดยกำหนดคุณสมบัติผู้เรียนต้องมาจากครัวเรือนที่ยากจนและมีภูมิลำเนาในพื้นที่ห่างไกล เพราะจากผลการศึกษาพบว่าครอบครัวที่ยากจนในชนบทมีโอกาสเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษาน้อยมาก ส่วนการกำหนดระดับเงินทุนแบบให้เปล่าควรกำหนดตามค่าเสียโอกาสของผู้เรียนมากกว่ากำหนดตามค่าใช้จ่ายของการเรียนในอุดมศึกษา ขณะที่ ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ (2553ก) นำเสนอรูปแบบการให้ทุนแบบให้เปล่าเพียงบางส่วน และนำเสนอวิธีการคัดกรองคนจนอย่างแท้จริง เพื่อแก้ไขปัญหาข้อบกพร่องของกองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษาที่ผ่านมา

สำหรับตัวแปรที่เป็นตัวแปรอิสระในฟังก์ชันความหวังดีของพ่อแม่ นั้นจะประกอบด้วยตัวแปรดังต่อไปนี้ **ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับพ่อแม่และบุตร (Parental and Child Involvement)** ได้แก่ ระดับการศึกษาของพ่อแม่ (Parental Education) อายุของพ่อแม่ (Age of Parents) อาชีพของพ่อแม่ (Occupations of Parents) เพศของหัวหน้าครัวเรือน (Gender of head of household) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (Academic Achievement) และเพศของบุตร (Child Gender)

ระดับการศึกษาของพ่อแม่ (Parental Education) เป็นตัวแปรที่มีความสำคัญมากที่สุดที่สามารถถ่ายทอดความสำเร็จดังกล่าวให้แก่บุตรได้ งานวิจัยส่วนใหญ่ใช้การศึกษาของพ่อแม่ทำนายผลกระทบต่อผลลัพธ์ทางการศึกษาที่แตกต่างกันตามระดับการศึกษาหรือช่วงอายุของบุตร (Cunha & Heckman, 2007) โดยวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้นแล้วพบว่า มีผลต่อโอกาส ทางเลือก และผลสำเร็จทางการศึกษาของบุตรในทิศทางเดียวกัน (Lloyd; & Blanc, 1996; Gang; & Zimmermann, 2000) หรือกล่าวว่า พ่อแม่ยังมีการศึกษาสูงก็ทำให้อายุบุตรมีโอกาสที่จะเรียนสูงหรือมีทางเลือกทางการศึกษาเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะพ่อแม่ที่จบอุดมศึกษา ยิ่งส่งผลต่อความสำเร็จทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของบุตร (Zhan; & Sherraden, 2011) เนื่องจากพ่อแม่ที่ระดับการศึกษาสูงส่วนใหญ่จะมีอาชีพที่ดีและมีรายได้สูงตามทฤษฎีทุนมนุษย์ จึงมีความสามารถในการลงทุนทางการศึกษาแก่บุตรได้มากขึ้นทั้งปริมาณและคุณภาพ (Haveman; & Wolfe, 1995) เช่น การซื้อสินค้าและบริการทางการศึกษาต่างๆ รวมทั้งพ่อแม่ที่มีระดับการศึกษาสูงก็จะมีต้นทุนค่าเสียโอกาสของเวลาสูงกว่าพ่อแม่ที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า จึงตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาโดยการใช้เวลาที่มีอยู่ในการดูแลเอาใจใส่เรื่องการเรียนรู้แก่บุตรทุกระดับการศึกษา เมื่อพิจารณาระดับการศึกษาของพ่อแม่และแม่ พบว่า การศึกษาของแม่มีผลกระทบต่อการเข้าเรียนระดับอุดมศึกษาของบุตรมากกว่าพ่อ (Miller; & Volker, 1989 ; Le; & Miller, 2004) เนื่องจากแม่ที่มีการศึกษาสูงก็จะมีแนวโน้มสร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือนสูงและใช้เวลาในการดูแลบุตรได้มีผลิตภาพมากกว่าการใช้เวลาในกิจกรรมอื่นๆ ภายในบ้าน เช่น งานบ้าน ทำอาหาร เป็นต้น (Leibowitz, 1972) ทำให้แม่ที่มีการศึกษาสูงเมื่อกลับจากทำงานนอกบ้านจึงเลือกที่จะใช้เวลาที่เหลืออยู่ในการเอาใจใส่แก่บุตรมากกว่าทำงานบ้านเมื่อเปรียบเทียบกับแม่ที่มีการศึกษาต่ำกว่า ขณะที่บางเรื่องพบว่าระดับการศึกษาของพ่อมีความสำคัญมากกว่าระดับการศึกษาของแม่ (Knight and Shi, 1996) หรือบางเรื่องใช้ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนเป็นตัวแปรกำหนดโอกาสในการเข้าศึกษาต่อของบุตร (Conley , 2001; Tzannatos, 2003; Elliott III; & a Song, 2011; ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์, 2553) เนื่องจากการตัดสินใจให้บุตรได้ศึกษาต่อในระดับสูงนั้นพิจารณาว่าหัวหน้าครัวเรือนมีอำนาจตัดสินใจมากที่สุด (Becker, 1981) ซึ่ง Tharmmapornphilas (2013) ประเมินอัตราการการศึกษาต่อที่แตกต่างกันของเด็กที่อยู่ในเมืองกับชนบท พบว่า ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนเป็นปัจจัยที่

สำคัญที่สุดต่ออัตราการเข้าศึกษาต่อในโรงเรียนของเด็กชาย แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอำนาจต่อรองระหว่างสมาชิกในครัวเรือนรวมทั้งหัวหน้าครัวเรือนด้วย (Kabeer, 1991) ดังนั้นการกำหนดตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์อาจจะมีความแตกต่างกัน เช่น อาจจะเลือกศึกษาเฉพาะตัวแปรระดับการศึกษาของแม่ หรือเฉพาะหัวหน้าครัวเรือน หรือทั้งพ่อและแม่ด้วยกัน และบางเรื่องใช้หน่วยวัดเป็นจำนวนปีที่สำเร็จการศึกษาหรือค่าเฉลี่ยของพ่อและแม่ แต่งานอื่นใช้การแบ่งกลุ่มตามระดับการศึกษา เช่น Yi (2005) ใช้ตัวแปรระดับการศึกษาของพ่อแม่จากการนำจำนวนปีที่เรียนจนสำเร็จการศึกษาของพ่อและแม่มารวมกันหาค่าเฉลี่ย เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบที่มีต่อทางเลือกในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา โดยแบ่งเป็นทางเลือก 3 ทาง คือ ไม่ศึกษาต่อ ศึกษาต่อในหลักสูตร 2 ปี และศึกษาต่อในหลักสูตร 4 ปี ซึ่งพบว่าค่าเฉลี่ยของจำนวนปีการศึกษาของพ่อแม่มีผลกระทบต่อผู้ไม่ศึกษาต่อและผู้เลือกหลักสูตร 2 ปี ในทิศทางตรงกันข้าม และทิศทางเดียวกันต่อผู้เลือกหลักสูตร 4 ปี หรือกล่าวว่า พ่อแม่ที่จบการศึกษาก็มีความน่าจะเป็นที่จะส่งบุตรเรียนหลักสูตร 4 ปี หรือ พ่อแม่ที่จบการศึกษาน้อยก็มีความน่าจะเป็นที่จะไม่ให้บุตรเรียนศึกษาต่อ หรือเลือกหลักสูตร 2 ปี แต่งานวิจัยบางเรื่องก็ใช้ระดับการศึกษาแม่ (Behrman & Wolfe, 1984; Chiswick, 1986) โดยให้เหตุผลว่าการศึกษาของแม่มีผลต่อการตัดสินใจของบุตรมากกว่าพ่อ เนื่องจากระดับการศึกษาของแม่จะสะท้อนต้นทุนค่าเสียโอกาส (Opportunity Cost) ของเวลา กล่าวคือ แม่ที่มีระดับการศึกษาสูงก็จะมีรายได้สูง จึงมีค่าเสียโอกาสของเวลาในการดูแลบุตรสูงด้วยเช่นกัน ทำให้แม่ต้องใช้เวลาว่างในกิจกรรมที่ก่อให้เกิดผลิตภาพสูงสุด คือ การเอาใจใส่เรื่องเรียนแก่บุตรมากกว่าการทำกิจกรรมอื่นหรืองานบ้าน เป็นต้น และระดับการศึกษาของแม่ที่เพิ่มขึ้นมีความสำคัญต่อการเพิ่มคุณภาพของบุตร ไม่ว่าจะเป็นทางด้านอนามัย การศึกษา และการอบรมสั่งสอน ทำให้คุณภาพบุตรสูงขึ้นส่งผลให้บุตรสำเร็จการศึกษาในระดับการศึกษาที่สูงขึ้นด้วย ซึ่งระดับการศึกษาของแม่อาจจะวัดเป็นจำนวนปีหรือวัดระดับการศึกษาเป็นตัวแปรกลุ่ม (dummy variable) แตกต่างกันไป ขณะที่ ดิลกะ ลัทธพิพัฒน์ (2553) ใช้จำนวนปีการศึกษาของพ่อและแม่ด้วยกันทั้งคู่ซึ่งก็มีผลต่อความสำเร็จทางการศึกษาทุกระดับการศึกษา ซึ่งขัดแย้งกับ Pinitjitsamut (2008) ที่ใช้จำนวนปีการศึกษาของพ่อและแม่เหมือนกัน แต่พบว่าการศึกษาของแม่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่การศึกษาของพ่อมีผลต่อการตัดสินใจศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาเฉพาะข้อมูลปี 2003 เท่านั้น ส่วน Elliott et.al. (2011) ศึกษาบทบาทของสินทรัพย์ครัวเรือนที่มีต่อการถ่ายโอนความสำเร็จทางการศึกษาระหว่างพ่อแม่กับบุตร โดยใช้การศึกษาของแม่เป็นจำนวนปีซึ่งมีความสำคัญในการอธิบายโอกาสและความสำเร็จทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของบุตร เนื่องจากแม่มีโอกาสมากกว่าในการอบรมเลี้ยงดู และใช้เวลาในการทำกิจกรรมกับบุตรมากกว่า จึงน่าจะมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จทางการศึกษาของบุตรมากกว่าพ่อ (Black & Devereux, 2010) จึงเลือกตัวแปรการศึกษาของแม่เพียงตัวเดียว สอดคล้องกับงาน

ของ Wongmonta (2012) ที่ใช้ระดับการศึกษาของแม่จากจำนวนปีการศึกษา และพบว่าการศึกษาของแม่มีผลกระทบต่อทางเลือกทางการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญมากกว่าสายอาชีพ โดยเฉพาะในครัวเรือนยากจน แต่ไม่มีผลต่อการให้ออกจากโรงเรียน นอกจากนี้ยังมิงานของ Zhan & Sherraden (2011) ที่ใช้เฉพาะระดับการศึกษาของแม่ แต่แบ่งตัวแปรเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ระดับการศึกษาต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย กลุ่มที่ 2 จบมัธยมศึกษาตอนปลาย กลุ่มที่ 3 จบประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (หลักสูตร 2 ปี) และกลุ่มที่ 4 จบปริญญาตรีหรือสูงกว่า ซึ่งพบว่าแม่ที่จบปริญญาตรีหรือสูงกว่าจะมีความน่าจะเป็นที่บุตรจะจบปริญญาตรีมากกว่าแม่ที่จบระดับการศึกษาต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายเกือบ 9 เท่า ขณะที่งานวิจัยบางเรื่องให้ความสำคัญเฉพาะระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนเท่านั้น เช่น Conley (2001) ใช้จำนวนปีที่จบการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนเพียงอย่างเดียว ซึ่งพบว่ามีความสัมพันธ์ทางเดียวกันกับการเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษา โดยหัวหน้าครัวเรือนที่จบการศึกษาสูงมีความน่าจะเป็นที่บุตรจะเลือกเรียนในระดับปริญญาตรีหลักสูตร 4 ปี มากกว่า หลักสูตร 2 ปี แต่ Elliott III; & a Song (2011) ได้แบ่งระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนเป็น 11 กลุ่มเป็นระดับอย่างต่อเนื่องซึ่งพบว่า ถ้าระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนเพิ่มขึ้น 1 ปี จะเพิ่มโอกาสความน่าจะเป็นในการเข้าเรียนอุดมศึกษา (หลักสูตร 4 ปี) คิดเป็นร้อยละ 10 และโอกาสในการสำเร็จการศึกษาร้อยละ 14

อายุของพ่อแม่ (Age of Parents) เด็กที่เกิดในครัวเรือนที่มีพ่อและแม่อายุน้อยมักจะมีแนวโน้มได้รับการศึกษาต่ำกว่าพ่อแม่ที่มีอายุมาก (McLanahan & Sandefur, 1994) เนื่องด้วยการสะสมทักษะ ประสบการณ์ และความพร้อมในการประกอบอาชีพที่เพิ่มขึ้นทำให้มีผลผลิต ผลิดภาพในการทำงานและมีรายได้เพิ่มขึ้นตามทฤษฎีทุนมนุษย์ ทำให้พ่อแม่ที่มีอายุมากขึ้นก็จะมีรายได้เพิ่มขึ้นด้วย จึงมีโอกาที่บุตรจะได้เข้าเรียนทั้งในระดับมัธยมศึกษา (Daouli et. al, 2010) และระดับอุดมศึกษา (Conley, 2001; Nam; & Huang, 2008) เพิ่มขึ้นตามอายุของหัวหน้าครัวเรือน งานวิจัยส่วนใหญ่ใช้อายุของหัวหน้าครัวเรือนเป็นตัวพยากรณ์โอกาสทางการศึกษาของเด็ก แต่มีงานบางเรื่อง (Sherraden; & Zhan, 2011) ที่ใช้อายุของแม่เป็นตัวแปรอิสระ แต่ไม่พบว่ามีความสัมพันธ์ใด ๆ ต่อความสำเร็จทางการศึกษาของบุตรในระดับอุดมศึกษา

อาชีพของพ่อแม่ (Occupation of Parent) งานวิจัยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับอาชีพหลักของหัวหน้าครัวเรือน (Occupation of Head of Household) ที่สร้างรายได้ประจำให้กับครัวเรือนในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งอาชีพของพ่อแม่อาจจะเป็นตัวแบ่งสถานภาพหรือชนชั้นในสังคมที่ส่งผลต่อการเพิ่มหรือลดโอกาสในการบริโภค และใช้จ่ายเพื่อการศึกษาแก่บุตร เนื่องจากพ่อแม่ที่อาชีพที่มีความชำนาญหรือฝีมือจะมีทุนมนุษย์สูงกว่า และได้รับค่าจ้างมากกว่า การเพิ่มเงินเดือนต่อปีของแรงงานที่มีฝีมือหรือมีอาชีพที่ดีจึงสูงกว่าแรงงานที่ไร้ฝีมือหรือด้อยฝีมือ ทั้งนี้เพราะผลผลิตส่วนเพิ่ม

ต่อปี (Marginal Product) ของแรงงานที่มีฝีมือจะสูงกว่าแรงงานที่ไร้ฝีมือหรือกล่าวได้ว่าหัวหน้าครัวเรือนที่มีอาชีพที่ดีจะมีความมั่นคงกว่าก็จะมีแนวโน้มมีรายได้ตลอดช่วงชีวิต (Lifetime Income Profile) สูงตามไปด้วยตามทฤษฎีทุนมนุษย์ ดังนั้นหัวหน้าครัวเรือนที่มีอาชีพซึ่งมีชื่อเสียง (Conley, 2001) จะเพิ่มโอกาสและความสำเร็จในระดับอุดมศึกษา ขณะที่หัวหน้าครัวเรือนที่ใช้แรงงานหรือใช้ทักษะขั้นต่ำถึงขั้นกลางในการทำงานก็ย่อมมีความน่าจะเป็นลดลงที่บุตรจะเรียนจบอย่างน้อยมัธยมศึกษาตอนต้น (Daouli และคณะ, 2010) แต่หัวหน้าครัวเรือนที่มีอาชีพนักธุรกิจหรือพนักงานบริษัทมีความน่าจะเป็นเพิ่มขึ้นในการลงทุนทางการศึกษาแก่บุตรอย่างต่อเนื่องจนถึงระดับอุดมศึกษา (Sawada; & Lokshin, 2001) สำหรับ Moenjak; & Worswick (2003) ได้ศึกษาทางเลือกทางการศึกษาในประเทศไทยระหว่างชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายระหว่างสายอาชีพศึกษาและสายสามัญ โดยแบ่งอาชีพของพ่อเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 พวกเขาใช้ทักษะขั้นสูงในการทำงาน (White collar) ได้แก่ อาชีพที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และอาชีพเกี่ยวกับการจัดการ กลุ่มที่ 2 พวกเขาใช้ทักษะขั้นต่ำ (Blue collar and crafts) ได้แก่ ช่างเทคนิคต่าง ๆ พนักงานขาย ผู้ปฏิบัติในโรงงาน และกลุ่มที่ 3 พวกเขาถูกจ้างหรือผู้ใช้แรงงานทั่วไป (Menial) ได้แก่ เกษตรกร ลูกจ้างทั่วไป พนักงานบริการ และพบว่าพ่อที่มีอาชีพในกลุ่มที่ 1 และ 2 มีผลต่อการเพิ่มความน่าจะเป็นในการตัดสินใจของบุตรทั้งเพศหญิงและชายในการเลือกเรียนสายอาชีพ (vocational education)

เพศของหัวหน้าครัวเรือน (Gender of Household Head) เป็นตัวแปรที่นำมาใช้ในการศึกษาผลกระทบต่อผลลัพธ์ทางการศึกษา ซึ่งมักพบว่าหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่ที่เป็นหญิงจะมีความมั่งคั่งของครัวเรือนต่ำกว่าชาย (Hao, 1996) ซึ่งส่วนใหญ่จะหย่าร้างกับสามีและต้องเลี้ยงบุตรเพียงลำพัง (single-parent) จึงมีแนวโน้มที่บุตรจะได้สำเร็จการศึกษาทุกระดับต่ำกว่าครัวเรือนที่มีชายเป็นหัวหน้าครัวเรือน (Conley, 2001; Nam & Huang, 2008; Ngware et al, 2009)

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (Academic Achievement) Becker; & Thomes (1976) ค้นพบว่าพ่อแม่มีแนวโน้มที่จะลงทุนทางการศึกษาให้กับบุตรคนที่มีความสามารถสูงกว่าบุตรที่มีความสามารถต่ำกว่า ดังนั้นความสามารถทางการเรียนย่อมเป็นส่วนหนึ่งในการตัดสินใจที่จะสนับสนุนการศึกษาต่อของพ่อแม่หรือไม่ โดยเฉพาะทางเลือกทางการศึกษาที่เหมาะสมกับความสามารถของบุตรที่จะสามารถเรียนจบได้ในระดับอุดมศึกษา งานวิจัยส่วนใหญ่จึงได้พยายามใช้ข้อสอบหรือเกณฑ์การวัดที่มีมาตรฐานสามารถบอกความแตกต่างทางการเรียนระหว่างเด็กได้ เช่น Gatlin (2008) ใช้ Armed Services Vocational Aptitude Battery (ASVAB) ซึ่งเป็นข้อสอบวัดการเข้าศึกษาต่อในกองทัพอเมริกา โดยวัดจากองค์ประกอบหลัก 4 ด้าน ได้แก่ ความรู้คณิตศาสตร์ หลักการใช้เหตุผล คณิตวิเคราะห์ ความรู้ในการใช้คำ และการสรุปใจความสำคัญ ซึ่งพบว่าผู้ที่มีความสามารถทางการเรียนมากกว่าจะเลือกเรียนหลักสูตร 4 ปี ขณะที่ผู้มีความสามารถทางการ

เรียนน้อยกว่าจะเลือกเรียนในหลักสูตร 2 ปี สำหรับ Yi (2005) ใช้คะแนน SAT (Scholastic Assessment Test) เป็นคะแนนซึ่งได้จากการวัดระดับทักษะการใช้เหตุผลและการใช้ภาษาสื่อสารที่จำเป็นสำหรับการเรียนระดับปริญญาตรีในประเทศเกาหลี และข้อสอบ SAT จึงเป็นข้อสอบมาตรฐานสำหรับวัดนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่จะเข้าศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาในประเทศสหรัฐอเมริกา ผลการศึกษาพบว่า ผู้ที่มีคะแนน SAT สูงกว่าจะมีความน่าจะเป็นในการเข้าศึกษาต่อในอุดมศึกษาทั้งในหลักสูตร 2 ปี และ 4 ปี มากกว่าคนได้คะแนนน้อยกว่า และคะแนน SAT ที่เพิ่มขึ้นมีผลกระทบต่อการเพิ่มความน่าจะเป็นในการศึกษาต่อในหลักสูตร 2 ปี มากกว่าหลักสูตร 4 ปี สำหรับประเทศไทย Suwankiri (2007) ได้ใช้ผลการเรียนสะสม Grade Point Average) เป็นตัวแปรหนึ่งที่แสดงลักษณะของผู้เรียนในการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจในการศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ทั่วประเทศ ซึ่งพบว่านักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดี คือได้เกรดเฉลี่ยมากกว่า 3.00 มีแนวโน้มที่จะศึกษาต่อมากกว่าคนที่ได้เกรดน้อยกว่า 3.00 หรือ กล่าวได้ว่า ถ้าเกรดเฉลี่ยเพิ่มขึ้น 1.00 จะทำให้มีโอกาสได้เรียนในมหาวิทยาลัยเพิ่มขึ้น 3.8 เท่า

เพศของบุตร (Child Gender) ยังเป็นตัวแปรหนึ่งที่งานวิจัยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการตัดสินใจลงทุนทางการศึกษาของเด็กที่อยู่ในครัวเรือนยากจน ซึ่งพ่อแม่ต่างก็ตระหนักถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาที่จะเกิดขึ้นกับบุตรในอนาคต แต่เนื่องจากมีเงินทุนหรือรายได้จำกัดจึงต้องเห็นแก่ประโยชน์ซึ่งหน้า โดยเลือกระหว่างให้บุตรศึกษาต่อกับการออกมาทำงานหารายได้เลี้ยงครอบครัว หรือไม่ก็ออกมาช่วยงานดูแลบ้านและน้อง ๆ แทนพ่อแม่ Chenichovsky (1985) พบว่าพ่อแม่ของเด็กในประเทศบอสวานามีความจำเป็นต้องให้บุตรสาวอยู่บ้านเพื่อดูแลงานบ้าน จึงทำให้ผู้หญิงมีการศึกษาต่ำกว่าผู้ชายในระดับประถมศึกษา สอดคล้องกับการตัดสินใจของพ่อแม่ในชนบทประเทศกัมพูชาที่ให้บุตรชายได้เรียนมากกว่าบุตรสาวโดยเฉพาะระดับประถมศึกษา (Keng, 2004) จากข้อมูลดังกล่าวเป็นผลการศึกษาในระดับประถมศึกษาและในเขตชนบทของประเทศกำลังพัฒนาจึงมีความเหลื่อมล้ำทางเพศค่อนข้างมาก แต่ในปัจจุบันสิทธิความเสมอภาคระหว่างเพศ การขยายโอกาสทางการศึกษาและความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะการเข้าสู่ตลาดแรงงานภาคอุตสาหกรรมและการบริการไม่ว่าจะเป็นในเมืองหรือชนบท ผู้หญิงมีโอกาสดำเนินการศึกษาระดับมัธยมปลายหรือเทียบเท่าสูงกว่าผู้ชาย (Pattaravanich et al, 2005) อีกทั้งส่งผลให้ผู้หญิงมีโอกาในการเข้าเรียนและจบการศึกษาระดับอุดมศึกษามากกว่าผู้ชาย (Conley, 2001; Haveman; & Wilson, 2007; Zhan; & Sherraden, 2011) สอดคล้องกับผลการศึกษาในประเทศไทยตั้งแต่ปี 2529-2552 พบว่าผู้หญิงมีสัดส่วนในการจบอุดมศึกษาสูงกว่าผู้ชายค่อนข้างมาก (ดิลกะ ลัทธพิพัฒน์, 2553) และเมื่อพิจารณาทางเลือกทางการศึกษาระหว่างสายสามัญและ

สายอาชีพในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่านักเรียนหญิงมีความน่าจะเป็นในการเลือกเรียนสายสามัญมากกว่าสายอาชีพ ขณะที่นักเรียนชายมีความน่าจะเป็นในการเลือกเรียนสายอาชีพมากกว่าสายสามัญ (Wongmonta, 2012) และเหตุผลสำคัญที่พ่อแม่อยากที่จะลงทุนด้านการศึกษาให้กับบุตรสาว ก็คือ ผู้หญิงไทยมีแนวโน้มที่จะส่งเงินที่ได้รับจากการทำงานกลับมาช่วยครอบครัวมากกว่าผู้ชาย (Chamrathirong et al., 1995)

โครงสร้างครัวเรือน (Family Structure)

นอกจากตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับพ่อแม่หรือหัวหน้าครัวเรือนที่มีบทบาทสำคัญดังกล่าวแล้วยังมีโครงสร้างครัวเรือนที่เป็นปัจจัยสำคัญอีกด้วย เช่น **ขนาดของครัวเรือน (family size)** ซึ่งวัดจากจำนวนสมาชิกในครัวเรือน เนื่องจากครอบครัวที่มีขนาดใหญ่หรือมีจำนวนสมาชิกมากจะต้องจัดสรรทรัพยากรให้บุตรแต่ละคนน้อยกว่าครอบครัวที่มีขนาดเล็กเมื่อกำหนดให้มีจำนวนทรัพยากรเท่ากัน ซึ่งการจัดสรรทรัพยากรดังกล่าวรวมถึงการแบ่งปันเวลา อาหาร อบรมเลี้ยงดู รวมถึงการเอาใจใส่ในการศึกษาของบุตร และการจัดสรรเงินเพื่อการศึกษาในอนาคตสอดคล้องกับแนวคิดของ Becker & Lewis (1973) เกี่ยวกับต้นทุนส่วนเพิ่มของบุตรที่เพิ่มขึ้นจะลดปริมาณและคุณภาพของทรัพยากรในครอบครัว อีกทั้งลดความสามารถในการลงทุนทางการศึกษา ทำให้ขนาดของครอบครัวมีผลกระทบต่อการศึกษาของบุตรแต่ละคน นั่นคือถ้าขนาดของครอบครัวใหญ่มากขึ้น ทรัพยากรไม่ว่าจะเป็นด้านการเงินหรือด้านอื่นๆ ก็จะกระจายไปสู่บุตรแต่ละคนน้อยลง (Downey, 1995) ดังนั้นในงานวิจัยส่วนใหญ่จึงใช้ขนาดของครัวเรือน (family size) ซึ่งอาจจะวัดจำนวนสมาชิกทั้งหมดในครอบครัวซึ่งเป็นตัวแปรที่เพิ่มหรือลดความน่าจะเป็นของความสำเร็จทางการศึกษาได้จากงานวิจัยที่ผ่านมา พบว่าตัวแปรระหว่างขนาดของครัวเรือนและโอกาส ทางเลือกและความสำเร็จทางการศึกษา มีความสัมพันธ์ทุกลักษณะทั้งที่ไม่มีผล (Yi, 2005) และมีผลในทางเดียวกัน (Gove; & Galle, 1979; Gomes, 1984; Feda, 2008; Pinitjitsamut, 2008) และมีผลในทางตรงกันข้าม (Polit, 1982 ; Knodel & Wongsith, 1991; Lloyd; & Blanc, 1996) หรืออาจจะวัดจาก **จำนวนพี่น้อง (number of siblings)** โดยไม่ระบุช่วงอายุ ซึ่ง Daouli, et. al. (2010) พบว่า ครัวเรือนที่มีพี่น้อง 3 คน หรือมากกว่านี้ จะมีความน่าจะเป็นน้อยลงที่บุตรสาวจะจบการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Haveman; & Wilson (2007) ซึ่งพบว่า จำนวนพี่น้องที่เพิ่มขึ้น ทำให้ความน่าจะเป็นในการจบมัธยมศึกษาตอนปลาย การเข้าเรียนและจบอุดมศึกษามีความน่าจะเป็นลดลง สอดคล้องกับ Conley (2001) การใช้จำนวนพี่น้องพยากรณ์ความน่าจะเป็นของความสำเร็จทางการศึกษา พบว่ามีความสัมพันธ์กันในทางเดียวกันกับจำนวนปีการศึกษาที่สำเร็จ การศึกษาหลังมัธยมศึกษาตอนปลาย และอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี แต่หลักสูตรปริญญาตรี และบัณฑิตศึกษาไม่มีความสัมพันธ์กันสำหรับ Black et. al (2005) ไม่ยอมรับผลการศึกษาที่ผ่านมาที่กล่าวว่าครัวเรือนที่มีสมาชิกหรือบุตร

มากจะทำให้ความสำเร็จทางการศึกษาดำกว่าครัวเรือนที่มีบุตรน้อย จึงได้ทำการควบคุมตัวแปรลำดับที่การเกิดและพบว่า ขนาดของครัวเรือนไม่มีผลต่อความสำเร็จทางการศึกษาของบุตร แต่สำหรับบางเรื่องอาจจะระบุจำนวนบุตรที่มีช่วงอายุอยู่ในวัยเรียน Nam; & Huang (2008) และ Gatlin (2008) ใช้จำนวนของเด็กในครัวเรือนเดียวกันอยู่ในวัยที่กำลังศึกษาอยู่ซึ่งมีอายุต่ำกว่า 18 ปี (ไม่นับรวมสมาชิกคนอื่นในบ้าน) พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กัน แต่ Jez (2008) ใช้จำนวนเด็กที่อายุต่ำกว่า 18 ปี เช่นกัน กลับพบว่ามีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับการเลือกเข้าสู่อุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี ส่วน **ลำดับพี่น้อง (birth order)** ที่เกิดก่อนหลังก็คนหรือการเกิดของตนเป็นลำดับที่เท่าไรก็ส่งผลต่อโอกาส ทางเลือก และความสำเร็จทางการศึกษา โดยเฉพาะสำหรับประเทศกำลังพัฒนาซึ่งมีฐานะยากจนนั้นแล้วบุตรคนโตจะเป็นกำลังสำคัญในการประกอบอาชีพหารายได้เลี้ยงครอบครัว โดยที่ครอบครัวต้องเลือกระหว่างการให้การศึกษาต่อการออกมาทำงานและเสี่ยงน้องๆ ขณะที่บุตรคนสุดท้องจะได้รับความรัก ความเอาใจใส่ และการจัดสรรทรัพยากรทั้งเงินและเวลาในการดูแลเอาใจใส่ จึงน่าจะส่งผลต่อโอกาสและความสำเร็จทางการศึกษาในอนาคตมากกว่า Sawada; & Lokshin (2001) ใช้จำนวนพี่ชายและพี่สาวที่อายุมากกว่าในครอบครัวเดียวกันเพื่อวิเคราะห์ความน่าจะเป็นในการตัดสินใจของครัวเรือนปากีสถานในการส่งเรียนในแต่ละชั้นตั้งแต่การเข้าและจบประถมศึกษา มัธยมศึกษา และหลังจบมัธยมศึกษาเข้าสู่อุดมศึกษา พบว่า จำนวนพี่สาวที่มีอายุมากกว่ามีความสัมพันธ์ในทางเดียวกันกับความน่าจะเป็นในการเข้าเรียนระดับประถมศึกษาเท่านั้น ขณะที่จำนวนพี่ชายที่มีอายุมากกว่ามีความสัมพันธ์ในทางเดียวกันต่อความน่าจะเป็นในการจบมัธยมศึกษาและเข้าสู่อุดมศึกษา สอดคล้องกับการศึกษาของ Ota; & Moffatt (2007) ใช้จำนวนพี่น้องที่แก่และอ่อนกว่าทั้งชายและหญิง ประกอบกับลำดับที่ของการเกิดมาเป็นส่วนหนึ่งในการวิเคราะห์การตัดสินใจลงทุนทางการศึกษาของครัวเรือนชนบทในประเทศอินเดีย พบว่าบุตรคนโตมีโอกาสที่จะได้เรียนน้อยกว่าบุตรคนกลางหรือคนสุดท้าย อีกทั้งยังมีพี่สาวมากขึ้นเท่าไรก็ทำให้โอกาสที่จะได้เรียนเพิ่มขึ้น ขณะที่จำนวนน้องชายที่มากขึ้นจะทำให้โอกาสที่จะได้เรียนน้อยลง จากผลการศึกษาดังกล่าวได้ตระหนักถึงจำนวนพี่ชายและพี่สาวที่เกิดก่อนตนเอง ซึ่งสามารถช่วยพ่อแม่แบ่งเบาภาระหาเลี้ยงครอบครัว อบรมเลี้ยงดู หรือแม้กระทั่งส่งเสียค่าใช้จ่ายในการเรียนแก่น้องได้ เมื่อพิจารณาตัวแปรดังกล่าวโดยมีการควบคุมตัวแปรลำดับที่การเกิด (birth order) ทำให้ผลของความสัมพัทธ์ดังกล่าวชัดเจนมากขึ้น สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Feda (2008) พบว่า ลำดับที่การเกิดของเด็กที่เพิ่มขึ้น ทำให้ความน่าจะเป็นของความสำเร็จทางการศึกษาของเด็กในประเทศอโรเมียดลดลง ขณะเดียวกันเมื่อมีการควบคุมตัวแปรลำดับที่การเกิด แต่ยังพบว่า **ขนาดของครัวเรือน** มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จทางการศึกษาในทิศทางเดียวกัน ซึ่งขัดแย้งกับผลการศึกษา

ของ Black et.a. (2005) ที่กล่าวว่าเมื่อมีการควบคุมลำดับที่การเกิดของบุตรแล้วขนาดของครัวเรือนจะไม่มีผลต่อความสำเร็จทางการศึกษา

2) ทูทางวัฒนธรรม (cultural capital) เป็นปัจจัยที่สำคัญอีกตัวหนึ่งซึ่งไม่ใช่ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีความสำคัญในการกำหนดความได้เปรียบหรือเสียเปรียบในโอกาสต่าง ๆ ของชีวิต ซึ่งมีความสำคัญในการกำหนดแนวโน้มของโอกาส ทางเลือก และความสำเร็จทางการศึกษา (Ra, 2011; Spreter, 2006; Gatlin, 2008) ผู้ที่เป็นคนนำเสนอแนวคิดทุนทางวัฒนธรรม คือ Pierre Bourdieu เป็นนักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศส โดยกล่าวว่า ทุนวัฒนธรรม คือ กระแสสังคมที่ตั้งอยู่บนความรู้ ความคุ้นเคย และความรู้สึกกับสิ่งที่เกิดขึ้น ทุนทางวัฒนธรรมรวมไปถึงภูมิหลังของครอบครัว สถานภาพสังคม การลงทุน ความผูกพันกับการศึกษา และทรัพยากรอื่น ๆ ที่มีผลต่อความสำเร็จทางการศึกษา

Bourdieu แบ่งรูปแบบของทุนทางวัฒนธรรมเป็นสามกลุ่ม ได้แก่ 1) ขั้นเป็นรูปเป็นร่าง (Embodied state) ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับบุคคลที่สามารถสื่อให้เห็นว่าบุคคลนั้นรู้อะไร และทำอะไรได้บ้าง อีกทั้งทุนวัฒนธรรมนี้ยังเพิ่มขึ้นได้ด้วยการลงทุน ลงเวลาในการพัฒนาตนเองด้วยการเรียนรู้ และเมื่อทุนเป็นรูปเป็นร่างเป็นส่วนหนึ่งของบุคคลแล้วจะกลายเป็นนิสัย(habits) และไม่สามารถถ่ายทอดออกมาได้ในเวลารวดเร็ว แต่จะแสดงออกด้วยความรู้สึก ความคิดเห็นหรือพฤติกรรมในแต่ละเหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน 2) ขั้นเป็นชิ้นเป็นอัน (Objectified state) เป็นทุนที่ใช้การสื่อสารผ่านสินค้าวัฒนธรรม สามารถจับต้องได้ เช่น ภาพเขียน อุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งเครื่องจักรที่นำมาผลิตสินค้า เราสามารถเชื่อมโยงสิ่งเหล่านี้เข้ากับทุนทางเศรษฐกิจ คือสามารถซื้อขาย แลกเปลี่ยนหรือหารายได้จากสิ่งนั้นได้ และสามารถสื่อความหมายเกี่ยวกับทุนวัฒนธรรมในขั้นเป็นทุนวัฒนธรรมในขั้นเป็นรูปเป็นร่างด้วยสัญลักษณ์ทางวัตถุเหล่านี้ 3) ขั้นเป็นสถาบัน (Institutionalized state) นั้นเมื่อบุคคลจบการศึกษาจากสถาบันที่มีชื่อเสียงหรือเป็นที่ยอมรับของตลาดแรงงาน ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในความสามารถทั้งทางวิชาการและทักษะต่างๆ ย่อมได้รับการยอมรับว่าน่าจะมีคุณสมบัติที่ดีพอในการทำงาน จึงนำทุนทางวัฒนธรรมเหล่านี้ไปใช้แลกเปลี่ยนเป็นทุนเศรษฐกิจได้ เช่น การเรียนจบอุดมศึกษาก็เพื่อจะได้รับวุฒิปริญญาตรีหรือสูงกว่านั้น เพื่อนำไปใช้หางานทำ มีรายได้เลี้ยงชีพ การสะสมทุนวัฒนธรรม เริ่มขึ้นเมื่อลูกหลานได้รับการทุนทางวัฒนธรรมจากครอบครัว Bourdieu เห็นว่าพ่อแม่และครอบครัวเป็นผู้ที่ลงทุนทางวัฒนธรรมคนสำคัญให้กับบุตรหลานผ่านการศึกษา การที่เรามีการศึกษาดิฉัน เชื่อกันว่าทำให้ช่องว่างในสังคมลดลง อย่างไรก็ตาม Bourdieu เห็นตรงข้ามว่า การศึกษาเป็นสิ่งที่ไม่ได้ทำให้ความไม่เท่าเทียมกันในสังคมลดลง แต่เป็นเครื่องมือที่ทำให้ความไม่เท่าเทียมกันเหล่านี้เป็นเรื่องชอบธรรม ระบบการศึกษาเป็นสิ่งที่ทำตามหน้าที่ทางสังคมและการเมือง นั่นคือทำให้ความไม่เท่าเทียมกันในสังคมเป็นเรื่องถูกต้อง Bourdieu ยังนำเอา

เรื่องเกี่ยวกับทุนวัฒนธรรมนี้มาเชื่อมโยงกับความสุนทรีย์ (Aesthetic) เช่น รสนิยม (Taste) ทางศิลปะ เป็นต้น เพื่อมาอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับการบริโภค ซึ่งมีการนำมาใช้แบ่งชนชั้นในสังคม คือ ชนกลุ่มน้อยมักจะถูกครอบงำด้านรสนิยมด้วยชนกลุ่มใหญ่

สรุปว่า Bourdieu เห็นว่าการศึกษา คือ ตัวแบ่งแยกความแตกต่างของคนในสังคม ทุนทางวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดมาจากครอบครัวและระบบการศึกษานั้น มีหลายระดับตั้งแต่ระดับบุคคลไปจนถึงโครงสร้างใหญ่ของสังคม (Bourdieu, 1983) ซึ่งนิยามดังกล่าวเป็นลักษณะนามธรรม แต่สามารถนำเสนอทุนทางวัฒนธรรมเป็นลักษณะรูปธรรม ซึ่งได้แก่ ภาษา ความชื่นชอบในงานศิลปะ ความรู้สึกจากการครอบครอง รสนิยม ความชอบ และระดับการศึกษาของพ่อแม่ แต่ถ้าพิจารณาแต่ละบุคคลนั้นทุนทางวัฒนธรรมวัดได้จาก รสนิยม บรรทัดฐาน และความคาดหวังซึ่งเด็กได้รับถ่ายทอดจากพ่อแม่ สิ่งแวดล้อม และสถาบันการศึกษา เด็กที่ได้รับการถ่ายทอดทุนทางวัฒนธรรมในระดับสูงก็จะคุ้นเคยกับบรรทัดฐานหรือลักษณะบางอย่าง เช่น ความซับซ้อนของคำศัพท์ และทักษะการใช้ภาษา หรือรูปแบบการชมภาพยนตร์ ซึ่งความได้เปรียบเหล่านี้จะนำพาบุคคลให้ได้เปรียบในการศึกษาระดับสูงต่อไป และเมื่อนำงานวิจัยต่าง ๆ มาพิจารณาตัวแปรที่เป็นรูปธรรมเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรมในการศึกษาโอกาสและทางเลือกในการศึกษาระดับอุดมศึกษาสอดคล้องกันโดยภาพรวมที่ว่าเมื่อทุนทางเศรษฐกิจไม่เป็นข้อจำกัดแล้ว บุคคลที่มีทุนทางวัฒนธรรมสูงแล้วก็มีแนวโน้มจะเป็นในการเข้าเรียนอุดมศึกษาสูงเช่นกัน (DiMaggio & Mohr, 1985) สอดคล้องกับผลการศึกษาอื่นๆ แต่ลักษณะการวัดตัวแปรทุนทางวัฒนธรรมแตกต่างกันไป เช่น Gatlin (2008) ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบเชิงปริมาณและใช้ข้อมูลทฤษฎีภูมิ ทำให้เกิดข้อจำกัดในการกำหนดตัวแปรที่เกี่ยวข้อง จึงต้องกำหนดตัวแปรแค่ 2 ตัว ได้แก่ ระดับความรู้ และความสนใจของพ่อแม่ในการร่วมกิจกรรมของโรงเรียน และประเภทของโรงเรียนที่กำลังศึกษา ได้แก่ โรงเรียนรัฐบาล โรงเรียนคาทอลิก โรงเรียนเอกชน โรงเรียนสายอาชีพ โรงเรียนทางเลือก เป็นต้น Spreter (2006) วิเคราะห์เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางสังคมของนักศึกษา 186 คน ก่อนและหลังเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยระดับปริญญาตรี โดยใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้นมาเอง ผลการเปรียบเทียบพบว่า นักศึกษาที่เรียนจบมัธยมศึกษาตอนปลายและกำลังศึกษาในระดับปริญญาตรีมีทุนทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น อีกทั้งทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางสังคมเพิ่มขึ้นมากที่สุด สำหรับคำถามในส่วนที่เกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรมนั้นเกี่ยวกับการเข้ามาดูแลให้ความสำคัญกับการศึกษาของพ่อแม่ทั้งการเอาใจใส่ใช้เวลาในการร่วมกิจกรรม การสร้างแรงจูงใจในการเข้าเรียนระดับอุดมศึกษาด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น การพาไปร้านหนังสือ พิพิธภัณฑ์ ชมนิทรรศการศิลปะ ส่วน Ra (2011) ใช้ข้อมูลทฤษฎีภูมิสอบถามเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรมจากกิจกรรมที่พ่อแม่พาไปชมการแสดงดนตรี ศิลปะ หรือเรียนภาษาเพิ่มเติมนอกเหนือจากที่โรงเรียนจัดให้ ซึ่งไม่ใช่การวัดทุนทาง

วัฒนธรรมของเด็กที่มีโดยตรง แต่เป็นการวัดทางอ้อมผ่านพ่อหรือแม่ซึ่งคาดว่าจะถ่ายทอดมาสู่เด็กได้อีกทั้งคำถามดังกล่าวอาจจะมีข้อจำกัดในกลุ่มผู้ปกครองที่มีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจดี แม้กระนั้นก็ตามคำถามทั้ง 2 ข้อยังคงไม่เกี่ยวข้องกับการถ่ายโอนทุนทางวัฒนธรรมผ่านการศึกษาของเด็ก ซึ่งในทางที่ควรแล้วพ่อแม่ควรเป็นผู้ให้ความรู้ จัดกิจกรรมที่สร้าง ส่งเสริม หรือจูงใจให้เกิดทัศนคติ รสนิยม ความชอบ หรือความสนใจสะสมไว้ในสิ่งที่เกี่ยวกับศิลปะ ดนตรี การแสดง การอ่าน หนังสือ และการใช้ภาษาต่าง ๆ เป็นต้น (Sullivan, 2001; Dumais, 2002) นอกจากนั้นยังใช้ตัวแปรที่วัดพฤติกรรมการอ่านหนังสือของพ่อแม่มีผลต่อความสำเร็จทางการศึกษาของบุตร เนื่องจากพ่อแม่ที่อ่านหนังสือบ่อย ๆ ไม่เพียงแต่จะมีความสามารถทางด้านภาษาและทักษะการรับรู้ว่าสิ่งใดควรถ่ายทอดให้กับเด็กแล้วยังจัดหาสิ่งแวดล้อมรอบตัวทั้งที่บ้านและใกล้ตัวเด็กเพื่อช่วยให้เด็กได้เรียนรู้ในสิ่งต่าง ๆ ด้วย (De Graaf et al., 2000) แต่งานบางเรื่องก็ให้ผลที่ตรงข้ามกันว่าพฤติกรรมการอ่านหนังสือของพ่อแม่ซึ่งเป็นทุนทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่จะส่งผ่านถึงบุตรได้นั้นกลับไม่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของบุตร (Katstillis & Robinson, 1990; Robinson & Garnier, 1985) สำหรับงานของ Cheng (2012) ใช้ความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ สร้างแบบจำลองสมการโครงสร้างระหว่างตัวแปรทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางเศรษฐกิจ และความสำเร็จทางการศึกษา โดยใช้ข้อมูลitudinal ของได้หวัน ผลการศึกษา พบว่า ตัวแปรพฤติกรรมการอ่านของพ่อแม่มีความสำคัญมากกว่ากิจกรรมทุนทางวัฒนธรรมของพ่อแม่ในการถ่ายโอนทุนทางวัฒนธรรมให้แก่บุตรเกือบครึ่งหนึ่งของอิทธิพลทั้งหมด

3) ทุนทางสังคม (social capital) นิยามทุนทางสังคมในทฤษฎีของ Bourdieu (1985) แบ่งได้ดังนี้ 1) ทุนทางสังคมเป็นแหล่งรวมความสัมพันธ์ของสมาชิกกลุ่มและเครือข่ายทางสังคม ความเป็นสมาชิกกลุ่มสามารถสร้างทุนทางสังคมที่ส่งผลต่อทุนประเภทอื่น ๆ หลายด้าน และการจัดรูปแบบองค์กรระบบราชการเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการเปลี่ยนทุนทางสังคมเชิงปริมาณให้เป็นเชิงคุณภาพ การสร้างองค์การลักษณะนี้ก่อให้เกิดสมานฉันท์ขึ้นระหว่างบุคคลในองค์กรทำให้เกิดความเป็นสถาบัน การสร้างสมาคมอาสาสมัครต่าง ๆ จึงเป็นทั้งกลยุทธ์ระดับปัจเจก และส่วนรวมในการลงทุนเพื่อให้เกิดเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ยั่งยืน ซึ่งก็คือการสะสมทุนทางสังคม ทั้งนี้การพัฒนาเครือข่ายทางสังคมขึ้นอยู่กับความรู้สึทางอัตวิสัยของปัจเจกบุคคล ซึ่งประกอบด้วย การยอมรับ ความนับถือ และความเป็นชุมชน 2) ทุนทางสังคมมีลักษณะที่เป็นทุนทางสัญลักษณ์ (symbolic capital) ซึ่งอยู่บนพื้นฐานการรับรู้และการตระหนัก จึงมีลักษณะทางสัญลักษณ์ (symbolic characteristic) Bourdieu ได้นำแนวคิดทุนทางสัญลักษณ์และทุนที่ถูกต้องตามกฎหมาย (legitimate capital) มาศึกษาคู่กัน และเสนอแนวคิดที่ทุนทางสัญลักษณ์เป็นตัวกำหนดรูปแบบและการใช้ทุนประเภทต่าง ๆ ให้ได้รับการยอมรับและถูกต้องตามกฎหมาย โดย

ทุนทางสังคมจะแปรตามสถานภาพทางสังคมของบุคคลนั้น 3) ทุนทางสังคมจะสามารถเปลี่ยนแปลงเป็นทุนทางเศรษฐกิจได้ในที่สุด เช่น ค่าใช้จ่ายในการเล่าเรียน (ทุนทางเศรษฐกิจ) จะนำไปสู่การได้รับการยอมรับทางวิชาชีพ (ทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสัญลักษณ์) และจะเปลี่ยนเป็นทุนทางเศรษฐกิจโดยการมีงานทำตามความต้องการของตลาดในที่สุด

Coleman (1988) ได้วิเคราะห์ทุนทางสังคมอย่างละเอียดทั้งในระดับแนวคิด และนำไปสู่การอธิบายอย่างเป็นรูปธรรมว่าอิทธิพลของทุนทางสังคมภายในครอบครัว ซึ่งหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ และบุตร รวมทั้งทุนทางสังคมภายนอกครอบครัว ซึ่งหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองด้วยกันเอง จากการที่พ่อแม่เข้าร่วมกิจกรรมกับสถาบันต่าง ๆ ของสังคม ทุนทางสังคมเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการสร้างทุนมนุษย์ซึ่งวัดได้จากผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของบุตร โดยทุนทางสังคมจะดำรงอยู่ได้ต้องอาศัยปัจจัยต่อไปนี้ คือ 1) ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น กล่าวคือ มีพันธะผูกพัน ความคาดหวัง ไว้เนื้อเชื่อใจกัน มีช่องทางการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร บรรทัดฐานของสังคม และการลงโทษที่ได้ผล 2) โครงสร้างทางสังคม ที่มีความใกล้ชิดของเครือข่าย และมีองค์กรภายใต้โครงสร้างสังคมที่เหมาะสม Coleman (1988) นำนิยามทุนทางสังคมมาศึกษาในหลายแง่มุม เช่น ลักษณะภายนอกโดยพิจารณาจากจำนวนพี่น้องในครอบครัวเดียวกัน ความสนใจที่ให้กับเด็กโดยวัดจากความคาดหวังในการเรียนอุดมศึกษา จำนวนการย้ายโรงเรียนของเด็ก ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนเกี่ยวข้องกับความตั้งใจของพ่อแม่ สอดคล้องกับนักวิชาการหลาย ๆ ท่านที่ยืนยันว่าทุนทางสังคมเป็นตัวแปรหนึ่งในการอธิบายระดับผลสัมฤทธิ์และความสำเร็จทางการศึกษาของเด็กได้ (Dika; & Singh, 2002) Hofferth et al (1988) ทดสอบระดับความสัมพันธ์ของทุนทางสังคมของเด็กตั้งแต่ช่วงอายุ 11-16 ปี และในช่วงอายุ 22 ปีอีกครั้ง เพื่อเปรียบเทียบทุนทางสังคมที่แตกต่างกันตามระดับการศึกษาหลังจบมัธยมศึกษาตอนปลายและจบปริญญาตรี พบว่าเด็กที่จบปริญญาตรีซึ่งมีความสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกที่ไม่ใช่ครอบครัวและมีเพื่อนสนิทน้อย จึงมีผลต่ออัตราการจบปริญญาตรีขณะที่ความสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกไม่มีผลต่อเด็กที่จบมัธยมศึกษาตอนปลาย และเด็กส่วนใหญ่ที่ครอบครัวฐานะดีจะได้ประโยชน์จากการมีทุนทางสังคมหรือเครือข่ายต่าง ๆ มากกว่าเด็กที่มีครอบครัวฐานะยากจน แต่ Carbonaro (1998) ใช้ระดับของการมีทุนทางสังคมเป็นตัวแปรอิสระวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ซึ่งมีความสัมพันธ์กันทางเดียวกันแต่อาจจะไม่จริงกับทุกสาขาวิชา และนำเสนอว่าเราควรจะต้องรู้ว่าทุนทางสังคมหรือเครือข่ายประเภทใดที่มีความจำเป็นในการปรับปรุงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็ก ขณะที่ Spreter (2006) ใช้คำถามเพื่อวัดระดับทุนทางสังคมเกี่ยวกับบุคคลภายนอกและภายในครอบครัวต่อการให้ข้อมูลและการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เช่น บุคคลภายนอก เพื่อนในโรงเรียน เพื่อนสนิทที่มีส่วนช่วยในการให้ข้อมูลศึกษาต่อในอุดมศึกษา มีใครบางคนที่เรารู้จักซึ่งมีความรู้ที่ดีในการศึกษาต่ออุดมศึกษา นายจ้างหรือเพื่อนร่วมงานสนับสนุน

การศึกษาต่อมากนักน้อยอย่างไร ตัวเอง และครอบครัวมีความคิดเห็นอย่างไรกับการเข้าร่วมกิจกรรม
ศาสนา กิจกรรมการพบปะครอบครัวใหญ่ และการเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน ซึ่งคำถามเหล่านี้ได้
แสดงถึงความสัมพันธ์และเครือข่ายในสังคมซึ่งพบว่า เมื่อเด็กที่กำลังศึกษาอยู่ระดับปริญญาตรีมี
ระดับทุนทางสังคมเพิ่มขึ้นกว่าตอนจบมัธยมศึกษาตอนปลายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งแสดงให้เห็น
เห็นว่าการเข้าร่วมในสังคมเครือข่ายตั้งแต่การหาข้อมูล ติดต่อสอบถาม หรือกำลังพิจารณา มีผลต่อ
การศึกษาต่อในอนาคตและคนที่มีเครือข่ายหรือทุนทางสังคมมากกว่าย่อมมีความได้เปรียบกว่าคน
อื่น (Carbonaro, 1988; Choy, 2001) Gatlin (2008) วัดทุนทางสังคมจากตัวแปรเครือข่ายทาง
สังคม จำนวน 2 ตัว ได้แก่ สัดส่วนของเพื่อนที่จะเข้าศึกษาต่ออุดมศึกษา เนื่องจากจะทราบถึง
จำนวนผู้ให้และรับข้อมูลจากเพื่อน แนวโน้มการเข้าถึงข้อมูลจำนวนมากของการศึกษาต่อ และ
จำนวนนักเรียนต่อครูในชั้นเรียน เนื่องจากครูเป็นผู้หนึ่งที่มีความสำคัญในการชี้แนะอธิบายและ
นำเสนอข้อมูลการศึกษาต่ออุดมศึกษาแก่เด็ก อีกทั้งสัดส่วนของครูต่อเด็กที่น้อยกว่าแสดงถึง
ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดและการให้ข้อมูลที่ดีและมากกว่าการที่มีสัดส่วนของครูต่อเด็กมาก Ra
(2011) ใช้กิจกรรมระหว่างเด็กกับพ่อแม่ และบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น เพื่อน และ ครู เป็นตัวแปร
วัดทุนทางสังคม ซึ่งพบว่ากิจกรรมระหว่างพ่อแม่กับบุตร และการที่เด็กได้อยู่กับพ่อแม่ทั้งคู่ใน
ครอบครัวเดียวกันมีส่วนทำให้ความน่าจะเป็นที่บุตรจะเข้าเรียนอุดมศึกษามากกว่าตัวแปร
ความสัมพันธ์อื่น ๆ

นอกจากนี้ในงานของ Gatlin (2008) ได้กล่าวถึง **นิสัย (Habits)** ซึ่งเป็นลักษณะที่ติดตัวมา
เนื่องจากการเลี้ยงดูอบรมจากพ่อแม่ และสิ่งแวดล้อมโดยตรงซึ่งส่งผลให้เกิดความคาดหวังต่อสิ่งใด
สิ่งหนึ่ง ทักษะคิด ทักษะทาง ความสามารถพิเศษ ความมุ่งมั่นอย่างใดอย่างหนึ่ง ส่วนตัวแปร
สิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับสถานที่สำคัญใกล้บ้าน เช่น โรงเรียน โรงงาน และสิ่งอำนวยความสะดวกใน
บ้าน แต่เนื่องจากงานของเขาใช้ข้อมูลทุติยภูมิ ซึ่งไม่สามารถหาตัวแปรดังกล่าวได้ จึงต้องใช้ตัว
แปรที่เกี่ยวกับความคาดหวัง เช่น ระดับการศึกษาของพ่อแม่จากจำนวนปีที่จบการศึกษา อัตราส่วน
ในการจบปริญญาตรีของพ่อแม่ เนื่องจากคาดว่าพ่อแม่ที่จบปริญญาตรีก็จะมีมีความความหวังใน
การศึกษานูตรมากกว่าพ่อแม่ที่จบการศึกษาดำกว่า และสะท้อนถึงนิสัยของเด็กที่จะเกิดขึ้นตามมา
ด้วย หรืองานบางเรื่องใช้ระดับความคาดหวังในอาชีพของพ่อแม่ที่มีต่อเด็ก (Ra, 2011) ส่วน
Anzai (2008) เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกศึกษา
อุดมศึกษาในหลักสูตร 2 ปีของผู้หญิงญี่ปุ่น โดยสร้างตัวแปรนิสัย (habits) จากคำถามเกี่ยวกับ
ความมุ่งมั่น ทักษะคิด การเตรียมตัวในการศึกษาต่อและอาชีพในอนาคต นับว่าเป็นตัวแปรที่มี
ความสำคัญต่อทางเลือกทางการศึกษาหลักสูตร 2 ปี มากกว่า 4 ปี เนื่องจากผู้เรียนไม่สามารถ
ตัดสินใจตามความต้องการของตนเองได้ ครอบครัวคาดหวังให้ผู้เรียนซึ่งเป็นผู้หญิงมีเวลาทำงานไป

ด้วยหรือแบ่งเวลาในการดูแลเด็กและผู้สูงอายุ ช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายหรือเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว อีกทั้งไม่ต้องเตรียมตัวทางวิชาการมาก ระยะเวลาเรียนและค่าใช้จ่ายน้อยกว่า สอดคล้องกับผลงานของ Pimpa (2007) ที่พบว่า ทศนคติของผู้เรียนเป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจเลือกเรียนอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (อาชีวศึกษา) และทัศนคติของผู้เรียนมีความสัมพันธ์กับอิทธิพลของครอบครัว ซึ่งเกิดจากการคาดหวังที่เชื่อว่าสายอาชีพเมื่อเรียนจบสามารถหางานทำมีรายได้ทันที ดังนั้นจึงเห็นว่าความคาดหวังของครัวเรือนต่อทางเลือกในการศึกษาต่อนั้นตัวแปร Habitus จึงเป็นตัวแปรที่สำคัญในกำหนดการตัดสินใจของครัวเรือนในการเลือกเรียนอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี

เมื่อพิจารณาตัวแปรทุนทางสังคม ตัวแปรที่มีความสำคัญทำให้ทุนทางสังคมแตกต่างกัน ได้แก่ ตัวแปร **พื้นที่ ภูมิภาคที่อยู่อาศัย และระยะทาง (Area / Region of Residence/Distance)** พื้นที่ในแต่ละจังหวัดใช้การแบ่งเขตการปกครองเป็นเขตเทศบาล (Municipal Area) และเขตชนบท (Rural Area) แสดงให้เห็นความได้เปรียบเสียเปรียบจากสถานที่ตั้ง เนื่องจากนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจที่กระจุกตัวอยู่ในเมืองหรือเขตเทศบาล ขณะที่ในเขตชนบทขาดแคลนทรัพยากรและการพัฒนาที่เพียงพอ ซึ่งประกอบด้วยครู โรงเรียน มหาวิทยาลัย และทรัพยากรอื่น ๆ ที่มีสำคัญด้านปริมาณและคุณภาพแตกต่างกัน จึงเป็นตัวแปรหนึ่งที่มีผลกระทบต่อการเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษา และสะท้อนความสำเร็จหรือความล้มเหลวจากนโยบายขยายโอกาสทางการศึกษาให้ทั่วถึงอย่างเท่าเทียมกัน สำหรับประเทศไทยนั้น คนในชนบทมีความน่าจะเป็นในการสำเร็จการศึกษาทุกระดับน้อยกว่าคนในเมือง (ดิลกะ ลัทธพิพัฒน์, 2553; Moenjak; & Worswick, 2003; Yi, 2005 ; Pinitjitsamut, 2008) และเมื่อพิจารณาผลกระทบหน่วยเพิ่มช่วงปี 2531-2542 และ 2552 ทำให้ทราบว่าแนวโน้มของผลกระทบของการอยู่อาศัยในชนบทมีความสัมพันธ์ในทางลบลดลงอย่างรวดเร็ว สะท้อนให้เห็นความสำเร็จของนโยบายรัฐบาล (ดิลกะ ลัทธพิพัฒน์, 2553) ในการขยายโอกาสทางการศึกษาภาคบังคับแก่เยาวชนในชนบท การแบ่งภูมิภาคที่อยู่อาศัยมีส่วนกำหนดศาสนา วัฒนธรรม ความเชื่อ และทัศนคติของพ่อแม่ที่มีผลต่อการตัดสินใจลงทุนทางการศึกษาของบุตร สำหรับประเทศไทยในแต่ละจังหวัดได้แบ่งภาคตามลักษณะภูมิประเทศประกอบด้วย ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออก ภาคตะวันตก และภาคใต้ แต่ในงานการศึกษาของ Pinitjitsamut (2008) ใช้ข้อมูลปี 2003 และดิลกะ ลัทธพิพัฒน์ (2553) ใช้ข้อมูลปี 2009 โดยกำหนดให้กรุงเทพมหานครเป็นฐานในการเปรียบเทียบ และแบ่งเป็น 4 ภูมิภาค ได้แก่ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ ซึ่งให้ผลสอดคล้องกันว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครมีความน่าจะเป็นมากกว่าภูมิภาคอื่น ๆ ในการเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษา และผู้ที่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความน่าจะเป็นในการเข้าเรียนอุดมศึกษาน้อยที่สุด สอดคล้องกับแนวคิดแบบจำลองเศรษฐกิจครัวเรือน (family-economy model) ที่ได้นำนกลยุทธ์การลงทุนของ

ครัวเรือนและเน้นที่ปัจจัยโครงสร้างมหภาค อันได้แก่ ความต้องการแรงงาน อุปทานของการศึกษา เป็นต้น (Fuller et al., 1995) สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการเพิ่มโอกาสการศึกษาแก่เยาวชน เช่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการลงทุนในพื้นที่อุตสาหกรรมน้อย แต่มีพื้นที่เกษตรกรรมในสัดส่วนที่มากกว่า ทำให้เยาวชนส่วนใหญ่มีรายได้น้อย ฐานะยากจน ครอบครัวยังให้ความสำคัญต่อความเป็นอยู่ที่ดีทางเศรษฐกิจ จึงขาดแรงจูงใจในการศึกษาต่อระดับสูง เพราะส่วนใหญ่คาดว่าจะประกอบอาชีพเกษตรกรรม จึงส่งผลให้อุปสงค์และอุปทานการศึกษาน้อยกว่าภูมิภาคอื่นๆ นอกจากนี้ยังใช้ตัวแปร ระยะทางความห่างระหว่างบ้านกับสถาบันการศึกษา (home-to-college straight-line distance) ที่จะเข้าเรียนเพื่อเป็นตัวแปรหนึ่งในการวัดค่าใช้จ่ายที่จะเกิดขึ้นในการเดินทางแต่ละวัน หรือถ้ามีระยะทางไกลมากก็อาจจะต้องเช่าหอที่อยู่ใกล้สถาบันการศึกษาจึงเป็นตัวแปรหนึ่งที่เป็นต้นทุนทางการศึกษาจึงมีส่วนในการกำหนดการตัดสินใจของพ่อแม่ต่อทางเลือกทางการศึกษาของบุตร แต่ผลการศึกษาของงาน Yi (2005) พบว่าระยะทางจากบ้านถึงสถาบันการศึกษาไม่มีผลต่อทางเลือกทางการศึกษา ขณะที่งานของ Fuller et. al. (1982) พบว่า ระยะทางจากบ้านถึงสถาบันการศึกษายังมีระยะทางห่างจากบ้านมากเท่าไรก็ยิ่งจะทำให้โอกาสหรือความน่าจะเป็นในการเข้าศึกษาต่อในสถาบันแห่งนั้นลดลง ดังนั้นทางเลือกในการศึกษาต่ออุดมศึกษาเพื่อลดค่าใช้จ่ายให้กับครอบครัว ก็คือการอาศัยอยู่บ้านและเลือกเรียนใกล้บ้าน จึงทำให้สถาบันการศึกษาที่อยู่ใกล้ชุมชนมากกว่าเป็นทางเลือกที่เหมาะสมกับครอบครัวที่มีรายได้จำกัดหรือต้องการประหยัดค่าใช้จ่ายทางการศึกษา

3.2 คนจนกับโอกาสการศึกษาในประเทศไทย

นิยามความยากจน

ธนาคารโลก (The World Bank) นิยาม คนยากจน คือ คนที่ไม่สามารถในการเข้าถึงมาตรฐานการดำรงชีพขั้นต่ำได้ ได้แก่ รายได้ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดในกลุ่มคนจน ขาดสินค้าและบริการพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เช่น อาหาร น้ำดื่ม สุขอนามัยที่ดี ที่อยู่อาศัย และการศึกษา เป็นต้น

สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นิยาม คนจน คือ คนที่ขาดทุนทางเศรษฐกิจ มีรายได้ไม่พอยังชีพ และยังคงครอบคลุมถึงความยากจนเชิงโครงสร้างที่เกิดจากความขัดสนในหลาย ๆ ด้านที่มีผลทำให้เกิดศักยภาพในการดำรงชีวิต ทั้งการขาดการศึกษาหรือได้รับการศึกษาน้อย การขาดทรัพยากรขาดที่ดินทำกินหรือที่ดินทำกินมีขนาดเล็ก การขาดการรวมกลุ่มและการมีส่วนร่วมทางการเมือง การขาดข้อมูลข่าวสารความรู้ในการประกอบอาชีพ รวมทั้งการมีภาระการ

พึ่งพาสูง และไม่สามารถเข้าถึงบริการของรัฐและความช่วยเหลือต่าง ๆ ของรัฐอันนำไปสู่ความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจและสังคม

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2540) ได้กำหนดกลุ่มผู้ด้อยโอกาสไว้ ดังนี้

- 1) กลุ่มเด็กในภาวะยากลำบากซึ่งประกอบด้วยเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ เด็กเรื้อรัง และเด็กที่ยากจนไม่มีโอกาสศึกษาต่อ
- 2) กลุ่มเด็กและสตรีในธุรกิจบริการทางเพศและผู้ถูกประทุษร้ายทารุณต่าง ๆ
- 3) กลุ่มคนพิการ
- 4) กลุ่มผู้สูงอายุที่ยากจนไม่มีญาติหรือผู้เลี้ยงดู
- 5) กลุ่มคนยากจนในเมืองและชนบท
- 6) กลุ่มผู้ถูกคุมประพฤติและผู้ต้องขัง
- 7) กลุ่มคนไทยต่างวัฒนธรรม เช่น ชาวเขา ชาวเล เป็นต้น

วิธีการวัดความยากจน

การวัดความยากจน แบ่งเป็น 2 วิธี คือ

1) การวัดความยากจนสัมบูรณ์ (Absolute poverty) คือ การวัดความยากจนโดยคำนวณความต้องการขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของครัวเรือนเป็นตัวเงิน เพื่อใช้เป็นเส้นความยากจน (Poverty line) ในการเปรียบเทียบกับรายได้ของครัวเรือน (ทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน) เพื่อนำไปหาจำนวนครัวเรือนยากจนที่อยู่ใต้เส้นความยากจนต่อไป เส้นความยากจนที่กำหนดขึ้นเป็นการกำหนดระดับรายได้หนึ่ง โดยพิจารณาจากระดับรายได้ที่จะทำให้บุคคลนั้นมีความเพียงพอในการซื้ออาหารที่จำเป็นมาบริโภคในการดำรงชีวิต แต่ในทางปฏิบัติการกำหนดเส้นความยากจนย่อมแตกต่างกันตามท้องถิ่นที่อยู่อาศัยของประชากร เช่น ในเมือง ในชนบท และมาตรฐานการครองชีพของประชากรในแต่ละประเทศ และจะเปลี่ยนแปลงตามเวลาเนื่องมาจากภาวะเงินเฟ้อในช่วงเวลาต่าง ๆ

2) การวัดความยากจนสัมพัทธ์ (Relative poverty) คือ การวัดความยากจนโดยใช้การเปรียบเทียบมาตรฐานการดำรงชีวิตของครัวเรือนกับมาตรฐานคุณภาพชีวิตของสังคมโดยเฉลี่ย ซึ่งก็คือการวัดความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้ ใครคนใดคนหนึ่งยากจนก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นมีรายได้ต่ำกว่าระดับใดระดับหนึ่งของรายได้เฉลี่ยของประชากร ส่วนใหญ่นิยามกำหนดความยากจนสัมพัทธ์ให้เป็นกลุ่มชั้นรายได้ต่ำสุดในช่วง 20 เปอร์เซนต์ต่ำสุดหรือ 2 เดไซล์แรก ซึ่งการกำหนดความยากจนวิธีนี้จะดำรงอยู่เสมอตราบเท่าที่การกระจายรายได้ไม่เท่าเทียมกันในสังคม

แต่สำหรับงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดนิยามคนยากจนในแง่การขาดการศึกษาและไม่มีโอกาสศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา เนื่องจากขาดสันทนาการได้เป็นหลัก โดยใช้วิธีวัดความยากจนสัมพัทธ์ซึ่งใช้เกณฑ์รายได้เฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่สำนักงานสถิติแห่งชาติสำรวจข้อมูลภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี 2554 จึงได้กำหนดนิยามคนจนหรือครัวเรือนยากจนตามการคำนวณค่าเฉลี่ยของรายได้ในช่วง 2 เดไซล์แรก ซึ่งพบว่า ครัวเรือนยากจนจะต้องมีรายได้ไม่เกินปีละ 150,000 บาท (ตามเกณฑ์ กยศ.) และใช้เกณฑ์ดังกล่าวเป็นหลักในการแบ่งครัวเรือนยากจนเพื่อเป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้

สถานการณ์ความยากจนในประเทศไทย

ประเทศไทยสามารถลดความยากจนหรือสัดส่วนคนจนได้ในระดับที่น่าพอใจสำหรับประชาคมโลก ซึ่งได้จากการเปรียบเทียบรายได้หรือค่าใช้จ่ายกับเส้นความยากจน (poverty line) โดยทำให้สัดส่วนคนจนของประเทศลดลงร้อยละ 53 ในปี 2529 เหลือเพียงร้อยละ 8 ในปี 2552 หรือลดลงมากกว่าหกเท่าตัวในเวลาเพียงสามทศวรรษ แต่ปัญหาความเหลื่อมล้ำของรายได้ระหว่างภูมิภาคกลับทวีความรุนแรงมากขึ้น กล่าวคือ กรุงเทพฯ ภาคกลาง และภาคใต้มีสัดส่วนคนจนในปี 2552 เพียงร้อยละ 0.86 2.54 และ 4.72 ของประชากรทั้งหมดตามลำดับ ซึ่งต่ำกว่าคนจนในระดับประเทศค่อนข้างมาก ในทางตรงข้ามภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังมีคนจนจำนวนมาก ในปี 2552 มีสัดส่วนคนจนสูงถึงร้อยละ 11.08 และ 13.67 ของประชากรทั้งหมด (ศุภเจตน์ จันทร์สาสน์, 2552)

อัมมาร สยามวาลาและสมชัย จิตสุชน (2550) หารลักษณะเด่นของคนจนหรือโอกาสความยากจน โดยพิจารณาจากการศึกษา กลุ่มอายุ และโครงสร้างครอบครัว พบว่า สำหรับเขตชนบทนั้น การได้เรียนสูงกว่าประถมศึกษามีส่วนช่วยให้หลุดพ้นความยากจนได้ และการศึกษาทุกระดับมีส่วนลดโอกาสที่จะตกอยู่ในความยากจนได้มากกว่าการศึกษาระดับก่อนหน้า เช่น ถ้าจบ ป.6 ก็มีโอกาสน้อยกว่าจบ ป.4 หรือไม่ได้เรียนเลย สำหรับในเขตเมือง การศึกษาระดับประถมไม่มีส่วนช่วยเรื่องความยากจนและไม่มีความแตกต่างระหว่างจบ ป.6 หรือ ป.4 ดังเช่นในชนบท คาดว่าเป็นเพราะทักษะที่ได้จากการศึกษาชั้นประถมศึกษาไม่เพียงพอต่อการได้งานหรือได้ค่าจ้างในเขตเมืองเท่ากับในเขตชนบท ซึ่งการอ่านออกเขียนได้บ้างในชนบทน่าจะมีส่วนช่วยในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมหรือรับจ้างทั่วไป นอกจากนี้การศึกษาที่สูงกว่ามัธยมศึกษาหรือยิ่งสูงขึ้นไปอีกก็จะมีโอกาสหลุดพ้นความยากจนได้สูงขึ้นตามไปด้วยเช่นกัน อีกทั้งครอบครัวที่ประกอบด้วยคนเพียงรุ่นเดียวเช่นสามีภรรยาหรือพี่น้องมักจะไม่จน โอกาสความจนเพิ่มขึ้นตามจำนวนรุ่นคือ 2 รุ่นและ 3 รุ่น คาดว่าเพราะมีผู้ต้องเลี้ยงดูแต่ไม่มีส่วนช่วยในการหารายได้ เช่น เด็กและคนแก่มากขึ้น แต่ถ้าหากมีคนมากกว่า 3 รุ่นขึ้นไปในเขตเมืองกลับมักเป็นครอบครัวที่ไม่จน ซึ่งไม่ทราบสาเหตุชัดเจน สิ่งนี้

น่าสนใจที่สุด คือ ครอบครัวที่แหล่งกลาง ซึ่งหมายถึงครอบครัวที่มีเพียงเด็กและคนแก่ แต่ไม่มีคนรุ่นกลางอยู่เลยนั้นในเขตเมืองมีโอกาสสูงมาก 2.8 เท่า ที่จะเป็ครอบครัวยากจน ในขณะที่เขตชนบท โอกาสของครอบครัวลักษณะนี้ไม่สูงไปกว่าครอบครัว 3 รุ่นและมากกว่า เพราะคาดว่าได้รับเงินช่วยเหลือจากคนรุ่นกลางที่ไปทำงานในต่างถิ่น เช่น ในตัวจังหวัด กรุงเทพฯ หรือต่างประเทศ ส่วนครอบครัวเดียวกันในเขตเมืองน่าจะอยู่ในเขตชุมชนแออัดที่คนรุ่นกลางประสบปัญหาหลากหลายจนไม่สามารถอยู่ด้วยได้ เช่น ติดคุก ติดยาเสพติด เป็นต้น และปัญหาความยากจนในคนแก่อายุ 60 ปีขึ้นไปกำลังมีความรุนแรงทั้งในเขตเมืองและชนบท

ดัชนีการวัดความยากจนดีที่สุด คือ สิ้นทรัพย์สุทธิ (สิ้นทรัพย์หักด้วยหนี้สิน) แทนที่จะดูจากรายได้หรือรายจ่าย กอบศักดิ์ ภูตระกูล (2550) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสินเชื่อและปัญหาเศรษฐกิจของคนจน พบว่า ครัวเรือนมีหนี้สินเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยกลุ่มครัวเรือนที่จนที่สุดมีระดับหนี้สินต่อรายได้ที่สูงเมื่อเทียบกับกลุ่มครัวเรือนอื่นๆ ขณะที่มียาได้น้อยกว่ารายจ่าย และสำหรับกลุ่มคนจนสิ้นทรัพย์สุทธิมักจะเป็นสิ้นทรัพย์ถาวร เช่น ที่ดิน บ้าน ขณะที่สิ้นทรัพย์ทางการเงินมีเพียงเล็กน้อย ทำให้กลุ่มคนจนมีปัญหาเรื่องสภาพคล่องได้ง่าย ซึ่งเมื่อรวมถึงภาระหนี้ (เงินต้นและดอกเบี้ย) ที่คิดเป็นสัดส่วนที่สูงเมื่อเทียบกับรายได้ในแต่ละเดือน ครัวเรือนกลุ่มนี้จึงมีความเปราะบางทางการเงินเป็นพิเศษ โดยต้องการกู้ยืมจากแหล่งอื่นมาใช้หนี้และผิคนัดชำระหนี้เป็นสัดส่วนที่มากกว่าครัวเรือนในกลุ่มอื่นๆ สำหรับช่องทางที่ทำให้กลุ่มครัวเรือนที่จนที่สุดสามารถที่จะกู้ยืมได้นั้นส่วนใหญ่มาจากช่องทางรัฐบาลเป็นคนให้ โดยเฉพาะกองทุนหมู่บ้าน และธนาคารเฉพาะกิจ เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ในขณะที่ครัวเรือนกลุ่มนี้ถูกปฏิเสธการให้สินเชื่อจากสถาบันการเงินมากกว่ากลุ่มอื่นๆ ทำให้ต้องหันไปหาหน้้นนอกระบบ หรือใช้ช่องทางประชานิยมของทางการ เช่น กองทุนหมู่บ้าน เพื่อการกู้ยืมเป็นสำคัญ

ความเหลื่อมล้ำของโอกาสทางการศึกษา

การขยายโอกาสทางการศึกษาเป็นนโยบายสำคัญของหลายประเทศ เนื่องจากทำให้ความไม่เท่าเทียมกันด้านเศรษฐกิจและสังคมลดลง ประเทศที่มีสถานภาพของครัวเรือนด้านเศรษฐกิจและสังคมแตกต่างกันมากหรือมีความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมสูงก็ย่อมมีความเหลื่อมล้ำของโอกาสการศึกษาด้วยเช่นกันแล้วยังส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำในการได้รับค่าตอบแทนในตลาดแรงงานและชีวิตความเป็นอยู่ต่อไป สำหรับประเทศไทยประสบความสำเร็จในการขยายการศึกษาเห็นได้จากจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของแรงงานระหว่าง 16-65 ปี ที่เพิ่มขึ้นจาก 5.3 ปี ในปี 2529 มาเป็น 8.3 ปี ในปี 2553 แต่ความเหลื่อมล้ำของโอกาสการศึกษาระหว่างแรงงานที่มาจากครอบครัวที่มีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่แตกต่างกันก็ยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้นไปด้วย โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษา Lathapipat (2012) ศึกษาอัตราการเข้าเรียนต่อในระดับต่างๆ ของ

เยาวชนไทยอายุระหว่าง 16-24 ปี แบ่งตามความร่ำรวยของพ่อแม่ (ตั้งแต่กลุ่มจนที่สุดหรือ Quartile 1 ไปจนถึงกลุ่มรวยที่สุดหรือ Quartile 4) พบว่า เยาวชนอายุ 16-19 ปี มีอัตราการเรียนต่อมัธยมศึกษาตอนปลายของเยาวชนอายุ 16-19 ปี มีแนวโน้มสูงขึ้นมาก สำหรับเด็กที่มาจากครอบครัวยากจนที่สุดในปี 2529 มีเพียงร้อยละ 6.7 แต่ปี 2552 เพิ่มขึ้นร้อยละ 53.7 ขณะที่เด็กมาจากครอบครัวร่ำรวยสุด (Quartile 4) มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 44.8 เป็นร้อยละ 79.2 แสดงว่าช่องว่างในการเรียนต่อมัธยมศึกษาตอนปลายระหว่างเด็กสองกลุ่มนี้ลดลงจากร้อยละ 38.1 เหลือร้อยละ 25.5 แสดงให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง แต่เมื่อพิจารณาอัตราการเรียนต่อในระดับอุดมศึกษา กลับพบว่าความเหลื่อมล้ำเพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดด จากกลุ่มตัวอย่างเยาวชนอายุระหว่าง 19-24 ปี พบว่าช่องว่างในการเรียนต่อระหว่างเด็กที่มาจากครอบครัวรวยที่สุดกับกลุ่มจนที่สุดเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 18.5 ในปี 2529 เป็นร้อยละ 42.5 ในปี 2552 หรือเพิ่มขึ้นมากกว่าหนึ่งเท่าตัว ซึ่งการเพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดดนี้ส่วนใหญ่เกิดขึ้นหลังปี 2529 หรือหลังจากที่มีการจัดตั้งกองทุนให้กู้ยืมเงินเพื่อการศึกษา (กยศ.) สำหรับการศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจนถึงระดับปริญญาตรีขึ้นแล้วในประเทศไทย สอดคล้องกับผลการศึกษาของ จรูญศรี มาดิลกโกวิท (2544) ที่พบว่าหลังมี กยศ. ทำให้ความเสมอภาคทางการศึกษาดีขึ้นเพียงเล็กน้อยหรือกล่าวได้ว่า เหลื่อมล้ำของโอกาสทางการศึกษาลดลงแต่ไม่คุ้มค่ากับการลงทุนของรัฐ เนื่องจากเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษาไม่ได้ส่งผลให้เกิดความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาเท่าที่ควร แต่อย่างไรก็ตามความเหลื่อมล้ำของโอกาสทางการศึกษายังคงอยู่ในรูปแบบเดิมไม่น่าเกิดจากความไม่มีประสิทธิภาพของกองทุนทั้งหมด เพราะวัตถุประสงค์ของกองทุนเน้นการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้กับผู้ที่ขาดแคลนทุนทรัพย์เท่านั้น ส่วนการเลือกเรียนที่ใดนั้นขึ้นอยู่กับความตัดสินใจและความพร้อมทางสติปัญญาของผู้เรียนเอง และสำหรับความเหลื่อมล้ำของโอกาสทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่เกิดขึ้นในประเทศไทยนั้นนอกจากความยากจนจะเป็นสาเหตุหลักที่สำคัญแล้วยังมีปัจจัยอื่นๆ เช่น ระบบการรับนักศึกษา วิธีการสอบคัดเลือกเข้าศึกษาต่อในสถาบันอุดมศึกษา และความแตกต่างในด้านคุณภาพการศึกษาในเขตเมืองและชนบทอีกทั้งระหว่างภูมิภาคต่างๆ ด้วยกันก็เป็นสาเหตุร่วมกันที่ส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำของโอกาสทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพด้วย ขณะที่งานวิจัยในต่างประเทศพบว่าค่าเล่าเรียนเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดต่อความเหลื่อมล้ำของโอกาสทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษามากกว่าตัวแปรอื่นๆ เช่น ผลการศึกษาของ Sazama (1992) พบว่า เงินช่วยเหลือนักศึกษาของรัฐบาลกลางมีผลเล็กน้อยต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษา แต่ค่าเล่าเรียนกลับมีผลมากกว่า เพราะนักศึกษาที่กู้ยืมเงินจะโดนกีดกันจากสถาบันด้วยราคาค่าเล่าเรียนที่สูงกว่า และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Alexander (1996) พบว่า เงินช่วยเหลือช่วยเพิ่มโอกาสให้กับนักศึกษายากจนจริง แต่โอกาสที่

เพิ่มขึ้นจะถูกจำกัดในสถานศึกษาของรัฐที่มีค่าใช้จ่ายไม่สูงมาก ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าเงินช่วยเหลือของรัฐน่าจะเพิ่มโอกาสให้กับนักศึกษายากจนได้เฉพาะในสถาบันการศึกษาที่มีค่าใช้จ่ายในการเล่าเรียนไม่สูง

ความเหลื่อมล้ำของโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาระหว่างคนรวยกับคนจนได้ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำในส่วนของการตอบแทนที่ได้รับเมื่อเข้าสู่ตลาดแรงงานอีกต่อหนึ่ง กล่าวคือ เมื่อกลุ่มที่มีโอกาสการศึกษาน้อยกว่าทำงานก็จะได้รับค่าจ้างต่ำกว่ากลุ่มที่มีโอกาสการศึกษาสูงกว่า ซึ่งสะท้อนให้เห็นช่องว่างระหว่างแรงงานที่จบชั้นอุดมศึกษากับแรงงานที่จบชั้นมัธยมศึกษาศึกษา มีแนวโน้มขยายตัวกว้างขึ้น แม้ว่าสัดส่วนของอุปทานแรงงานที่จบอุดมศึกษากับแรงงานที่จบมัธยมจะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องก็ตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงหลังจากวิกฤติเศรษฐกิจในปี 2540 ช่องว่างของค่าจ้างดังกล่าวเพิ่มขึ้นในอัตราที่สูงมากอย่างเห็นได้ชัด (ดิลกะ ลัทธพิพัฒน์, 2553) นอกจากนี้ผู้ที่จบการศึกษาระดับสูงกว่าก็จะมีโอกาสเลือกอาชีพและได้รับตำแหน่งหน้าที่การงานดี (เป็นชนชั้นรายได้สูง) ซึ่งส่งผลกระทบต่อรายได้ การออม และความมั่งคั่งตลอดช่วงชีวิต ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ (2554) ประเมินความสัมพันธ์โดยใช้แบบจำลอง multinomial logit พบว่า ผู้จบการศึกษาระดับปริญญาตรีมีโอกาสสูงที่จะเป็นชนชั้นรายได้สูงมากกว่าผู้จบการศึกษามัธยมศึกษา มัธยมศึกษาตอนปลาย และมัธยมศึกษาตอนต้น ตามลำดับ และโอกาสของการเรียนต่อระดับอุดมศึกษาของบุตร (รุ่นที่สอง) มีความเหลื่อมล้ำสูง กล่าวคือ ร้อยละ 35 ของบุตรในครัวเรือนรายได้สูงมีโอกาสได้เรียนในระดับอุดมศึกษา เปรียบเทียบกับร้อยละ 1 ในกลุ่มบุตรของครัวเรือนยากจน

ดังนั้นการสร้างโอกาสทางการศึกษาให้แก่คนจนจึงเป็นแนวคิดที่สำคัญในการลดความยากจนอย่างยั่งยืน เนื่องจากการศึกษาเป็นการสะสมทุนมนุษย์ ซึ่งทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงขึ้น เป็นเหตุให้ได้รับค่าตอบแทนสูงขึ้นและมีผลต่อการเลื่อนสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมในระยะยาว

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง
2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

การกำหนดประชากร

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดประชากร เป็น ครูวัยเรียนไทย ซึ่งประกอบด้วย หัวหน้าครูวัยเรียน และสมาชิกครูวัยเรียนรุ่นลูก (ชายและหญิง)

การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ใช้กลุ่มตัวอย่างทั้งที่ได้จากฐานข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (SES) สำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี 2554 และจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลของกลุ่มเป้าหมาย โดยผู้วิจัย ซึ่งสามารถแบ่งกลุ่มตัวอย่างได้ตามจุดมุ่งหมายในการวิจัย 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ความสำเร็จทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของบุคคล

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ สมาชิกรุ่นลูกทั้งชายและหญิงในครัวเรือน ซึ่งสำเร็จการศึกษาสูงสุดโดยระบุไว้ ณ วันที่สำรวจเท่านั้น ซึ่งมีช่วงอายุระหว่าง 23-30 ปี จากฐานข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (SES) สำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี 2554 ซึ่งมีทั้งหมด 6,088 คน แบ่งเป็นระดับการศึกษาต่าง ๆ ดังตาราง 4

ตาราง 4 ระดับการศึกษารุ่นลูก อายุระหว่าง 23-30 ปี

ระดับการศึกษา	จำนวน (คน)	ระดับการศึกษา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า	766	1. ต่ำกว่าอุดมศึกษา	3,612	59.3
2. มัธยมศึกษาตอนต้น	1,319			
3. มัธยมศึกษาตอนปลาย และอาชีวศึกษา	1,527			
4. อนุปริญญา / ปวส.	633	2. หลักสูตร 2 ปี	633	10.4
5. ปริญญาตรี	1,724	3. หลักสูตร 4 ปี	1,843	30.3
6. สูงกว่าปริญญาตรี	119			
รวม			6,088	100

ที่มา: การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี 2554

หมายเหตุ : คำนวณโดยผู้วิจัย

ส่วนที่ 2 การตัดสินใจศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของบุตรในครัวเรือน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครัวเรือนที่มีบุตรกำลังศึกษาอยู่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6

(สายสามัญ) และระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นต้นปีที่ 1-3 (สายอาชีวศึกษา) ทั้งหมดจำนวน 662 คน ซึ่งแบ่งเป็นนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในสายสามัญระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 จำนวน 421 ครัวเรือน และสายอาชีวศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นต้นปีที่ 1-3 จำนวน 241 ครัวเรือน

การคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยแบ่งกลุ่มตัวอย่างนักเรียนเป็น 2 กลุ่มตามรายได้ของครัวเรือนที่แตกต่างกัน คือ กลุ่มคนจนและกลุ่มคนไม่จน การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยนี้ให้น้ำหนักความสำคัญของกลุ่มตัวอย่างนักเรียนจนใกล้เคียงกับสัดส่วนของกลุ่มนักเรียนไม่จน โดยเบื้องต้นในการสุ่มตัวอย่างกำหนดให้นักเรียนจนจะต้องมีรายได้ครัวเรือนต่ำกว่า 150,000 บาทต่อปี (อ้างอิงเกณฑ์ กยศ.) จึงได้คำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างคนจนเป็นหลัก และใช้กลุ่มตัวอย่างคนไม่จนในสัดส่วนที่เท่ากัน ตามสูตร Cochran W.G. (1953) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ค่าความคลาดเคลื่อนหรือผิดพลาดที่ยอมรับได้ไม่เกินร้อยละ 5 หรือที่ระดับนัยสำคัญ .05 ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างจากสูตรคำนวณได้ ดังนี้

ข้อมูลสถิตินักเรียน ปีการศึกษา 2554 (กระทรวงศึกษาธิการ ปี 2556) แบ่งเป็นนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย (สายสามัญ) จำนวน 1,368,267 คน และประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นต้น (สายอาชีวศึกษา) 738,155 คน รวมทั้งหมดเป็น 2,106,422 คน ประมาณการเป็นนักเรียนจากครัวเรือนยากจนโดยเปรียบเทียบในช่วง 2 เดไซล์แรก คิดเป็นสัดส่วนเท่ากับ 0.2 หรือคิดเป็นนักเรียนยากจนทั้งหมด 421,284 คน

สูตรที่ 1 คำนวณหากลุ่มตัวอย่างนักเรียนยากจน

$$n = \frac{Z^2 P(1-P)}{e^2}$$

โดยที่ n = จำนวนตัวอย่าง
 P = สัดส่วนนักเรียนยากจน = 0.2
 e = ความคลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่าง = 0.05

ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ค่า $Z = 1.96$

แทนค่าสูตร

$$n = \frac{1.96^2 (0.2)(1-0.2)}{(0.05)^2} = 246$$

จะใช้กลุ่มตัวอย่างในการประมาณสัดส่วนจำนวน 250 คน แต่เก็บจริงมีจำนวน 330 คน

สูตรที่ 2 คำนวณหาสัดส่วนนักเรียนยากจนสายสามัญและสายอาชีวศึกษา

กลุ่มตัวอย่างสายสามัญ $n_1 = \frac{1,368,267}{2,106,422} \times 250 = 163$ คน

แต่เก็บจริงกำหนดไว้ 214 คน

กลุ่มตัวอย่างสายอาชีวศึกษา $n_2 = \frac{738,155}{2,106,422} \times 250 = 88$ คน

แต่เก็บจริงกำหนดไว้ 116 คน

ดังนั้นจะมีนักเรียนจากครัวเรือนยากจนทั้งสายสามัญและสายอาชีวศึกษา รวมกันจำนวน 330 คน และมีครัวเรือนไม่จนในจำนวนที่ใกล้เคียงกันรวมกันต้องไม่น้อยกว่า 660 คน แต่สำหรับการแบ่งกลุ่มคนจนและไม่จนเพื่อใช้ในการวิเคราะห์จะพิจารณาการแบ่งกลุ่มใหม่ตามรายได้ในกลุ่มเดไซล์ที่ 1-2 จากข้อมูลที่ได้จากการสำรวจจริง

วิธีการสุ่มตัวอย่าง

การสุ่มตัวอย่างในการศึกษานี้เป็นแบบหลายขั้นตอน ((Multi-stage Random Sampling) ซึ่งเป็นการผสมผสานมากกว่า 1 วิธี ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 สุ่มจังหวัด โดยใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) โดยเลือกจังหวัดที่มีอัตราการเข้าเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายต่ำที่สุด และอัตราความยากจนแย่มากที่สุด จากข้อมูล UNDP Thailand Human Development (2007) ต่อไปนี้

1) ดัชนีวัดอัตราการเข้าเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและอาชีวศึกษา (upper secondary and vocational enrollment) ของเด็กที่มีช่วงอายุ 15-17 ปี โดยพิจารณาจังหวัดที่มีอัตราการเข้าเรียนต่ำที่สุดของประเทศ 5 จังหวัด ตามลำดับจากมากไปน้อย (ตาราง AI.4 หน้า 89) ประกอบด้วยจังหวัด นครพนม (ร้อยละ 43.6) แม่ฮ่องสอน (ร้อยละ 42.8) สมุทรสาคร (ร้อยละ 41.7) นราธิวาส (ร้อยละ 35.2) และเพชรบูรณ์ (ร้อยละ 15.2) แล้วใช้การสุ่มเลือกแบบเจาะจงโดยพิจารณาจากภูมิภาค ระยะทาง และความสะดวกในการเก็บข้อมูล โดยเลือกเพียง 2 จังหวัด ได้แก่ จังหวัด เพชรบูรณ์ และจังหวัดสมุทรสาคร

2) ดัชนีวัดอัตราความยากจน (Poverty incidence) พิจารณาจากจังหวัดที่มีอัตราความยากจนแย่มากที่สุดของประเทศ 5 จังหวัดตามลำดับจากน้อยไปมาก (ตาราง AI.6 หน้า 93) ประกอบด้วย จังหวัด ตาก (ร้อยละ 29.6) สกลนคร (ร้อยละ 30.16) นครพนม (ร้อยละ 32.27) แม่ฮ่องสอน (ร้อยละ 33.95) และสุรินทร์ (ร้อยละ 33.97) แล้วใช้การสุ่มเลือกแบบเจาะจงพิจารณาจากภูมิภาค ระยะทาง และความสะดวกในการเก็บข้อมูล โดยเลือก 2 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดตาก และจังหวัด สกลนคร ซึ่งการวัดภาวะความยากจน (poverty incident) ดังกล่าว ได้คำนึงถึงทั้งรายได้และรายจ่าย เนื่องจากใช้แสดงถึงรายได้ในรูปของเงินสดที่ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายที่มีความจำเป็นในการดำรงชีวิต

การศึกษารั้งนี้จึงทำการสุ่มตัวอย่างทั้งหมด 4 จังหวัด ใน 3 ภูมิภาคของประเทศไทย แบ่งเป็นภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดเพชรบูรณ์ และจังหวัดตาก ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดสกลนคร และภาคกลาง ได้แก่ จังหวัดสมุทรสาคร การศึกษารั้งนี้แม้จะให้ความสำคัญกับนักเรียนยากจน แต่ก็ได้พิจารณานักเรียนที่ไม่จนด้วยในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกันเพื่อพิจารณาเปรียบเทียบความแตกต่างของตัวแปรต่างๆ ที่เกิดขึ้นเนื่องจากฐานะทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน ซึ่งให้ความสำคัญกับกรณีศึกษาแก่สถาบันการศึกษาทั้ง 4 จังหวัดเท่าๆกัน ดังนั้นจึงได้กำหนดให้แต่ละจังหวัดมีจำนวนนักเรียนกลุ่มตัวอย่างใกล้เคียงกันประมาณจังหวัดละ 165 คน

ขั้นตอนที่ 2 สุ่มอำเภอในแต่ละจังหวัด (4 จังหวัด) โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงเลือก 1 อำเภอในแต่ละจังหวัดที่มีสถาบันการศึกษาทั้งสายสามัญและสายอาชีวศึกษา แต่ถ้ามีมากกว่า 1 อำเภอจึงใช้การสุ่มแบบจับฉลากเพื่อเลือกเพียง 1 อำเภอเท่านั้น

ขั้นตอนที่ 3 สุ่มสถาบันการศึกษาในแต่ละอำเภอ โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) โดยเลือกสถาบันการศึกษาในอำเภอเพียง 2 แห่ง ซึ่งแบ่งเป็น สายสามัญ 1 แห่ง (โรงเรียนที่มีมัธยมศึกษาตอนปลาย) และสายอาชีวศึกษา 1 แห่ง (สถาบันการศึกษาที่เปิดสอนหลักสูตร ปวส. ทุกสาขาวิชา) ในกรณีที่มิมีสถาบันการศึกษาประเภทใด มากกว่า 1 แห่ง จะใช้วิธีการสุ่มแบบจับฉลาก

ขั้นตอนที่ 4 สุ่มนักเรียนในแต่ละสถาบันการศึกษา โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) โดยแบ่งนักเรียนเป็น 2 กลุ่มตามรายได้ของครัวเรือนในกลุ่มเป้าหมายที่ได้จากการสุ่มตัวอย่าง คือ ครัวเรือนจน (รายได้ไม่เกิน 2 เดชีลท์แรก ตามจำนวนที่กำหนดไว้) และครัวเรือนไม่จน (รายได้มากกว่า 2 เดชีลท์แรก ซึ่งใช้จำนวนเท่ากับครัวเรือนจน) ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับรายได้ของครัวเรือนหรือตามสภาพปัจจุบันจริงของเด็กและครอบครัวที่ครูพิจารณาในแต่ละบริบทของโรงเรียนที่แตกต่างกัน โดยไม่ระบุจำนวนในแต่ละกลุ่มแต่จะกำหนดเพียงจำนวนรวมของกลุ่มตัวอย่างในแต่ละสถาบันการศึกษาเท่านั้นเพื่อไม่ให้เกิดการลำเอียงในการสุ่มตัวอย่าง และเมื่อเก็บจริงได้จำนวนแบบสอบถามทั้งหมด 662 คน โดยมีสัดส่วนคนจนและไม่จนใกล้เคียงกันยกเว้นพื้นที่โรงเรียนทุ่งฟ้าวิทยาคมที่มีสัดส่วนคนจนเป็นส่วนใหญ่

ตาราง 5 จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เก็บข้อมูลจากสถาบันการศึกษาแต่ละพื้นที่

อำเภอ / จังหวัด		จำนวนนักเรียน (คน)
อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์	สายสามัญ	105
	สายอาชีวศึกษา	62
อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก	สายสามัญ	103
	สายอาชีวศึกษา	60
อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร	สายสามัญ	113
	สายอาชีวศึกษา	61
อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร	สายสามัญ	100
	สายอาชีวศึกษา	58
รวม		662

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยนี้ แบ่งเป็น 2 ชุด ดังนี้

ชุดที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลตามจุดมุ่งหมายในการวิจัยข้อที่ 1 ใช้แบบสอบถามการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี 2554 จัดทำโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติทุกชั้นตอน ตั้งแต่สร้างแบบสอบถาม ลงพื้นที่สำรวจ เก็บรวบรวมข้อมูล จัดทำฐานข้อมูล และคู่มืออธิบายรหัสตัวแปรต่าง ๆ ที่จัดเก็บมาแล้วในโปรแกรมสำเร็จรูป ผู้วิจัยเป็นเพียงผู้นำฐานข้อมูลไปทำประโยชน์ต่อไป

ชุดที่ 2 กรณีศึกษาย่อยโดยใช้ข้อมูลปฐมภูมิเน้นมิติเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพในมาตรการสนับสนุนการศึกษาจากภาครัฐ ซึ่งมีผลต่อการตัดสินใจของพ่อแม่ในการสร้างโอกาสและทางเลือกระดับอุดมศึกษาของบุตร ผู้วิจัยใช้การสร้างแบบสอบถามการสนับสนุนให้เด็ก/เยาวชนมีโอกาสศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา เพื่อเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลนักเรียนจาก 662 ครัวเรือน ซึ่งมีขั้นตอนการสร้างแบบสอบถาม ดังนี้

1. สร้างแบบสอบถามตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ โดยแบบสอบถามมีลักษณะเป็นทั้งคำถามแบบปลายปิด และปลายเปิดเพื่อแสดงผลประกอบการอธิบายบางประเด็น แบ่งประเด็นคำถามเป็น 7 ส่วน (ภาคผนวก ก) โดยส่วนที่ 1-6 ผู้ปกครอง(พ่อแม่) จะเป็นผู้ตอบ แต่ส่วนที่ 7 นักเรียน/นักศึกษาจะเป็นผู้ตอบเอง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลของหัวหน้าครัวเรือนและโครงสร้างครัวเรือน ประกอบด้วยคำถามปลายปิดและเติมคำตอบสั้นๆ จำนวน 17 ข้อ ที่เกี่ยวข้องกับเพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ จำนวนสมาชิก จำนวนผู้มีรายได้ จำนวนบุตร ความสามารถในการสนับสนุนการศึกษาต่อ ความคาดหวังในการศึกษาต่อและอาชีพของบุตร ความสามารถในการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการศึกษาต่อ และการสนับสนุนการศึกษาต่อหากไม่มีข้อจำกัดทางการเงิน

ส่วนที่ 2 รายได้ ทรัพย์สิน และหนี้สินของครอบครัว ประกอบด้วยคำถาม จำนวน 8 ข้อ เกี่ยวกับรายได้ประจำ รายได้เสริม การมีบ้านเป็นของตนเอง ความสามารถในการกู้ยืมเงินในระบบ ภาระหนี้สินต่างๆ ค่าใช้จ่ายในการบริโภค และมูลค่าการถือครองสินทรัพย์ประเภทต่างๆ

ส่วนที่ 3 กิจกรรมของบุตรและผู้ปกครอง ประกอบด้วยคำถามปลายปิด จำนวน 3 ข้อ ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับ

1) การสนับสนุน/ส่งเสริมความสามารถในการเรียนด้านอื่น ๆ ซึ่งเป็นคำถามปลายปิด โดยให้ตอบระหว่างเคยกับไม่เคย จำนวน 5 ข้อ ข้อที่ตอบเคยจะได้ 1 คะแนนและข้อที่ตอบไม่เคยจะได้ 0 คะแนน ดังนั้นในคำถามข้อนี้จึงมีค่าของตัวแปรตั้งแต่ 0-5 คะแนน

2) พฤติกรรมในการชอบอ่านหนังสือของผู้ปกครอง ซึ่งเป็นคำถามปลายปิด จำนวน 3 ข้อ ข้อแรกเป็นคำถามเกี่ยวกับประเภทของหนังสือซึ่งให้ถามเพื่อให้ผู้วิจัยทราบความสนใจใฝ่รู้ด้าน

ใดของพ่อแม่และเป็นเพียงคำถามนำมาสู่คำถามที่สองซึ่งใช้ในแบบจำลอง คำถามที่สองเกี่ยวกับเวลาที่ใช้อ่านหนังสือ โดยกำหนดให้เป็นหน่วยชั่วโมงในหนึ่งวันและจำนวนวันในหนึ่งสัปดาห์ เพื่อจัดลำดับกลุ่มน้อยและมากในการใช้เวลาในการอ่านหนังสือ

3) เวลาที่ผู้ปกครองให้แก่บุตรเกี่ยวกับการเรียน ประกอบด้วยคำถามปลายปิด จำนวน 2 ข้อ โดยกำหนดให้เป็นหน่วยชั่วโมงในหนึ่งวันและจำนวนวันในหนึ่งสัปดาห์ เพื่อจัดลำดับกลุ่มน้อยและมากในการใช้เวลาให้แก่บุตรเรื่องเรียน

ส่วนที่ 4 ทศนคติของผู้ปกครองต่อการศึกษานักเรียน ประกอบด้วยคำถามปลายปิด จำนวน 5 ข้อ โดยมีคำตอบแบ่งเป็นระดับความคิดเห็น 5 ระดับ และมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้ เห็นด้วยอย่างยิ่ง 2 คะแนน เห็นด้วย 1 คะแนน ไม่แน่ใจ 0 คะแนน ไม่เห็นด้วย -1 คะแนน และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง -2 คะแนน แล้วจึงหาคะแนนเฉลี่ยใน 5 ข้อ เพื่อแบ่งกลุ่มทัศนคติบวกหรือลบ กล่าวคือ ถ้าคะแนนเฉลี่ยในแต่ละข้อน้อยกว่า 1 ถือเป็นทัศนคติด้านลบ แต่ถ้าคะแนนเฉลี่ยมากกว่า 1 ถือเป็นทัศนคติด้านบวก ซึ่งเป็นตัวแปรหนึ่งในทุนทางสังคม นอกจากนี้ยังใช้คะแนนเฉลี่ยแบ่งช่วงของระดับความคิดเห็น ดังนี้

ช่วงคะแนน	ระดับความคิดเห็น
-2.00 ถึง -1.20	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง
-1.19 ถึง -0.40	ไม่เห็นด้วย
-0.39 ถึง 0.40	ไม่แน่ใจ
0.41 ถึง 1.20	เห็นด้วย
1.21 ถึง 2.00	เห็นด้วยอย่างยิ่ง

ส่วนที่ 5 ความช่วยเหลือจากรัฐ ประกอบด้วยคำถามปลายปิด จำนวน 2 ข้อ คำถามแรกเกี่ยวกับความช่วยเหลือทางการเงินจากรัฐในโครงการต่างๆ โดยให้ตอบระหว่างเคยกับไม่เคย จำนวน 5 ข้อ ข้อที่ตอบเคยจะได้ 1 คะแนนและข้อที่ตอบไม่เคยจะได้ 0 คะแนน ดังนั้นในคำถามข้อนี้จึงมีค่าของตัวแปรตั้งแต่ 0-5 คะแนน ส่วนคำถามการกู้ยืมเงินจากกองทุนต่างๆ ของรัฐที่ต้องใช้คืน โดยให้ตอบระหว่างเคยกับไม่เคย จำนวน 4 ข้อ ใช้ในการอธิบายเชิงพรรณนา

ส่วนที่ 6 ทศนคติหรือความต้องการให้รัฐส่งเสริมการศึกษาของเด็กหรือเยาวชนยากจน ประกอบด้วยคำถามปลายปิด จำนวน 10 ข้อ เกี่ยวกับประเด็นในการปฏิรูปการศึกษาเพื่อขยายโอกาสการศึกษาให้แก่เด็กและเยาวชนยากจน ทั้งนี้เพื่อกำหนดเงื่อนไขการนำเสนอมาตรการการคลังเพื่อการศึกษาแบบใหม่ได้สอดคล้องกับความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมาย โดยมีคำตอบแบ่งเป็นระดับความคิดเห็น 5 ระดับ และมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้ เห็นด้วยอย่างยิ่ง 2 คะแนน เห็นด้วย 1 คะแนน ไม่แน่ใจ 0 คะแนน ไม่เห็นด้วย -1 คะแนน และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง -2 คะแนน

แล้วจึงหาค่าคะแนนเฉลี่ยในแต่ละข้อ เพื่อสรุปความคิดเห็นในภาพรวมในการสร้างกรอบเพื่อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อไป และกำหนดช่วงค่าระดับความคิดเห็น ดังนี้

ช่วงคะแนน	ระดับความคิดเห็น
-2.00 ถึง -1.20	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง
-1.19 ถึง -0.40	ไม่เห็นด้วย
-0.39 ถึง 0.40	ไม่แน่ใจ
0.41 ถึง 1.20	เห็นด้วย
1.21 ถึง 2.00	เห็นด้วยอย่างยิ่ง

ส่วนที่ 7 ข้อมูลทั่วไปของนักเรียน ซึ่งในส่วนนี้นักเรียน/นักศึกษาเป็นผู้ตอบคำถามจำนวน 13 ข้อ เกี่ยวกับ ชื่อ ลำดับบุตร เพศ อายุ ระดับการศึกษาปัจจุบัน ชื่อโรงเรียน/วิทยาลัย เกردเฉลี่ยสะสม การได้รับทุนการศึกษา สัดส่วนนักเรียนหรือนักศึกษาในห้องหรือสาขาที่คาดว่าจะศึกษาต่อ ระยะทางจากบ้านถึงสถาบันการศึกษาที่ต้องการศึกษาต่อ สาขาวิชาที่ต้องการประกอบอาชีพ แนวโน้มการตัดสินใจเรียนสายอาชีพศึกษาของนักเรียนสายสามัญ และความคิดเห็นในการศึกษาต่อ

2. นำเสนอแบบสอบถามแก่อาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบภาษา ความครบถ้วนตามตัวแปร และสมมติฐานในการวิจัย เพื่อปรับปรุง และแก้ไขก่อนทดลองใช้ (pretest)
3. ทดลองใช้แบบสอบถามกับครัวเรือนยากจนในอำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี จำนวน 30 ครัวเรือน
4. นำแบบสอบถามที่ทดลองใช้มาปรับปรุงหรือแก้ไขคำถามให้เป็นภาษาที่เข้าใจง่ายมากขึ้น และปรับคำตอบให้เหมาะสมและชัดเจน
5. นำแบบสอบถามที่ผ่านการทดลองใช้เสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อขอหนังสือชี้แจงวัตถุประสงค์การเก็บรวบรวมข้อมูลของการวิจัย และขออนุมัติการลงพื้นที่เก็บข้อมูลจริง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย ครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data)

ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถาม เรื่อง การสนับสนุนให้เด็ก/เยาวชนมีโอกาสศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา โดยมีกลุ่มตัวอย่าง คือ พ่อแม่(ผู้ปกครอง)ของนักเรียน/นักศึกษาในสถาบันการศึกษาตามที่ได้กำหนดไว้ในอำเภอของพื้นที่ 4 จังหวัดที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย

2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้แก่

2.1) ฐานข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (SES) สำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี 2554

2.2) ข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมบทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งข้อมูลทางสถิติจากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ และสำนักงานประมาณ เป็นต้น

ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล

ส่วนที่ 1 ความสำเร็จทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของบุคคล ใช้ฐานข้อมูลสำเร็จรูปจากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ

ส่วนที่ 2 การตัดสินใจศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของบุตรในครัวเรือนเป็นกรณีศึกษาโดยโดยใช้ข้อมูลปฐมภูมิ มีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1) ติดต่อประสานงานในการขออนุญาตเก็บข้อมูลในพื้นที่ ชี้แจงวัตถุประสงค์ และรายละเอียดการเก็บข้อมูลของนักเรียนในพื้นที่ 4 จังหวัด จากหน่วยงานต้นสังกัดของสถาบันการศึกษาที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย

2) ติดต่อขอความร่วมมือในการแจกแบบสอบถาม และคัดกรองนักเรียนยากจนกับผู้บังคับบัญชา หรืออาจารย์ผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ประสานงานตามจำนวนมากกว่าที่กำหนดเล็กน้อย เพื่อป้องกันความผิดพลาดจากจำนวนการตอบกลับแบบสอบถามซึ่งต่ำกว่าที่กำหนด

3) ชี้แจงวัตถุประสงค์ในการเก็บข้อมูล และเกณฑ์ในการคัดกรองนักเรียนยากจนของงานวิจัยนี้ให้แก่อาจารย์ผู้ประสานงาน

4) อธิบาย ทำความเข้าใจในประเด็นคำถาม และคำตอบกับอาจารย์ผู้ประสานงาน รวมทั้งขอความร่วมมือในการรวบรวมแบบสอบถามจากนักเรียน และส่งคืนทางไปรษณีย์กลับมาให้ผู้วิจัย

5) สอบถามความคืบหน้า และปัญหาในการตอบแบบสอบถามของพ่อแม่/นักเรียนทางโทรศัพท์ เพื่ออธิบาย แก้ปัญหาให้กับอาจารย์ผู้ประสานงาน และการทวงถามการส่งคืนแบบสอบถามให้แก่ผู้วิจัยตามกำหนดระยะเวลาที่ได้ตกลงกันไว้ ทั้งนี้เพื่อให้ข้อมูลในแบบสอบถามครบถ้วนตามจำนวนที่กำหนดไว้ มีความสมบูรณ์และถูกต้องตามความจริง

การจัดกระทำข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษานี้ แบ่งการนำเสนอเป็น 2 ส่วน ตามลำดับ ดังนี้

ส่วนที่ 1 ความสำเร็จทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของบุคคล

การศึกษาในส่วนที่ 1 เพื่อศึกษาผลกระทบของตัวแปรระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน และการถือครองสินทรัพย์ครัวเรือนทั้งผลกระทบทางตรง และผลกระทบร่วมกันของตัวแปรทั้งสองตัว ที่มีต่อความสำเร็จทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาระหว่างหลักสูตร 2 ปี และ 4 ปี นั้น ผู้วิจัยใช้ ลำดับในการจัดกระทำและวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. กำหนดแบบจำลองโลจิสติกพหุกลุ่ม (Multinomial Logit Model) แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่เกี่ยวข้อกับฟังก์ชันความหวังดีของพ่อแม่ ($\xi = f(b, p)$) โดย b คือ ตัวแปรที่เกี่ยวข้อกับบุตร และ p คือ ตัวแปรที่เกี่ยวข้อกับพ่อแม่ หรือโครงสร้างครัวเรือน และทุนเศรษฐกิจ (K_e) กับอรรถประโยชน์สูงสุด (Max U) ของระดับการศึกษาสูงสุดของบุตรที่พ่อแม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในทางเลือก i จากครัวเรือน j เขียนแสดงความสัมพันธ์ในลักษณะฟังก์ชันอรรถประโยชน์ (9) ได้ว่า

$$(9) \quad U(C_{ij}^2) = f(\xi_{ij}, K_{eij})$$

$$(10) \quad U(C_{ij}^2) = \beta_{ij}\xi_{ij} + \theta_{ij}K_{eij} + \varepsilon_{ij}$$

เนื่องจากตัวแปรตามเป็น ระดับการศึกษาสูงสุดของบุตร ซึ่งเป็นตัวแปรเชิงคุณภาพ แบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ

- 1) สำเร็จการศึกษาต่ำกว่าระดับอุดมศึกษา โดยสมมติให้ C^2 มีค่าเท่ากับ 0
- 2) สำเร็จการศึกษาในระดับอุดมศึกษา หลักสูตร 2 ปี โดยสมมติให้ C^2 มีค่าเท่ากับ 1
- 3) สำเร็จการศึกษาในระดับอุดมศึกษา หลักสูตร 4 ปี (หรือสูงกว่า) โดยสมมติให้ C^2 มีค่าเท่ากับ 2

สามารถเขียนได้ว่าทางเลือก i ที่ครัวเรือน j ตัดสินใจแล้วย่อมมีอรรถประโยชน์มากกว่า ทางเลือกอื่น ๆ คือ

$$(11) \quad \Pr(U(C_{ij}^2) > U(C_{in}^2)) \quad \text{สำหรับ } n \neq j$$

$$C^2 = 0 \text{ if } \beta_0 \xi_i + \theta_0 K_{i0} + \varepsilon_{i0} \geq \text{Max}(\beta_1 \xi_i + \theta_1 K_{i1} + \varepsilon_{i1}, \beta_2 \xi_i + \theta_2 K_{i2} + \varepsilon_{i2})$$

$$C^2 = 1 \text{ if } \beta_1 \xi_i + \theta_1 K_{i1} + \varepsilon_{i1} \geq \text{Max}(\beta_0 \xi_i + \theta_0 K_{i0} + \varepsilon_{i0}, \beta_2 \xi_i + \theta_2 K_{i2} + \varepsilon_{i2})$$

$$C^2 = 2 \text{ if } \beta_2 \xi_i + \theta_2 K_{i2} + \varepsilon_{i2} \geq \text{Max}(\beta_0 \xi_i + \theta_0 K_{i0} + \varepsilon_{i0}, \beta_1 \xi_i + \theta_1 K_{i1} + \varepsilon_{i1})$$

และพจน์ของค่าความคลาดเคลื่อน (ε_{ij}) มีการแจกแจงอิสระ และมีค่าเฉลี่ยเท่ากับศูนย์ ซึ่งสามารถประมาณความน่าจะเป็นที่แต่ละคนจะเลือกทางเลือก i โดยมี n ทางเลือก ; $n = 0, 1$ และ 2

$$(12) \quad \Pr(C_i^2 = n) = \frac{e^{\beta_n \xi_i + \theta_n K_n}}{\sum_{j=0}^2 e^{\beta_j \xi_i + \theta_j K_j}}$$

จากการประมาณสมการ (12) จะได้ค่าความน่าจะเป็นสูงสุด (maximum likelihood) ซึ่งมีความเที่ยงตรง (consistent) และประสิทธิภาพเชิงเส้น (asymptotically efficient) ภายใต้ข้อจำกัดของพารามิเตอร์

2. กำหนดให้อยู่ในรูปของสมการเชิงเส้น จากสมการ (12) ความสัมพันธ์ของตัวแปรตามและตัวแปรอิสระไม่ได้อยู่ในรูปเชิงเส้นเนื่องจากเป็นสมการเอกซ์โพเนนเชียล จึงมีการปรับให้ความสัมพันธ์อยู่ในรูปเชิงเส้นก่อน โดยให้

$$(13) \quad P_i = P(\text{เหตุการณ์ที่สนใจ}) / P(\text{เหตุการณ์ที่ไม่ได้สนใจ})$$

P_i หรือ Odds Ratio แสดงถึง โอกาสของกลุ่มที่สนใจจะเป็นกี่เท่าของโอกาสของกลุ่มที่ไม่ได้สนใจ ถ้าค่า Odds Ratio มากกว่า 1 แสดงว่า กลุ่มที่สนใจจะมีโอกาสมากกว่ากลุ่มที่ไม่ได้สนใจ ซึ่งในการวิเคราะห์ครั้งนี้ กำหนดให้กลุ่มที่สำเร็จการศึกษาต่ำกว่าอุดมศึกษาเป็นกลุ่มที่ใช้ในการเปรียบเทียบ (baseline category) จึงได้ 2 สมการในการวิเคราะห์ และเมื่อทำการหาค่า Log สมการ จะได้ว่า

$$(14) \quad \text{Log}(P_i) = \text{Log}[P(\text{กลุ่มที่สนใจ}) / P(\text{กลุ่มที่ไม่สนใจ})]$$

หรือ

$$\text{Log}(P_i) = a + \beta_i \xi_i + \theta_i K_e$$

สมการที่ (14) จะอยู่ในรูปแบบของสมการเชิงเส้น และเรียกว่า Logit Response Function

3. กำหนดตัวแปรอิสระต่าง ๆ ในฟังก์ชันความหวังดี และทุนเศรษฐกิจ ที่คาดว่าจะส่งผลต่อระดับการศึกษาสูงสุดของบุตร ซึ่งได้จากการทบทวนวรรณกรรมในบทที่ 2 ตรวจสอบค่าผิดปกติของตัวแปรอิสระแต่ละตัว แล้วจึงสร้างสมการจากแบบจำลอง และใช้การเลือกตัวแปรอิสระ

ด้วยวิธี enter method แล้วจึงประมาณค่าสัมประสิทธิ์ต่าง ๆ ในแบบจำลองเชิงเส้นสมการที่ (13)

โดยวิธี Maximum Likelihood Method

$$\begin{aligned} \text{Log}(P_i) = & a_0 + a_1 \text{INC2} + a_2 \text{INC3} + a_3 \text{INC4} + a_4 \text{INC5} + a_5 \text{FIA} + a_6 \text{HOU} + a_7 \text{LIQ} \\ & + a_8 \text{GOV} + a_9 \text{EDHR2} + a_{10} \text{EDHR3} + a_{11} \text{FIA} * \text{EDHR} + a_{12} \text{AGE} + a_{13} \text{AGESQ} \\ & + a_{14} \text{STA1} + a_{15} \text{STA2} + a_{16} \text{HOC2} + a_{17} \text{HOC3} + a_{18} \text{HOC4} + a_{19} \text{HOC5} + a_{20} \text{HOC6} \\ & + a_{21} \text{HOC7} + a_{22} \text{HOC8} + a_{23} \text{HGEN} + a_{24} \text{GEN} + a_{25} \text{SIZE} + a_{26} \text{REG1} + a_{27} \text{REG2} \\ & + a_{28} \text{REG3} + a_{29} \text{REG4} \end{aligned}$$

ตัวแปรควบคุม

AREA = 1 หมายถึง ครั้วเรือนอาศัยอยู่ในเขตเมือง
= 0 หมายถึง ครั้วเรือนอาศัยอยู่ในเขตชนบท

ตัวแปรตาม ได้แก่ ระดับการศึกษาสูงสุดของบุตร (C_i^2)

C_i^2 = 0 หมายถึง กลุ่มที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าระดับอุดมศึกษา
= 1 หมายถึง กลุ่มที่มีการศึกษาระดับอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส.)
= 2 หมายถึง กลุ่มที่มีการศึกษาระดับอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี
(ปริญญาตรีหรือสูงกว่า)

ตัวแปรอิสระ ได้แก่

ทุนทางเศรษฐกิจ

INC2 = 1 หมายถึง กลุ่มจน คือ มีรายได้ครัวเรือนในช่วงควินไทล์ที่ 2
ซึ่งรายได้อยู่ระหว่าง 14,000-20,749.70 บาทต่อเดือน
= 0 หมายถึง กลุ่มที่มีรายได้ครัวเรือนระดับอื่น

INC3 = 1 หมายถึง กลุ่มปานกลาง คือ มีรายได้ครัวเรือนในช่วงควินไทล์ที่ 3
ซึ่งรายได้อยู่ระหว่าง 20,749.71-28,939.50 บาทต่อเดือน
= 0 หมายถึง กลุ่มที่มีรายได้ครัวเรือนระดับอื่น

INC4 = 1 หมายถึง กลุ่มรวย คือ มีรายได้ครัวเรือนในช่วงควินไทล์ที่ 4
ซึ่งรายได้อยู่ระหว่าง 28,939.51-45,329.07 บาทต่อเดือน
= 0 หมายถึง กลุ่มที่มีรายได้ครัวเรือนระดับอื่น

INC5 = 1 หมายถึง กลุ่มรวยที่สุด คือ มีรายได้ครัวเรือนในช่วงควินไทล์ที่ 5
ซึ่งรายได้มากกว่า 45,329.08 บาทต่อเดือน
= 0 หมายถึง กลุ่มที่มีรายได้ครัวเรือนระดับอื่น

(โดยใช้กลุ่มจนที่สุด ซึ่งมีรายได้ของครัวเรือนต่ำกว่า 14,000 บาทต่อเดือน เป็นฐาน)

FIA	= 1 หมายถึง สินทรัพย์ทางการเงินน้อยกว่า 10,000 บาท
	= 2 หมายถึง สินทรัพย์ทางการเงิน 10,000-30,000 บาท
	= 3 หมายถึง สินทรัพย์ทางการเงิน 30,001-50,000 บาท
	= 4 หมายถึง สินทรัพย์ทางการเงิน 50,001-100,000 บาท
	= 5 หมายถึง สินทรัพย์ทางการเงิน 100,001-500,000 บาท
	= 6 หมายถึง สินทรัพย์ทางการเงิน 500,001-1,000,000 บาท
	= 7 หมายถึง สินทรัพย์ทางการเงิน 1,000,001-5,000,000 บาท
	= 8 หมายถึง สินทรัพย์ทางการเงิน 5,000,001-10,000,000 บาท
	= 9 หมายถึง สินทรัพย์ทางการเงินมากกว่า 10 ล้านบาท
HOU	= 1 หมายถึง การมีบ้านเป็นของตนเอง
	= 0 หมายถึง การไม่มีบ้านเป็นของตนเอง
LIQ	= 1 หมายถึง กู้ยืมเงินนอกระบบ(ขาดสภาพคล่องทางการเงิน)
	= 0 หมายถึง ไม่ได้กู้ยืมเงินนอกระบบ(ไม่ขาดสภาพคล่องทางการเงิน)
GOV	= 1 หมายถึง เคยกู้เงินจากกองทุนต่างๆของรัฐ
	= 0 หมายถึง ไม่เคยกู้เงินจากกองทุนต่างๆของรัฐ
EDHR2	= 1 หมายถึง หัวหน้าครัวเรือนจบมัธยมศึกษา
	= 0 หมายถึง หัวหน้าครัวเรือนจบการศึกษาระดับอื่น
EDHR3	= 1 หมายถึง หัวหน้าครัวเรือนจบอุดมศึกษา
	= 0 หมายถึง หัวหน้าครัวเรือนจบการศึกษาระดับอื่น

(โดยใช้หัวหน้าครัวเรือนจบประถมศึกษา เป็นฐาน)

AGE	หมายถึง อายุของหัวหน้าครัวเรือน (ปี)
AGESQ	หมายถึง อายุของหัวหน้าครัวเรือนกำลังสอง
STA2	= 1 หมายถึง แยกกันอยู่
	= 0 หมายถึง สถานภาพอื่น ๆ
STA3	= 1 หมายถึง แต่งงาน
	= 0 หมายถึง สถานภาพอื่น ๆ

(โดยใช้โสด หม้าย หรือหย่าร้าง เป็นฐาน)

HOC2	= 1 หมายถึง ผู้ประกอบวิชาชีพด้านต่างๆ
	= 0 หมายถึง อาชีพอื่น
HOC3	= 1 หมายถึง เจ้าหน้าที่เทคนิคและผู้ประกอบวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับด้านต่างๆ
	= 0 หมายถึง อาชีพอื่น
HOC4	= 1 หมายถึง เสมียน
	= 0 หมายถึง อาชีพอื่น
HOC5	= 1 หมายถึง พนักงานบริการและผู้จำหน่ายสินค้า
	= 0 หมายถึง อาชีพอื่น
HOC6	= 1 หมายถึง ผู้ปฏิบัติงานที่มีฝีมือด้านการเกษตร ป่าไม้ และประมง
	= 0 หมายถึง อาชีพอื่น
HOC7	= 1 หมายถึง ช่างฝีมือและผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง
	= 0 หมายถึง อาชีพอื่น
HOC8	= 1 หมายถึง ผู้ควบคุมเครื่องจักรโรงงานและเครื่องจักร และผู้ปฏิบัติงานด้านการประกอบ
	= 0 หมายถึง อาชีพอื่น
HOC9	= 1 หมายถึง อาชีพพื้นฐานต่าง ๆ เช่น ลูกจ้างงานขายและงานบริการ แรงงานเกษตร ประมง เป็นต้น
	= 0 หมายถึง อาชีพอื่น

(โดยใช้ผู้ประกอบอาชีพงานผู้จัดการ ข้าราชการระดับอาวุโส และผู้บัญญัติกฎหมายเป็นฐาน)

HGEN	= 1 หมายถึง หัวหน้าครัวเรือนเป็นผู้ชาย
	= 0 หมายถึง หัวหน้าครัวเรือนเป็นผู้หญิง
GEN	= 1 หมายถึง บุตรชาย
	= 0 หมายถึง บุตรหญิง
SIZE	หมายถึง ขนาดของครัวเรือน (สมาชิกทั้งหมดในครัวเรือน (คน))
REG2	= 1 หมายถึง ภาคกลาง
	= 0 หมายถึง ภาคอื่น ๆ
REG3	= 1 หมายถึง ภาคเหนือ
	= 0 หมายถึง ภาคอื่น ๆ

REG4 = 1 หมายถึง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

= 0 หมายถึง ภาคอื่น ๆ

REG5 = 1 หมายถึง ภาคใต้

= 0 หมายถึง ภาคอื่น ๆ

(โดยใช้กรุงเทพมหานครเป็นฐาน)

ส่วนที่ 2 การตัดสินใจศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของบุตรในครัวเรือน

การศึกษาในส่วนที่ 2 วิเคราะห์การตัดสินใจศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา และการเลือกศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส.) ของบุตรในครัวเรือนยากจน และนำเสนอมาตรการการคลังเพื่อการศึกษา โดยใช้ศึกษากรณีศึกษาย่อยจากข้อมูลปฐมภูมิเน้นมิติเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ซึ่งแบ่งการจัดกระทำข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 2 ข้อ ดังนี้

1. ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อโอกาสในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา และการเลือกศึกษาต่อระหว่างอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี และหลักสูตร 4 ปี ของครัวเรือนนักเรียนสายสามัญและสายอาชีวศึกษา โดยแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่เกี่ยวข้องในฟังก์ชันความหวังดีของพ่อแม่ (ξ) กับทุนประเภทต่าง ๆ ได้แก่ ทุนทางเศรษฐกิจ (K_e) ทุนทางวัฒนธรรม (K_C) และทุนทางสังคม (K_s) ซึ่งทั้งหมดเป็นตัวแปรอิสระกับอรรถประโยชน์สูงสุด (Max U) ของการตัดสินใจสนับสนุนการศึกษาต่อในอนาคตของบุตรระดับอุดมศึกษาของบุตรในทางเลือก i จากครัวเรือน j สามารถแสดงความสัมพันธ์ในลักษณะฟังก์ชันอรรถประโยชน์ (สมการ (9) และ (10) ในส่วนที่ 1 แต่เปลี่ยนจาก C_{ij}^2 เป็น y_{ij})

$$U(y) = f(\xi_{ij}, K_{ij})$$

$$U(y_{ij}^*) = \beta_{ij}\xi_{ij} + \theta_{ij}K_{ij} + \varepsilon_{ij}$$

แบบจำลองที่ใช้คือ Probit Model 2 สมการ โดยสมการแรกใช้ตัวแปรตาม y_1 และสมการสองใช้ตัวแปรตาม y_2 โดยกำหนดให้ค่า

y_1 คือ การตัดสินใจของพ่อแม่ในการสนับสนุนการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของบุตร

y_2 คือ การเลือกศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส.) ของบุตร

โดยที่ตัวแปรตาม y_1^* และ y_2^* มีความสัมพันธ์กับตัวแปรที่เกี่ยวข้องในฟังก์ชันความหวังดีของพ่อแม่ (ξ) กับทุนประเภทต่าง ๆ ได้แก่ ทุนทางเศรษฐกิจ (K_e) ทุนทางวัฒนธรรม (K_C) และทุนทางสังคม (K_s) เหมือนกันสมมติให้ตัวแปรอิสระเหล่านั้น คือ x (explanatory variables) เขียนเป็นฟังก์ชันเชิงเส้นตรงของความสัมพันธ์แต่ละตัวแปรในตัวแปรตามตัวที่ 1 และ 2 ดังนี้

$$(15) \quad y_1^* = \mathbf{x}_1' \boldsymbol{\beta}_1 + \varepsilon_1, \quad y_1 = 1 \text{ if } y_1^* > 0, \quad 0 \text{ otherwise}$$

$$y_2^* = \mathbf{x}_2' \boldsymbol{\beta}_2 + \varepsilon_2, \quad y_2 = 1 \text{ if } y_2^* > 0, \quad 0 \text{ otherwise}$$

โดยค่าความคลาดเคลื่อน (error term) ได้แก่ ε_1 และ ε_2 ต่างก็มีแจกแจงปกติ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับศูนย์ ค่าความแปรปรวนเท่ากับ 1 และไม่มีค่าสหสัมพันธ์ระหว่าง ε_1 และ ε_2 ถ้า $\rho = 0$ แล้วแบบจำลองทั้งสองไม่มีความสัมพันธ์กันสามารถแบ่งเป็น 2 แบบจำลองพหุคูณที่พิจารณา y_1 และ y_2 แยกกัน (Green, 2012)

$$(16) \quad \text{Prob}(Y = 1 | \mathbf{x}) = \int_{-\infty}^{\mathbf{x}'\boldsymbol{\beta}} \phi(t) dt = \Phi(\mathbf{x}'\boldsymbol{\beta})$$

ดังนั้น สิ่งที่เราต้องการทราบ คือ

$$\text{Pr}(y_1 = 1, y_2 = 1) = \text{Pr}(y_1 = 1) \times \text{Pr}(y_2 = 1)$$

$$\text{Pr}(y_1 = 1, y_2 = 0) = \text{Pr}(y_1 = 1) \times \text{Pr}(y_2 = 0)$$

กำหนดตัวแปรอิสระต่าง ๆ ในฟังก์ชันความหวังดี พุนเศรษฐกิจ พุนทางวัฒนธรรม และพุนทางสังคม ที่คาดว่าจะมีผลต่อทางเลือกในการศึกษาต่อของลูก ซึ่งได้จากการทบทวนวรรณกรรมในบทที่ 2 ตรวจสอบค่าผิดปกติของตัวแปรอิสระแต่ละตัว แล้วจึงสร้างสมการจากแบบจำลอง และใช้การเลือกตัวแปรอิสระด้วยวิธี enter method แล้วจึงประมาณค่าสัมประสิทธิ์ต่าง ๆ ในแบบจำลองเชิงเส้น โดยวิธี Maximum Likelihood Method

$$\begin{aligned} y_1 = & a_0 + a_1 \text{INC1000} + a_2 \text{ASSET10000} + a_3 \text{LIQ} + a_4 \text{HOU} + a_5 \text{GOV} \\ & + a_6 \text{EDH1} + a_7 \text{EDH2} + a_8 \text{AGE} + a_9 \text{STA} + a_{10} \text{HOC1} + a_{11} \text{HOC2} \\ & + a_{12} \text{GPA} + a_{13} \text{SIZE} + a_{14} \text{SUP} + a_{15} \text{REA} + a_{16} \text{TIM} + a_{17} \text{ATT} + a_{18} \text{RAT} \\ & + a_{19} \text{DIS} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} y_2 = & a_0 + a_1 \text{INC1000} + a_2 \text{ASSET10000} + a_3 \text{LIQ} + a_4 \text{HOU} + a_5 \text{GOV} \\ & + a_6 \text{EDH1} + a_7 \text{EDH2} + a_8 \text{AGE} + a_9 \text{STA} + a_{10} \text{HOC1} + a_{11} \text{HOC2} \\ & + a_{12} \text{GPA} + a_{13} \text{SIZE} + a_{14} \text{SUP} + a_{15} \text{REA} + a_{16} \text{TIM} + a_{17} \text{ATT} + a_{18} \text{RAT} \\ & + a_{19} \text{DIS} \end{aligned}$$

การวิเคราะห์ผลลัพธ์การศึกษาแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

- 1) นักเรียนสายสามัญ ซึ่งเป็นกลุ่มนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ในโรงเรียนรัฐบาล
- 2) นักเรียนสายอาชีวศึกษา ซึ่งเป็นกลุ่มนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นต้น(ปวช.) ปีที่ 1-3 ทุกสาขาวิชาในวิทยาลัยรัฐบาล

โดยตัวแปรตาม และตัวแปรอิสระที่ใช้ในการวิเคราะห์เหมือนกัน ดังนี้

ตัวแปรตาม มี 2 ตัวแปร (2 สมการ) ได้แก่ y_1 และ y_2 มีผลลัพธ์ ดังนี้

y_1 คือ การตัดสินใจของพ่อแม่ในการสนับสนุนการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของบุตร ซึ่งเป็นตัวแปรเชิงคุณภาพ มี 2 ทางเลือก คือ

1) ศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา โดยสมมติให้ y_1 มีค่าเท่ากับ 1

2) ไม่ศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา โดยสมมติให้ y_1 มีค่าเท่ากับ 0

y_2 คือ การเลือกศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส.) ของบุตร ซึ่งเป็นตัวแปรเชิงคุณภาพ มี 2 ทางเลือก คือ

1) หลักสูตร 2 ปี (ปวส.) โดยสมมติให้ y_2 มีค่าเท่ากับ 1

2) หลักสูตร 4 ปี (ป.ตรี) โดยสมมติให้ y_2 มีค่าเท่ากับ 0

ตัวแปรอิสระ ได้แก่

ทุนทางเศรษฐกิจ

INC1000 หมายถึง รายได้ของครัวเรือนต่อเดือนหารด้วย 1,000 บาท

ASSET10000 หมายถึง ทรัพย์สินสุทธิของครัวเรือนหารด้วย 10,000 บาท

HOU = 1 หมายถึง การมีบ้านเป็นของตนเอง

= 0 หมายถึง การไม่มีบ้านเป็นของตนเอง

LIQ = 1 หมายถึง มีสภาพคล่องทางการเงิน

= 0 หมายถึง ไม่มีสภาพคล่องทางการเงิน

GOV = 1 หมายถึง เคยกู้เงินเพื่อการศึกษาของรัฐ

= 0 หมายถึง ไม่เคยกู้เงินเพื่อการศึกษาของรัฐ

EDH1 = 1 หมายถึง หัวหน้าครัวเรือนจบมัธยมศึกษา(ต้นหรือปลาย)
หรืออาชีวศึกษา

= 0 หมายถึง หัวหน้าครัวเรือนจบการศึกษาระดับอื่น

EDH2 = 1 หมายถึง หัวหน้าครัวเรือนจบอุดมศึกษา(ปวส. ป.ตรี หรือสูงกว่า)

= 0 หมายถึง หัวหน้าครัวเรือนจบการศึกษาระดับอื่น

(โดยใช้หัวหน้าครัวเรือนจบการศึกษาไม่เกินประถมศึกษาเป็นฐาน)

AGE หมายถึง อายุของหัวหน้าครัวเรือน (ปี)

STA = 1 หมายถึง สถานภาพสมรสแต่งงานหรือแยกกันอยู่

= 0 หมายถึง สถานภาพสมรสเป็นโสด หม้ายหรือหย่าร้าง

HOC2 = 1 หมายถึง หัวหน้าครัวเรือนมีอาชีพรับราชการหรือพนักงาน
รัฐวิสาหกิจหรือพนักงานบริษัท

= 0 หมายถึง หัวหน้าครัวเรือนมีอาชีพอื่น

HOC3 = 1 หมายถึง หัวหน้าครัวเรือนมีอาชีพค้าขาย/อาชีพอิสระ

= 0 หมายถึง หัวหน้าครัวเรือนมีอาชีพอื่น

(โดยใช้อาชีพรับเกษตรกร จ้างทั่วไป อาชีพอื่น เป็นฐาน)

GPA หมายถึง ผลการเรียนสะสม

SIZE หมายถึง ขนาดของครัวเรือน (สมาชิกทั้งหมดในครัวเรือน (คน))

ทุนทางวัฒนธรรม

SUP หมายถึง จำนวนการเคยสนับสนุนความสามารถแต่ละด้านแก่บุตร

REA หมายถึง จำนวนชั่วโมงต่อสัปดาห์การอ่านหนังสือของพ่อแม่

TIM หมายถึง จำนวนชั่วโมงต่อสัปดาห์การเอาใจใส่การเรียนรู้แก่บุตร

ทุนทางสังคม

ATT = 1 หมายถึง พ่อแม่มีทัศนคติที่ดีในการศึกษาต่ออยู่ในระดับมาก

= 0 หมายถึง พ่อแม่มีทัศนคติที่ดีในการศึกษาต่ออยู่ในระดับน้อย

RAT หมายถึง อัตราส่วนของเพื่อนในห้องเรียนที่จะศึกษาต่อ

DIS หมายถึง ระยะทางจากบ้านถึงสถาบันการศึกษาที่คาดว่าจะศึกษาต่อ

แล้วจึงตรวจสอบความเหมาะสมของสมการพหุคูณ ทดสอบนัยสำคัญของสัมประสิทธิ์ของตัวแปรอิสระแต่ละตัว โดยใช้ค่าสถิติต่าง ๆ และทดสอบสมมติฐานการวิจัย

2. ศึกษาความคิดเห็นของพ่อแม่ที่มีต่อมาตรการการคลังเพื่อการศึกษาที่น่าเสนอเพื่อสร้างแรงจูงใจให้แก่ครัวเรือนยากจนในการสนับสนุนโอกาสการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส.) และหลักสูตร 4 ปี (ปริญญาตรี) โดยใช้การวิเคราะห์สถิติต่าง ๆ ดังนี้

1) การอธิบายค่าสถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ และกราฟแท่งเพื่อนำเสนอข้อมูลทั่วไปในภาพรวม

2) การทดสอบสมมติฐานเพื่อหาความแตกต่างของค่าเฉลี่ยความคิดเห็นที่มีต่อการศึกษาต่อทั้งของผู้ปกครองและนักเรียน อีกทั้งมาตรการการคลังเพื่อศึกษารูปแบบใหม่ของประชากร 2 กลุ่ม (สายสามัญและสายอาชีวศึกษา) โดยใช้สถิติ t-test

3) การวิเคราะห์หาแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจสนใจศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส.) หลังรับทราบมาตรการการคลังเพื่อการศึกษาของนักเรียนสายสามัญ ซึ่งใช้แบบจำลองโลจิสต์ (logit model) กำหนดให้ตัวแปรตาม คือ ความสนใจที่จะเรียนหลักสูตร 2 ปี (y)

แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ นักเรียนที่สนใจและไม่สนใจ ส่วนตัวแปรอิสระ ได้แก่ ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางสังคม ซึ่งใช้แบบจำลองและนิยามเหมือนการศึกษาในส่วนที่ 2 แต่เลือกศึกษาเฉพาะนักเรียนสายสามัญซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายของรัฐในการปรับลดสัดส่วนนักเรียนสายสามัญ

$$\begin{aligned}
 y = & a_0 + a_1 \text{INC} + a_2 \text{AST1} + a_3 \text{AST2} + a_4 \text{LIQ} + a_5 \text{HOU} + a_6 \text{GOV} \\
 & + a_7 \text{EDH1} + a_8 \text{EDH2} + a_9 \text{AGE} + a_{10} \text{STA} + a_{11} \text{HOC1} + a_{12} \text{HOC2} \\
 & + a_{13} \text{GPA} + a_{14} \text{SIZE} + a_{15} \text{SUP} + a_{16} \text{REA} + a_{17} \text{TIM} + a_{18} \text{ATT} + a_{19} \text{RAT} \\
 & + a_{20} \text{DIS}
 \end{aligned}$$

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูล

เนื้อหาบทนี้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การศึกษาของบทที่ 1 โดยแบ่งการศึกษาเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความแตกต่างของโอกาสความสำเร็จทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของบุตรระหว่างครัวเรือนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมแตกต่างกัน โดยนำเสนอและอธิบายข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยใช้จากฐานข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนไทย ปี 2554 เพื่อทราบการกระจายข้อมูลตามตัวแปรอิสระต่าง ๆ ที่สำคัญโดยใช้ตารางและกราฟจำแนกตามสภาพเมือง ซึ่งจะช่วยการนำเสนอให้เห็นภาพรวมชัดเจนมากขึ้น หลังจากนั้นจึงใช้แบบจำลองโลจิตพหุกลุ่ม เพื่อวิเคราะห์ความน่าจะเป็นของโอกาสและความสำเร็จทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของบุตรในครัวเรือนไทยที่มีอายุตั้งแต่ 23-30 ปี ซึ่งแบ่งแยกวิเคราะห์ตามเขตสภาพเมืองที่มีความแตกต่างกัน คือ เขตเมืองและเขตชนบท เพื่อนำผลที่ได้ใช้ในการอธิบายโอกาสของตัวแปรอิสระต่าง ๆ ที่จะมีผลต่อแนวโน้มที่จะสำเร็จการศึกษา ระดับอุดมศึกษา และอธิบายผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งขึ้น

ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์โอกาสในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา และการเลือกศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส.) ของบุตรในครัวเรือนยากจนและนำเสนอมาตรการการคลังเพื่อการศึกษา เพื่อศึกษาความคิดเห็นและผลของการตัดสินใจของพ่อแม่ในการสร้างโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของบุตร ซึ่งการศึกษาในส่วนนี้มี 2 ประเด็น คือ 1) ผลการวิเคราะห์โอกาสในการศึกษาต่อ และการเลือกศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส.) ของบุตรในครัวเรือนยากจน ซึ่งใช้แบบจำลองโพรบิต (Probit Model) เริ่มจากการนำเสนอข้อมูลทั่วไป และเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของรายได้ ทรัพย์สินสุทธิระหว่างกลุ่มนักเรียนสายสามัญและสายอาชีวศึกษา และนำเสนอผลการวิเคราะห์แบบจำลองจำแนกตามสายการเรียน ซึ่งอธิบายตามผลที่ได้จากการวิเคราะห์ในตารางผลลัพธ์แสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระต่อโอกาสการศึกษา และทางเลือกในการศึกษาต่อ ปวส. ของนักเรียนสายสามัญและสายอาชีวศึกษา แล้วจึงอธิบายผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย 2) จำลองมาตรการการคลังเพื่อการศึกษาโดยวิเคราะห์ความคิดเห็นและแรงจูงใจในการตัดสินใจของผู้ปกครองนักเรียนสายสามัญและสายอาชีวศึกษา โดยแบ่งการนำเสนอเป็นตารางและภาพประกอบประกอบทดสอบสมมติฐาน ซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเด็นหลักในการอธิบาย คือ การนำเสนอข้อมูลทั่วไป และการทดสอบสมมติฐานการวิจัย

4.1 การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ของบุตรระหว่างครัวเรือนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมแตกต่างกัน

การนำเสนอข้อมูลส่วนนี้แบ่งเป็นข้อมูลทั่วไปแสดงการกระจายของข้อมูล และนำเสนอด้วยกราฟแท่งแสดงความเหลื่อมล้ำของระดับการศึกษาของบุตรในระดับอุดมศึกษา

4.1.1 ข้อมูลทั่วไป

ฐานข้อมูลการศึกษานำมาจากการสำรวจครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในปี 2554 ประกอบด้วย 42,083 ครัวเรือนตัวอย่าง มีจำนวนสมาชิกรวมกัน 128,071 คน แต่สำหรับการวิเคราะห์ส่วนนี้ผู้วิจัยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นบุตรชายหญิงในครัวเรือนไทยที่มีอายุระหว่าง 23-30 ปี จำนวน 6,088 คน ซึ่งสำเร็จการศึกษาสูงสุดในระดับต่าง ๆ โดยระบุไว้ ณ วันที่สำรวจ และจำแนกตามอายุ ภูมิภาคและสภาพเมือง/ชนบท ดังตาราง 6 ซึ่งแสดงอายุ (ปี) ของบุตรในแต่ละครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่างซึ่งมีสัดส่วนในแต่ละอายุใกล้เคียงกัน โดยเฉลี่ยประมาณร้อยละ 12

ตาราง 6 การกระจายข้อมูลตามอายุบุตร (23-30 ปี) เพศ จำแนกตามสภาพเมือง

จำนวนสมาชิกครัวเรือน						
อายุ (ปี)	ผู้หญิง		ผู้ชาย		รวม (คน)	ร้อยละ
	เขตเมือง	เขตชนบท	เขตเมือง	เขตชนบท		
23	229	144	187	210	770	12.65
24	208	146	209	151	714	11.73
25	253	161	203	189	806	13.24
26	199	153	204	159	715	11.74
27	204	140	224	138	706	11.60
28	211	151	237	166	765	12.57
29	189	123	211	155	678	11.14
30	242	184	279	229	934	15.33
รวม	1,735	1,202	1,754	1,397	6,088	100

ที่มา: การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี 2554

ตาราง 7 แสดงจำนวนสมาชิกครัวเรือนที่มีอายุ 23-30 ปี แบ่งเป็นชายและหญิงกระจายตามภูมิภาคต่าง ๆ ของเมืองและชนบท โดยภาคกลางมีจำนวนมากที่สุด รองลงมาคือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ ภาคใต้ และกรุงเทพฯ ตามลำดับ

ตาราง 7 กระจายข้อมูลของบุตรอายุ 23-30 ปี จำแนกตามภูมิภาคและสภาพเมือง

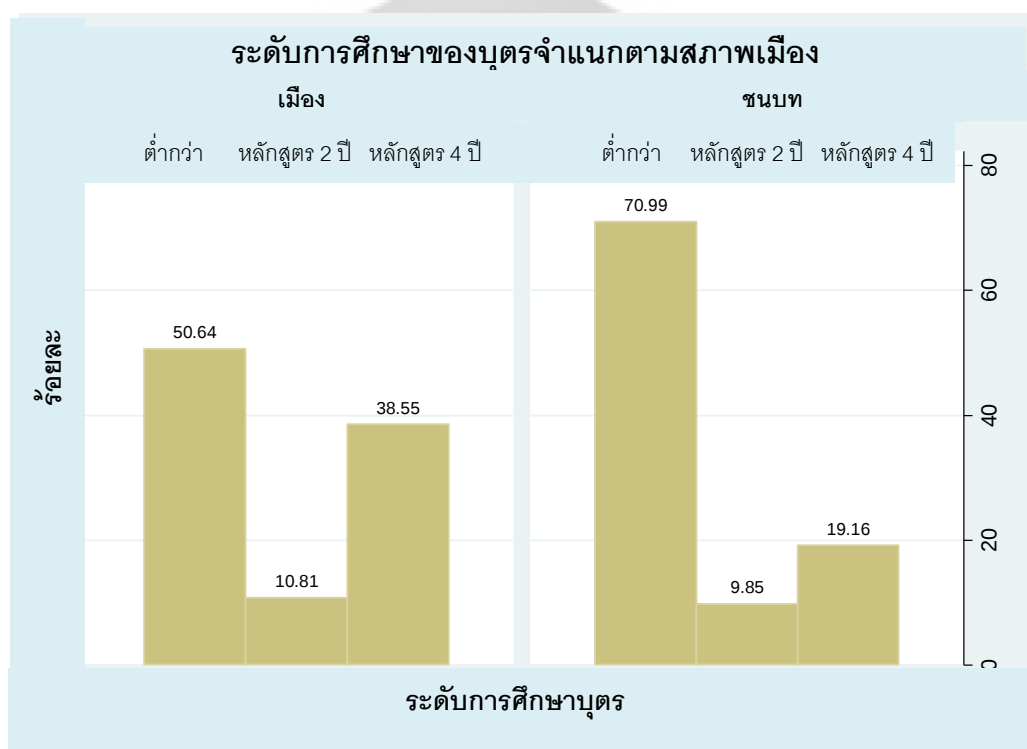
หน่วย: คน

จำนวนสมาชิกครัวเรือน			
เพศ/ภูมิภาค	เขตเมือง	เขตชนบท	รวม
ผู้หญิง			
กรุงเทพฯ	254	-	254
ภาคกลาง	475	437	912
ภาคเหนือ	320	243	563
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	464	317	781
ภาคใต้	222	205	427
รวม	1,735	1,202	2,937
ผู้ชาย			
กรุงเทพฯ	210	-	210
ภาคกลาง	489	485	974
ภาคเหนือ	336	278	614
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	493	366	859
ภาคใต้	226	268	494
รวม	1,754	1,397	3,151

ที่มา: การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี 2554

การศึกษาส่วนนี้ผู้วิจัยแบ่งระดับการศึกษาของบุตรที่มีอายุ 23-30 ปี ทั้งเพศชายและหญิง พิจารณาเปรียบเทียบระหว่างสภาพเขตเมืองและเขตชนบท โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ผู้ที่สำเร็จการศึกษาต่ำกว่าอุดมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 59.33 กลุ่มที่ 2 ผู้สำเร็จ ปวส.หรืออนุปริญญา (หลักสูตร 2 ปี) คิดเป็นร้อยละ 10.4 และกลุ่มที่ 3 ผู้ที่สำเร็จปริญญาตรีหรือสูงกว่า(หลักสูตร 4 ปี)

คิดเป็นร้อยละ 30.27 (ตาราง 4 บทที่ 3) โดยแสดงการกระจายของบุตรที่สำเร็จอุดมศึกษาตามสภาพเมือง ได้แก่ เขตเมือง และเขตชนบท ในภาพประกอบ 9 แสดงให้เห็นความเหลื่อมล้ำของโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของบุตรในครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองและเขตชนบท กล่าวคือ บุตรในครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในเขตชนบทจะมีสัดส่วนผู้ไม่ได้ศึกษาต่ออุดมศึกษาร้อยละ 70.99 ขณะที่เขตเมืองมีสัดส่วนผู้ไม่ได้ศึกษาต่ออุดมศึกษาร้อยละ 50.64 และเขตชนบทมีสัดส่วนผู้สำเร็จอุดมศึกษาทั้งหลักสูตร 2 ปี และ 4 ปี น้อยกว่าเขตเมือง กล่าวคือ เขตชนบทมีสัดส่วนผู้สำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี และ 4 ปี ร้อยละ 9.85 และ 19.16 ตามลำดับ ขณะที่เขตเมืองมีสัดส่วนผู้สำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี และ 4 ปี ร้อยละ 10.81 และ 38.55 ตามลำดับ

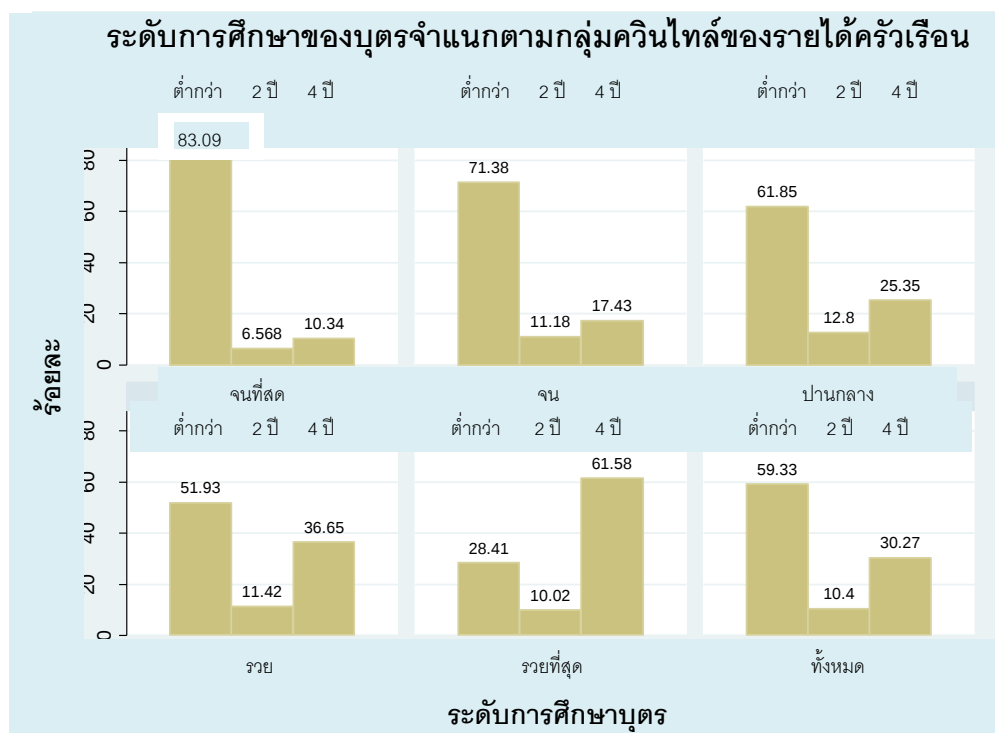

ภาพประกอบ 9 ระดับการศึกษาของบุตรจำแนกตามสภาพเมือง

ที่มา: การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี 2554

และจำแนกความเหลื่อมล้ำของโอกาสทางการศึกษาตามรายได้ของครัวเรือน สินทรัพย์สุทธิของครัวเรือน สินทรัพย์ทางการเงินของครัวเรือน และระดับการศึกษาสูงสุดของหัวหน้าครัวเรือน ดังนี้

ภาพประกอบ 10 แสดงการกระจายระดับการศึกษาของบุตรที่สำเร็จอุดมศึกษาตามกลุ่มรายได้ 5 กลุ่มควินไทน์ ได้แก่ กลุ่มจนที่สุด(poorest) จน(poor) ปานกลาง(middle) รวย(rich) และรวยที่สุด(richest) สะท้อนให้เห็นความเหลื่อมล้ำของโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาในกลุ่มรายได้แต่ละกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มจนที่สุดมีสัดส่วนผู้ที่ไม่ได้ศึกษาต่อมากที่สุด ร้อยละ 83.09 และมีสัดส่วนผู้สำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส.หรืออนุปริญญา) และหลักสูตร 4 ปี (ปริญญาตรีหรือสูงกว่า) น้อยที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มรายได้ที่เพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 6.568 และ 10.34 ตามลำดับ ขณะที่กลุ่มรวยที่สุดมีสัดส่วนผู้ที่ไม่ได้ศึกษาต่ออุดมศึกษาน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 28.41 และมีสัดส่วนผู้ที่สำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 61.58 ขณะที่ผู้สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส.หรืออนุปริญญา) ระหว่างกลุ่มจนที่สุดกับกลุ่มรวยที่สุดมีสัดส่วนแตกต่างกันไม่มาก คือ ร้อยละ 6.568 และ 10.02 ตามลำดับ หรือกล่าวได้ว่าสัดส่วนของผู้ที่ไม่สำเร็จอุดมศึกษาลดลงตามกลุ่มรายได้ที่เพิ่มขึ้น และสัดส่วนของผู้สำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี เพิ่มขึ้นตามกลุ่มรายได้ที่เพิ่มขึ้น สิ่งที่น่าสังเกตสำหรับข้อมูลนี้คือ ผู้ที่สำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี ในแต่ละกลุ่มรายได้มีสัดส่วนแตกต่างกันไม่มาก ยกเว้นกลุ่มจนที่สุดซึ่งมีสัดส่วนต่ำกว่าสัดส่วนโดยรวมของทุกกลุ่มรายได้ แต่ถ้าเพิ่มสัดส่วนของผู้สำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี ในกลุ่มจนที่สุด จากร้อยละ 6.568 (ร้อยละ 7) เพิ่มขึ้นอีกร้อยละ 4 รวมเป็นอย่างน้อยร้อยละ 11 โดยประมาณ ก็จะมีสัดส่วนผู้สำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี ในกลุ่มรายได้แต่ละกลุ่มใกล้เคียงกัน คือ ประมาณร้อยละ 11 ซึ่งจะไม่เกิดความเหลื่อมล้ำของผู้สำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี ในแต่ละกลุ่มรายได้ ขณะที่ความเหลื่อมล้ำของผู้สำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี ยังคงมีสัดส่วนมากขึ้นหรือมีความแตกต่างกันอย่างมากระหว่างกลุ่มรายได้ที่เพิ่มขึ้น

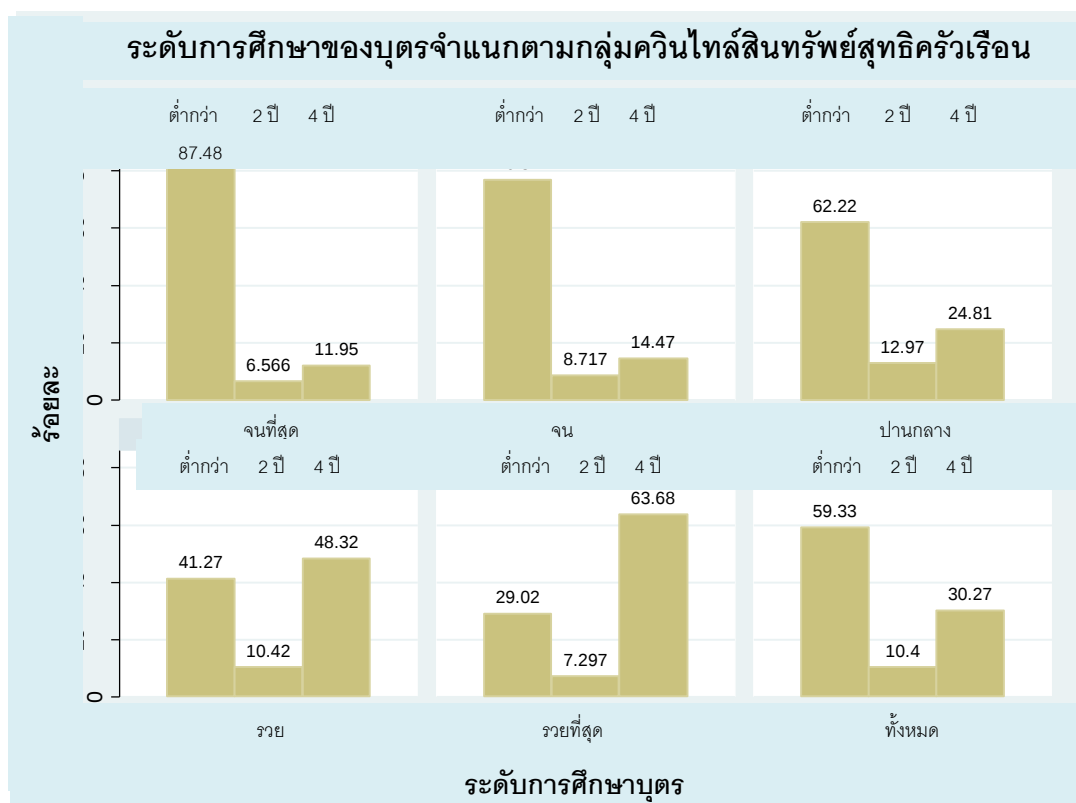

ภาพประกอบ 10 ระดับการศึกษาของบุตรจำแนกตามกลุ่มควินไทล์ของรายได้ครัวเรือน

ที่มา: การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี 2554

ภาพประกอบ 11 แสดงการกระจายของบุตรที่สำเร็จอุดมศึกษาตามกลุ่มสินทรัพย์สุทธิของครัวเรือน แบ่งเป็น 5 กลุ่มควินไทล์ ได้แก่ กลุ่มจนที่สุด (poorest) จน (poor) ปานกลาง (middle) รวย (rich) และรวยที่สุด (richest) สะท้อนให้เห็นความเหลื่อมล้ำของโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาในแต่ละกลุ่มสินทรัพย์สุทธิ ซึ่งความเหลื่อมล้ำดังกล่าวให้ผลสอดคล้องตามกลุ่มรายได้ กล่าวคือ ผู้ที่ไม่ได้ศึกษาต่ออุดมศึกษามีสัดส่วนลดลงตามสินทรัพย์สุทธิของครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น และผู้ที่สำเร็จการศึกษาต่ออุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปีมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นตามสินทรัพย์สุทธิของครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นเช่นกัน ซึ่งมีผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำของโอกาสทางการศึกษาที่จำแนกตามกลุ่มสินทรัพย์สุทธิเช่นเดียวกับจำแนกตามกลุ่มรายได้ ยกเว้นผู้ที่สำเร็จการศึกษาอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี ในกลุ่มที่มีสินทรัพย์สุทธิ รวย และรวยที่สุดกลับมีสัดส่วนผู้สำเร็จการศึกษาดังกล่าวลดลงเมื่อสินทรัพย์สุทธิเพิ่มขึ้น ซึ่งเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มจนที่สุดและรวยที่สุดกลับมีสัดส่วนผู้สำเร็จการศึกษาอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปีใกล้เคียงกัน คือ ร้อยละ 6.566 และ 7.297 ตามลำดับ จึงไม่เกิด

ความเหลื่อมล้ำของโอกาสทางการศึกษาอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี เมื่อพิจารณาจากสินทรัพย์สุทธิของครัวเรือน

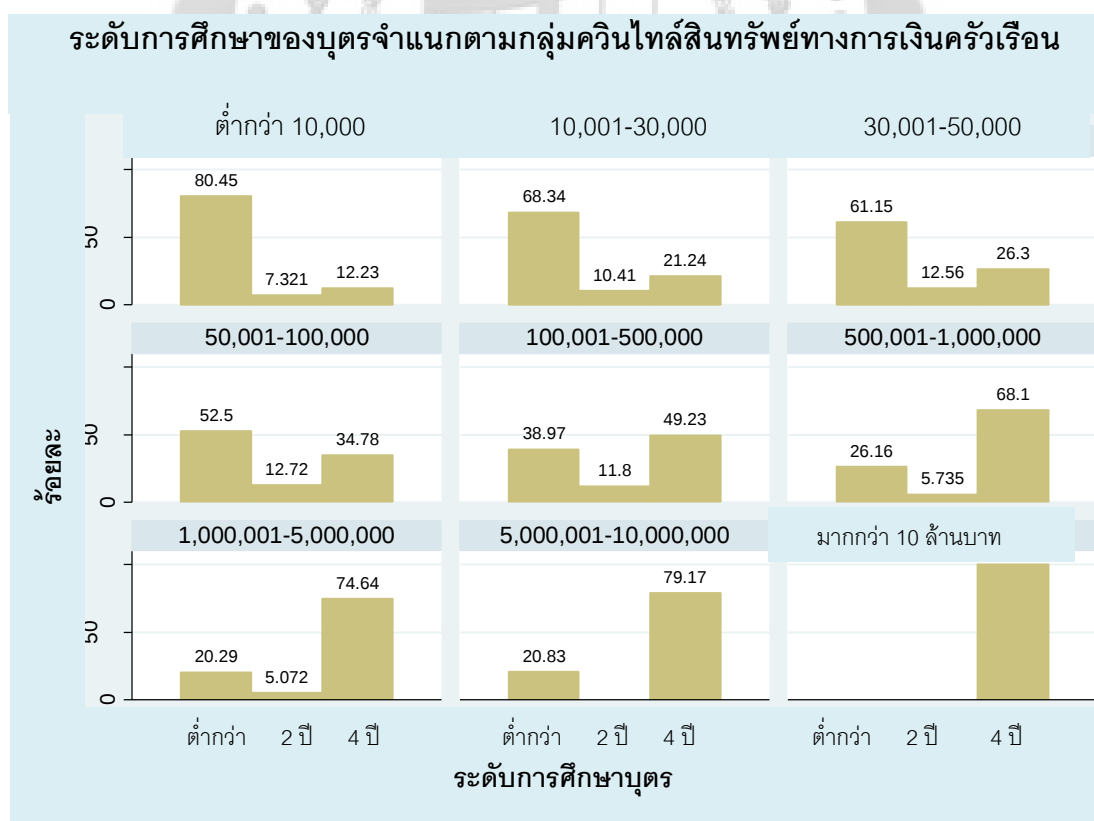

ภาพประกอบ 11 ระดับการศึกษาของบุตรจำแนกตามกลุ่มควินไทล์สินทรัพย์สุทธิของครัวเรือน

ที่มา: การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี 2554

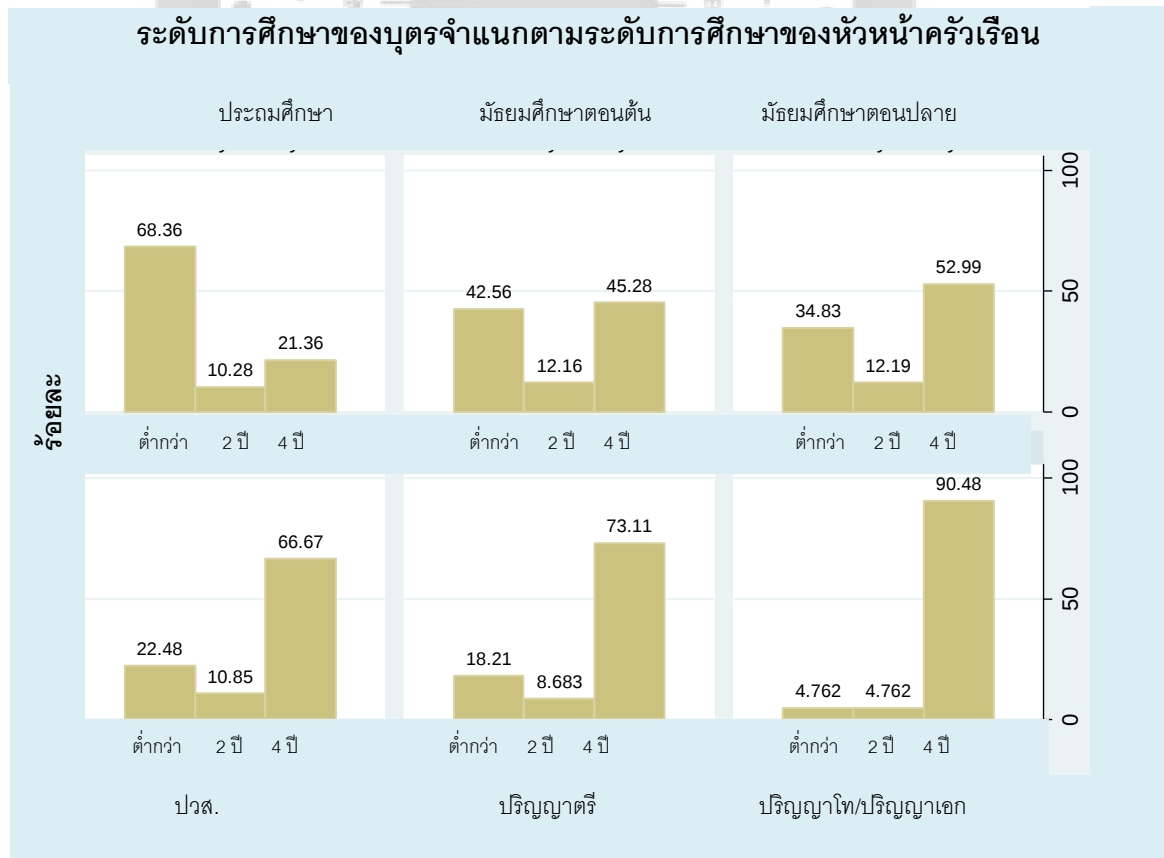
ภาพประกอบ 12 แสดงการกระจายของบุตรที่สำเร็จอุดมศึกษาตามกลุ่มสินทรัพย์ทางการเงินของครัวเรือน ซึ่งข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ แบ่งเป็น 9 กลุ่มตามช่วงจำนวนสินทรัพย์ทางการเงินของครัวเรือน ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ซึ่งมีสินทรัพย์ทางการเงินน้อยกว่า 10,000 บาท กลุ่มที่ 2 สินทรัพย์ทางการเงินอยู่ในช่วง 10,001-30,000 บาท กลุ่มที่ 3 สินทรัพย์ทางการเงินอยู่ในช่วง 30,001-50,000 บาท กลุ่มที่ 4 สินทรัพย์ทางการเงินอยู่ในช่วง 50,001-100,000 บาท กลุ่มที่ 5 สินทรัพย์ทางการเงินอยู่ในช่วง 100,001-500,000 บาท กลุ่มที่ 6 สินทรัพย์ทางการเงินอยู่ในช่วง 500,001-1,000,000 บาท กลุ่มที่ 7 สินทรัพย์ทางการเงินอยู่ในช่วง 1,000,001-5,000,000 บาท กลุ่มที่ 8 สินทรัพย์ทางการเงินอยู่ในช่วง 5,000,001-10,000,000 บาท และกลุ่มที่ 9 สินทรัพย์ทางการเงินมากกว่า 10 ล้านบาท แสดงให้เห็นความเหลื่อมล้ำของโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษา

ในแต่ละกลุ่มสินทรัพย์ทางการเงิน ซึ่งความเหลื่อมล้ำดังกล่าวให้ผลสอดคล้องตามกลุ่มรายได้และสินทรัพย์สุทธิ กล่าวคือ ผู้ที่ไม่ได้ศึกษาต่ออุดมศึกษามีสัดส่วนลดลงตามสินทรัพย์ทางการเงินของครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นและผู้สำเร็จการศึกษาต่ออุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นตามสินทรัพย์ทางการเงินของครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นเช่นกัน ซึ่งมีผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำของโอกาสทางการศึกษาที่จำแนกตามกลุ่มสินทรัพย์ทางการเงินเช่นเดียวกับจำแนกตามกลุ่มรายได้และสินทรัพย์สุทธิ ยกเว้นผู้ที่สำเร็จการศึกษาอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี ในกลุ่มที่มีสินทรัพย์ทางการเงินต่ำไม่เกิน 1,000,000 บาท ยังคงมีสัดส่วนผู้สำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี เพิ่มขึ้นตามลำดับ แต่กลุ่มที่มีสินทรัพย์ทางการเงินมากกว่า 1 ล้านบาท เป็นต้นไป จะมีสัดส่วนผู้สำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี ลดลงตามลำดับ จนกระทั่งในกลุ่มที่มีสินทรัพย์ทางการเงินมากกว่า 5 ล้านบาท จะไม่มีจำนวนผู้สำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี แม้แต่คนเดียว ซึ่งเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มที่มีสินทรัพย์ทางการเงินต่ำที่สุดคือน้อยกว่า 10,000 บาท มีสัดส่วนผู้ที่ไม่ได้ศึกษาต่ออุดมศึกษามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 80.45 และผู้สำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี และ 4 ปี คิดเป็นร้อยละ 7.321 และ 12.23 ตามลำดับ ขณะที่กลุ่มที่มีสินทรัพย์ทางการเงินมากที่สุด คือ มากกว่า 10 ล้านบาท บุตรทุกคนสำเร็จการศึกษาอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี หรือคิดเป็นร้อยละ 100

ภาพประกอบ 12 ระดับการศึกษาของบุตรจำแนกตามกลุ่มสินทรัพย์ทางการเงินของครัวเรือน

ภาพประกอบ 13 แสดงการกระจายของบุตรที่สำเร็จอุดมศึกษาตามระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน แบ่งเป็น 6 ระดับ ได้แก่ ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย อนุปริญญาหรือปวส. ปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก สะท้อนให้เห็นความเหลื่อมล้ำของโอกาสทางการศึกษาของบุตรขึ้นอยู่กับระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนที่ต่างกัน กล่าวคือ สัดส่วนของบุตรที่ไม่ได้ศึกษาต่ออุดมศึกษาจะลดลงตามระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น ขณะที่สัดส่วนของบุตรที่สำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี จะเพิ่มขึ้นตามระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นเช่นกัน แต่ขณะที่สัดส่วนของบุตรที่สำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี ซึ่งมีหัวหน้าครัวเรือนสำเร็จการศึกษาต่ำกว่าอุดมศึกษา ได้แก่ ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย จะมีสัดส่วนเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 10.28 12.16 และ 12.19 ตามลำดับ ซึ่งตรงข้ามกับกลุ่มที่หัวหน้าครัวเรือนสำเร็จอุดมศึกษาตั้งแต่หลักสูตร 2 ปี (ปวส.) ปริญญาตรี และปริญญาโทและเอกกลับมีสัดส่วนลดลง คิดเป็นร้อยละ 10.85 8.683 และ 4.762 ตามลำดับ ซึ่งกล่าวได้ว่า หัวหน้าครัวเรือนทุกระดับการศึกษาต่างมีสัดส่วนบุตรที่สำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี มากกว่าหลักสูตร 2 ปี โดยประมาณคิดเป็น 2-19 เท่าตามระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนที่สูงขึ้น

ภาพประกอบ 13 ระดับการศึกษาของบุตรจำแนกตามระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน

4.1.2 แบบจำลองโลจิตพหุกลุ่ม (Multinomial Logit Model)

ผลการประมาณการระบบความสัมพันธ์ในตาราง 8 กำหนดให้ตัวแปรตาม คือ ระดับการศึกษาอุดมศึกษาของบุตร (Child of Education : รหัส 0,1,2 โดย 0 = กลุ่มที่บุตรจบต่ำกว่าอุดมศึกษา (กลุ่มที่ใช้เป็นฐานในการเปรียบเทียบเพื่อวิเคราะห์) 1 = กลุ่มที่บุตรสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส.หรืออนุปริญญา) และ 2 = กลุ่มที่บุตรสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปีหรือสูงกว่า (ปริญญาตรีหรือสูงกว่า) ซึ่งผู้วิจัยตั้งข้อสมมติ (assumption) ตั้งแต่แรกว่า บุตรในครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในสภาพเมือง(เขตเมือง/เขตชนบท)ที่แตกต่างกันย่อมมีผลต่อโอกาสทางการศึกษาและความสำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษาของบุตรที่แตกต่างกันด้วย ดังนั้นการศึกษานี้จึงได้กำหนดให้ตัวแปรสภาพเมือง (area) เป็นตัวแปรควบคุมความผันแปรดังกล่าว โดยมีข้อสันนิษฐาน คือ ระดับการศึกษาอุดมศึกษาของบุตร (ตัวแปรตาม) มีความสัมพันธ์กับชุดตัวแปรอิสระ ได้แก่ รายได้ของครัวเรือน สินทรัพย์ทางการเงินของครัวเรือน การมีบ้านเป็นของตนเอง สภาพคล่องทางการเงินของครัวเรือน การกู้เงินจากกองทุนต่าง ๆ ของรัฐ ระดับการศึกษา อายุหัวหน้าครัวเรือน อายุหัวหน้าครัวเรือนกำลังสอง สถานภาพสมรส อาชีพหลัก และเพศของหัวหน้าครัวเรือน เพศของบุตร ภูมิภาคที่อยู่อาศัย และตัวแปรที่มีผลกระทบร่วมกัน (interaction term) ระหว่างสินทรัพย์ทางการเงินและระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน โดยใช้แบบจำลองโลจิตพหุกลุ่ม (Multinomial Logistic Regression) ที่ระดับนัยสำคัญ .05 และ .10 ซึ่งผลการศึกษาในตาราง 8 สามารถอธิบายตามสภาพเมือง ดังนี้

ครัวเรือนเขตเมือง

สมการแรก อธิบายความน่าจะเป็นของบุตรในครัวเรือนเขตเมืองที่จะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส./อนุปริญญา) พบว่า 1) ครัวเรือนที่มีรายได้ปานกลาง รวย และรวยที่สุด จะมีโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี มากกว่าครัวเรือนที่จนที่สุด 1.8-2.7 เท่า เมื่อเปรียบเทียบกับบุตรที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา 2) สินทรัพย์ทางการเงินของครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นหนึ่งระดับ จะมีโอกาสให้สำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี เพิ่มขึ้น 1.15 เท่า เมื่อเปรียบเทียบกับบุตรที่ไม่ได้ศึกษาต่ออุดมศึกษา 3) ครัวเรือนที่เคยกู้เงินจากกองทุนต่าง ๆ ของรัฐ จะมีโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี มากกว่าครัวเรือนที่ไม่เคยกู้เงินจากกองทุนต่าง ๆ ของรัฐ ประมาณ 2.5 เท่า เมื่อเปรียบเทียบกับบุตรที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา 4) หัวหน้าครัวเรือนที่สำเร็จการศึกษามัธยมศึกษา และอุดมศึกษา จะมีโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี มากกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่สำเร็จการศึกษาประถมศึกษา(ระดับนัยสำคัญ 0.10) ประมาณ 2-3 เท่า เมื่อเปรียบเทียบกับบุตรที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา 5) หัวหน้าครัวเรือนที่มีอาชีพช่างฝีมือ (Blue collar and craft) ได้แก่ ช่างเทคนิคต่าง ๆ พนักงานขาย ผู้ปฏิบัติงานในโรงงาน และลูกจ้าง

หรือแรงงานทั่วไป จะมีโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี มากกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่อาชีพผู้จัดการ ข้าราชการระดับอาวุโส และผู้บัญญัติกฎหมาย ประมาณ 2-3 เท่า เมื่อเปรียบเทียบกับบุตรที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา 6) จำนวนสมาชิกของครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น 1 คน จะลดโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี ประมาณ 0.86 เท่า (ลดลงร้อยละ 14) เมื่อเปรียบเทียบกับบุตรที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา

สมการสอง อธิบายความน่าจะเป็นของบุตรในครัวเรือนเขตเมืองที่จะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี (ปริญญาตรีหรือสูงกว่า) พบว่า 1) ครัวเรือนที่มีรายได้ จน ปานกลาง รวย และรวยที่สุด จะมีโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี มากกว่าครัวเรือนที่จนที่สุด ประมาณ 1.4-5 เท่า เมื่อเปรียบเทียบกับบุตรที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา 2) สินทรัพย์ทางการเงินของครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นหนึ่งระดับ จะมีโอกาสให้บุตรสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี มากกว่า 1.3 เท่า เมื่อเปรียบเทียบกับบุตรที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา 3) ครัวเรือนที่มีบ้านเป็นของตนเองจะมีโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี มากกว่าครัวเรือนที่ไม่มีบ้านเป็นของตนเอง ประมาณ 1.2 เท่า (ระดับนัยสำคัญ .10) เมื่อเปรียบเทียบกับบุตรที่ไม่ได้ศึกษาต่ออุดมศึกษา 4) ครัวเรือนที่มีข้อจำกัดสภาพคล่องทางการเงินจะมีโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี น้อยกว่าครัวเรือนที่ไม่มีข้อจำกัดสภาพคล่องทางการเงิน ประมาณ 0.74 เท่า (ลดลงร้อยละ 26) เมื่อเปรียบเทียบกับบุตรที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา 5) ครัวเรือนที่เคยกู้เงินจากกองทุนต่าง ๆ ของรัฐ จะมีโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี มากกว่าครัวเรือนที่ไม่เคยกู้เงินจากกองทุนต่าง ๆ ของรัฐ ประมาณ 5.5 เท่า เมื่อเปรียบเทียบกับบุตรที่ไม่ได้ศึกษาต่ออุดมศึกษา 6) หัวหน้าครัวเรือนที่สำเร็จการศึกษามัธยมศึกษาและอุดมศึกษาจะมีโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี มากกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่สำเร็จการศึกษาประถมศึกษา ประมาณ 3-4 เท่า เมื่อเปรียบเทียบกับบุตรที่ไม่ได้ศึกษาต่ออุดมศึกษา 7) ความสัมพันธ์ของโอกาสความสำเร็จการศึกษาของบุตรกับอายุหัวหน้าครัวเรือนมีแบบแผนไม่เป็นเส้นตรง กล่าวคือ อายุของหัวหน้าครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น 1 ปี ในช่วงแรกจะเพิ่มโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี ประมาณ 1.3 เท่า แต่ถึงระดับหนึ่งอายุที่เพิ่มขึ้นจะลดโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี หรือลดลงประมาณร้อยละ 1 8) หัวหน้าครัวเรือนที่สมรสจะมีโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี มากกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่โสด หม้าย และหย่าร้าง ประมาณ 2 เท่า เมื่อเปรียบเทียบกับบุตรที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา 9) บุตรชายจะมีโอกาสสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี น้อยกว่าบุตรสาว 0.32 เท่า (น้อยกว่าประมาณร้อยละ 68) เมื่อเปรียบเทียบกับบุตรที่ไม่ได้ศึกษาต่ออุดมศึกษา 10) จำนวนสมาชิกของครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น 1 คน จะลดโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี ประมาณร้อยละ 40 เมื่อเปรียบเทียบกับบุตรที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา

11) ครั้วเรือนที่อยู่ในภูมิภาคต่าง ๆ ได้แก่ กลาง เหนือ ตะวันออกเฉียงเหนือ และได้ จะมีโอกาสที่บุตร จะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี น้อยกว่ากรุงเทพฯ ประมาณ 62 50 64 และ 52 เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับ

ครั้วเรือนชนบท

สมการแรก อธิบายความน่าจะเป็นของบุตรในครั้วเรือนชนบทที่จะสำเร็จอุดมศึกษา หลักสูตร 2 ปี (ปวส./อนุปริญญา) พบว่า 1) ครั้วเรือนที่มีรายได้ จน ปานกลาง รวย และรวยที่สุด จะมีโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี มากกว่าครั้วเรือนที่จนที่สุด 3-5 เท่า เมื่อเปรียบเทียบกับบุตรที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา 2) สินทรัพย์ทางการเงินของครั้วเรือนที่ เพิ่มขึ้นจะมีโอกาสให้สำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี เพิ่มขึ้น 1.13 เท่า เมื่อเปรียบเทียบกับบุตรที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา 3) ครั้วเรือนที่มีข้อจำกัดสภาพคล่องทางการเงินจะมีโอกาสที่บุตร จะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี น้อยกว่าครั้วเรือนที่ไม่มีข้อจำกัดสภาพคล่องทางการเงิน (ระดับ นัยสำคัญ .10) ประมาณร้อยละ 42 4) หัวหน้าครั้วเรือนที่สำเร็จการศึกษามัธยมศึกษา จะมีโอกาสที่ บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี มากกว่าหัวหน้าครั้วเรือนที่สำเร็จการศึกษาประถมศึกษา ประมาณ 5 เท่า เมื่อเปรียบเทียบกับบุตรที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา 5) หัวหน้าครั้วเรือน เพศชายมีโอกาที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี มากกว่าหัวหน้าครั้วเรือนเพศหญิง (ระดับ นัยสำคัญ 0.10) ประมาณ 1.4 เท่า 6) จำนวนสมาชิกของครั้วเรือนที่เพิ่มขึ้น 1 คน จะลดโอกาสที่ บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี ประมาณ 0.8 เท่า (ลดลงร้อยละ 20) เมื่อเปรียบเทียบกับบุตร ที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา 7) บุตรในครั้วเรือนที่อาศัยอยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะมี โอกาสที่บุตรสำเร็จการศึกษามัธยมศึกษาหลักสูตร 2 ปี น้อยกว่ากรุงเทพฯ ร้อยละ 37 8) ตัวแปร ร่วมกันระหว่างหัวหน้าครั้วเรือนที่สำเร็จมัธยมศึกษาและสินทรัพย์ทางการเงินมีความสัมพันธ์ต่อ โอกาสที่บุตรจะสำเร็จการศึกษามัธยมศึกษาหลักสูตร 2 ปี กล่าวคือ สินทรัพย์ทางการเงินที่เพิ่มขึ้นของ หัวหน้าครั้วเรือนที่สำเร็จมัธยมศึกษาจะมีโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี น้อยกว่า สินทรัพย์ทางการเงินที่เพิ่มขึ้นของหัวหน้าครั้วเรือนที่สำเร็จประถมศึกษา ประมาณร้อยละ 27 เมื่อ เปรียบเทียบกับบุตรที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา หรือกล่าวได้ว่า ถ้าสินทรัพย์ทางการเงินของ ครั้วเรือนเพิ่มขึ้นแล้ว หัวหน้าครั้วเรือนที่สำเร็จประถมศึกษาจะมีโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษา หลักสูตร 2 ปี มากกว่าหัวหน้าครั้วเรือนที่สำเร็จมัธยมศึกษา

สมการสอง อธิบายความน่าจะเป็นของบุตรในครั้วเรือนชนบทที่จะสำเร็จอุดมศึกษา หลักสูตร 4 ปี (ปริญญาตรีหรือสูงกว่า) พบว่า 1) ครั้วเรือนที่มีรายได้ จน ปานกลาง รวย และรวยที่สุด จะมีโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี มากกว่าครั้วเรือนที่จนที่สุด ประมาณ 2 4 5 และ 14 เท่า ตามลำดับ เมื่อเปรียบเทียบกับบุตรที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา 2) สินทรัพย์ทาง

การเงินของครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นจะมีโอกาสให้บุตรสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี มากกว่า 1.2 เท่า เมื่อเปรียบเทียบกับบุตรที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา 3) ครัวเรือนที่เคยกู้เงินจากกองทุนต่าง ๆ ของรัฐ จะมีโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี มากกว่าครัวเรือนที่ไม่เคยกู้เงินจากกองทุนต่าง ๆ ของรัฐประมาณ 4 เท่า เมื่อเปรียบเทียบกับบุตรที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา 4) หัวหน้าครัวเรือนที่สำเร็จการศึกษามัธยมศึกษาจะมีโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี มากกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่สำเร็จการศึกษาประถมศึกษา 5 เท่า เมื่อเปรียบเทียบกับบุตรที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา 5) ความสัมพันธ์ตัวแปรตามกับอายุมีแบบแผนไม่เป็นเส้นตรง กล่าวคือ อายุของหัวหน้าครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น 1 ปี ในช่วงแรกจะเพิ่มโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี ประมาณ 1.3 เท่า แต่ถึงระดับหนึ่งอายุที่เพิ่มขึ้นจะลดโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี หรือลดลงประมาณร้อยละ 1 6) หัวหน้าครัวเรือนที่สมรสจะมีโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี มากกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่โสด หม้าย และหย่าร้าง ประมาณ 2 เท่า เมื่อเปรียบเทียบกับบุตรที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา 7) บุตรชายจะมีโอกาสสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี น้อยกว่าบุตรสาว 0.26 เท่า (น้อยกว่าประมาณร้อยละ 74) เมื่อเปรียบเทียบกับบุตรที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา 8) จำนวนสมาชิกของครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น 1 คน จะลดโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี ประมาณร้อยละ 36 เมื่อเปรียบเทียบกับบุตรที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา 9) บุตรในครัวเรือนที่อาศัยอยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะมีโอกาสที่บุตรสำเร็จการศึกษามัธยมศึกษาหลักสูตร 4 ปี น้อยกว่ากรุงเทพฯ ประมาณร้อยละ 29 10) ตัวแปรร่วมกันระหว่างหัวหน้าครัวเรือนที่สำเร็จมัธยมศึกษาและสินทรัพย์ทางการเงินมีความสัมพันธ์ต่อโอกาสที่บุตรจะสำเร็จการศึกษามัธยมศึกษาหลักสูตร 4 ปี กล่าวคือ สินทรัพย์ทางการเงินที่เพิ่มขึ้นของหัวหน้าครัวเรือนที่สำเร็จมัธยมศึกษาจะมีโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี น้อยกว่าสินทรัพย์ทางการเงินที่เพิ่มขึ้นของหัวหน้าครัวเรือนที่สำเร็จประถมศึกษา ประมาณร้อยละ 23 เมื่อเปรียบเทียบกับบุตรที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา หรือกล่าวได้ว่า ถ้าสินทรัพย์ทางการเงินของครัวเรือนเพิ่มขึ้นแล้ว หัวหน้าครัวเรือนที่สำเร็จประถมศึกษาจะมีโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี มากกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่สำเร็จมัธยมศึกษา เนื่องจากเป็นตัวแปรที่มีผลกระทบร่วมกัน (interaction variable) จึงต้องนำมาวิเคราะห์ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงส่วนเพิ่ม (marginal effect) ในตาราง 8 พบว่า เมื่อสินทรัพย์ทางการเงินของครัวเรือนเพิ่มขึ้น 1 ระดับ หัวหน้าครัวเรือนที่สำเร็จประถมศึกษา จะมีโอกาสมากที่สุดที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 73 เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ที่ไม่ได้ศึกษาต่อ รองลงมาคือ หัวหน้าครัวเรือนที่สำเร็จมัธยมศึกษา และ อุดมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 58 และ 56 ตามลำดับ

ตาราง 8 ผลประมาณการความน่าจะเป็นที่จะสำเร็จการศึกษาอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี และ
หลักสูตร 4 ปี เปรียบเทียบกันระหว่างครัวเรือนเขตเมืองและชนบท

Multinomial logistic regression					
เขตเมือง			เขตชนบท		
Number of obs = 3483			Number of obs = 2593		
LR chi2(62) = 1440.37			LR chi2(60) = 76.11		
Prob > chi = 0			Prob > chi = 0		
Pseudo R2 = 0.2171			Pseudo R2 = 0.185		
Log likelihood = -2597.4662			Log likelihood = 1664.9565		
RRR	S.E.	RRR	S.E.	คำอธิบายตัวแปร	
2 year	lower higher education (base outcome)				อุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส.)
inc					รายได้ของครัวเรือน
2	1.291753	.2628715	2.855187**	.6732731	รายได้ของครัวเรือนควินไทล์ที่ 2
3	1.793078**	.3637694	3.451259**	.844682	รายได้ของครัวเรือนควินไทล์ที่ 3
4	2.05858**	.4423168	2.958224**	.7906036	รายได้ของครัวเรือนควินไทล์ที่ 4
5	2.725896**	.6737838	4.89079**	1.478093	รายได้ของครัวเรือนควินไทล์ที่ 5
fia	1.157808**	.0581931	1.13359**	.0664841	สินทรัพย์ทางการเงิน
hou	1.254645	.1896173	1.632618	.5252716	การมีบ้านเป็นของตนเอง
liq	.9072292	.1836044	.1836044	.1856992	ขาดสภาพคล่องทางการเงิน
gov	2.533971**	1.054693	1.871849	.7669311	เคยกู้เงินจากกองทุนของรัฐ
edhr					ระดับการศึกษาหัวหน้าครัวเรือน
2	1.882996*	.6864681	4.846985**	2.399216	หัวหน้าครัวเรือนจบมัธยมศึกษา
3	2.67999*	1.467193	.6353912	.9305809	หัวหน้าครัวเรือนจบอุดมศึกษา
age	1.127383	.0990715	1.172922	.1231196	อายุหัวหน้าครัวเรือน
ages	.9989031	.0007602	.9985301	.0009203	อายุหัวหน้าครัวเรือนกำลังสอง

ตาราง 8 (ต่อ)

	เขตเมือง		เขตชนบท		คำอธิบายตัวแปร
	RRR	S.E.	RRR	S.E.	
sta					สถานภาพสมรส
2	.735538	.250889	.585412	.3032965	แยกกันอยู่
3	.92620	.15762	.98958	.229155	แต่งงาน
hoc					อาชีพหัวหน้าครัวเรือน
2	1.236523	.6726643	1.29237	.792873	ผู้ประกอบการวิชาชีพด้านต่าง ๆ
3	.914166*	1.693215	.5579269	.4612718	เจ้าหน้าที่เทคนิค
4	3.754031**	.93929	2.03666	.84282	เสมียน
5	2.122521*	.7942082	.8523156	.299509	พนักงานบริการและขายสินค้า
6	2.294855**	.8891041	.756329	.230017	ผู้ทำงานเกษตร ป่าไม้ ประมง
7	3.019769**	1.194546	1.165396	.406569	ช่างฝีมือ
8	2.329068**	.9803251	.5723217	.273189	ผู้ควบคุมเครื่องจักร
9	2.634685**	.9935715	.5919976	.2016656	ลูกจ้าง งานบริการ แรงงาน
hgen	1.17576	.1730789	1.448404*	.2913546	หัวหน้าครัวเรือนเพศชาย
gen	.8755103	.1040195	.8723964	.123972	บุตรชาย
size	.8685856**	.0358336	.8017775**	.0424918	ขนาดของครัวเรือน
reg					ภูมิภาค
2	1.073541	.2611499			ภาคกลาง
3	1.38557	.3593116	.945302	.18411	ภาคเหนือ
4	1.00938	.2532859	.6285285**	.126835	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
5	.8310276	.2344979	.9235032	.1815594	ภาคใต้
Edhr x fia					การศึกษา x สินทรัพย์การเงิน
2	.9280055	.0940209	.7264**	.106596	มัธยม x สินทรัพย์ทางการเงิน
3	.9260688	.11933	1.335978	.4584944	อุดม x สินทรัพย์ทางการเงิน

ตาราง 8 (ต่อ)

	เขตเมือง		เขตชนบท		คำอธิบายตัวแปร
	RRR	S.E.	RRR	S.E.	
4_year					อุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี
inc					รายได้ของครัวเรือน
2	.361774*	.2335851	2.35726**	.5048085	รายได้ครัวเรือนควินไทล์ที่ 2
3	2.083646**	.3511466	3.49293**	.75743	รายได้ครัวเรือนควินไทล์ที่ 3
4	3.28129**	.5668003	5.284326**	1.17227	รายได้ครัวเรือนควินไทล์ที่ 4
5	5.403573**	1.044088	14.47438**	3.5755	รายได้ครัวเรือนควินไทล์ที่ 5
Fia	1.294019**	.0515633	1.209036**	.0670	สินทรัพย์ทางการเงิน
hou	1.239378*	.1413733	1.223933	.3066354	การมีบ้านเป็นของตนเอง
liq	.7461251*	.147358	.6903602	.1753541	ขาดสภาพคล่องทางการเงิน
gov	5.464122**	1.746127	4.10166**	1.1622	เคยกู้เงินจากกองทุนของรัฐ
edr					ระดับการศึกษาหัวหน้าครัวเรือน
2	2.607543**	.738076	5.070063**	2.162401	หัวหน้าครัวเรือนจบมัธยมศึกษา
3	4.398413**	1.805445	1.423174	1.613607	หัวหน้าครัวเรือนจบอุดมศึกษา
age	1.3398**	.09769	1.3023**	.116609	อายุหัวหน้าครัวเรือน
Agesq	.99770**	.000626	.9978371**	.0007731	อายุหัวหน้าครัวเรือนกำลังสอง
sta					สถานภาพสมรส
2	.8790139	.2350966	.9094707	.3611818	แยกกันอยู่
3	2.05776**	.28196	1.76510**	.3500541	แต่งงาน
hoc					อาชีพหัวหน้าครัวเรือน
2	.9813263	.3185051	1.242156	.6925998	ผู้ประกอบการวิชาชีพด้านต่างๆ
3	1.475202	.6022465	1.613827	.9393782	เจ้าหน้าที่เทคนิค
4	1.442405	.5413932	.2031826	.2646214	เสมียน
5	1.095843	.2376093	1.372695	.4287691	พนักงานบริการและขายสินค้า

ตาราง 8 (ต่อ)

	เขตเมือง		เขตชนบท		คำอธิบายตัวแปร
	RRR	S.E.	RRR	S.E.	
4_year					อุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี
6	.7213791	.173327	1.17163	.326057	ผู้ทำงานเกษตร ป่าไม้ ประมง
7	1.066185	.265482	1.42946	.4588589	ช่างฝีมือ
8	.9325019	.250036	1.16214	.4513991	ผู้ควบคุมเครื่องจักร
9	1.094921	.243434	.901888	.2753062	ลูกจ้าง งานบริการ แรงงาน
hgen	.93192	.12612	.71992	.161228	หัวหน้าครัวเรือนเพศชาย
gen	.3236194**	.030351	.257243**	.0323887	บุตรชาย
Size	.6007498**	.0208302	.635833**	.0305893	ขนาดของครัวเรือน
reg					ภูมิภาค
2	.3765788**	.0612215			ภาคกลาง
3	.503533**	.090334	1.00410	.17198	ภาคเหนือ
4	.359390**	.0607639	.7087714**	.1223728	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
5	.4769463**	.0889005	1.044978	.1739	ภาคใต้
edhrxc.ia					การศึกษาxสินทรัพย์การเงิน
2	.974223	.072887	.771421**	.090333	มัธยมxสินทรัพย์ทางการเงิน
3	.954539	.0867022	1.383959	.3816606	อุดมxสินทรัพย์ทางการเงิน

หมายเหตุ : * ที่ระดับนัยสำคัญ .10 และ ** ที่ระดับนัยสำคัญ .05

Relative-Risk Ratios (RRR) , Standard Error (S.E.)

ตาราง 9 ผลกระทบส่วนเพิ่มของการเปลี่ยนแปลงสินทรัพย์ทางการเงินและระดับการศึกษา
หัวหน้าครัวเรือนต่อโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของบุตร

	Marginl Effect	S.E.	คำอธิบายตัวแปร
edhr			ระดับการศึกษาหัวหน้าครัวเรือน
1	.7304083**	.00873	หัวหน้าครัวเรือนจบประถมศึกษา
2	.589477**	.029842	หัวหน้าครัวเรือนจบมัธยมศึกษา
3	.5609066**	.0758296	หัวหน้าครัวเรือนจบอุดมศึกษา

จากแบบจำลองในตาราง 8 สามารถนำมาพยากรณ์โอกาสและทางเลือกทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของบุตรในครัวเรือนไทยในตาราง 10 ซึ่งแบ่งการพยากรณ์ตามสภาพเมืองที่แตกต่างกัน คือ เขตเมืองและเขตชนบท พบว่า ครัวเรือนในเขตเมืองมีโอกาสที่จะสำเร็จต่ำกว่าอุดมศึกษา หลักสูตร 2 ปี และหลักสูตร 4 ปี คิดเป็นร้อยละ 60 10 และ 30 ตามลำดับ ขณะที่ครัวเรือนในเขตชนบทมีโอกาสที่จะสำเร็จต่ำกว่าอุดมศึกษา หลักสูตร 2 ปี และหลักสูตร 4 ปี คิดเป็นร้อยละ 71 9 และ 19 ตามลำดับ เมื่อนำค่าความน่าจะเป็นของโอกาสที่จะเกิดขึ้นของความสำเร็จการศึกษาอุดมศึกษา ซึ่งได้แก่ โอกาสสำเร็จการศึกษาต่ำกว่าอุดมศึกษา โอกาสสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (อนุปริญญาหรือปวส.) และโอกาสสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี (ปริญญาตรีหรือสูงกว่า) มาเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยระหว่างเขตเมืองและเขตชนบท พบว่าครัวเรือนเมืองและชนบทมีโอกาสสำเร็จการศึกษาต่ำกว่าอุดมศึกษาและอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่โอกาสสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี ไม่มีความแตกต่างกัน

ตาราง 10 โอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของเขตเมืองและเขตชนบท

ค่าเฉลี่ย(ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน)				จำนวน
เขต	ความน่าจะเป็นของโอกาสสำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษา			บุตร
	ต่ำกว่าอุดมศึกษา	หลักสูตร 2 ปี	หลักสูตร 4 ปี	
เมือง	.5979986 (.00481)	.0997312 (.001191)	.3022702 (.04745)	3,483
ชนบท	.709882 (.00437)	.0983424 (.001233)	.191669 (.003967)	2,593
P Value	0.00	0.43	□.00	

กำหนดสมมติฐานในการศึกษาวัตถุประสงค์ข้อที่ 1

H1 : ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนในเมืองและชนบทที่แตกต่างกันมีผลต่อโอกาส การศึกษาระดับอุดมศึกษาของบุตร หลักสูตร 4 ปี มากกว่า 2 ปี เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มที่ไม่ศึกษา ต่อในระดับอุดมศึกษา

H2 : สินทรัพย์ของครัวเรือนในเมืองและชนบทที่แตกต่างกัน ได้แก่ รายได้ สินทรัพย์ทาง การเงิน การมีบ้านเป็นของตนเอง และข้อจำกัดทางสภาพคล่องทางการเงินของครัวเรือนน่าจะมีผล ต่อโอกาสการศึกษาระดับอุดมศึกษาของบุตรหลักรสูตร 4 ปี มากกว่า 2 ปี เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มที่ ไม่ศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา

H3 : ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนและสินทรัพย์ทางการเงินของครัวเรือนในเมือง และชนบทมีผลร่วมกัน (interaction) ต่อโอกาสการศึกษาระดับอุดมศึกษาของบุตร

H4 : ตัวแปรทางสังคม เช่น เพศ อายุ ภูมิภาค เป็นต้น ของหัวหน้าครัวเรือนในเมืองและ ชนบทมีผลต่อโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาทั้งหลักรสูตร 2 ปี และ 4 ปี

H5 : มาตรการสนับสนุนของรัฐ เช่น กองทุนกู้ยืมจากโครงการต่าง ๆ มีผลต่อโอกาสและทางเลือก ทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของครัวเรือนในเมืองและชนบท

สรุปผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย

ความไม่เท่าเทียมกันของโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาพิจารณาภาพเมืองที่ แตกต่างกัน ดังนั้นจึงกำหนดให้สภาพเมืองเป็นตัวแปรควบคุม เพื่อวิเคราะห์หาตัวแปรที่ทำให้เกิด ความเหลื่อมล้ำต่อโอกาสและทางเลือกทางการศึกษาระดับอุดมศึกษา พบว่า ระดับการศึกษาของ หัวหน้าครัวเรือนในเขตเมืองมีผลต่อโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักรสูตร 4 ปี มากกว่า 2 ปี ขณะที่ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนในเขตชนบทมีผลต่อโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษา หลักรสูตร 2 ปี และ 4 ปี ใกล้เคียงกัน และ *ข้อสังเกต* คือ หัวหน้าครัวเรือนที่สำเร็จอุดมศึกษาในเขต ชนบทนั้นไม่มีผลต่อโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาทั้งสองหลักรสูตร ส่วนรายได้ของครัวเรือนทั้งใน เขตเมืองและชนบทมีผลต่อโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักรสูตร 4 ปี มากกว่าหลักรสูตร 2 ปี ขณะที่สินทรัพย์ทางการเงินของครัวเรือนทั้งในเขตเมืองและชนบทมีผลต่อโอกาสที่บุตรจะสำเร็จ อุดมศึกษาหลักรสูตร 4 ปี มากกว่า 2 ปี นอกจากนี้ยังพบว่า การมีบ้านเป็นของตนเองของครัวเรือน เฉพาะเขตเมืองเท่านั้นที่มีผลต่อโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักรสูตร 4 ปี แต่ไม่มีผลต่อโอกาสที่ บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักรสูตร 2 ปี ส่วนสภาพคล่องทางการเงินของครัวเรือนในเขตเมืองมีผลต่อ โอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักรสูตร 4 ปี แต่ไม่มีผลต่อโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษา หลักรสูตร 2 ปี *ข้อสังเกต* คือ ผลดังกล่าวตรงข้ามกับครัวเรือนในเขตชนบทที่สภาพคล่องทางการเงิน

มีผลต่อโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี แต่ไม่มีผลต่อโอกาสที่บุตรจะสำเร็จ
 อุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี และประเด็นสำคัญคือการพิจารณาผลกระทบทางตรงและผลกระทบ
 ร่วมกันระหว่างตัวแปรการศึกษาหัวหน้าครัวเรือนและสินทรัพย์ทางการเงิน พบว่า ตัวแปรทั้งสองมี
 ผลกระทบทางตรงต่อความสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี ในทิศทางเดียวกัน แต่เฉพาะครัวเรือน
 เขตชนบทเท่านั้นที่ตัวแปรทั้งสองมีผลกระทบร่วมกันต่อโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2
 ปี และ 4 ปี ซึ่งอธิบายได้ว่า เมื่อสินทรัพย์ทางการเงินเพิ่มขึ้น หัวหน้าครัวเรือนที่สำเร็จประถมศึกษา
 จะยิ่งเพิ่มโอกาสให้บุตรได้สำเร็จอุดมศึกษาทั้งหลักสูตร 2 ปี และ 4 ปี เพิ่มขึ้นมากกว่าหัวหน้า
 ครัวเรือนระดับการศึกษาอื่น ข้อสังเกต คือ หัวหน้าครัวเรือนที่มีระดับการศึกษาต่ำสุดแต่เมื่อมี
 สินทรัพย์ทางการเงินเพิ่มขึ้นจะพยายามสร้างโอกาสให้บุตรได้สำเร็จอุดมศึกษาเพิ่มขึ้นอย่างมี
 นัยสำคัญ เมื่อพิจารณาบทบาทภาครัฐเกี่ยวกับการให้กู้ยืมเงินจากกองทุนต่าง ๆ พบว่า ครัวเรือนที่
 เคยกู้ยืมเงินดังกล่าวในเขตเมืองจะมีผลต่อโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี มากกว่า
 หลักสูตร 2 ปี ขณะที่เขตชนบทการกู้ยืมเงินดังกล่าวมีผลต่อโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษา
 หลักสูตร 4 ปี แต่ไม่มีผลต่อโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี ซึ่งกล่าวได้ว่า การ
 สนับสนุนการให้กู้ยืมเงินจากกองทุนต่าง ๆ ของรัฐในการประกอบอาชีพ ทำให้ครัวเรือนรายได้เพิ่มขึ้น
 และมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น ซึ่งเป็นการสร้างโอกาสทางการศึกษาทั้งทางตรงและทางอ้อมเมื่อพิจารณา
 ตัวแปรทางเศรษฐกิจแล้วอีกตัวแปรหนึ่งที่มีความสำคัญเช่นกัน คือ ตัวแปรทางสังคม พบว่า อายุและ
 สถานภาพสมรสแต่งงานกัน(อยู่ด้วยกัน)ของหัวหน้าครัวเรือนในเมืองและชนบทจะมีผลต่อโอกาสที่
 บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี แต่ไม่มีผลต่อโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี
 และหัวหน้าครัวเรือนผู้ชายในชนบทจะมีโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี แต่ไม่มีผลต่อ
 โอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี ขณะที่ครัวเรือนในเมืองและชนบทนั้นบุตรสาวมี
 โอกาสที่จะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปีมากกว่าบุตรชาย นอกจากนี้ครัวเรือนทั้งในเมืองและ
 ชนบทที่มีสมาชิกเพิ่มขึ้น 1 คน จะมีโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี มากกว่าหลักสูตร
 4 ปี ประมาณ 2-3 เท่า และครัวเรือนเขตเมืองทุกภูมิภาคจะมีโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษา
 หลักสูตร 4 ปี น้อยกว่ากรุงเทพฯ แต่ไม่มีผลต่อโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี
 ขณะที่ครัวเรือนเขตชนบทภาคเท่านั้นที่มีผลต่อโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี และ
 4 ปี น้อยกว่ากรุงเทพฯ อีกทั้งมีโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี น้อยกว่าหลักสูตร 4 ปี

4.2 วิเคราะห์โอกาสในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาและการเลือกศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส.) ของนักเรียนสายสามัญและอาชีวศึกษาและศึกษาผลของการตัดสินใจของพ่อแม่ในการสร้างโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของบุตรในครัวเรือนยากจนที่มีต่อมาตรการการคลังเพื่อการศึกษาที่น่าเสนอ

4.2.1 ข้อมูลทั่วไป

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาส่วนนี้ได้จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลโดยผู้วิจัยใน 4 จังหวัดของประเทศไทย ได้แก่ จังหวัดสกลนคร เพชรบูรณ์ ตาก และสมุทรสาคร โดยมีการกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างเพื่อแจกแบบสอบถามไว้ล่วงหน้าขั้นต่ำ 640 ชุด แต่เก็บจริงได้จำนวน 662 ชุด แบ่งเป็นครัวเรือนซึ่งมีบุตรกำลังศึกษาอยู่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 (สายสามัญ) และระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นต้นปีที่ 1-3 (สายอาชีวศึกษา) ทั้งหมดจำนวน 662 คน ซึ่งแบ่งเป็นนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในสายสามัญระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 จำนวน 421 คน และสายอาชีวศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นต้นปีที่ 1-3 จำนวน 241 คน แบ่งเป็นระดับชั้นต่าง ๆ ดังตาราง 11

ตาราง 11 จำนวนนักเรียนจำแนกตามประเภทโรงเรียนและระดับชั้นใน 4 จังหวัด

โรงเรียน	ระดับชั้น	จำนวน (คน)	สถาบันอาชีวศึกษา	ระดับชั้น	จำนวน (คน)
สายสามัญ					
	ม. 4	69		ปวช.1	12
	ม. 5	44		ปวช.2	25
สกลนคร	ม. 6	0		ปวช.3	24
	ม. 4	35		ปวช.1	2
	ม. 5	27	ตาก	ปวช.2	37
ตาก	ม. 6	41		ปวช.3	21
	ม. 4	47		ปวช.1	3
	ม. 5	24	เพชรบูรณ์	ปวช.2	18
เพชรบูรณ์	ม. 6	34		ปวช.3	41
	ม. 4	54		ปวช.1	2
	ม. 5	26	สมุทรสาคร	ปวช.2	15
สมุทรสาคร	ม. 6	20		ปวช.3	41
	รวม	421			241

ที่มาข้อมูล : การสำรวจข้อมูลปฐมภูมิโดยผู้วิจัย

แต่ละครัวเรือนประกอบด้วยสมาชิกหลายคน (โดยเฉลี่ย 5 คน) ซึ่งครัวเรือนส่วนใหญ่ประกอบด้วยผู้มีรายได้โดยเฉลี่ยจำนวน 2 คน คือ พ่อ แม่ และมีบุตรโดยเฉลี่ยจำนวน 2-3 คน แต่ถ้ามีสมาชิกมากกว่า 5 คน จะประกอบด้วยปู่ ย่า ตา ยาย หรือ ครัวเรือนใดมีบุตรตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป และมีญาติรวมอยู่ด้วยจึงเป็นครอบครัวใหญ่ ซึ่งแต่ละครัวเรือนจะมีรายได้แตกต่างกันตามกลุ่มอาชีพของหัวหน้าครัวเรือนในการศึกษานี้แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ตามสายการเรียนของนักเรียนสายสามัญและสายอาชีวศึกษา (ตาราง 12) ดังนี้ กลุ่มที่ 1 หัวหน้าครัวเรือนที่มีอาชีพรับราชการ รัฐวิสาหกิจบริษัทเอกชน มีรายได้เฉลี่ย 23,029 และ 24,834 บาทต่อเดือน กลุ่มที่ 2 หัวหน้าครัวเรือนที่มีอาชีพค้าขายหรืออาชีพอิสระ มีรายได้เฉลี่ย 23,963 และ 27,198 บาทต่อเดือน และกลุ่มที่ 3 หัวหน้าครัวเรือนที่มีอาชีพเกษตรกรหรือรับจ้างทั่วไป มีรายได้เฉลี่ย 12,924 และ 11,230 บาทต่อเดือน ซึ่งรายได้ของครัวเรือนนักเรียนสายสามัญและสายอาชีวศึกษามีรายได้เฉลี่ยครัวเรือน 15,818 และ 15,650 บาทต่อเดือนตามลำดับ

ตาราง 12 ความแตกต่างของรายได้ของครัวเรือนตามอาชีพหัวหน้าครัวเรือน

		รายได้ของครัวเรือน (บาทต่อเดือน)						
		อาชีพหัวหน้าครัวเรือน	p10	p25	p50	p75	p90	เฉลี่ย
นักเรียนสามัญ	ราชการ/บริษัทเอกชน		9000	12000	17000	30000	50000	23029
	ค้าขาย/อิสระ		6000	9500	16500	30000	55000	23963
	เกษตรกร/รับจ้างทั่วไป		4000	6000	10000	15000	22000	12924
	ทั้งหมด		4500	7000	10000	19000	33000	15818
นักเรียนอาชีวศึกษา	ราชการ/เอกชน		7000	11000	15000	30000	68000	24834
	ค้าขาย/อิสระ		10000	11000	20000	30000	51000	27198
	เกษตรกร/รับจ้างทั่วไป		5000	6000	10000	15000	20000	11230
	ทั้งหมด		5000	7000	11000	17100	30000	15650

หมายเหตุ p10...p90 หมายถึง ค่าเปอร์เซนไทล์

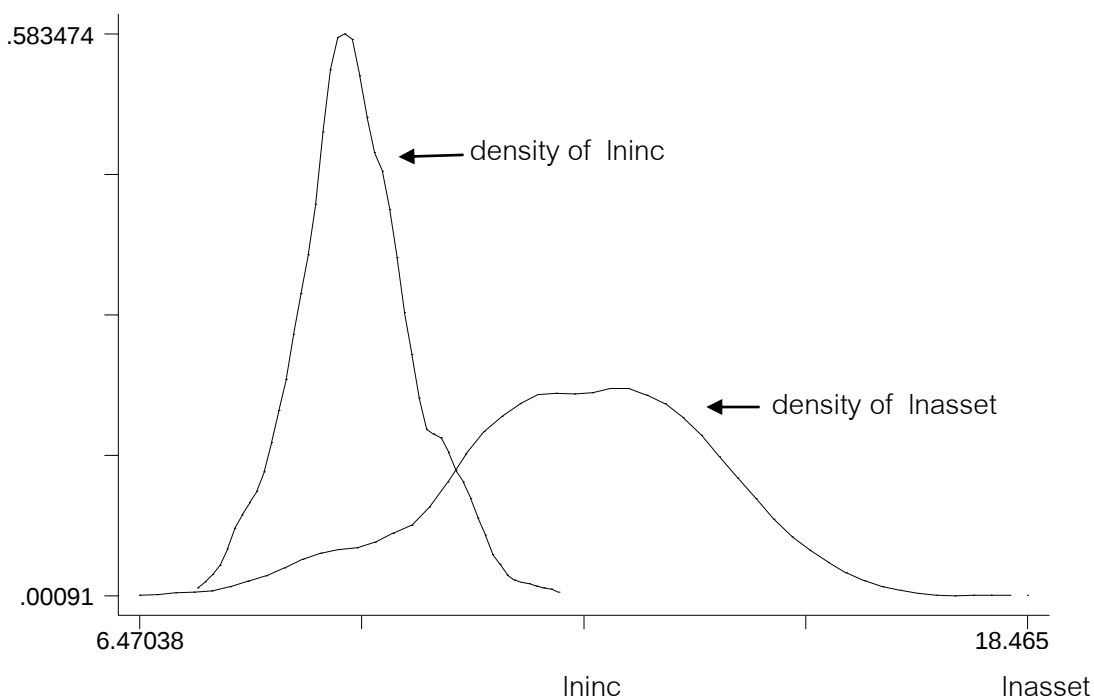
เมื่อพิจารณาสินทรัพย์สุทธิเฉลี่ยของครัวเรือนของนักเรียนสายสามัญและสายอาชีวศึกษา (ตาราง 13) เท่ากับ 733,055 บาท และ 964,680 บาท โดยมีข้อสังเกตสำหรับครัวเรือนของนักเรียนสายอาชีวศึกษาในกลุ่มรายได้ต่ำคิดเป็นเปอร์เซ็นต์ที่ 10 มีสินทรัพย์สุทธิติดลบในทุกกลุ่มอาชีพ ขณะที่ครัวเรือนของนักเรียนสายสามัญในกลุ่มรายได้ต่ำเช่นกันมีสินทรัพย์สุทธิติดลบเฉพาะหัวหน้าครัวเรือนที่มีอาชีพเกษตรกรหรือรับจ้างทั่วไปเท่านั้น

ตาราง 13 ความแตกต่างของสินทรัพย์สุทธิครัวเรือนตามอาชีพหัวหน้าครัวเรือน

สินทรัพย์สุทธิของครัวเรือน							
	อาชีพหัวหน้าครัวเรือน	p10	p25	p50	p75	p90	ค่าเฉลี่ย
นักเรียนสามัญ	ราชการ/บริษัทเอกชน	10000	65000	406000	1x10 ⁶	2x10 ⁶	994316
	ค้าขาย/อิสระ	27500	170100	609000	2x10 ⁶	3x10 ⁶	1E+06
	เกษตรกร/รับจ้างทั่วไป	-7000	40000	183500	6x10 ⁶	2x10 ⁶	561727
	ทั้งหมด	0	51000	235000	8x10 ⁵	2x10 ⁶	733055
นักเรียนอาชีวศึกษา	ราชการ/เอกชน	-12000	63500	280000	1x10 ⁶	4x10 ⁶	1E+06
	ค้าขาย/อิสระ	-44800	75000	714500	2x10 ⁶	6x10 ⁶	3E+06
	เกษตรกร/รับจ้างทั่วไป	-24000	30000	118250	3x10 ⁵	917500	372408
	ทั้งหมด	-21000	34000	145000	6x10 ⁵	2x10 ⁶	964680

หมายเหตุ p10...p90 หมายถึง ค่าเปอร์เซ็นต์ไทล์

ภาพประกอบ 14 แสดงค่า kernel density estimate ของรายได้และสินทรัพย์สุทธิครัวเรือน ซึ่งแปลงให้เป็นค่าลอการิทึมธรรมชาติ รูปภาพด้านซ้ายหมายถึงรายได้ รูปภาพด้านขวามือหมายถึงสินทรัพย์สุทธิ สะท้อนว่า ค่าความแปรปรวน (variance) ของตัวแปรรายได้มากกว่าตัวแปรสินทรัพย์สุทธิเป็นหลักฐานอีกหนึ่งชิ้นว่า สินทรัพย์สุทธิมีได้ขึ้นอยู่กับรายได้ครัวเรือนเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากการสะสมรายได้และทรัพย์สินหรือการถ่ายโอนมรดกข้ามรุ่น

ภาพประกอบ 14 kernel density ของรายได้และสินทรัพย์สุทธิครัวเรือน

เมื่อพิจารณาความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของรายได้และสินทรัพย์สุทธิของครัวเรือนนักเรียนสายสามัญและสายอาชีวศึกษาที่มีต่อการตัดสินใจศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา (y1) ดังตาราง 14 พบว่า นักเรียนสายสามัญกลุ่มที่ตัดสินใจศึกษาต่อมีรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนมากกว่ากลุ่มที่ไม่ศึกษาต่อประมาณ 2.6 เท่า และมีสินทรัพย์สุทธิมากกว่าประมาณ 6 เท่า ดังนั้นเมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายได้และสินทรัพย์สุทธิระหว่างกลุ่มที่ศึกษาต่อและไม่ศึกษาต่อ พบว่า ตัวแปรทั้งสองมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

กลุ่มนักเรียนสายอาชีวศึกษาที่ตัดสินใจศึกษาต่อมีรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนมากกว่ากลุ่มที่ไม่ศึกษาต่อประมาณ 2 เท่า และมีสินทรัพย์สุทธิมากกว่าประมาณ 6.5 เท่า ดังนั้นเมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระหว่างกลุ่มที่ศึกษาต่อและไม่ศึกษาต่อ พบว่า ตัวแปรรายได้ของครัวเรือนมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ขณะที่ตัวแปรสินทรัพย์สุทธิของครัวเรือนไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ

ตาราง 14 การเปรียบเทียบรายได้และสินทรัพย์สุทธิครัวเรือนที่มีต่อการตัดสินใจศึกษาต่อ (y1)

นักเรียน	การตัดสินใจศึกษาต่อ ระดับอุดมศึกษา(y1)	ค่าเฉลี่ย (ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน)		จำนวน นักเรียน
		รายได้	สินทรัพย์สุทธิ	
สามัญ	ศึกษาต่อ	17619.18 (879.83)	850293.2 (83508.6)	352
	ไม่ศึกษาต่อ	6627.536 (481.259)	134968.8 (34010.3)	69
	P Value	0.00	0.0002	
อาชีวศึกษา	ศึกษาต่อ	17662.47 (1358.9)	1216990 (390106.6)	182
	ไม่ศึกษาต่อ	9441.525 (821.025)	186365.8 (67268.0)	59
	P Value	0.0009	0.135	

เมื่อพิจารณาความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของรายได้และสินทรัพย์สุทธิของนักเรียนสายสามัญและสายอาชีวศึกษาที่มีต่อทางเลือกอุดมศึกษาระหว่างหลักสูตร 2 ปี (ปวส.) และหลักสูตร 4 ปี (ปริญญาตรี) (y2) ดังตาราง 15 พบว่า นักเรียนสายสามัญกลุ่มที่เลือกศึกษาต่อหลักสูตร 4 ปี (ปริญญาตรี) มีรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนมากกว่ากลุ่มที่เลือกศึกษาต่อหลักสูตร 2 ปี (ปวส.) ประมาณ 1.5 เท่า และมีสินทรัพย์สุทธิตกกว่าประมาณ 2 เท่า ดังนั้นเมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายได้และสินทรัพย์สุทธิระหว่างกลุ่มที่เลือกศึกษาต่อหลักสูตร 4 ปี และเลือกศึกษาต่อหลักสูตร 2 ปี พบว่า ตัวแปรทั้งสองมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

กลุ่มนักเรียนสายอาชีวศึกษาที่เลือกศึกษาต่อหลักสูตร 4 ปี มีรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนมากกว่ากลุ่มที่ศึกษาต่อหลักสูตร 2 ปี ประมาณ 1.8 เท่า และมีสินทรัพย์สุทธิตกกว่าประมาณ 1.8 เท่า ดังนั้นเมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระหว่างกลุ่มที่ศึกษาต่อหลักสูตร 4 ปี และศึกษาต่อหลักสูตร 2 ปี พบว่า ตัวแปรรายได้มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ขณะที่สินทรัพย์สุทธิไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ

สรุปว่า รายได้ของครัวเรือนมีผลต่อการตัดสินใจศึกษาต่อและการเลือกศึกษาต่ออุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส.) ของนักเรียนสายสามัญ โดยเฉพาะนักเรียนสายสามัญที่เลือกศึกษาต่อหลักสูตร 4 ปี (ปริญญาตรี) จะมีรายได้เฉลี่ยและสินทรัพย์สุทธิเฉลี่ยของครัวเรือนมากกว่านักเรียนสายสามัญที่เลือกศึกษาต่อหลักสูตร 2 ปี (ปวส.) อย่างมาก ขณะที่รายได้ของครัวเรือนเท่านั้นที่มีผลต่อการตัดสินใจศึกษาต่อและทางเลือกอุดมศึกษาของนักเรียนสายอาชีวศึกษา โดยเฉพาะนักเรียนสายอาชีวศึกษาที่ต้องการเปลี่ยนไปเลือกเรียนหลักสูตร 4 ปี (ปริญญาตรี) จะมีรายได้มากกว่า

นักเรียนสายอาชีวศึกษาที่เลือกเรียนหลักสูตร 2 ปี (สายเดิม) หรือกล่าวได้ว่า รายได้ของครัวเรือนจึงเป็นตัวแปรสำคัญที่น่าจะมีผลต่อการตัดสินใจเปลี่ยนสายการเรียนในระดับอุดมศึกษาทั้งจากสายสามัญไปสู่สายอาชีวศึกษา (ปวส.) เมื่อครัวเรือนมีรายได้น้อย และจากสายอาชีวศึกษาไปสู่สายสามัญ (ปริญญาตรี) ในระดับอุดมศึกษาเมื่อครัวเรือนมีรายได้มาก

ตาราง 15 การเปรียบเทียบรายได้และสินทรัพย์สุทธิครัวเรือนที่มีต่อทางเลือกอุดมศึกษา (y2)

นักเรียน	การตัดสินใจทางเลือก ทางเลือกอุดมศึกษา(y2)	ค่าเฉลี่ย (ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน)		จำนวน นักเรียน
		รายได้	สินทรัพย์สุทธิ	
สามัญ	หลักสูตร 2 ปี (ปวส.)	12101.82 (1322.84)	461367.3 (18667.9)	55
	หลักสูตร 4 ปี (ป.ตรี)	18640.91 (1003.11)	922316.6 (92257.1)	297
	P Value	0.0068	0.0449	352
อาชีวศึกษา	หลักสูตร 2 ปี (ปวส.)	15589.9 (1423.203)	1073041 (45478.2)	152
	หลักสูตร 4 ปี (ป.ตรี)	28163.33 (3454.98)	1946333 (53269.5)	30
	P Value	0.0005	0.4077	182

นอกจากตัวแปรรายได้และสินทรัพย์สุทธิของครัวเรือนแล้วยังมีตัวแปรอื่น ๆ ที่มีผลต่อการตัดสินใจสนับสนุนการศึกษาต่อและทางเลือกการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ซึ่งเป็นทั้งตัวแปรที่มีลักษณะข้อมูลต่อเนื่อง (เชิงปริมาณ) และข้อมูลกลุ่ม (เชิงคุณภาพ) โดยนำเสนอสถิติพรรณนาของตัวแปรดังกล่าวในตาราง 16 และ 17

ตาราง 16 สถิติพรรณนาของตัวแปรเชิงปริมาณในแบบจำลอง

		ตัวแปร	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ค่ามัธยฐาน
นักเรียน	ผลการเรียนสะสม (gpa)		2.9202	0.5408186	2.9
	อายุหัวหน้คร้วเรือน (age)		46.65	7.1	46
	จำนวนสมาชิกคร้วเรือน (size)		4.8741	2.063474	4
	การสนับสนุนความสามารถแต่ละด้าน (sup)		1.4299	1.456662	1
	จำนวนชั่วโมงการอ่านหนังสือของพ่อแม่ (rea)		3.2708	3.295426	2
	จำนวนชั่วโมงการให้เวลาการเรียนแก่บุตร (tim)		5.7411	4.910334	4
	อัตราส่วนของเพื่อนในห้องเรียนที่จะศึกษาต่อ (rat)		90.045	13.49075	97
	ระยะทางจากบ้านถึงสถาบันการศึกษานาคต (dis)		67.42	134.8695	19
อาชีวศึกษา	ผลการเรียนสะสม (gpa)		2.9497	0.5164759	3
	อายุหัวหน้คร้วเรือน (age)		47.68	7.2	47
	จำนวนสมาชิกคร้วเรือน (size)		4.4523	1.341177	4
	การสนับสนุนความสามารถแต่ละด้าน (sup)		0.9917	1.449114	0
	จำนวนชั่วโมงการอ่านหนังสือของพ่อแม่ (rea)		3.2739	3.711427	2
	จำนวนชั่วโมงการให้เวลาการเรียนแก่บุตร (tim)		4.7344	4.947644	4
	อัตราส่วนของเพื่อนในห้องเรียนที่จะศึกษาต่อ (rat)		74.88	20.41216	80
	ระยะทางจากบ้านถึงสถาบันการศึกษานาคต (dis)		27.954	68.50033	13

ที่มา: การสำรวจข้อมูลปฐมภูมิ

ตาราง 17 สถิติพรรณนา (ความถี่ และร้อยละ) ของตัวแปรเชิงคุณภาพในแบบจำลอง

ตัวแปร	นักเรียนสามัญ		นักเรียนอาชีวศึกษา	
	ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ
การมีบ้านเป็นของตนเอง				
มี	362	86	190	79
ไม่มี	59	14	51	21
สภาพคล่องทางการเงิน				
มี	344	82	202	84
ไม่มี	77	18	39	16
การกู้เงินเพื่อการศึกษาของรัฐ				
เคย	84	20	74	30
ไม่เคย	337	80	167	70
ระดับการศึกษาหัวหน้าครัวเรือน				
ประถมศึกษา	261	62	155	64
มัธยมศึกษา	123	29	55	23
อุดมศึกษา	37	9	31	13
สถานภาพสมรส				
แต่งงานหรือแยกกันอยู่	366	87	210	87
โสด หม้าย หรือหย่าร้าง	55	13	31	13
อาชีพหัวหน้าครัวเรือน				
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ/				
บริษัทเอกชน	55	13	29	12
ค้าขาย/อิสระ	60	14	42	17
เกษตรกร/รับจ้างทั่วไป	309	73	170	71

ที่มา: การสำรวจข้อมูลปฐมภูมิ

4.2.2 แบบจำลองโพรบิต (Probit Model)

การวิเคราะห์โดยใช้แบบจำลองโพรบิต ประกอบด้วยสมการถดถอย 2 สมการ โดยสมการแรก จะพิจารณาโอกาสที่พ่อแม่จะตัดสินใจสนับสนุนการศึกษาต่ออุดมศึกษาของบุตรในอนาคต ตัวแปรตาม (y_1) คือ ความน่าจะเป็นที่จะผู้ปกครองจะให้บุตรศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา กำหนดให้ค่า $y_1 = 1$ เมื่อพ่อแม่ให้ศึกษาต่อ และ $y_1 = 0$ เมื่อพ่อแม่ไม่ให้ศึกษาต่ออาจจะด้วยเหตุผลใด ๆ ก็ตาม เช่น ให้ออกมาช่วยทำงานหาเลี้ยงครอบครัว หรือไม่มีเงินส่งค่าเล่าเรียน เป็นต้น ส่วนสมการที่สอง จะพิจารณาโอกาสที่พ่อแม่จะให้บุตรเลือกศึกษาต่ออุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส.) (y_2) กำหนดให้ค่า $y_2 = 1$ เมื่อเลือกศึกษาต่ออุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส.) และ $y_2 = 0$ เมื่อเลือกศึกษาต่อหลักสูตร 4 ปี (ปริญญาตรี) โดยออกแบบการเก็บข้อมูลกับทั้งสองสายการเรียน คือ สายสามัญซึ่งเป็นนักเรียนที่กำลังศึกษาในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 และสายอาชีวศึกษาซึ่งเป็นนักศึกษาที่กำลังศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นต้น(ปวช.) ปีที่ 1-3

ดังนั้นในการวิเคราะห์แบบจำลองดังกล่าวจึงกำหนดให้พิจารณาแยกตามสายการเรียนเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ผลการเปลี่ยนแปลงสายการเรียนในอนาคต โดยมีข้อสันนิษฐาน คือ การตัดสินใจสนับสนุนการศึกษาต่อและทางเลือกในการศึกษาต่ออุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี โดยตัวแปรตามทั้งสองตัวมีความสัมพันธ์กับชุดตัวแปรอิสระ ได้แก่ รายได้ครัวเรือน (inc1000) สินทรัพย์สุทธิครัวเรือน (asset10000) การมีบ้านเป็นของตนเอง (hou) การกู้ยืมเงินเพื่อการศึกษาจากรัฐ (gov) สภาพคล่องทางการเงิน (liq) การศึกษาหัวหน้าครัวเรือน (edh) อายุหัวหน้าครัวเรือน (age) สถานภาพสมรสหัวหน้าครัวเรือน (sta) อาชีพหัวหน้าครัวเรือน (hoc) ผลการเรียนสะสม (gpa) ขนาดครัวเรือน (size) การสนับสนุนความสามารถพิเศษแก่บุตร (sup) พฤติกรรมการอ่านหนังสือของพ่อแม่ (rea) เวลาเอาใจใส่ในการเรียนแก่บุตร (tim) ทศนคติในการศึกษาต่อของพ่อแม่ (att) อัตราส่วนของเพื่อนในห้องเรียนที่จะศึกษาต่อ (rat) และระยะทางจากบ้านถึงสถาบันที่จะศึกษาต่อ (dis) โดยใช้แบบจำลองโพรบิต ที่ระดับนัยสำคัญ .05 และ .10 ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวแบ่งการวิเคราะห์เป็นสองสมการ ดังนี้

สมการแรก วิเคราะห์ความน่าจะเป็นในการศึกษาต่อ (y1) แบ่งเป็นการศึกษาตามสายการเรียน คือ สายสามัญและสายอาชีวศึกษา (ตาราง 19) มีผลการศึกษา ดังนี้

จากตาราง 18 แสดงให้เห็นความน่าจะเป็นที่พ่อแม่จะตัดสินใจสนับสนุนให้บุตรศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาของนักเรียนสายสามัญ พบว่า 1) รายได้ของครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นทุก 1,000 บาทต่อเดือน จะเพิ่มโอกาสให้บุตรได้ศึกษาต่อประมาณ 0.10 เท่า 2) สินทรัพย์สุทธิของครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นทุก 10,000 บาท จะเพิ่มโอกาสให้บุตรได้ศึกษาต่อประมาณ 0.004 เท่า 3) ครัวเรือนที่มีสภาพคล่องทางการเงินจะมีโอกาสให้บุตรได้ศึกษาต่อมากกว่าครัวเรือนที่ขาดสภาพคล่องประมาณ 0.42 เท่า 4) หัวหน้าครัวเรือนที่มีอาชีพรับราชการหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจหรือพนักงานบริษัท จะมีโอกาสให้บุตรได้ศึกษาต่อมากกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่มีอาชีพเกษตรกร รับจ้างทั่วไป ประมาณ 1.79 เท่า 5) ผลการเรียนสะสมที่เพิ่มขึ้น 1 หน่วย จะเพิ่มโอกาสให้บุตรได้ศึกษาต่อประมาณ 0.37 เท่า 6) จำนวนสมาชิกครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น 1 คน จะลดโอกาสให้บุตรได้ศึกษาต่อประมาณ 0.11 เท่า

จากตาราง 18 แสดงให้เห็นความน่าจะเป็นที่พ่อแม่จะตัดสินใจสนับสนุนให้บุตรศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาของนักเรียนสายอาชีวศึกษา พบว่า 1) รายได้ของครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นทุก 1,000 บาท/เดือน จะเพิ่มโอกาสให้บุตรได้ศึกษาต่อประมาณ 0.04 เท่า 2) จำนวนสมาชิกครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น 1 คน จะลดโอกาสให้บุตรได้ศึกษาต่อประมาณ 0.15 เท่า 3) เวลาที่ใช้การดูแลเรื่องเรียนของบุตรที่เพิ่มขึ้น 1 ชั่วโมง/สัปดาห์ จะเพิ่มโอกาสให้บุตรได้ศึกษาต่อประมาณ 0.06 เท่า 4) ทักษะคติทางบวกของพ่อแม่ที่มีต่อการศึกษา จะเพิ่มโอกาสให้บุตรได้ศึกษาต่อประมาณ 0.64 เท่า 5) อัตราส่วนของเพื่อนในห้องเรียนที่จะศึกษาต่อเพิ่มขึ้นร้อยละ 1 จะเพิ่มโอกาสให้บุตรได้ศึกษาต่อประมาณ 0.01 เท่า

ตาราง 18 ความน่าจะเป็นในการศึกษาต่ออุดมศึกษาของนักเรียนสายสามัญและสายอาชีวศึกษา

General track (Number of obs = 421)		Vocational track (Number of obs = 241)		คำอธิบายตัวแปร	
log likelihood = -121.9230		log likelihood = -101.389			
Pseudo R2 = 0.3508		Pseudo R2 = 0.2441			
y1	Coef	S.E.	Coef	S.E.	การศึกษาต่อ
inc1000	.1014529**	.0232452	.0365023**	.0175411	รายได้ครัวเรือน/1000 (บาท/เดือน)
asset10000	.0043657*	.0024268	.0025125	.0017678	สินทรัพย์สุทธิครัวเรือน/10,000 (บาท)
hou	.3915124	.2398849	.375283	.2423471	มีบ้านเป็นของตนเอง
liq	.4176522*	.2152653	.3350008	.2745261	มีสภาพคล่องทางการเงิน
gov	.2506684	.2415739	-.104856	.2261216	เคยกู้เงินเพื่อการศึกษาของรัฐ
edh					การศึกษาหัวหน้าครัวเรือน
2	-.0278176	.2402567	-.1288882	.2675922	หัวหน้าครัวเรือนจบมัธยมศึกษา
3	-.1772157	.5369619	-.1415192	.4986083	หัวหน้าครัวเรือนจบอุดมศึกษา
age	.001742	.0129909	.0105137	.016114	อายุหัวหน้าครัวเรือน
sta	.0722813	.297307	.268675	.3049259	แต่งงานหรือแยกกันอยู่
hoc					อาชีพหัวหน้าครัวเรือน
2	1.785367**	.6432551	-.062658	.4855505	รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ/บริษัท
3	.5506345	.3628468	-.4062555	.3985124	ค้าขาย/อาชีพอิสระ
gpa	.3709004**	.1796113	.2635439	.2051919	ผลการเรียนสะสมสะสม
size	-.111768**	.0442138	-.1490434*	.0853304	จำนวนสมาชิกในครัวเรือน
sup	.0333289	.0763436	-.0388167	.0946077	สนับสนุนความสามารถแก่บุตร
rea	.0604772	.0416052	-.0272352	.0380064	เวลาการอ่านหนังสือของผู้ปกครอง
tim	.0087499	.0223904	.0588776**	.0263694	เวลาเอาใจใส่การเรียนแก่บุตร
att	.166229	.1954309	.6421846**	.209589	ทัศนคติผู้ปกครอง
rat	.0020434	.0065245	.0108026**	.0052296	สัดส่วนเพื่อนที่จะศึกษาต่อ
dis	.001308	.0009709	.0009825	.0023988	ระยะทางจากบ้านถึงที่เรียน
_cons	-2.638607**	1.128868	-2.124192*	1.163413	ค่าคงที่

หมายเหตุ : * ที่ระดับนัยสำคัญ .10 และ ** ที่ระดับนัยสำคัญ .05

สมการสอง วิเคราะห์ความน่าจะเป็นในการศึกษาต่อ ปวส. (y2) แบ่งเป็นการศึกษาตามสายการเรียน คือ สายสามัญและสายอาชีวศึกษา (ตาราง 19) มีผลการศึกษา ดังนี้

จากตาราง 19 แสดงให้เห็นความน่าจะเป็นที่พ่อแม่จะตัดสินใจสนับสนุนให้ลูกศึกษาต่อ ปวส. ในระดับอุดมศึกษาของนักเรียนสายสามัญ (เปลี่ยนสายการเรียน) พบว่า 1) รายได้ของครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นทุก 1,000 บาทต่อเดือน จะลดโอกาสให้บุตรศึกษาต่อ ปวส. ประมาณ 0.02 เท่า 2) หัวหน้าครัวเรือนที่มีสถานภาพสมรสแต่งงาน (อยู่ด้วยกันหรือแยกกันอยู่ก็ตาม) จะมีโอกาสให้บุตรศึกษาต่อ ปวส. มากกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่มีสถานภาพสมรสโสด หม้ายหรือหย่าร้าง ประมาณ 0.69 เท่า 3) ผลการเรียนสะสมที่เพิ่มขึ้น 1 หน่วย จะลดโอกาสให้บุตรได้ศึกษาต่อ ปวส. ประมาณ 0.85 เท่า 4) จำนวนสมาชิกครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น 1 คน จะลดโอกาสให้บุตรได้ศึกษาต่อ ปวส. ประมาณ 0.16 เท่า 5) เวลาที่ใช้การดูแลเรื่องเรียนของบุตรที่เพิ่มขึ้น 1 ชั่วโมง จะลดโอกาสให้บุตรได้ศึกษาต่อ ปวส. ประมาณ 0.07 เท่า 6) อัตราส่วนของเพื่อนในห้องเรียนที่จะศึกษาต่อเพิ่มขึ้นร้อยละ 1 จะลดโอกาสให้บุตรได้ศึกษาต่อ ปวส. ประมาณ 0.02 เท่า 7) ระยะทางจากบ้านถึงสถาบันการศึกษาที่จะศึกษาต่อเพิ่มขึ้น 1 กิโลเมตร จะลดโอกาสให้บุตรได้ศึกษาต่อ ปวส. ประมาณ 0.003 เท่า

จากตาราง 19 แสดงให้เห็นความน่าจะเป็นที่พ่อแม่จะตัดสินใจสนับสนุนให้ลูกศึกษาต่อ ปวส. ในระดับอุดมศึกษาของนักเรียนสายอาชีวศึกษา (เรียนสายเดิม) พบว่า 1) รายได้ของครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นทุก 1,000 บาทต่อเดือน จะลดโอกาสให้บุตรได้ศึกษาต่อ ปวส. ประมาณ 0.03 เท่า 2) สินทรัพย์สุทธิของครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นทุก 10,000 บาท จะเพิ่มโอกาสให้บุตรได้ศึกษาต่อประมาณ 0.001 เท่า 3) ครัวเรือนที่เคยกู้ยืมเงินเพื่อการศึกษาจะมีโอกาสตัดสินใจศึกษาต่อ ปวส. น้อยกว่าครัวเรือนที่ไม่เคยกู้ยืมเงินประมาณ 0.80 เท่า 4) จำนวนสมาชิกครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น 1 คน จะลดโอกาสให้บุตรได้ศึกษาต่อ ปวส. ประมาณ 0.25 เท่า 5) จำนวนชั่วโมงในการอ่านหนังสือของพ่อแม่ที่เพิ่มขึ้น 1 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ จะลดโอกาสในการศึกษาต่อ ปวส. ประมาณ 0.1 เท่า 6) ทักษะของพ่อแม่ที่มีต่อการศึกษาทางบวก จะเพิ่มโอกาสให้บุตรได้ศึกษาต่อ ปวส. ประมาณ 0.71 เท่า 7) อัตราส่วนของเพื่อนในห้องเรียนที่จะศึกษาต่อเพิ่มขึ้นร้อยละ 1 จะลดโอกาสให้บุตรได้ศึกษาต่อ ปวส. ประมาณ 0.02 เท่า

ตาราง 19 ความน่าจะเป็นในการเลือกศึกษาต่อ ปวส. ของนักเรียนสายสามัญและสายอาชีวศึกษา

General tract (Number of obs = 352)			Vocational tract (Number of obs = 182)		
log likelihood = -110.88116			log likelihood = -57.285111 คำอธิบายตัวแปร		
Pseudo R2 = 0.2732			Pseudo R2 = 0.2968		
y2	Coef	S.E.	Coef	S.E.	การเลือกศึกษาต่อ ปวส.
inc1000	-.0196264*	.0113457	-.034749**	.011019	รายได้ครัวเรือน/1000 (บาท/เดือน)
asset10000	.0000128	.0009344	.00095**	.000473	สินทรัพย์สุทธิครัวเรือน/10,000 (บาท)
hou	-.4678547	.2929687	.302588	.371305	มีบ้านเป็นของตนเอง
liq	-.2688122	.2643153	-.37746	.476820	มีสภาพคล่องทางการเงิน
gov	.2640056	.2501425	-.790470**	.344248	เคยกู้เงินเพื่อการศึกษาของรัฐ
edh					การศึกษาหัวหน้าครัวเรือน
2	.1279519	.2495354	-.33133	.338697	หัวหน้าครัวเรือนจบมัธยมศึกษา
3	.2617399	.5134411	-.644044	.45971	หัวหน้าครัวเรือนจบอุดมศึกษา
age	-.0102324	.01479	-.013628	.021172	อายุหัวหน้าครัวเรือน
sta	.6892853**	.3372197	.689248	.487748	แต่งงานหรือแยกกันอยู่
hoc					อาชีพหัวหน้าครัวเรือน
2	.4907672	.4682592	-.49526	.46916	รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ/บริษัท
3	.6530376	.4185161	-.2888081	.47517	ค้าขาย/อาชีพอิสระ
gpa	-.8472525**	.1964731	-.046819	.286570	ผลการเรียนสะสมสะสม
size	-.1559583**	.0777253	-.249423*	.147704	จำนวนสมาชิกในครัวเรือน
sup	-.0579151	.074398	.059495	.114736	สนับสนุนความสามารถแก่บุตร
rea	-.0309757	.0366482	-.095825**	.04293	เวลาการอ่านหนังสือของผู้ปกครอง
tim	-.0682219**	.0255237	-.013749	.029175	เวลาเอาใจใส่การเรียนแก่บุตร
att	.1207727	.2196216	.705701**	.307825	ทัศนคติผู้ปกครอง
rat	-.0181593**	.0071781	-.0165**	.008379	สัดส่วนเพื่อนที่จะศึกษาต่อ
dis	-.0035224**	.0015268	-.00309	.002304	ระยะทางจากบ้านถึงสถาบัน
_cons	4.425313**	1.32749	5.102**	1.84572	ค่าคงที่

หมายเหตุ : * ที่ระดับนัยสำคัญ .10 และ ** ที่ระดับนัยสำคัญ .05

สมมติฐานในการวิจัยไว้ในวัตถุประสงค์ข้อที่ 2

H6 : รายได้ครัวเรือนมีผลต่อโอกาสในการให้บุตรศึกษาต่อและการเลือกศึกษาต่อ
อุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส.) ของนักเรียนสายสามัญและสายอาชีวศึกษา

H7 : สินทรัพย์สุทธิครัวเรือนมีผลต่อโอกาสในการให้บุตรศึกษาต่อและการเลือกศึกษาต่อ
อุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส.) ของนักเรียนสายสามัญและสายอาชีวศึกษา

H8 : ครัวเรือนที่มีบ้านเป็นของตนเองมีผลต่อโอกาสในการให้บุตรศึกษาต่อและการเลือก
ศึกษาต่ออุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส.) ของนักเรียนสายสามัญและอาชีวศึกษา

H9 : ครัวเรือนที่มีสภาพคล่องทางการเงินจะมีโอกาสให้บุตรศึกษาต่ออุดมศึกษามากกว่า
ครัวเรือนที่ขาดสภาพคล่องทางการเงิน และครัวเรือนที่มีสภาพคล่องทางการเงินจะมีแนวโน้มที่จะ
เลือกเรียนในหลักสูตร 2 ปี มากกว่าครัวเรือนที่ขาดสภาพคล่อง

H10 : เงินกู้ยืมเพื่อการศึกษาไม่มีผลต่อโอกาสในการศึกษาต่อและการเลือกศึกษาต่อ
อุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส.)

H11 : หัวหน้าครัวเรือนที่สำเร็จอุดมศึกษาจะมีโอกาสให้บุตรศึกษาต่อมากกว่าหัวหน้า
ครัวเรือนที่สำเร็จประถมศึกษา และหัวหน้าครัวเรือนที่สำเร็จอุดมศึกษาจะมีแนวโน้มที่จะเลือกเรียน
หลักสูตร 2 ปี น้อยกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่สำเร็จประถมศึกษา

H12 : ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและขนาดครัวเรือนมีผลต่อโอกาสให้บุตรศึกษาต่อและการ
เลือกศึกษาต่ออุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส.)

H13 : ทูทางวัฒนธรรม (เวลาที่ใช้ในการเอาใจใส่การเรียนรู้แก่บุตร) มีผลต่อโอกาสและ
ทางเลือกในการตัดสินใจลงทุนทางการศึกษาของบุตรระดับอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส.)

H14 : ทูทางสังคม(ทัศนคติของพ่อแม่ในการศึกษาต่อ) มีผลต่อโอกาสและทางเลือกใน
การตัดสินใจลงทุนทางการศึกษาของบุตรระดับอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส.)

สรุปผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย

ทูทางเศรษฐกิจ ทูทางวัฒนธรรม และทูทางสังคมของนักเรียนหรือนักศึกษาในสาย
สามัญและสายอาชีวศึกษา ซึ่งมีผลต่อการตัดสินใจศึกษาต่อ และทางเลือกในการศึกษาต่อ ปวส.
สำหรับตัวแปรทูทางเศรษฐกิจนั้น พบว่า รายได้ครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับโอกาสในการศึกษาต่อ
ระดับอุดมศึกษาของนักเรียนสายสามัญและสายอาชีวศึกษาในทิศทางเดียวกัน แต่มีผลกับนักเรียน
สายสามัญมากกว่าสายอาชีวศึกษา และรายได้ครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นทุก 1,000 บาทต่อเดือน จะลด
โอกาสในการเลือกศึกษาต่อ ปวส. ของนักเรียนสายอาชีวศึกษามากกว่าสายสามัญ ส่วนสินทรัพย์
สุทธิมีความสัมพันธ์กับโอกาสในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของนักเรียนสายสามัญในทิศทาง

เดียวกัน และสินทรัพย์สุทธิครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น 10,000 บาท จะมีผลต่อโอกาสในการเลือกศึกษาต่อ ปวส. ของนักเรียนสายอาชีวศึกษา แต่การมีบ้านเป็นของตนเองไม่มีผลต่อการตัดสินใจสนับสนุนโอกาสในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา และการเลือกเรียน ปวส. ทั้งของนักเรียนสายสามัญและสายอาชีวศึกษา ขณะที่สภาพคล่องทางการเงินมีผลต่อโอกาสในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาเฉพาะนักเรียนสายสามัญเท่านั้น แต่ไม่มีผลต่อการเลือกเรียน ปวส. ทั้งของนักเรียนสายสามัญและสายอาชีวศึกษา ขณะที่นักเรียนสายอาชีวศึกษาที่เคยกู้ยืมเพื่อการศึกษาของรัฐจะมีโอกาสในการเลือกเรียน ปวส. น้อยกว่าผู้ที่ไม่เคยกู้ยืม ส่วนระดับการศึกษาหัวหน้าครัวเรือนไม่มีผลต่อโอกาสในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา และการเลือกเรียน ปวส. ทั้งนักเรียนสายสามัญและสายอาชีวศึกษา อีกทั้งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งวัดจากผลการเรียนสะสมมีผลกับโอกาสในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของนักเรียนสายสามัญในทิศทางเดียวกัน แต่มีผลกับโอกาสในการเลือกเรียน ปวส. ในทางตรงข้าม นอกจากนี้จำนวนสมาชิกครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับโอกาสในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาและการเลือกเรียน ปวส. ของนักเรียนทั้งสองกลุ่มในทางตรงข้าม แต่มีผลกับนักเรียนสายอาชีวศึกษามากกว่าสายสามัญ

ตัวแปรทุนทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจ คือ เวลาที่ใช้ในการเอาใจใส่การเรียนแก่บุตรกับโอกาสในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของนักเรียนสายอาชีวศึกษามีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน แต่มีผลตรงกันข้ามกับโอกาสในการเลือกเรียน ปวส. ของนักเรียนสายสามัญ และตัวแปรทุนทางสังคมที่น่าสนใจ คือ ทักษะคิดทางบวกของพ่อแม่ในการศึกษาต่อมีผลต่อการเพิ่มโอกาสในการศึกษาต่อและการเลือกเรียน ปวส. (สายเดิม) ของนักเรียนสายอาชีวศึกษา นอกจากนี้อัตราส่วนที่เพิ่มขึ้นของเพื่อนในห้องเรียนที่จะศึกษาต่อจะเพิ่มโอกาสในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของนักเรียนสายอาชีวศึกษา แต่จะลดโอกาสในการเลือกเรียน ปวส. ของนักเรียนสายสามัญ และระยะทางที่เพิ่มขึ้นจากบ้านถึงสถาบันการศึกษา(คาดว่าจะศึกษาต่อ) จะลดโอกาสในการเลือกเรียน ปวส. ของนักเรียนสายสามัญ

แบบจำลองที่ได้สามารถวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยของความน่าจะเป็นในการตัดสินใจสนับสนุนการศึกษาต่อและการเลือกศึกษาต่อในหลักสูตร 2 ปี และ 4 ปี สำหรับนักเรียนสายสามัญและสายอาชีวศึกษา ดังนี้

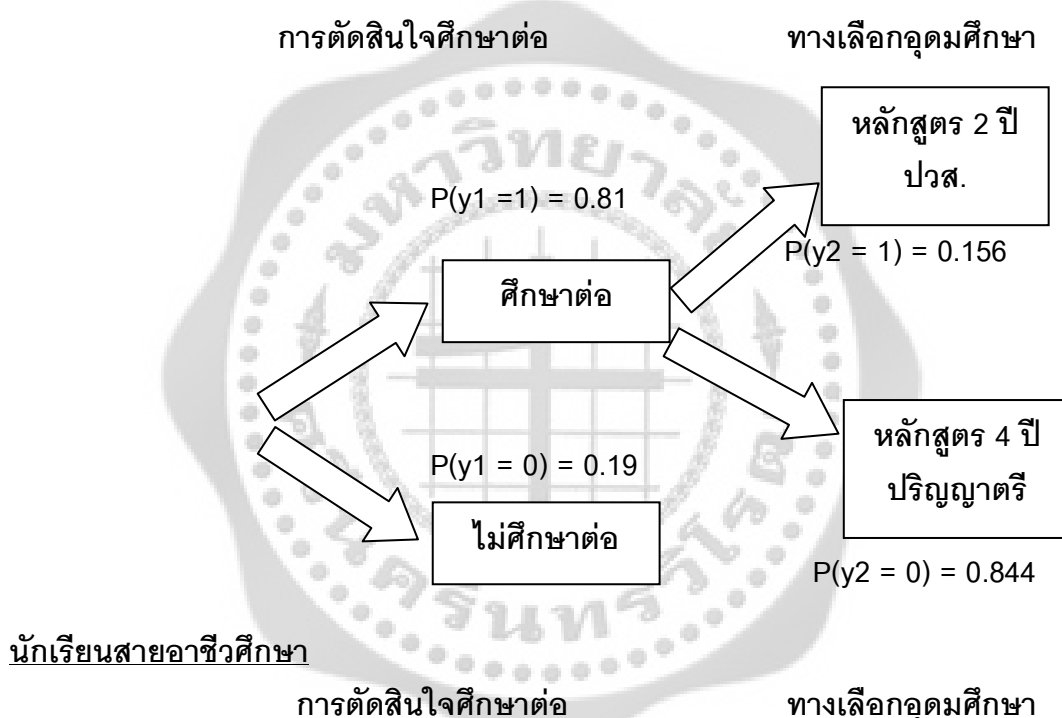
1) นักเรียนสายสามัญจะมีความน่าจะเป็นของการศึกษาต่อเท่ากับ 0.81 และไม่ศึกษาต่อเท่ากับ 0.19 ส่วนความน่าจะเป็นที่จะเลือกศึกษาต่อหลักสูตร 2 ปี เท่ากับ 0.156 และเลือกศึกษาต่อหลักสูตร 4 ปี เท่ากับ 0.844 (ภาพประกอบ 15)

ดังนั้นถ้าต้องการวิเคราะห์ความน่าจะเป็นของนักเรียนสายสามัญที่จะศึกษาต่อในหลักสูตร 2 ปี จะมีความน่าจะเป็นเท่ากับ $0.81 \times 0.156 = 0.126$ ขณะที่นักเรียนสายสามัญที่จะศึกษาต่อในหลักสูตร 4 ปี จะมีความน่าจะเป็นเท่ากับ $0.81 \times 0.844 = 0.684$

2) นักเรียนสายอาชีวศึกษาจะมีความน่าจะเป็นของการศึกษาต่อเท่ากับ 0.75 และไม่ศึกษาต่อเท่ากับ 0.25 ส่วนความน่าจะเป็นที่จะเลือกศึกษาต่อหลักสูตร 2 ปี เท่ากับ 0.835 และเลือกศึกษาต่อหลักสูตร 4 ปี เท่ากับ 0.165 (ภาพประกอบ 15)

ดังนั้นถ้าต้องการวิเคราะห์ความน่าจะเป็นของนักเรียนสายอาชีวศึกษาที่จะศึกษาต่อในหลักสูตร 2 ปี จะมีความน่าจะเป็นเท่ากับ $0.75 \times 0.835 = 0.626$ ขณะที่นักเรียนสายอาชีวศึกษาที่จะศึกษาต่อในหลักสูตร 4 ปี จะมีความน่าจะเป็นเท่ากับ $0.75 \times 0.165 = 0.124$

นักเรียนสายสามัญ

ภาพประกอบ 15 ความน่าจะเป็นการตัดสินใจศึกษาต่อและเลือกศึกษาต่อ

ระดับอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส.)

4.2.3 ความคิดเห็นและผลการตัดสินใจของผู้ปกครองต่อมาตรการการคลังเพื่อการศึกษาที่นำเสนอ

ส่วนต่อไปนี้จะนำเสนอผลการวิเคราะห์ แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 การนำเสนอข้อมูลทั่วไปในแบบสอบถามเกี่ยวกับทัศนคติในการศึกษาต่อของผู้ปกครองและนักเรียน และความคิดเห็นของผู้ปกครองที่มีต่อมาตรการการคลังเพื่อการศึกษาที่นำเสนอ และส่วนที่ 2 คือ สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

การศึกษาเชิงประจักษ์ที่ผ่านมาเป็นหลักฐานแสดงถึงความเหลื่อมล้ำของโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของเยาวชนในครัวเรือนยากจน ดังนั้นการศึกษาส่วนนี้ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีทุนมนุษย์มาประยุกต์ใช้กับการตัดสินใจของพ่อแม่ในการลงทุนทางการศึกษาแก่บุตรในครัวเรือนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 662 คน โดยสันนิษฐานว่าพ่อแม่มีความหวังดีต่อลูกหลาน ต้องการให้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพต่อไป ซึ่งพบว่า อาชีพรับราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจจึงเป็นอาชีพที่พ่อแม่คาดหวังมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 69 ของกลุ่มตัวอย่าง รองลงมาได้แก่ อาชีพพนักงานหรือลูกจ้างบริษัท คิดเป็นร้อยละ 19 และอาชีพค้าขายหรือประกอบธุรกิจส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ 7

เมื่อต้องการตัดสินใจเพื่อลงทุนการศึกษาในอนาคตนั้นผู้วิจัยได้ให้ข้อมูลประกอบการพิจารณาเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการศึกษาต่อโดยประมาณแต่ละระดับการศึกษาโดยใช้ข้อมูลอ้างอิงจาก กยศ. ในการพิจารณาให้ทุนการศึกษา เพื่อทราบความเป็นไปได้และความสามารถในการสนับสนุนการศึกษาต่ออุดมศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

ปวส. - ค่าเทอม ค่าอุปกรณ์การเรียน และค่าใช้จ่ายส่วนตัว รวมขั้นต่ำปีละ 50,000 บาท ใช้เวลาเรียนเป็นระยะเวลาประมาณ 2 ปี

ป.ตรี - ค่าเทอม ค่าอุปกรณ์การเรียน และค่าใช้จ่ายส่วนตัว รวมขั้นต่ำปีละ 90,000 บาท ใช้เวลาเรียนเป็นระยะเวลาประมาณ 4 ปี

จากข้อมูลดังกล่าว พบว่า ผู้ปกครองร้อยละ 10.3 ไม่มีเงินสนับสนุนในระดับการศึกษาที่คาดหวังไว้ ร้อยละ 64.5 มีเงินสนับสนุนบ้างแต่ไม่ทั้งหมดของค่าใช้จ่ายในการเรียนการศึกษาระดับที่คาดหวัง ร้อยละ 8.8 สามารถกู้ยืมจากแหล่งอื่นได้ทั้งหมด และร้อยละ 16.4 สามารถสนับสนุนได้ทั้งหมด ซึ่งผู้ปกครองส่วนใหญ่ก็ต้องการสนับสนุนให้บุตรเรียนสำเร็จปริญญาตรีหรือสูงกว่า จึงทำให้ผู้วิจัยตระหนักถึงความหวังดีของพ่อแม่ไม่ว่าจะยากจนหรือร่ำรวย โดยเฉพาะยังคงมีค่านิยมส่วนใหญ่ต้องการให้ศึกษาต่อปริญญาตรีในอาชีพที่สามารถรับราชการได้ เช่น เภสัชกร พยาบาล และครู เป็นต้น ดังนั้นผู้วิจัยต้องการทราบความต้องการที่แท้จริงโดยกล่าวว่าถ้าหากไม่มีข้อจำกัดเรื่อง

การเงินแล้ว ผู้ปกครองร้อยละ 70 จะสนับสนุนให้บุตรเรียนต่อปริญญาตรี และร้อยละ 30 จะสนับสนุนให้บุตรเรียนต่อ ปวส. แต่ด้วยข้อจำกัดของทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางสังคมของครัวเรือนยากจน ทำให้เป็นสาเหตุและอุปสรรคด้านการศึกษาระดับอุดมศึกษาของกลุ่มคนจน จึงสอบถามทัศนคติของผู้ปกครองทั้งสายสามัญและสายอาชีวศึกษาในการศึกษาต่ออุดมศึกษาของบุตร ซึ่งเป็นการสอบถามการตัดสินใจในอนาคตขณะที่บุตรกำลังศึกษาอยู่ชั้น ม.4-6 และ ปวช.ปีที่ 1-3 เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบกับดังตาราง 20 พบว่า ผู้ปกครองครัวเรือนทั้งสายสามัญและสายอาชีวศึกษาเห็นด้วยอย่างยิ่ง(คะแนนเฉลี่ยมากกว่า 1.20) กับประเด็น

1) การศึกษาต่อมีความสำคัญ และมีความจำเป็นมากกว่าการทำงานหารายได้ 2) การศึกษาต่อจะช่วยให้มีงานทำและมีอาชีพที่ดีกว่า 3) การศึกษาต่อจะช่วยให้มีรายได้และฐานะทางเศรษฐกิจสูงขึ้น ส่วนประเด็นอื่นความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วย(คะแนนเฉลี่ยน้อยกว่า 1.20) กล่าวคือ

4) การศึกษาต่อจะช่วยให้มีฐานะทางสังคมสูงขึ้น 5) ถ้าจำเป็นต้องกู้ยืมเงินเพื่อการศึกษาต่อของบุตร ผู้ปกครองเต็มใจที่จะกู้ นอกจากนี้ผู้วิจัยจึงนำค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของผู้ปกครองสายสามัญและสายอาชีวศึกษาในแต่ละประเด็นมาเปรียบเทียบกัน พบว่า ทัศนคติของผู้ปกครองสายสามัญมีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าผู้ปกครองสายอาชีวศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.10 ใน 3 ประเด็นสำคัญ คือ 1) การศึกษาต่อมีความสำคัญ และมีความจำเป็นมากกว่าการทำงานหารายได้ 2) การศึกษาต่อจะช่วยให้มีงานทำและมีอาชีพที่ดีกว่า 3) ถ้าจำเป็นต้องกู้ยืมเงินเพื่อการศึกษาต่อของบุตร ผู้ปกครองมีความเต็มใจอย่างยิ่งที่จะกู้ยืมจากแหล่งอื่นๆ ซึ่งพอจะสรุปได้ว่าผู้ปกครองที่ให้บุตรหลานเรียนสายสามัญมีทัศนคติต่อการศึกษาในทางบวกสูงกว่าผู้ปกครองบุตรหลานสายอาชีวศึกษา โดยเฉพาะมีทัศนคติที่ดีกับการศึกษาต่อปริญญาตรีว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะทำให้มีงานทำและอาชีพที่ดีกว่าและถึงแม้จะต้องกู้ยืมเงินเพื่อให้บุตรได้เรียนปริญญาตรีก็เต็มใจเป็นหนี้เพื่ออนาคตบุตร

ตาราง 20 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของทัศนคติผู้ปกครองเกี่ยวกับการศึกษาต่อของบุตร

ลำดับที่	ทัศนคติของผู้ปกครอง	ความคิดเห็นในการศึกษาต่อ				p-value
		สายสามัญ		สายอาชีวศึกษา		
		$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	
1	การศึกษาต่อ มีความสำคัญ และมีความจำเป็นมากกว่าการทำงานหารายได้	1.49	0.03	1.40	0.04	0.07
2	การศึกษาต่อจะมีงานทำและอาชีพที่ดีกว่า	1.62	0.03	1.51	0.04	0.02
3	การศึกษาต่อจะช่วยให้มีรายได้และฐานะทางเศรษฐกิจสูงขึ้น	1.44	0.03	1.39	0.04	0.35
4	การศึกษาต่อจะช่วยให้มีฐานะทางสังคมสูงขึ้น	1.20	0.04	1.17	0.05	0.52
5	ถ้าจำเป็นต้องกู้ยืมเงินเพื่อการศึกษาต่อของบุตร ผู้ปกครองเต็มใจที่จะกู้	1.12	0.04	0.98	0.06	0.04

หมายเหตุ : เกณฑ์การให้คะแนนระดับความคิดเห็น

ช่วงคะแนน	ระดับความคิดเห็น
-2.00 ถึง -1.20	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง
-1.19 ถึง -0.40	ไม่เห็นด้วย
-0.39 ถึง 0.40	ไม่แน่ใจ
0.41 ถึง 1.20	เห็นด้วย
1.21 ถึง 2.00	เห็นด้วยอย่างยิ่ง

จากการสำรวจความช่วยเหลือทางการเงินจากรัฐในแต่ละโครงการภายในรอบ 5 ปี ที่ผ่านมา ดังตาราง 21 โดยแบ่งกลุ่มรายได้เป็นครัวเรือนจนกับไม่จนตามเกณฑ์การศึกษารั้งนี้ คือ ครัวเรือนจนจะมีรายได้ไม่เกิน 8,000 บาทต่อเดือน และครัวเรือนไม่จนจะมีรายได้มากกว่า 8,000 บาทต่อเดือน พบว่า การให้ความช่วยเหลือทางการเงินของรัฐในโครงการต่าง ๆ ส่วนใหญ่ไม่มีความสัมพันธ์กับกลุ่มยากจน ยกเว้นโครงการทุนการศึกษาและโครงการช่วยเหลือเกษตรกรที่มีความสัมพันธ์กับกลุ่มรายได้เฉพาะครัวเรือนที่มีบุตรเรียนในสายอาชีวศึกษาเท่านั้น กล่าวคือ ครัวเรือนจนมีจำนวนครัวเรือนที่ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐในสัดส่วนที่ไม่มากเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มครัวเรือนยากจนเดียวกันในแต่ละโครงการ จึงอาจกล่าวได้ว่า โครงการของรัฐให้ความช่วยเหลือครัวเรือนยากจนได้ไม่

ทั่วถึง โดยเฉพาะทุนการศึกษาและทุนให้กู้ยืมเพื่อการศึกษาของรัฐก็ไม่ได้ให้ความช่วยเหลือตามความยากจนของครัวเรือนอย่างแท้จริง

ตาราง 21 ความสัมพันธ์ระหว่างโครงการช่วยเหลือจากรัฐกับกลุ่มรายได้ตามสายการเรียน

ความช่วยเหลือทางการเงินจากโครงการต่าง ๆ ของรัฐ		จำนวนครัวเรือน					
		สายสามัญ		p-value	สายอาชีวศึกษา		p-value
		จน	ไม่จน		จน	ไม่จน	
เงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพ	ไม่เคย	104	225	0.57	68	132	0.78
	เคย	32	60		13	28	
เงินสงเคราะห์ผู้พิการ	ไม่เคย	128	268	0.97	76	149	0.84
	เคย	8	17		5	11	
อาหารกลางวัน/อาหารเสริมฟรีสำหรับนักเรียน	ไม่เคย	89	205	0.18	55	122	0.17
	เคย	47	80		26	38	
ทุนการศึกษาจากรัฐ	ไม่เคย	98	197	0.54	48	121	0.01**
	เคย	38	88		33	39	
โครงการที่ตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือเกษตรกร	ไม่เคย	100	208	0.91	55	126	0.07*
	เคย	26	34		26	34	

หมายเหตุ : * ที่ระดับนัยสำคัญ .10 และ ** ที่ระดับนัยสำคัญ .05

ผู้วิจัยนำเสนอมาตรการการคลังเพื่อการศึกษาให้เยาวชนในครัวเรือนยากจนได้มีโอกาสศึกษาต่ออุดมศึกษาทั้งหลักสูตร 2 ปี (ปวส.) และหลักสูตร 4 ปี (ปริญญาตรี) ซึ่งเป็นหนึ่งในมาตรการช่วยเหลือจากรัฐที่จะลดความเหลื่อมล้ำของโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยได้จำลองรูปแบบและเงื่อนไขต่าง ๆ ในการกำหนดกรอบมาตรการดังกล่าวเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากผู้ปกครองนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย โดยสอบถามความคิดเห็นจากผู้ปกครองทั้งครัวเรือนจนและไม่จนของสายการเรียนทั้งสองสายเกี่ยวกับรูปแบบและเงื่อนไขในการให้ทุนการศึกษาโดยใช้ชื่อว่า “การปฏิรูปการศึกษาเพื่อขยายโอกาสการศึกษาของเด็ก/เยาวชนยากจน” ดังตาราง 22 พบว่า ผู้ปกครองนักเรียนสายสามัญและสายอาชีวศึกษามีความเห็นด้วยอย่างยิ่งในเงื่อนไขในประเด็นที่ 1 คือ การให้ทุนการศึกษาแบบให้เปล่าเฉพาะกลุ่มนักเรียนที่ครัวเรือนมีรายได้น้อยกว่า 150,000 บาทต่อปี และ

ผู้ปกครองของนักเรียนสายสามัญและสายอาชีวศึกษาที่มีความคิดเห็นด้วยเหมือนกันในประเด็นที่ 2 คือ การให้ทุนการศึกษาแบบให้เปล่าควรพิจารณาเฉพาะครอบครัวที่ไม่มีบ้าน และที่ดินเป็นของตนเอง ประเด็นที่ 3 คือ การให้ทุนการศึกษาแบบให้เปล่าควรพิจารณาครอบครัวที่มีภาระหนี้สินจำนวนมากและไม่สามารถกู้เงินในระบบได้ ประเด็นที่ 5 คือ การให้ทุนการศึกษาแบบให้เปล่าจะจ่ายเฉพาะค่าใช้จ่ายส่วนตัวแก่ผู้เลือกเรียนระดับปริญญาตรี ส่วนค่าเล่าเรียนสามารถขอกู้ยืมเงินจาก กยศ. ได้ตามจ่ายจริง ประเด็นที่ 6 คือ การให้ทุนการศึกษาแบบให้เปล่าเฉพาะกับนักเรียนที่มีความประพฤติดี ประเด็นที่ 7 คือ ผู้รับทุนการศึกษาต้องกลับมาทำงานในภูมิลำเนาเดิมของตน (จังหวัดบ้านเกิด) ประเด็นที่ 10 คือ รัฐต้องการให้มีจำนวนเด็กหรือเยาวชนได้ศึกษาต่อระดับ ปวส. เพิ่มขึ้นทุกภูมิภาค ส่วนประเด็นที่ 9 คือ ผู้รับทุนการศึกษาระดับปริญญาตรี สามารถเลือกเรียนได้เฉพาะสาขาวิทยาศาสตร์นั้น ผู้ปกครองไม่แน่ใจต่อความคิดเห็นดังกล่าวนี้ และผู้ปกครองนักเรียนสายสามัญและสายอาชีวศึกษามีความคิดเห็นแตกต่างกัน คือ ประเด็นที่ 4 คือ การให้ทุนการศึกษาแบบให้เปล่าทั้งหมด(ค่าเล่าเรียนและค่าใช้จ่ายส่วนตัว)เฉพาะกลุ่มนักเรียนที่เลือกเรียนสายอาชีวศึกษาเท่านั้น โดยผู้ปกครองสายสามัญส่วนใหญ่ตอบว่าไม่แน่ใจ ขณะที่ผู้ปกครองสายอาชีวศึกษาส่วนใหญ่ตอบว่าเห็นด้วย และประเด็นที่ 8 คือ ผู้รับทุนการศึกษาระดับ ปวส. สามารถเลือกเรียนได้ทุกสาขาวิชา โดยผู้ปกครองสายสามัญส่วนใหญ่ตอบว่าเห็นด้วย ขณะที่ผู้ปกครองสายอาชีวศึกษาตอบว่าเห็นด้วยอย่างยิ่ง เมื่อพิจารณาความคิดเห็นของผู้ปกครองทั้งหมดจะได้ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นใกล้เคียงและการตีความสอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนสายสามัญ เนื่องจากมีจำนวนนักเรียนสายสามัญมากกว่าสายอาชีวศึกษาเกือบ 2 เท่า จึงมิได้แสดงผลความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนทั้งหมดในการศึกษาครั้งนี้

ตาราง 22 คะแนนเฉลี่ยข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษาของผู้ปกครอง

ประเด็นข้อคิดเห็น	ระดับความคิดเห็นเพื่อการปฏิรูปการศึกษา				p-value
	สายสามัญ		สายอาชีวศึกษา		
	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	
1.การให้ทุนการศึกษาแบบให้เปล่าเฉพาะกลุ่มนักเรียนที่ครัวเรือนมีรายได้น้อยกว่า 150,000 บาทต่อปี	1.29	0.04	1.40	0.04	0.05**
2.การให้ทุนการศึกษาแบบให้เปล่าควรพิจารณาเฉพาะครอบครัวที่ไม่มีบ้าน และที่ดินทำกินเป็นของตนเอง	0.76	0.05	0.95	0.59	0.01**
3.การให้ทุนการศึกษาแบบให้เปล่าควรพิจารณาครอบครัวที่มีภาระหนี้สินจำนวนมากและไม่สามารถกู้เงินในระบบได้	0.94	0.04	0.98	0.05	0.54
4.การให้ทุนการศึกษาแบบให้เปล่าทั้งหมด(ค่าเล่าเรียนและค่าใช้จ่ายส่วนตัว)เฉพาะกลุ่มนักเรียนที่เลือกเรียนสายอาชีวศึกษาเท่านั้น	-0.07	0.05	0.51	0.07	0.00**
5.การให้ทุนการศึกษาแบบให้เปล่าจะจ่ายเฉพาะค่าใช้จ่ายส่วนตัวแก่ผู้เลือกเรียนระดับปริญญาตรี ส่วนค่าเล่าเรียนสามารถขอกู้ได้ตามจ่ายจริง	0.56	0.05	0.57	0.06	0.87
6.การให้ทุนการศึกษาแบบให้เปล่าเฉพาะกับนักเรียนที่มีความประพฤติดี	1.14	0.04	1.08	0.05	0.37
7.ผู้รับทุนการศึกษาต้องกลับมาทำงานในภูมิลำเนาเดิมของตน (จังหวัดบ้านเกิด)	0.66	0.05	0.67	0.06	0.95
8.ผู้รับทุนการศึกษาระดับ ปวส. สามารถเลือกเรียนได้ทุกสาขาวิชา	0.85	0.04	1.31	0.04	0.00**
9.ผู้รับทุนการศึกษาระดับ ป.ตรี สามารถเลือกเรียนได้เฉพาะสาขาวิทยาศาสตร์เท่านั้น	-0.04	0.05	-0.01	0.07	0.77
10.รัฐต้องการให้มีจำนวนเด็ก/เยาวชนได้ศึกษาต่อระดับ ปวส. เพิ่มมากกว่าเดิมทุกภูมิภาค	0.86	0.04	1.13	0.05	0.00**

หมายเหตุ : * ที่ระดับนัยสำคัญ .10 และ ** ที่ระดับนัยสำคัญ .05

หมายเหตุ : เกณฑ์การให้คะแนนระดับความคิดเห็น

ช่วงคะแนน	ระดับความคิดเห็น
-2.00 ถึง -1.20	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง
-1.19 ถึง -0.40	ไม่เห็นด้วย
-0.39 ถึง 0.40	ไม่แน่ใจ
0.41 ถึง 1.20	เห็นด้วย
1.21 ถึง 2.00	เห็นด้วยอย่างยิ่ง

เมื่อนำค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของผู้ปกครองสายสามัญและสายอาชีวศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบพบว่า ผู้ปกครองนักเรียนสายอาชีวศึกษามีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นสูงกว่านักเรียนสายสามัญที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 ในประเด็นต่อไปนี้ คือ ประเด็นที่ 1 เกี่ยวกับการให้ทุนการศึกษาแบบให้เปล่าเฉพาะกลุ่มนักเรียนที่ครัวเรือนมีรายได้น้อยกว่า 150,000 บาทต่อปี ประเด็นที่ 2 เกี่ยวกับการให้ทุนการศึกษาแบบให้เปล่าควรพิจารณาเฉพาะครอบครัวที่ไม่มีบ้าน และที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ประเด็นที่ 4 เกี่ยวกับการให้ทุนการศึกษาแบบให้เปล่าทั้งหมด (ค่าเล่าเรียนและค่าใช้จ่ายส่วนตัว) เฉพาะกลุ่มนักเรียนที่เลือกเรียนสายอาชีวศึกษาเท่านั้น ประเด็นที่ 8 เกี่ยวกับผู้รับทุนการศึกษาระดับ ปวส. สามารถเลือกเรียนได้ทุกสาขาวิชา และประเด็นที่ 10 เกี่ยวกับรัฐต้องการให้มีจำนวนเด็กหรือเยาวชนได้ศึกษาต่อระดับ ปวส. เพิ่มมากกว่าเดิมทุกภูมิภาค เนื่องจากประเด็นที่ 1 และ 2 สะท้อนถึงครัวเรือนยากจนอย่างแท้จริง ส่วนประเด็นที่ 4 8 และ 10 เป็นเงื่อนไขของนักเรียนสายอาชีวศึกษาที่ต้องการศึกษาต่อ ปวส. ซึ่งจะเป็นผู้ได้รับประโยชน์โดยตรง โดยความคิดเห็นในรูปแบบหรือเงื่อนไขจะนำไปเสนอเชิงนโยบายในการกำหนดมาตรการการคลังเพื่อการศึกษาต่อไป

การวิเคราะห์การตัดสินใจลงทุนทางการศึกษาที่มีต่อมาตรการการคลังเพื่อการศึกษาของผู้ปกครองนั้น ผู้วิจัยจึงสร้างสถานการณ์สมมติ กล่าวคือ ถ้ารัฐบาลมีนโยบายต้องการเพิ่มจำนวนให้เด็ก/เยาวชนยากจนได้ศึกษาต่อ ปวส. และปริญญาตรี ซึ่งมีลักษณะการให้ทุน 2 แบบ ดังนี้

แบบที่ 1 ทุนสนับสนุนการศึกษาต่อ ปวส. ทุกสาขา รับสมัครนักเรียนทั้งที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4-6) และอาชีวศึกษา (ปวช.1-3) เมื่อผ่านการคัดเลือกจะได้รับ ทุนให้เปล่าทั้งหมด ซึ่งเป็นค่าธรรมเนียมการศึกษา (จ่ายตามจริงและไม่เกิน 40,000 บาทต่อปี) และเป็นค่าใช้จ่ายส่วนตัว (36,000 บาทต่อปี)

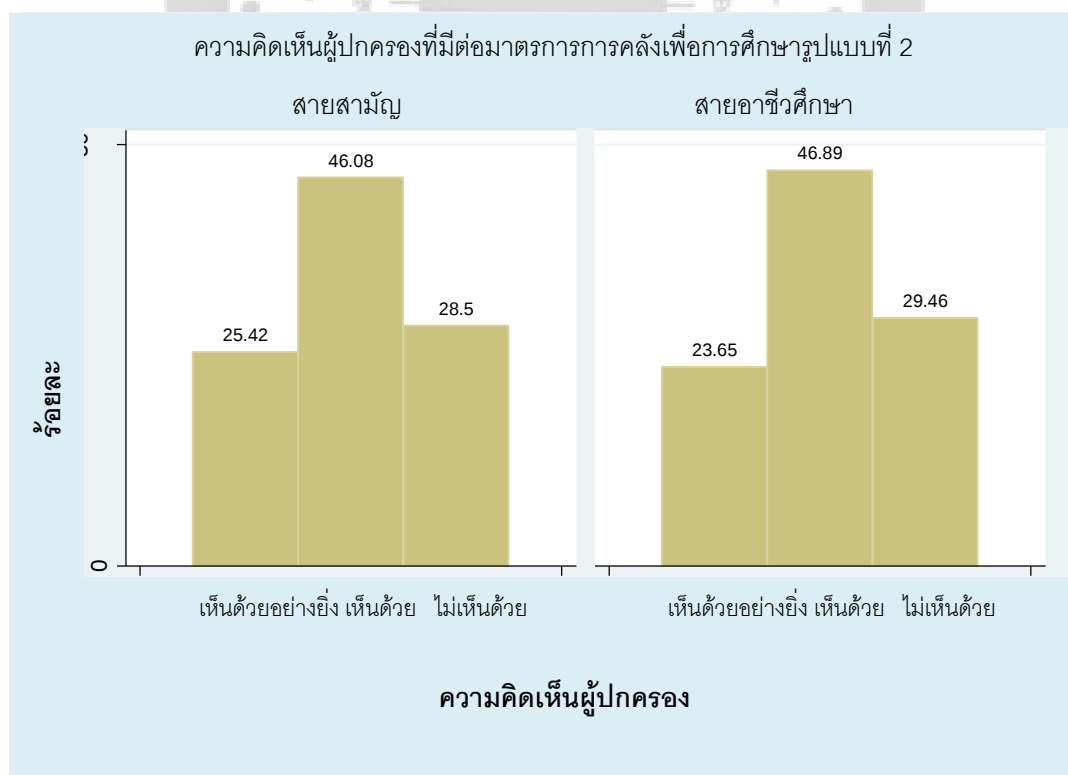
แบบที่ 2 ทุนสนับสนุนการศึกษาต่อ ปริญญาตรี เฉพาะสาขาวิทยาศาสตร์ รับสมัครเฉพาะนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4-6) เมื่อผ่านการคัดเลือกจะได้รับ ทุนให้เปล่าเป็นค่าใช้จ่ายส่วนตัว (36,000 บาทต่อปี) และให้กู้ยืมสำหรับค่าธรรมเนียมการศึกษา (จ่ายตามจริงและไม่เกิน 100,000 บาทต่อปี โดยคิดอัตราดอกเบี้ยต่ำ)

ภาพประกอบ 15 แสดงร้อยละของความคิดเห็นผู้ปกครองต่อมาตรการการคลังเพื่อการศึกษาที่นำเสนอแบบที่ 1 ซึ่งเน้นให้นักเรียนที่กำลังเรียนอยู่ทั้งสายสามัญและสายอาชีวศึกษาให้ความสนใจศึกษาต่อ ปวส. ทุกสาขาวิชา โดยรัฐจะสนับสนุนทุนให้เปล่าทั้งหมดเป็นค่าธรรมเนียมการศึกษาและค่าใช้จ่ายส่วนตัว พบว่า ผู้ปกครองของนักเรียนสายอาชีวศึกษาเห็นด้วยอย่างยิ่งและเห็นด้วยรวมกัน ประมาณร้อยละ 97 ส่วนผู้ปกครองนักเรียนสายสามัญเห็นด้วยอย่างยิ่งและเห็นด้วยรวมกัน ประมาณร้อยละ 90

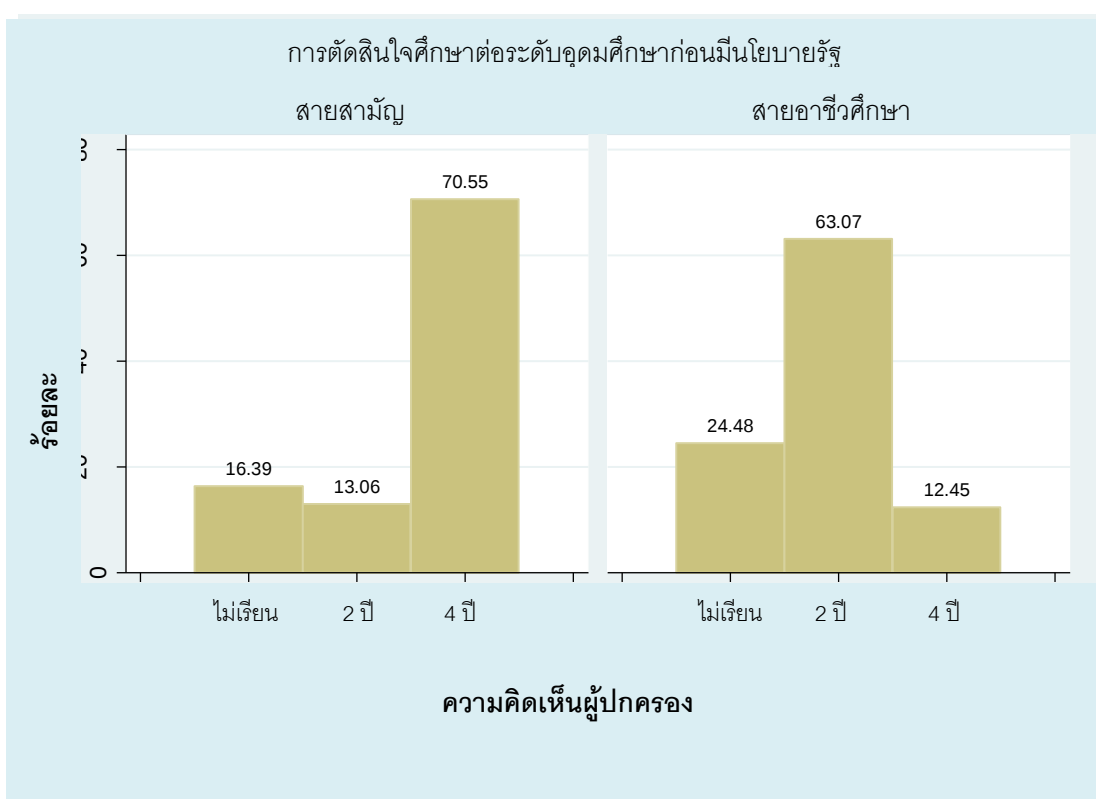
ภาพประกอบ 16 ความคิดเห็นผู้ปกครองต่อมาตรการการคลังเพื่อการศึกษาที่นำเสนอรูปแบบที่ 1

ภาพประกอบ 16 แสดงร้อยละของความคิดเห็นผู้ปกครองต่อมาตรการการคลังเพื่อการศึกษาที่นำเสนอ แบบที่ 2 ซึ่งเน้นให้นักเรียนที่กำลังเรียนอยู่สายสามัญให้ความสนใจศึกษาต่อปริญญาตรี สาขาวิทยาศาสตร์ โดยรัฐจะให้ทุนแบบให้เปล่าเฉพาะค่าใช้จ่ายส่วนตัว และให้กู้ยืมค่าธรรมเนียมการศึกษา ซึ่งความคิดเห็นของผู้ปกครองทั้งสองสายการเรียน พบว่า ผู้ปกครองสายอาชีวศึกษาเห็นด้วยอย่างยิ่งและเห็นด้วยรวมกัน ประมาณร้อยละ 70 ส่วนผู้ปกครองสายสามัญเห็นด้วยอย่างยิ่งและเห็นด้วยรวมกัน ประมาณร้อยละ 71 ซึ่งใกล้เคียงกัน และเหตุผลที่ผู้ปกครองทั้งสองสายไม่เห็นด้วยประมาณร้อยละ 30 นั้นเกิดจากความบกพร่องของผู้วิจัยในการอธิบายนิยามสาขาวิทยาศาสตร์ ทำให้ผู้ปกครองเข้าใจว่าให้ศึกษาต่อเฉพาะสาขาวิทยาศาสตร์ต่าง ๆ เช่น ชีววิทยา เคมี ฟิสิกส์ เป็นต้น แต่ในความจริงแล้วหมายถึงสาขาที่เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ทั้งหมด เช่น แพทย์ พยาบาล เทคนิคการแพทย์ เกษตศาตร์ และวิทยาศาสตร์ทุกสาขาด้วย ดังนั้นถ้าหากสื่อสารได้ชัดเจนมากขึ้นแล้วผู้วิจัยคาดว่าสัดส่วนของความคิดเห็นที่ไม่เห็นด้วยดังกล่าวจะลดลงอย่างมาก เนื่องจากการระบุสาขาที่ต้องการศึกษาต่อของผู้ตอบในข้อคิดเห็นอาจจะไม่ใช่สาขาวิทยาศาสตร์โดยตรง แต่เป็นสาขาทางวิทยาศาสตร์หรือเกี่ยวข้องกับสายวิทยาศาสตร์ เช่น แพทย์ พยาบาล ทันตแพทย์ สัตวแพทย์ และเภสัชกร เป็นต้น

ภาพประกอบ 17 ความคิดเห็นผู้ปกครองต่อมาตรการการคลังเพื่อการศึกษาที่นำเสนอแบบที่ 2

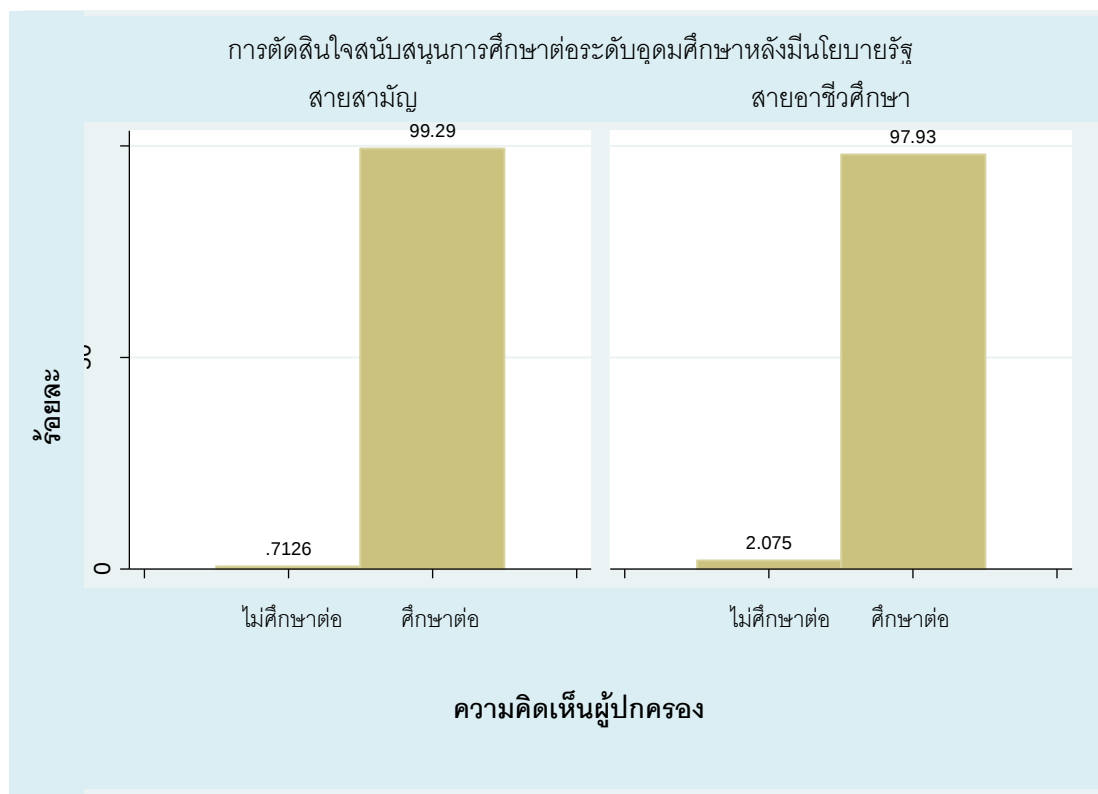
ผู้วิจัยวัดผลการสร้างแรงจูงใจในการเปลี่ยนพฤติกรรมการตัดสินใจลงทุนทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาแก่นุตรในครัวเรือนยากจน โดยวิเคราะห์จากสัดส่วนการตัดสินใจในการศึกษาต่อก่อนและหลังมีมาตรการดังกล่าว กล่าวคือ ก่อนมีมาตรการการคลังเพื่อการศึกษา นั้น ผู้ปกครองมีการตัดสินใจในการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาของบุตร ดังภาพประกอบ 17 กล่าวคือ สัดส่วนผู้ไม่ศึกษาต่อสายอาชีวศึกษามากกว่าสายสามัญ และสายสามัญก็มีเปลี่ยนไปศึกษาต่อสายอาชีวศึกษา (หลักสูตร 2 ปี หรือ ปวส.) ร้อยละ 13 ขณะที่สายอาชีวศึกษาก็มีเปลี่ยนไปศึกษาต่อสายสามัญ (หลักสูตร 4 ปี หรือปริญญาตรี) ร้อยละ 12.5

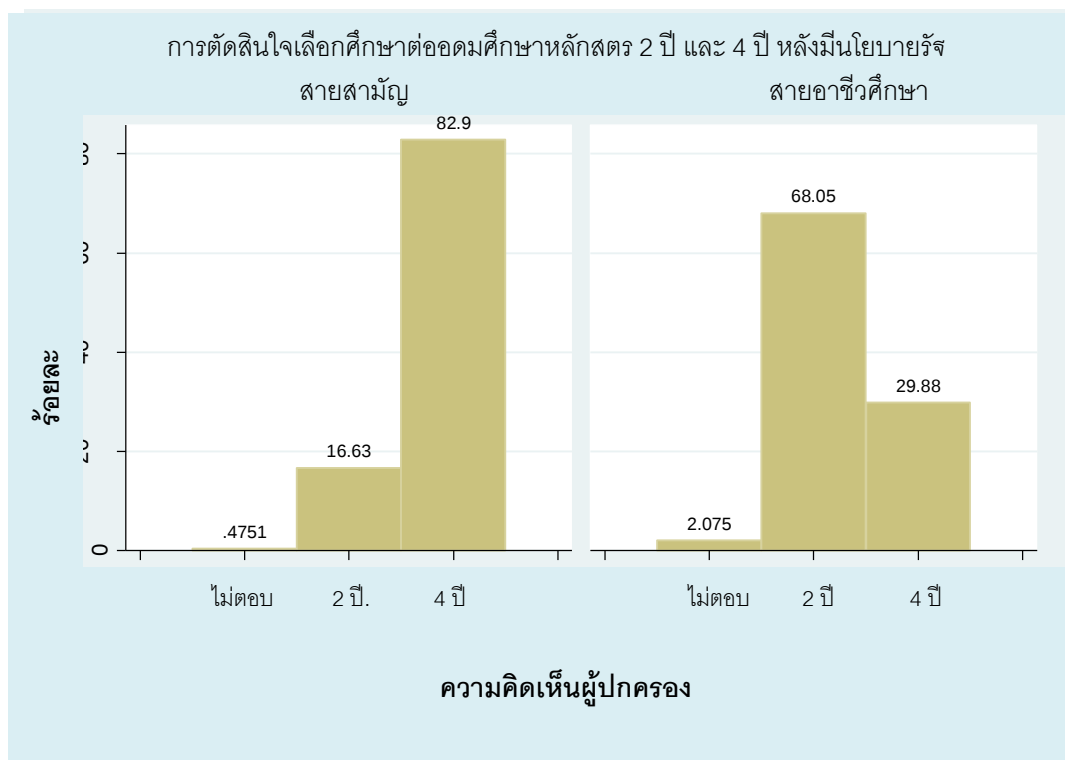
ภาพประกอบ 18 การตัดสินใจของผู้ปกครองให้บุตรศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาก่อนมีนโยบายรัฐ

เมื่อผู้วิจัยได้จำลองมาตรการการคลังเพื่อการศึกษาที่น่าเสนอเพื่อสอบถามแรงจูงใจและพฤติกรรมในการเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจดังกล่าว นั้น พบว่า จากภาพประกอบ 18 ในแต่ละสายการเรียนมีสัดส่วนผู้ไม่ศึกษาต่อลดลงอย่างมากเหลือเพียงร้อยละ 1-2 เท่านั้น โดยสัดส่วนผู้เรียนสายสามัญมีสัดส่วนการเลือกเรียนหลักสูตร 2 ปี และ 4 ปี เพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 17 และ 83 คาดว่า น่าจะเป็นกลุ่มที่ตัดสินใจไม่ศึกษาต่อแล้วเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจไปศึกษาต่อหลักสูตร 4 ปี หลังจากทราบเงื่อนไขของมาตรการที่จำลองขึ้น ขณะเดียวกันก็มีสัดส่วนผู้ที่เปลี่ยนใจไปเรียน

หลักสูตร 2 ปี เพิ่มขึ้นเล็กน้อย คิดเป็นร้อยละ 4 และยังคงเลือกเรียนสายสามัญเช่นเดิมเพิ่มขึ้น ร้อยละ 12 แต่สำหรับผู้เรียนสายอาชีวศึกษามีสัดส่วนเพิ่มขึ้นในการเรียนสายเดิม ร้อยละ 5 แต่กลับ มีการเปลี่ยนแปลงสายการเรียนเดิมจากอาชีวศึกษาเป็นสามัญหรือหลักสูตร 4 ปี เพิ่มขึ้นมากถึง ร้อยละ 17.4

ภาพประกอบ 19 การตัดสินใจสนับสนุนการศึกษาต่ออุดมศึกษาแก่บุตรหลังมโนบายรัฐ

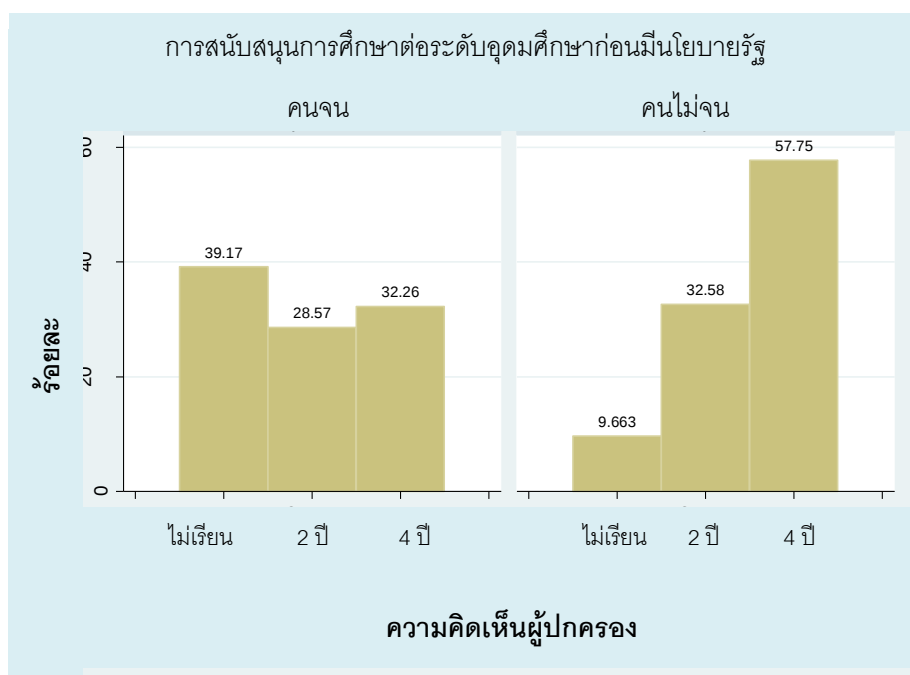
ภาพประกอบ 20 การตัดสินใจเลือกศึกษาต่ออุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี และ 4 ปี หลังมีนโยบายรัฐ

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า มาตรการการคลังเพื่อการศึกษาที่น่าเสนอนั้นกลับเป็นการสร้างแรงจูงใจให้แก่ผู้ปกครองในการตัดสินใจให้บุตรศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี (หลักสูตร 4 ปี) มากกว่าระดับ ปวส. (หลักสูตร 2 ปี) ทั้งนี้เนื่องจากการสอบถามคำถามดังกล่าวไม่ได้แยกแยะความยากจน ทั้งที่ผู้วิจัยก็ได้สอบถามเพื่อเป็นการยืนยันอีกครั้งว่าบุตรของท่านสมควรได้รับทุนการศึกษาสำหรับคนยากจนหรือไม่ แต่มีผู้ตอบว่าไม่สมควรได้รับคัดเลือก เพราะไม่ต้องการหรือไม่ยากจน แค่อ้อยละ 15 ขณะที่ตอบว่าสมควรมีมากถึงร้อยละ 85 ซึ่งไม่ใช่สัดส่วนคนยากจนที่แท้จริงในกลุ่มตัวอย่าง

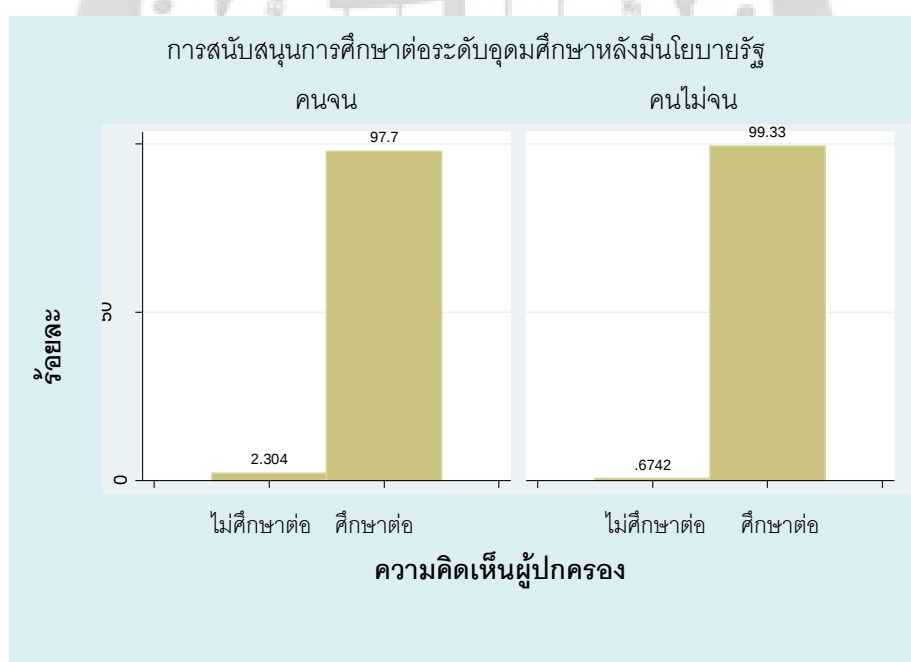
ผู้วิจัยจึงเปลี่ยนแนวทางการวิเคราะห์เพื่อตอบใจทวิวิจัยให้ชัดเจนมากขึ้นว่ามาตรการการคลังเพื่อการศึกษาที่น่าเสนอสามารถสร้างแรงจูงใจในการศึกษาต่ออุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี แก่คนยากจนได้หรือไม่ ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำกลุ่มรายได้ระหว่างครัวเรือนจนและไม่จนมาพิจารณาร่วมด้วย และใช้การวิเคราะห์เปรียบเทียบสัดส่วนที่เปลี่ยนแปลงไประหว่างก่อนและหลังมีมาตรการ (ภาพประกอบ 20-22) และพบว่า เมื่อมีมาตรการการคลังดังกล่าวสามารถสร้างแรงจูงใจให้ครัวเรือนยากจนศึกษาต่อเพิ่มขึ้น โดยมีอัตราส่วนผู้ตัดสินใจไม่ศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาลดลงจาก

ร้อยละ 39 เหลือร้อยละ 2 และเลือกศึกษาต่ออุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี เพิ่มขึ้นจากเดิมร้อยละ 29 เป็นร้อยละ 42 ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 12 อีกทั้งยังได้เลือกศึกษาต่ออุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี เพิ่มขึ้นเช่นกันจากเดิมร้อยละ 32 เป็นร้อยละ 55 ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 23 โดยให้เหตุผลว่า การเลือกเรียนหลักสูตร 2 ปี (ปวส.) เหมาะสมกับความสามารถทางการเรียนของตน มีงานทำทันทีหลังจบการศึกษา และมีค่าใช้จ่ายน้อยกว่าการเรียนหลักสูตร 4 ปี ทั้งค่าใช้จ่ายส่วนตัวและค่าธรรมเนียมการศึกษา อีกทั้งสามารถเรียนอยู่ใกล้บ้าน ซึ่งสถาบันที่ต้องการศึกษาต่ออาจจะเป็นสถาบันเดิมหรืออยู่ใกล้ภายในอำเภอหรือจังหวัดเดียวกัน จึงสามารถดูแลครอบครัวได้อีกด้วย ดังนั้นผู้วิจัยสรุปว่าการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาจากผู้ที่ไม่ศึกษาต่อเปลี่ยนเป็นตัดสินใจศึกษาต่ออุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี โดยที่รัฐให้การสนับสนุนแบบทุนให้เปล่า นั้นมีความเหมาะสมอย่างยิ่งกับครัวเรือนยากจน ซึ่งสอดคล้องกับบริบททางสังคม ความต้องการศึกษาต่อสายอาชีวศึกษา และเหตุผลสำคัญของผู้ที่ตัดสินใจเลือกเรียนอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส.) ส่วนใหญ่นั้นจะมีฐานะไม่ค่อยดีหรือมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (ผลการเรียนสะสม) ต่ำ และไม่ได้วางแผนการเตรียมตัวสอบแข่งขันเพื่อเรียนในหลักสูตร 4 ปี มาก่อน จึงคาดว่าตนไม่สามารถสอบแข่งขันได้อย่างแน่นอน

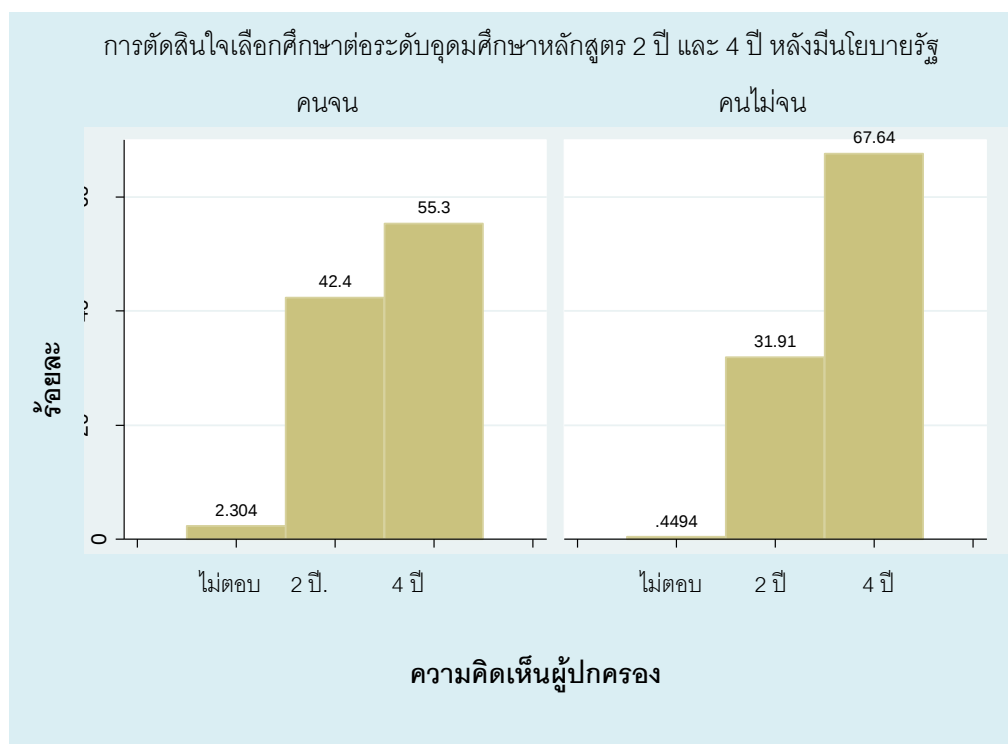
นอกจากนี้เมื่อพิจารณาครัวเรือนไม่จน จะพบว่า สัดส่วนผู้ไม่ได้ศึกษาต่อลดลงจนเกือบไม่มี แต่สัดส่วนของผู้เลือกเรียนอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี และหลักสูตร 4 ปี มิได้แตกต่างกันมากนัก ระหว่างก่อนและหลังมีมาตรการดังกล่าว เนื่องจากมาตรการนี้ไม่ได้ส่งผลต่อประโยชน์ทางการศึกษาของกลุ่มตนจึงไม่มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การตัดสินใจ แต่ที่สนใจศึกษาต่อในสายสามัญเป็นส่วนใหญ่เพราะความตั้งใจจริง และมีบางส่วนที่ตัดสินใจเปลี่ยนสายการเรียนจากสายสามัญไปเรียนสายอาชีวศึกษา เนื่องจากฐานะทางเศรษฐกิจไม่ใช่ปัญหา แต่ตนมีความสามารถไม่เพียงพอที่จะศึกษาต่ออุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี

ภาพประกอบ 21 การสนับสนุนการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาก่อนมีนโยบายรัฐจำแนกตามรายได้

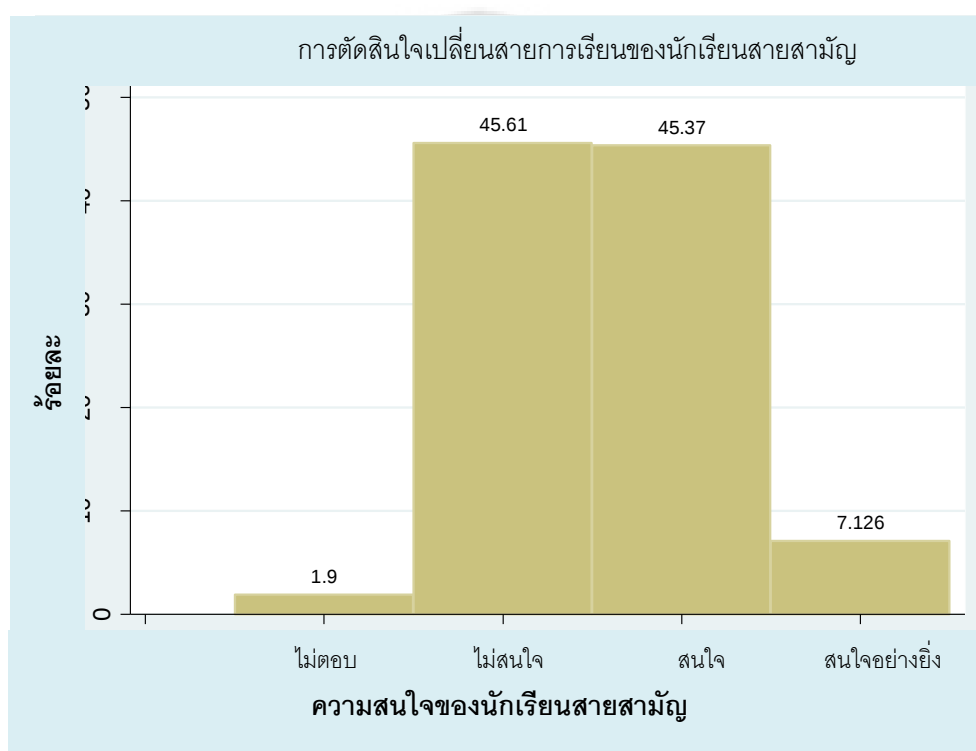
ภาพประกอบ 22 การตัดสินใจสนับสนุนการศึกษาต่ออุดมศึกษาแก่บุตรหลังมีนโยบายรัฐจำแนกตามกลุ่มรายได้ครัวเรือนจนและไม่จน

ภาพประกอบ 23 การตัดสินใจเลือกศึกษาต่ออุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี และ 4 ปี หลังมีนโยบายรัฐ
จำแนกตามกลุ่มครัวเรือนจนและไม่จน

สรุปว่า มาตรการการคลังเพื่อการศึกษาที่น่าเสนอสร้างแรงจูงใจให้ผู้ปกครองในครัวเรือนยากจนเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจให้บุตรศึกษาต่อเพิ่มขึ้นได้อย่างมากทั้งหลักสูตร 2 ปี และหลักสูตร 4 ปี แต่ถ้าวรรัฐต้องการปรับสัดส่วนให้มีผู้เรียนสายอาชีวศึกษาเพิ่มขึ้นในเวลารวดเร็ว นอกจากจะใช้มาตรการการคลังเพื่อการศึกษาในกลุ่มครัวเรือนยากจนแล้ว ผู้วิจัยยังได้จำลองมาตรการการคลังเพื่อการศึกษาแบบสุดขีดประกอบกับมาตรการทางการศึกษา ซึ่งสำนักงานการอาชีวศึกษาได้เป็นผู้พิจารณาขึ้นเพื่อแก้ไขสัดส่วนผู้เรียนสายอาชีวศึกษาให้เพิ่มขึ้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้กำหนดเป็นอีกนโยบายหนึ่งในการจำลองสถานการณ์สำหรับกลุ่มผู้ที่กำลังศึกษาอยู่สายสามัญ จะมีการเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจย้ายไปเรียนสายอาชีวศึกษาเพราะเหตุใด หลังจากทราบมาตรการการคลังและมาตรการทางการศึกษานี้ โดยมาตรการนี้ตั้งใจเจาะจงถามเฉพาะนักเรียนสายสามัญเท่านั้น หนึ่งต้องการทราบว่าผู้เรียนที่เรียนสายสามัญอยู่นั้นมีความตั้งใจจริงและมุ่งมั่นในการเรียนต่อหลักสูตร 4 ปี อย่างแน่นอนหรือไม่ หรือเรียนเพราะค่านิยม แต่ไม่สามารถเรียนได้ หรือเรียนเพราะมาตรการการคลังดังกล่าวอย่างแท้จริงเพราะยังสามารถเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจได้ถ้ามีข้อเสนอที่ดีมากพอ โดยตั้งถามว่า “ถ้าสามารถโอนย้ายหน่วยกิตที่เรียนมาแล้วได้บ้าง และได้รับทุนการศึกษา

ทั้งหมด นักเรียนมีความสนใจที่จะเข้าศึกษาต่อในระดับ ปวส. (สายอาชีพศึกษา) หรือไม่” ผลการตัดสินใจเปลี่ยนแปลงสายการเรียน ดังภาพประกอบ 23 พบว่า มีผู้ไม่ตอบในคำถามนี้ ร้อยละ 1.9 และตอบว่า “ไม่สนใจที่จะเปลี่ยนมาเรียนสายอาชีพศึกษาในระดับอุดมศึกษา” รวมสองกลุ่มดังกล่าวเข้าด้วยกันเป็นกลุ่มไม่สนใจ คิดเป็นร้อยละ 47 ขณะที่ผู้สนใจตอบว่าสนใจ ร้อยละ 46 และผู้ตอบว่า “สนใจอย่างยิ่งที่จะเปลี่ยนสายการเรียนจากสายสามัญมาเป็นสายอาชีพศึกษาในระดับมัธยมศึกษา” คิดเป็นร้อยละ 7 รวมสองกลุ่มดังกล่าวเข้าด้วยกันเป็นกลุ่มที่สนใจ คิดเป็นร้อยละ 53 ซึ่งมากกว่าผู้ไม่สนใจ

ภาพประกอบ 24 สถานการณ์สมมติต่อการตัดสินใจเปลี่ยนสายการเรียนของนักเรียนสายสามัญ

ต่อจากนั้นผู้วิจัยวิเคราะห์หาสัดส่วนต่าง ๆ ของครัวเรือนจนและไม่จนในสายสามัญเกี่ยวกับความสนใจในมาตรการดังกล่าว (ดังภาพประกอบ 24) พบว่า ครัวเรือนจนให้ความสนใจที่จะเปลี่ยนสายการเรียนมากถึงร้อยละ 64 ซึ่งเป็นกลุ่มที่ผู้วิจัยให้ความสำคัญ แต่กลุ่มครัวเรือนไม่จนนั้นผู้วิจัยก็ไม่ได้ตัดข้อสงสัยในการเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจ ยังคงตั้งคำถามต่อไปว่า “เพราะเหตุใดกลุ่มครัวเรือนไม่จนจึงต้องการเปลี่ยนสายการเรียน” จากคำถามดังกล่าวนำมาทดสอบโดยใช้แบบจำลองโลจิต ซึ่งแบ่งตัวแปรตามเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ไม่สนใจเปลี่ยนสายการเรียนและกลุ่มที่สนใจเปลี่ยนสายการเรียน เพื่อหาหลักฐานเชิงประจักษ์พิสูจน์เหตุผลหรือตัวแปรที่เกี่ยวข้องเพื่อนำเสนอเป็นนโยบายต่อไป

ภาพประกอบ 25 ความสนใจที่มีต่อมาตรการทางการศึกษาในการเปลี่ยนสายการเรียนที่จำลองขึ้น
จำแนกตามฐานะทางเศรษฐกิจ

จากตาราง 23 แสดงผลการประมาณความน่าจะเป็นที่นักเรียนสายสามัญจะเปลี่ยนแปลงสายการเรียนไปเรียนสายอาชีวศึกษา โดยการจำลองสถานการณ์สมมติกำหนดตัวแปรรายได้และสินทรัพย์สุทธิเป็นตัวแปรกลุ่ม โดยให้รายได้แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ ครัวเรือนจน (รายได้ครัวเรือนต่ำกว่า 8,000 บาทต่อเดือน) และไม่จน (รายได้ครัวเรือนมากกว่า 8,000 บาทต่อเดือน) แบ่งสินทรัพย์สุทธิเป็น 3 กลุ่ม คือ ไม่มีสินทรัพย์ (สินทรัพย์สุทธิน้อยกว่าศูนย์) สินทรัพย์สุทธิปานกลาง (มูลค่าไม่เกิน 100,000 บาท) และสินทรัพย์สุทธิมาก (มูลค่ามากกว่า 100,000 บาท) พบว่า ตัวแปรอิสระที่มีผลต่อความสนใจดังกล่าว ได้แก่ 1) รายได้ กล่าวคือ ครัวเรือนไม่จนมีแนวโน้มที่จะสนใจเปลี่ยนสายการเรียนไปเรียนสายอาชีวศึกษาน้อยกว่าครัวเรือนจน ประมาณ 0.56 เท่า หรือน้อยกว่าร้อยละ 44 2) สินทรัพย์สุทธิ กล่าวคือ ครัวเรือนที่มีสินทรัพย์สุทธิปานกลางมีความสนใจเปลี่ยนสายการเรียนไปเรียนสายอาชีวศึกษามากกว่าครัวเรือนที่ไม่มีสินทรัพย์สุทธิประมาณ 2 เท่า 3) ครัวเรือนที่มีบ้านเป็นของตนเองมีความสนใจน้อยกว่าครัวเรือนที่ไม่มีบ้านเป็นของตนเอง ประมาณ 0.56 เท่า หรือน้อยกว่าร้อยละ 44 5) ผลการเรียนสะสม กล่าวคือ ถ้านักเรียนมีผลการเรียนสะสมลดลง 1 หน่วย จะมีแนวโน้มสร้างแรงจูงใจในการเปลี่ยนสายการเรียนไปเป็นสายอาชีวศึกษาเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 58

ตาราง 23 ผลประมาณการความน่าจะเป็นของนักเรียนสายสามัญที่จะเปลี่ยนไปเรียนสาย
อาชีวศึกษาจากสถานการณ์สมมติที่จำลองขึ้น

Logistic regression (No = 421)		LR chi2(19) = 53.04	Prob > chi2 = 0.0001
Log likelihood = -264.76902		Pseudo R2 = 0.091	
Switching Track	Odds Ratio	S.E.	คำอธิบายตัวแปร
Inc	.5618518**	0.1486253	ครัวเรือนไม่จน
ast			สินทรัพย์สุทธิครัวเรือน
2	2.265828**	0.8947989	สินทรัพย์สุทธิปานกลาง
3	1.509421	0.5689248	สินทรัพย์สุทธิมาก
hou	.5639698*	0.192539	มีบ้านเป็นของตนเอง
liq	.7912207	0.2309979	มีสภาพคล่องทางการเงิน
gov	.8229606	0.2237944	เคยกู้เงินจากเพื่อการศึกษาของรัฐ
edh			การศึกษาหัวหน้าครัวเรือน
2	.881428	0.23179	หัวหน้าครัวเรือนจบมัธยมศึกษา
3	1.036629	0.4744562	หัวหน้าครัวเรือนจบอุดมศึกษา
age	1.023479	0.0160845	อายุหัวหน้าครัวเรือน
sta	.8097113	0.2626349	แต่งงานหรือแยกกันอยู่
hoc			อาชีพหัวหน้าครัวเรือน
2	1.127489	0.4782919	รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ/บริษัท
3	0.9966492	0.3773387	ค้าขาย/อาชีพอิสระ
gpa	.4039225**	0.0860589	ผลการเรียนสะสมสะสม
size	0.994612	0.055174	จำนวนสมาชิกในครัวเรือน
sup	.9351618	0.0724027	สนับสนุนความสามารถแก่บุตร
rea	.9931066	0.0363451	เวลาการอ่านหนังสือของผู้ปกครอง
tim	1.008288	0.0238131	เวลาเอาใจใส่การเรียนแก่บุตร
att	1.029178	0.0239885	ทัศนคติผู้ปกครอง
rat	.9923845	0.0083471	สัดส่วนเพื่อนที่จะศึกษาต่อ
dis	.999411	0.0008324	ระยะทางจากบ้านถึงสถาบัน

หมายเหตุ : * ที่ระดับนัยสำคัญ .10 และ ** ที่ระดับนัยสำคัญ .05

เมื่อพิจารณาเหตุผลที่ไม่มีความสนใจดังกล่าวเชิงคุณภาพแล้ว พบว่านักเรียนกลุ่มที่ไม่สนใจนั้นมีความต้องการที่จะเรียนสายสามัญอย่างแท้จริง เนื่องจากวางแผนจะประกอบอาชีพเภสัชกร พยาบาล ครู นักกฎหมาย เป็นต้น จึงจำเป็นต้องศึกษาต่อหลักสูตร 4 ปี และอีกส่วนหนึ่งให้เหตุผลว่าผู้ปกครองต้องการสนับสนุนให้ตนเรียนหลักสูตร 4 ปี แต่สำหรับกลุ่มที่สนใจเปลี่ยนมาเรียนสายอาชีพศึกษาตามมาตรการที่สมมติขึ้นแบบสุดขั้วนั้น ไม่ใช่มีแต่กลุ่มคนจนอย่างเดียวยังมีคนไม่จนจำนวนมากที่ต้องการเปลี่ยนมาเรียนสายอาชีพศึกษา เหตุผลสำคัญที่แสดงไว้สรุปได้ 2 ประการ คือ

1) อาชีพที่คาดหวังสามารถเรียนในสายอาชีพศึกษาก่อนได้แล้วจึงไปศึกษาต่ออีก 2 ปีจนจบปริญญาตรี ซึ่งอาจจะเหมาะสมกับความสามารถและความเป็นได้ของตนในการศึกษาต่อสาขาดังกล่าว เช่น วิศวกรรมศาสตร์ สถาปัตยกรรมศาสตร์ เกษตรศาสตร์ คหกรรมศาสตร์ พาณิชยศาสตร์ และการบัญชี เป็นต้น

2) การที่ตนเรียนสายสามัญไปแล้วรู้สึกไม่ชอบและเรียนได้ไม่ค่อยดี เมื่อพิจารณาจากผลการเรียนสะสมยังทำให้รู้สึกผิดหวังและท้อถอย จึงพิจารณาตัวเองว่าอาจจะไม่เหมาะสมกับการเรียนสายสามัญ

การศึกษาที่ผ่านมาผู้วิจัยให้ความสำคัญกับความคิดเห็นของผู้ปกครองเป็นหลัก ซึ่งยังไม่ได้พิจารณาความต้องการของนักเรียนกลุ่มเป้าหมายอย่างแท้จริง ดังนั้นการนำเสนอส่วนนี้จึงเป็นความคิดเห็นของนักเรียนในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

นักเรียนสายสามัญส่วนใหญ่ร้อยละ 85 ต้องการศึกษาต่อหลักสูตร 4 ปี (สายสามัญเหมือนเดิม) โดยเลือกศึกษาต่อในสาขาวิทยาศาสตร์ ร้อยละ 37 และสาขาสังคมศาสตร์ ร้อยละ 51 ส่วนอีกร้อยละ 12 ยังไม่ทราบว่า จะศึกษาต่อสาขาใด และนักเรียนสายสามัญอีก ร้อยละ 15 ที่ต้องการเปลี่ยนจากสายสามัญมาเรียนต่อหลักสูตร 2 ปี หรือปวส. ขณะที่นักเรียนสายอาชีพศึกษาส่วนใหญ่ ร้อยละ 84 ยังคงต้องการศึกษาต่อสายอาชีพศึกษา (ปวส.) เหมือนเดิมในสาขาที่เรียนมาจาก ปวช. แต่มีเพียงส่วนน้อย ร้อยละ 16 ที่ต้องการเปลี่ยนสายการเรียนจากสายอาชีพศึกษามาเรียนต่อสายสามัญหลักสูตร 4 ปีหรือปริญญาตรี โดยร้อยละของนักเรียนที่ต้องการเปลี่ยนสายการเรียนทั้งหมดต้องการศึกษาต่อสาขาวิทยาศาสตร์ ร้อยละ 27 และสาขาสังคมศาสตร์ ร้อยละ 73

เนื่องจากทัศนคติของผู้ปกครองเกี่ยวกับการศึกษาต่ออุดมศึกษามีส่วนสำคัญในการตัดสินใจ และสร้างแรงจูงใจดังกล่าวถ่ายทอดแก่บุตร ซึ่งก่อตัวเป็นทัศนคติของเด็ก และมีความสำคัญต่อความเชื่อ ความตั้งใจ และความพยายามที่จะศึกษาต่ออุดมศึกษาตั้งแต่วัยเด็กจนกระทั่งถึงวัยรุ่น ดังนั้นผู้วิจัยจึงสอบถามความคิดเห็นในการศึกษาต่อกับนักเรียนสายสามัญและสายอาชีพศึกษาด้วยคำถามข้อเดียวกัน เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของความคิดเห็นโดยรวมระหว่างนักเรียนสายสามัญและสายอาชีพศึกษา โดยมีรายละเอียด (ตาราง 24) ดังนี้

นักเรียนสายสามัญและสายอาชีวศึกษามีระดับความเห็นในลักษณะเห็นด้วยอย่างยิ่งกับการศึกษาต่อในข้อคิดเห็นต่าง ๆ ต่อไปนี้ คือ นักเรียนต้องการศึกษาต่อ เพราะชอบและสนุกในการเรียน ศึกษาต่อเพื่อเป็นพื้นฐานในการเรียนระดับสูงต่อไป ต้องการมีงานทำ หาเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ ต้องการความก้าวหน้า มั่นคงและมีรายได้สูงขึ้นในอนาคต ต้องการวุฒิการศึกษาเพิ่มขึ้นเพื่อสร้างความภูมิใจให้ตนเองและครอบครัว และมีระดับความเห็นในลักษณะเห็นด้วยกับความเชื่อมั่นว่าตนมีความสามารถ สติปัญญาพอที่จะศึกษาต่อได้ เท่าทันเพื่อนและผู้อื่น และพ่อแม่มีความสามารถที่จะสนับสนุนการศึกษาต่อได้ โดยสรุป คือ นักเรียนมีความเห็นด้วยอย่างยิ่งกับการศึกษาต่อจะสร้างอนาคตที่ดีให้กับตนเองในทุก ๆ ด้าน แต่เมื่อพิจารณาความคิดเห็นของนักเรียนทั้งสองสายการเรียนโดยเฉลี่ย พบว่า นักเรียนสายสามัญจะมีความเชื่อหรือทัศนคติต่อการศึกษาต่อสูงกว่านักเรียนสายสามัญที่ระดับนัยสำคัญ .05 หรือ .10 ต่อประเด็นที่ว่า การศึกษาต่อเพราะตนชอบและสนุกการเรียน ต้องการประกอบอาชีพหรือสนใจ เป็นพื้นฐานในการเรียนระดับสูงต่อไป ต้องการมีงานทำ หาเลี้ยงตนเองและครอบครัว ต้องการความก้าวหน้า มั่นคง และมีรายได้สูงขึ้นในอนาคต และต้องการวุฒิการศึกษาเพิ่มขึ้น เพื่อสร้างความภูมิใจให้ตนเองและครอบครัว กล่าวคือ การศึกษาต่อบริญาตรมีระดับการศึกษาที่สูงกว่า ปวส. ทำให้ผลตอบแทนทั้งที่วัดเป็นตัวเงินได้และไม่สามารถวัดได้สูงกว่า ปวส. อีกทั้งการเรียนปริญญาตรีสร้างความภูมิใจ ชื่อเสียงตามมาให้แก่ตนเองและครอบครัว จึงคุ้มค่าที่นักเรียนสายสามัญจะคิดและเชื่อในสิ่งนั้นว่าเป็นจริงหลังสำเร็จการศึกษาปริญญาตรีนานกว่านักเรียนสายอาชีวศึกษาที่จะสำเร็จการศึกษาเพียงแค่ระดับ ปวส. อีกทั้งต้องศึกษาต่อเพิ่มเติมอีก 2 ปี จึงจะสำเร็จการศึกษาปริญญาตรีได้ในที่สุด สำหรับความเชื่อดังกล่าวผู้วิจัยไม่ได้ปฏิเสธว่าไม่จริง แต่สำหรับครัวเรือนยากจนซึ่งจบปริญญาตรีจากสถาบันการศึกษาในต่างจังหวัดย่อมแสดงถึงความเหลื่อมล้ำด้านคุณภาพการศึกษาของสถาบันการศึกษาระหว่างเมืองกับชนบทเช่นกัน จึงทำให้โอกาสของการมีงานทำ มีรายได้ หรือความก้าวหน้าของผู้จบปริญญาตรีแตกต่างกันมาก และอาจจะเป็นแรงกดดันทางลบในการเลือกงานที่เหมาะสมกับปริญญาที่สำเร็จมากกว่าเลือกตามความสามารถที่ตนจะทำได้ ซึ่งการศึกษานี้ไม่ได้ตั้งคำถามการวิจัยเกี่ยวกับการเปรียบเทียบระหว่างการมีงานทำหลังสำเร็จการศึกษา แต่ตั้งคำถามว่าการศึกษาต่อหลักสูตร 2 ปี น่าจะมีความเหมาะสมกับคนจนในชนบทหรือไม่ ซึ่งหลักฐานเชิงประจักษ์ที่มีและการจำลองสถานการณ์สมมติดังกล่าวน่าจะพอเป็นบทพิสูจน์ยืนยันได้ว่า “อุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี เป็นทางเลือกที่เหมาะสมของรัฐในการสนับสนุนและเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้แก่ครัวเรือนยากจนอย่างแท้จริง”

ตาราง 24 คะแนนเฉลี่ยเปรียบเทียบความคิดเห็นในการศึกษาต่อของนักเรียนทั้งสองสายการเรียน

ประเด็นข้อคิดเห็น	ระดับความคิดเห็นในการศึกษาต่อ				p-value
	สายสามัญ		สายอาชีวศึกษา		
	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	
1. เชื่อว่าตนมีความสามารถและสติปัญญาพอที่จะศึกษาต่อได้	1.12	0.03	1.12	0.04	0.98
2. ต้องการการศึกษาต่อเพื่อเท่าทันเพื่อนและผู้อื่น	1.06	0.04	1.10	0.05	0.54
3. ชอบและสนุกกับการเรียน	1.30	0.03	1.20	0.04	0.05**
4. ศึกษาต่อเพื่อประกอบอาชีพที่ชอบหรือสนใจ	1.56	0.03	1.41	0.04	0.00**
5. ศึกษาต่อเพื่อเป็นพื้นฐานในการเรียนระดับสูงต่อไป	1.51	0.03	1.42	0.04	0.05**
6. ต้องการมีงานทำ หาเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้	1.68	0.03	1.59	0.03	0.04**
7. การศึกษาต่อช่วยให้หางานทำง่ายขึ้นและสามารถเลือกงานได้	1.48	0.03	1.39	0.04	0.06*
8. ต้องการความก้าวหน้า ความมั่นคง และรายได้ที่สูงขึ้นในอนาคต	1.65	0.03	1.53	0.04	0.00**
9. ต้องการวุฒิการศึกษาเพิ่มขึ้น เพื่อสร้างความภูมิใจให้ตนเองและครอบครัว	1.54	0.03	1.42	0.04	0.01**
10. ต้องการการศึกษาต่อเพราะคิดว่าพ่อแม่มีความสามารถที่จะสนับสนุนได้	1.04	0.04	1.01	0.05	0.58

หมายเหตุ : * ที่ระดับนัยสำคัญ .10 และ ** ที่ระดับนัยสำคัญ .05

หมายเหตุ : เกณฑ์การให้คะแนนระดับความคิดเห็น

ช่วงคะแนน	ระดับความคิดเห็น
-2.00 ถึง -1.20	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง
-1.19 ถึง -0.40	ไม่เห็นด้วย
-0.39 ถึง 0.40	ไม่แน่ใจ
0.41 ถึง 1.20	เห็นด้วย
1.21 ถึง 2.00	เห็นด้วยอย่างยิ่ง

ส่วนที่ 2 สรุปผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย

H14 : ทักษะคิดและความต้องการในการกำหนดเงื่อนไขและรูปแบบในการกำหนดมาตรการการคลังเพื่อการศึกษาที่นำเสนอของผู้ปกครองนักเรียน/นักศึกษาสายสามัญและสายอาชีวศึกษาส่วนใหญ่เห็นด้วยกับมาตรการดังกล่าว แต่อาจมีความคิดเห็นในบางประเด็นแตกต่างกัน

H15 : มาตรการการคลังเพื่อการศึกษาที่นำเสนอ จะช่วยลดต้นทุนค่าเสียโอกาสในการทำงาน และค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษา จะสามารถสร้างแรงจูงใจให้ครัวเรือนยากจนในการสนับสนุนโอกาสการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของบุตรที่กำลังเรียนสายอาชีวศึกษา (ปวช.) และสายสามัญ (ม.ปลาย) ให้เปลี่ยนมาเรียนสายอาชีวศึกษาในระดับ ปวส. เพิ่มมากขึ้น

การจำลองมาตรการการคลังเพื่อการศึกษาที่นำเสนอขึ้น เพื่อรับฟังความคิดเห็นและเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้แก่บุตรในครัวเรือนยากจนที่กำลังเรียนในสายสามัญและสายอาชีวศึกษาให้ได้รับโอกาสการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นจากมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นอุดมศึกษาทั้งในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (หลักสูตร 2 ปี) และปริญญาตรี (หลักสูตร 4 ปี) ผลการศึกษาพบว่า ผู้ปกครองของนักเรียนทั้งสายสามัญและสายอาชีวศึกษาส่วนใหญ่มีความหวังดีต่อบุตรหลาน โดยผู้ปกครองของนักเรียนสายสามัญมีทัศนคติทางบวกในการศึกษาต่อสูงกว่าผู้ปกครองนักเรียนสายอาชีวศึกษา เมื่อพิจารณารูปแบบและเงื่อนไขการให้ทุนแบบให้เปล่าตามระดับความคิดเห็นของผู้ปกครองทำให้ทราบกรอบที่ชัดเจนขึ้น คือ ผู้ปกครองเห็นด้วยอย่างยิ่งกับการพิจารณาทุนแบบให้เปล่าแก่คนยากจนควรพิจารณาครัวเรือนจากรายได้ การครอบครองกรรมสิทธิ์ในบ้าน/ที่ดิน และภาระหนี้สินและไม่สามารถกู้เงินในระบบได้ และผู้รับทุนระดับปริญญาตรีจะได้รับเงินค่าใช้จ่ายส่วนตัวเป็นรายเดือน แต่ค่าธรรมเนียมการศึกษาสามารถขอกู้ตามจริงจาก กยศ.ได้ และนักเรียนควรมีความประพฤติดี เมื่อเรียนสำเร็จควรกลับมาทำงานในภูมิภาคเดิม โดยรัฐควรมีนโยบายเพิ่มจำนวนผู้เรียน ปวส. มากขึ้นทั่วภูมิภาค อีกทั้งผู้ปกครองนักเรียนสายอาชีวศึกษามีความเห็นด้วยอย่างยิ่งที่จะให้ทุนแบบให้เปล่าทั้งหมด(ค่าใช้จ่ายส่วนตัวและค่าธรรมเนียมการศึกษา)กับการศึกษาต่อ ปวส. ทุกสาขา แต่กรณีที่กำหนดให้ผู้รับทุนปริญญาตรีเรียนเฉพาะสาขาวิทยาศาสตร์นั้นผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่แน่ใจหรือกล่าวได้ว่าไม่ค่อยเห็นด้วยกับการกำหนดกรอบที่แคบเกินไป

ดังนั้น มาตรการการคลังเพื่อการศึกษาที่นำเสนอจะสร้างแรงจูงใจให้ผู้ปกครองในครัวเรือนยากจนเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจให้บุตรศึกษาต่อเพิ่มขึ้นได้อย่างมากทั้งในหลักสูตร 2 ปี และหลักสูตร 4 ปี และมีความเหมาะสมที่รัฐจะเลือกสนับสนุนทุนให้เปล่าแก่คนยากจนซึ่งกำลังเรียนอยู่ ปวช. 1-3 ทุกสาขาวิชาได้มีโอกาสศึกษาต่อ ปวส. นอกจากนี้ผู้วิจัยได้จำลองมาตรการการคลังเพื่อการศึกษาแบบสุดขีดประกอบกับมาตรการทางการศึกษาที่สำนักงานการอาชีวศึกษาได้เป็นผู้พิจารณาแล้วคาดว่าจะแก้ไขสัดส่วนผู้เรียนสายอาชีวศึกษาให้เพิ่มขึ้นได้ในเวลารวดเร็ว โดยให้

นักเรียนสายสามัญสามารถโอนย้ายหน่วยกิตที่เรียนมาแล้วได้บ้าง และได้รับทุนการศึกษาทั้งหมด (กรณีให้ทุนการศึกษาผู้วิจัยได้จำลองสถานการณ์ขึ้นมา เพื่อต้องการทราบความต้องการและความมุ่งมั่นที่แท้จริงของนักเรียนสายสามัญในการศึกษาต่อสายเดิมในระดับปริญญาตรี) พบว่า นักเรียนที่ไม่สนใจ คิดเป็นร้อยละ 47 ขณะที่นักเรียนที่สนใจ คิดเป็นร้อยละ 53 ซึ่งมากกว่าผู้ไม่สนใจ เมื่อพิจารณาปัจจัยที่กำหนดความสนใจในการเปลี่ยนสายการเรียนดังกล่าว พบว่า กลุ่มนักเรียนที่ให้ ความสนใจ จะมีลักษณะครัวเรือนรายได้น้อย (ยากจน) สิ้นทรัพย์สุทธิปานกลาง (มีที่ดินหรือที่นา) ไม่มีบ้านเป็นของตนเอง และมีผลการเรียนสะสมต่ำ ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายที่รัฐควรให้ความสำคัญในการกำหนดนโยบายเพิ่มสัดส่วนผู้เรียนสายอาชีวศึกษาตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย

บทที่ 5

บทสรุป

การศึกษาความเหลื่อมล้ำของโอกาสทางการศึกษา ทรัพย์สินครัวเรือน และกรณีศึกษาทางเลือกการศึกษาระดับอุดมศึกษาของครัวเรือนยากจน ผู้วิจัยศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของบุตรระหว่างครัวเรือนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมแตกต่างกัน อีกทั้งวิเคราะห์โอกาสในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาและการเลือกศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส.) ของนักเรียนสายสามัญและอาชีวศึกษา และศึกษาผลของการตัดสินใจของพ่อแม่ในการสร้างโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของบุตรในครัวเรือนยากจนที่มีต่อมาตรการการคลังเพื่อการศึกษาที่น่าเสนอ ซึ่งสามารถสรุป อภิปรายผล และเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 ความสำเร็จทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของบุคคล

การศึกษานี้มีผลต่อความแตกต่างของโอกาสและทางเลือกในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของบุตรระหว่างครัวเรือนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมแตกต่างกัน เพื่อวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำของโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี 2554 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ และคำนวณตามแบบจำลองโดยใช้ multinomial logistic regression ผลการศึกษายืนยันว่าระดับการศึกษาหัวหน้าครัวเรือนรายได้ และสินทรัพย์ทางการเงินของครัวเรือนทั้งในเมืองและชนบทมีผลต่อโอกาสและความสำเร็จทางการศึกษาอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี และหลักสูตร 4 ปี และเมื่อพิจารณาสัดส่วนผู้สำเร็จอุดมศึกษา จะพบว่า ระดับการศึกษาหัวหน้าครัวเรือน รายได้ และสินทรัพย์ทางการเงิน ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในทางเลือกการศึกษาระดับอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี แต่ระดับการศึกษาหัวหน้าครัวเรือนและสินทรัพย์ทางการเงินไม่ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำในทางเลือกการศึกษาระดับอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี ยกเว้นรายได้ในกลุ่มคนจนที่สุดซึ่งยังมีสัดส่วนผู้เรียนหลักสูตร 2 ปี น้อยกว่ากลุ่มรายได้อื่น ๆ ถ้าเราสามารถเพิ่มสัดส่วนของคนจนที่สุดให้มีโอกาสศึกษาต่ออุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี เพิ่มขึ้นร้อยละ 4 ซึ่งจะใกล้เคียงกับสัดส่วนในกลุ่มรายได้อื่น ๆ ก็จะสามารถลดความเหลื่อมล้ำของโอกาสทางการศึกษาอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปีของครัวเรือนคนจนที่สุดได้ นอกจากนี้ครัวเรือนเขตเมืองที่มีบ้านเป็นของตนเองและมีสภาพคล่องทางการเงิน จะมีผลต่อโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี

มากกว่าครัวเรือนที่ไม่มีบ้านเป็นของตนเองและขาดสภาพคล่องทางการเงิน แต่ครัวเรือนชนบทที่มีสภาพคล่องทางการเงินจะมีผลต่อโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี มากกว่าครัวเรือนที่ขาดสภาพคล่องทางการเงิน นอกจากนี้บทบาทภาครัฐในการให้กู้ยืมเงินจากกองทุนต่าง ๆ ทั้งในเมืองและชนบทยังมีผลต่อโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี และพบความเหลื่อมล้ำระหว่างภูมิภาคเกี่ยวกับโอกาสทางการศึกษาอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี เนื่องจากครัวเรือนกรุงเทพฯ มีโอกาสทางการศึกษามากกว่าภูมิภาคอื่น ๆ ของประเทศ แต่สำหรับครัวเรือนชนบทนั้นกลับพบว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะมีโอกาสที่บุตรจะสำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี และ 4 ปี น้อยกว่ากรุงเทพฯ สิ่งที่น่าสนใจ คือ เฉพาะครัวเรือนในเขตชนบทเท่านั้นที่ระดับการศึกษาหัวหน้าครัวเรือนที่ต่ำกว่า แต่มีสินทรัพย์ทางการเงินเพิ่มขึ้น จะเพิ่มโอกาสให้บุตรสำเร็จอุดมศึกษาทั้งหลักสูตร 2 ปี และ 4 ปี มากกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่มีการศึกษาสูงกว่าเมื่อสินทรัพย์ทางการเงินเพิ่มขึ้นเท่ากัน

ส่วนที่ 2 การตัดสินใจศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของบุตรในครัวเรือนยากจน

การวิเคราะห์โอกาสในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาและการเลือกศึกษาต่ออุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส.) ของนักเรียนสายสามัญและสายอาชีวศึกษา และศึกษาผลของการตัดสินใจของพ่อแม่ในการสร้างโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของบุตรในครัวเรือนยากจนที่มีต่อมาตรการการคลังเพื่อการศึกษาที่น่าเสนอ ซึ่งเน้นทั้งการวิเคราะห์เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพโดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลจากนักเรียนสายสามัญและสายอาชีวศึกษา จำนวน 662 ราย ใน 4 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดสกลนคร เพชรบูรณ์ ตาก และสมุทรสาคร วิเคราะห์ตามแบบจำลองโพรบิต (Probit Model) ผลการศึกษาเชิงประจักษ์ยืนยันว่า ทูทางเศรษฐกิจ ทูทางวัฒนธรรม และทุนทางสังคมของนักเรียนหรือนักศึกษาในสายสามัญและสายอาชีวศึกษามีผลต่อการตัดสินใจศึกษาต่อ และการเลือกศึกษาต่ออุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส.) ดังนี้

ตัวแปรทุนทางเศรษฐกิจ พบว่า รายได้ครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับโอกาสในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของนักเรียนสายสามัญและสายอาชีวศึกษาในทิศทางเดียวกัน แต่มีผลกับนักเรียนสายสามัญมากกว่าสายอาชีวศึกษา และรายได้ครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นทุก 1,000 บาทต่อเดือน จะลดโอกาสในการเลือกศึกษาต่อ ปวส. ของนักเรียนสายอาชีวศึกษามากกว่าสายสามัญ ส่วนสินทรัพย์สุทธิมีความสัมพันธ์กับโอกาสในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของนักเรียนสายสามัญในทิศทางเดียวกัน และสินทรัพย์สุทธิครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น 10,000 บาท จะมีผลต่อโอกาสในการเลือกศึกษาต่อ ปวส. ของนักเรียนสายอาชีวศึกษา ขณะที่สภาพคล่องทางการเงินมีผลต่อโอกาสในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาเฉพาะนักเรียนสายสามัญเท่านั้น แต่ไม่มีผลต่อการเลือกเรียน ปวส. ทั้งของนักเรียนสายสามัญและสายอาชีวศึกษา ขณะที่นักเรียนสายอาชีวศึกษาที่เคยกู้ยืมเพื่อการศึกษาของรัฐจะมี

โอกาสในการเลือกเรียน ปวส. น้อยกว่าผู้ที่ไม่เคยกู้ยืม ส่วนระดับการศึกษาหัวหน้าครัวเรือนไม่มีผลต่อโอกาสในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา และการเลือกเรียน ปวส. ทั้งนักเรียนสายสามัญและสายอาชีวศึกษา อีกทั้งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งวัดจากผลการเรียนสะสมมีผลกับโอกาสในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของนักเรียนสายสามัญในทิศทางเดียวกัน แต่มีผลกับโอกาสในการเลือกเรียน ปวส. ในทางตรงข้าม นอกจากนี้จำนวนสมาชิกครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับโอกาสในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาและการเลือกเรียน ปวส. ของนักเรียนทั้งสองกลุ่มในทางตรงข้าม แต่มีผลกับนักเรียนสายอาชีวศึกษามากกว่าสายสามัญ ตัวแปรทุนทางวัฒนธรรม คือ เวลาที่ใช้ในการเอาใจใส่การเรียนแก่บุตรกับโอกาสการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของนักเรียนสายอาชีวศึกษาที่มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน แต่มีผลตรงกันข้ามกับโอกาสในการเลือกเรียน ปวส. ของนักเรียนสายสามัญ และตัวแปรทุนทางสังคม คือ ทักษะคิดทางบวกของพ่อแม่ในการศึกษาต่อมีผลในการเพิ่มโอกาสของการศึกษาต่อและการเลือกเรียน ปวส. (สายเดิม) ของนักเรียนสายอาชีวศึกษา นอกจากนี้อัตราส่วนที่เพิ่มขึ้นของเพื่อนในห้องเรียนที่จะศึกษาต่อจะเพิ่มโอกาสในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของนักเรียนสายอาชีวศึกษา แต่จะลดโอกาสในการเลือกเรียน ปวส. ของนักเรียนสายสามัญ และระยะทางที่เพิ่มขึ้นจากบ้านถึงสถาบันการศึกษา(คาดว่าจะศึกษาต่อ) จะลดโอกาสในการเลือกเรียน ปวส. ของนักเรียนสายสามัญ

การวิเคราะห์ความแตกต่างกันของความคิดเห็นในการกำหนดรูปแบบและเงื่อนไขของมาตรการการคลังเพื่อการศึกษาของผู้ปกครองนักเรียนสายสามัญและสายอาชีวศึกษา พบว่าผู้ปกครองเห็นด้วยอย่างยิ่งกับมาตรการดังกล่าว ถึงแม้จะมีบางประเด็นที่มีความคิดเห็นแตกต่างกันก็ตาม แต่ในภาพรวมเห็นด้วยกับการที่รัฐจะให้การสนับสนุนทุนให้เปล่าแก่คนยากจนในการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี และหลักสูตร 4 ปี รวมทั้งเงื่อนไขต่าง ๆ สามารถสร้างแรงจูงใจในการตัดสินใจในการศึกษาต่ออุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี

ดังนั้น หลักฐานเชิงประจักษ์ในการศึกษานี้ อาจสรุปได้ว่า “อุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี จึงมีความเหมาะสมกับคนยากจนในชนบทอย่างแท้จริง ซึ่งอาจจะไม่ดีที่สุดสำหรับคนทั่วไป (first best) แต่อาจจะดีมากพอสำหรับคนจน (second best) ในการเลื่อนสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมให้แก่ครัวเรือนหรือรุ่นลูกหลานต่อไป”

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 ความสำเร็จทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของบุคคล

ความเหลื่อมล้ำของโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาระหว่างเมืองกับชนบทย่อมมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน เนื่องจากนโยบายการพัฒนาประเทศที่เน้นการสร้างความสำเร็จสู่เมืองเป็นสำคัญ อีกทั้งกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญคือคนจนทำให้กำหนดสภาพเมืองเป็นตัวแปรควบคุมเพื่อกำหนดนโยบายเพิ่มโอกาสและทางเลือกทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาแก่คนยากจนในชนบทอย่างแท้จริง ซึ่งความเหลื่อมล้ำของโอกาสและทางเลือกการศึกษานั้นเกิดจากความเหลื่อมล้ำของตัวแปรที่สำคัญ 2 ตัว คือ ระดับการศึกษาหัวหน้าครัวเรือนและความมั่งคั่งของครัวเรือน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ระดับการศึกษาหัวหน้าครัวเรือนเป็นตัวแปรที่มีความสำคัญมากต่อความเหลื่อมล้ำของโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของบุตรทั้งในเขตเมืองและชนบท กล่าวคือ หัวหน้าครัวเรือนเขตเมืองที่มีการศึกษาสูงเท่าไรก็ยิ่งเพิ่มโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี มากขึ้นเท่านั้น โดยเฉพาะหัวหน้าครัวเรือนที่สำเร็จอุดมศึกษา (Zhan; & Sherraden, 2011) บุตรจะมีโอกาสสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี มากกว่าหลักสูตร 2 ปี เนื่องจากหัวหน้าครัวเรือนที่สำเร็จอุดมศึกษาย่อมมีความต้องการให้บุตรมีการศึกษาสูงกว่าหรือไม่ต่ำกว่าตัวเอง เพื่ออนาคตจะมีหน้าที่การงานและอาชีพดีกว่ารุ่นพ่อแม่ เนื่องจากพ่อแม่ที่มีการศึกษาสูงส่วนใหญ่จะมีอาชีพและรายได้สูงตามทฤษฎีทุนมนุษย์จึงมีความสามารถในการลงทุนทางการศึกษาได้มากขึ้นทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ (Haveman; & Wolfe, 1995) กล่าวคือ พ่อแม่สามารถเลือกโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาที่มีคุณภาพหรือมีมาตรฐานสูงถึงแม้จะมีค่าธรรมเนียมการศึกษาสูงมากด้วยเช่นกันก็ตาม

ความมั่งคั่งของครัวเรือนเป็นตัวแปรที่แสดงทุนทางเศรษฐกิจของครัวเรือน สามารถวัดฐานะความเป็นอยู่ของครัวเรือนได้ดีกว่ารายได้ของครัวเรือน (Conley, 1999) และเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญมากที่สุดในการวิเคราะห์โอกาสและความสำเร็จของบุตรทางการศึกษาโดยเฉพาะอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี ซึ่งความมั่งคั่งของครัวเรือนประกอบด้วยตัวแปรที่น่าสนใจ คือ รายได้สินทรัพย์สุทธิ สินทรัพย์ทางการเงิน การมีบ้านเป็นของตนเอง สภาพคล่องทางการเงิน (ความสามารถกู้เงินในระบบ) โดยมีรายละเอียด ดังนี้ รายได้ของครัวเรือนเป็นอีกตัวแปรอีกตัวที่แบ่งแยกความยากจนของครัวเรือนได้อีกทั้งกำหนดลักษณะของครัวเรือนยากจนได้สะดวกและชัดเจน ซึ่งรายได้ของครัวเรือนเมืองและชนบทจะมีผลทำให้โอกาสทางการศึกษาอุดมศึกษาเปลี่ยนแปลงในทิศทางเดียวกัน (Brooks-Gunn; & Duncan, 1997; Coleman et al.) โดยเฉพาะกับครัวเรือนที่รวยมากที่สุดก็ยังมีโอกาสสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี มากที่สุดหรือกล่าวได้ว่าบุตรทุกคนอย่างน้อยสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี ขณะที่ครัวเรือนจนที่สุดมีโอกาสสำเร็จอุดมศึกษา

หลักสูตร 4 ปี น้อยที่สุดเช่นกัน แล้วยังเกิดความเหลื่อมล้ำของโอกาสทางการศึกษาหลักสูตร 4 ปี มากกว่า 2 ปี เนื่องจากการเรียนอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี มีค่าใช้จ่ายและระยะเวลาในการเรียน มากกว่า นอกจากนี้ยังมีการสอบแข่งขันกันเพื่อเข้าเรียนในคณะและมหาวิทยาลัยทั้งรัฐและเอกชน โดยผู้เรียนต้องเตรียมตัวล่วงหน้าตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งมีค่าใช้จ่ายในด้านต่าง ๆ เช่น ค่าอุปกรณ์หรือหนังสือเรียน ค่ากวดวิชา ค่าเดินทาง และความพร้อมดังกล่าวต้องใช้เงินจำนวนมาก พอ นอกจากนี้เมื่อสอบแข่งขันได้เข้าเรียนแล้วยังมีค่าใช้จ่ายส่วนตัว ค่าที่พัก และค่าธรรมเนียมการเรียนในแต่ละภาคเรียนจนจบการศึกษา ซึ่งครัวเรือนต้องใช้เงินจำนวนมาก ดังนั้นการเตรียมตัวก่อน และหลังเข้าเรียนสำหรับคนจนจึงกลายเป็นอุปสรรคหรือมีปัญหาในการตัดสินใจศึกษาต่อหรือเรียน ให้สำเร็จ ขณะที่การศึกษาต่ออุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี มีการแข่งขันน้อยกว่า จึงไม่ต้องใช้การ เตรียมตัวทั้งก่อนและหลังเรียนมากเท่ากับหลักสูตร 4 ปี ค่าใช้จ่ายในด้านต่าง ๆ ที่กล่าวมาจึงน้อยกว่ามากและใช้เวลาเรียนเพียง 2 ปี ก็สามารถหางานทำได้ อาจกล่าวได้ว่ารายได้ก่อให้เกิดความ เหลื่อมล้ำของโอกาสทางการศึกษาหลักสูตร 2 ปี เฉพาะในกลุ่มครัวเรือนจนที่สุดเท่านั้นขณะที่ไม่มี ผลต่อครัวเรือนฐานะอื่นๆ เนื่องจากผู้สำเร็จการศึกษาหลักสูตร 2 ปี ในกลุ่มจนที่สุดมีสัดส่วน ผู้สำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี มีเพียงร้อยละ 7 ถ้ารัฐสามารถเพิ่มสัดส่วนอีกร้อยละ 4 ก็คือ จาก เดิมร้อยละ 7 เป็นร้อยละ 11 ซึ่งใกล้เคียงกับสัดส่วนของกลุ่มรายได้ที่สูงกว่าก็จะลดความเหลื่อมล้ำ ของโอกาสทางการศึกษาอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี ดังนั้นหลักฐานเชิงประจักษ์ดังกล่าวจึงสอดคล้อง กับวัตถุประสงค์การศึกษานี้ที่จะพยายามเพิ่มโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี ให้แก่ครัวเรือนยากจนในชนบท ซึ่งเป็นสัดส่วนสำคัญที่ผู้วิจัยนำมาใช้กำหนดภาระทางการคลังเพื่อ กำหนดงบประมาณสนับสนุนทุนให้เปล่าตามรูปแบบและเงื่อนไขที่จำลองขึ้น เพื่อให้มีสัดส่วน นักเรียนสายอาชีพศึกษาหรืออุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี เพิ่มขึ้นจากสัดส่วนเดิมประมาณร้อยละ 4

สินทรัพย์สุทธิเป็นตัวแปรหนึ่งที่ผู้วิจัยคาดว่าจะน่าจะใช้ในการวัดความมั่งคั่งของครัวเรือนได้ ดีมากที่สุด แต่เมื่อนำข้อมูลจริงมาวิเคราะห์จึงพบปัญหาระหว่างตัวแปรอิสระ (multicollinearity) กับตัวแปรระดับการศึกษาหัวหน้าครัวเรือนโดยเฉพาะการศึกษาตัวแปรที่มีผลกระทบร่วมกัน (interaction variable) ผู้วิจัยจึงใช้ตัวแปรสินทรัพย์ทางการเงินวิเคราะห์ในแบบจำลองใหม่อีกครั้ง แต่ตัวแปรดังกล่าวจากฐานข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติใช้การสอบถามตัวแปรเป็นช่วงจำนวน เงินในแต่ละระดับเรียงกันจากน้อยไปมาก 9 ระดับ ผู้วิจัยจึงนำตัวแปรนี้ใช้เป็นลักษณะเชิงปริมาณ ซึ่งมีค่าตั้งแต่ 1-9 และมีผู้ไม่ตอบคำถามนี้ทั้งหมด 12 ราย เมื่อนำมาวิเคราะห์ในแบบจำลองเดิม พบว่า ปัญหาดังกล่าวหมดไป อีกทั้งสามารถทำนายแบบจำลองได้ดีกว่าตัวแปรสินทรัพย์สุทธิ โดยมี ข้อสังเกตที่น่าสนใจจากการวิเคราะห์ตัวแปรทั้งสอง พบว่า สินทรัพย์ทางการเงินมีผลต่อโอกาสและ ความสำเร็จอุดมศึกษาของบุตรทั้งหลักสูตร 4 ปี มากกว่า 2 ปี ทั้งของครัวเรือนเมืองและชนบทใน

ทิศทางเดียวกันสอดคล้องกับรายได้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Wongmonta (2012) ที่ให้ความสำคัญกับตัวแปรรายได้และสินทรัพย์ทางการเงินในการพิจารณาทางเลือกในการศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาตอนปลายระหว่างสายสามัญ (general tracts) และสายอาชีพ (vocational tracts) และสินทรัพย์ทางการเงินยังสร้างความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี มากกว่า 2 ปี สอดคล้องกับผลการศึกษาในส่วนที่ 2 ที่ระบุว่าสินทรัพย์สุทธิของครัวเรือนมีผลต่อโอกาสในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของนักเรียนสายสามัญในทิศทางเดียวกันแต่ไม่มีผลกับนักเรียนสายอาชีพศึกษา เนื่องจากตัวแปรสินทรัพย์สุทธิและสินทรัพย์ทางการเงินของครัวเรือนแสดงถึงความมั่งคั่งครัวเรือนจึงมีความเหมาะสมที่จะใช้พยากรณ์ความสำเร็จทางการศึกษา ระดับอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี (ปริญญาตรี) นอกจากนี้พ่อแม่ที่มีฐานะดีส่วนใหญ่หรือเกือบทั้งหมดจะให้บุตรศึกษาต่ออุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี เนื่องจากมีความพร้อมและทางเลือกมากกว่าในการเรียน การเตรียมตัวเพื่อการสอบแข่งขัน และผู้ปกครองก็จะตัดสินใจเลือกสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับบุตรของตน จึงเลือกเรียนอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี เพื่อสามารถศึกษาต่อระดับสูงได้หรือมีโอกาสที่จะประกอบอาชีพที่ดีกว่าผู้อื่น จึงยืนยันได้อีกทางหนึ่งว่า ทางเลือกอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี เป็นทางเลือกสำหรับครัวเรือนฐานะปานกลางถึงดี และหลักสูตร 2 ปี เป็นทางเลือกและโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาสำหรับคนยากจน

การมีบ้านเป็นของตนเองนั้น ผู้วิจัยใช้คำถามจากสถานภาพการครอบครองที่อยู่อาศัย โดยกำหนดความเป็นเจ้าของบ้านและที่ดินเท่านั้นที่ใช้วัดกรรมสิทธิ์การมีบ้านเป็นของตนเองในการศึกษานี้ พบว่า การมีบ้านเป็นของตนเองของครัวเรือนเขตเมืองเท่านั้นที่มีผลต่อโอกาสที่บุตรจะสำเร็จการศึกษาอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี แต่ไม่มีผลต่ออุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาบางส่วนแต่ไม่ทั้งหมดของ Elliott III & Hyun-a Song (2011) กล่าวคือ การมีบ้านเป็นของตนเองมีผลต่อโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี หรือ 4 ปี แต่ผลการศึกษาดังกล่าวไม่ได้วิเคราะห์ระบุสภาพเมืองที่แตกต่างกัน เนื่องจากบ้านและที่ดินในเขตเมืองมีราคาสูงกว่าชนบทโดยรวมครัวเรือนซึ่งเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในบ้านและที่ดินเขตเมืองจึงแสดงควมมีฐานะทางเศรษฐกิจ (ฐานะร่ำรวย ปานกลางหรือไม่จน) อีกทั้งบ้านและที่ดินในเขตเมืองสามารถเป็นหลักประกันในการกู้ยืมสินเชื่อจากสถาบันการเงินให้กับครัวเรือนได้ดีกว่าชนบทเมื่อมีความจำเป็นต้องใช้เงินยามฉุกเฉิน

สภาพคล่องทางการเงินเป็นตัวแปรตัวหนึ่งที่ใช้วัดสถานภาพทางการเงินของครัวเรือนยากจนที่มีต่อโอกาสทางการศึกษาของบุตรได้ชัดเจน เนื่องจากพ่อแม่จากครัวเรือนยากจนมีความหวังดีแก่บุตรไม่แตกต่างกับพ่อแม่ครัวเรือนร่ำรวย แต่ขาดความสามารถในการกู้ยืมเงินในระบบ อาจจะเพราะการประกอบอาชีพเกษตรกรรมหรือรับจ้างทำให้มีรายได้ไม่แน่นอน จึงไม่สามารถ

กู้ยืมเงินในระบบได้ และเมื่อมีความจำเป็นต้องใช้เงินจำนวนมากจึงอาจตัดสินใจไม่ให้นักบุตรศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา ซึ่งต่างกับครัวเรือนที่ไม่มีข้อจำกัดสภาพคล่องทางการเงินดังกล่าว ถึงแม้จะมีรายได้หรือสินทรัพย์ทางการเงินน้อย แต่สามารถกู้ยืมจากสถาบันการเงินหรือแหล่งอื่น ๆ ได้นั้นบุตรก็จะมีโอกาสศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาอย่างแน่นอน เพราะพ่อแม่มีความหวังดีต่อบุตร ผลการศึกษาพบว่า สภาพคล่องทางการเงินเป็นตัวแปรสำคัญของครัวเรือนในเขตเมืองที่จะเพิ่มโอกาสให้บุตรสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี ขณะที่ในชนบทจะเพิ่มโอกาสให้บุตรสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี เนื่องจากครัวเรือนที่ทำงานในเขตเมืองส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพที่มีรายได้แน่นอน มั่นคง มีความน่าเชื่อถือดีกว่าหรืออาจมีหลักประกัน (บ้านหรือที่ดิน) จึงสามารถกู้ยืมเงินในระบบได้และมีทางเลือกในการกู้ยืมเงินมากกว่าชนบท ทำให้มีความมั่นใจมากกว่าในการสร้างโอกาสเลือกให้บุตรหลานสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี (ปริญญาตรี) ซึ่งมีค่าใช้จ่ายสูงกว่าอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส.) สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Zhan and Sherraden (2011) ที่พบว่า สินทรัพย์สภาพคล่องและสินทรัพย์สภาพคล่องต่ำมีความสัมพันธ์ต่อโอกาสในการสำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษาทั้งสองระดับ ขณะที่หนี้ไม่มีหลักประกันกลับมีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้าม

การกู้ยืมเงินจากกองทุนต่าง ๆ ของรัฐเป็นตัวแปรหนึ่งที่วัดบทบาทของรัฐต่อการสนับสนุนครัวเรือนยากจนในการให้กู้ยืมเงินเพื่อประกอบอาชีพ เพื่อการศึกษา หรือเพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตประชาชนก็ตาม ซึ่งผลการศึกษาพบว่า รัฐมีบทบาทเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างโอกาสทางการศึกษาให้แก่บุตรในครัวเรือนเมืองและชนบท กล่าวคือ ครัวเรือนเมืองที่เคยกู้ยืมเงินจากกองทุนต่าง ๆ ของรัฐมีโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี และ 4 ปี มากกว่าครัวเรือนที่ไม่เคยกู้ยืมเงินหลายเท่า และมีผลต่อครัวเรือนชนบทในการเพิ่มโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี เนื่องจากประเด็นนี้สอดคล้องกับการขาดสภาพคล่องทางการเงินของครัวเรือนชนบท แต่ถ้ากู้ยืมเงินได้จากกองทุนต่าง ๆ ของรัฐที่มีเป้าหมายโดยตรงแก่คนยากจนหรือเกษตรกรเพื่อเป็นสวัสดิการต่าง ๆ ในการประกอบอาชีพ การดำรงชีวิต หรือการศึกษา เป็นต้น ก็ย่อมสร้างโอกาสในการสนับสนุนการศึกษาแก่บุตรได้เป็นอย่างดี

การศึกษามลกระทบร่วมนกันระหว่างระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนและสินทรัพย์ทางการเงินของครัวเรือนเป็นประเด็นสำคัญที่สุดในการวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากงานวิจัยที่ผ่านมาไม่เคยมีผู้ศึกษาเลยว่าตัวแปรทั้งสองตัวนี้มีผลกระทบร่วมกันต่อโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี และหลักสูตร 4 ปี แตกต่างกันอย่างไรร อีกทั้งผลการศึกษาตัวแปรนี้จะสามารถใช้กำหนดนโยบายสร้างโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาแก่เยาวชนยากจนในชนบทได้ แต่ก่อนที่จะนำตัวแปรทั้งสองตัวนี้ไปวิเคราะห์ในแบบจำลองที่กำหนดไว้ ผู้วิจัยได้พิจารณาค่าสหสัมพันธ์ของตัวแปรทั้งสองตัวก่อน และพบว่ามีค่าสหสัมพันธ์กันไม่สูงมากประมาณ 0.36 และเมื่อนำตัวแปรมา

สร้างตัวแปรใหม่ก็ไม่เกิดปัญหาความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระอื่นๆ ในแบบจำลอง โดยผู้วิจัยกำหนดให้ระดับการศึกษาเป็นตัวแปรเชิงคุณภาพ มี 3 ระดับ คือ หัวหน้าครัวเรือนที่สำเร็จการศึกษา ระดับประถม มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ส่วนตัวแปรสินทรัพย์ทางการเงินเป็นตัวแปรเชิงปริมาณ มีค่าตั้งแต่ 1-9 ผลการศึกษาพบว่า ผลกระทบร่วมกันของตัวแปรทั้งสองมีผลกับโอกาสทางการศึกษา อุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี และ 4 ปี เฉพาะในเขตชนบทเท่านั้น ซึ่งเป็นข้อค้นพบใหม่ในบริบทประเทศไทยที่เพิ่มเติมและชัดเจนกว่าผลการศึกษาของ Elliott et al. (2011) ที่กล่าวว่าความมั่งคั่งของครัวเรือนและการศึกษาของพ่อแม่มีผลกระทบร่วมกันต่อโอกาสและทางเลือกความสำเร็จทางการศึกษาของบุตรในระดับอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี เนื่องจากผู้วิจัยให้ความสำคัญกับการพิจารณาโอกาสของความสำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส.) และเน้นการวิเคราะห์เปรียบเทียบกันระหว่างโอกาสทางการศึกษาของเยาวชนเมืองและชนบทเป็นสำคัญ กล่าวคือ เมื่อพิจารณาตัวแปรที่มีผลกระทบร่วมกันระหว่างสินทรัพย์ทางการเงินและระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน อธิบายว่า ถ้าทุกครัวเรือนในเขตชนบทมีสินทรัพย์ทางการเงินเพิ่มขึ้นในจำนวนเงินที่เท่ากันแล้ว จะพบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาจะมีโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี และ 4 ปี มากกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษา และเมื่อนำมาวิเคราะห์ผลกระทบส่วนเพิ่ม (marginal effect) ของตัวแปรทั้งสองตัว ยิ่งเป็นการยืนยันผลการศึกษาอย่างชัดเจนว่า เมื่อสินทรัพย์ทางการเงินเพิ่มขึ้นเท่ากัน หัวหน้าครัวเรือนในเขตชนบทที่สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาจะมีโอกาสที่บุตรจะสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี และ 4 ปี มากที่สุด โดยโอกาสที่จะสำเร็จระดับอุดมศึกษาดังกล่าวคิดเป็นร้อยละ 73 ซึ่งมากกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่สำเร็จมัธยมศึกษา และอุดมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 58 และ 56 ลดลงตามลำดับ เนื่องจากหัวหน้าครัวเรือนที่มีการศึกษาต่ำในชนบทมีแรงกดดันในพื้นที่ในการประกอบอาชีพ การดำรงชีวิต และการศึกษาคือดีกว่าโดยรวม ก็ยังมีความตั้งใจและมุ่งหวังให้บุตรสำเร็จการศึกษาที่สูงกว่าตน เพราะต้องการให้บุตรมีอาชีพและงานที่มั่นคงหรือดีกว่ารุ่นพ่อแม่ ดังนั้นเมื่อมีฐานะดีขึ้นจึงมีความพยายามอย่างยิ่งที่สนับสนุนให้บุตรศึกษาต่อและสำเร็จการศึกษาในระดับอุดมศึกษาในที่สุด หรืออาจจะกล่าวได้ว่า สภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันระหว่างเมืองและชนบทของครัวเรือนส่งผลต่อความหวังดีหรือคาดหวังของพ่อแม่ที่มีต่อบุตรในการสร้างโอกาสทางการศึกษาแตกต่างกันด้วย

ส่วนที่ 2 การตัดสินใจศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของบุตรในครัวเรือน

การตัดสินใจสนับสนุนการศึกษาต่อและการเลือกศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของบุตรในครัวเรือนยากจน เป็นประเด็นสำคัญในการศึกษานี้โดยเฉพาะทางเลือกอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี ซึ่งผู้วิจัยได้จำลองสถานการณ์และสมมติรูปแบบและเงื่อนไขของมาตรการการคลังเพื่อการศึกษาในการ

สร้างแรงจูงใจในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการตัดสินใจสนับสนุนการศึกษาต่อและทางเลือก การศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา จึงได้ออกแบบการศึกษาโดยพิจารณาเปรียบเทียบกันระหว่าง นักเรียนสายสามัญและสายอาชีวศึกษาโดยใช้แบบสอบถามเดียวกัน เพื่อพิจารณาโอกาสของการ ตัดสินใจสนับสนุนการศึกษาต่อ (อนาคต) ให้แก่บุตร และการเลือกเรียนอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี ของ ครุว์เรือน ซึ่งพบว่าความเหลื่อมล้ำของโอกาสในการศึกษาต่อและการเลือกศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา หลักสูตร 2 ปี ขึ้นอยู่กับตัวแปรที่สำคัญ คือ ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางสังคม ดังนั้นการอภิปรายในส่วนนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอเฉพาะตัวแปรที่น่าสนใจ เพื่อเป็นประโยชน์ในการ กำหนดเกณฑ์และเงื่อนไขในการพิจารณาอบทุนการศึกษาโดยใช้ชื่อว่า “มาตรการการคลังเพื่อ การศึกษาที่น่าสนใจ” เพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาทั้งหลักสูตร 4 ปี (ปริญญาตรี) และหลักสูตร 2 ปี (ปวส.) แก่คนยากจนในชนบทอย่างแท้จริง โดยต้องการเน้นการเพิ่มสัดส่วนผู้เรียน อุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส.) หรือสายอาชีวศึกษาอย่างเร่งด่วน ตัวแปรที่นำมาพิจารณาเป็น เกณฑ์กำหนดเงื่อนไขคัดกรองความยากจน มีดังนี้

ทุนทางเศรษฐกิจ ได้แก่ 1) รายได้ของครัวเรือนเป็นตัวแปรสำคัญที่สุดในการกำหนดโอกาส ในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา และการเลือกศึกษาต่อระดับ ปวส.ทั้งในกลุ่มนักเรียนที่กำลังศึกษา อยู่สายสามัญและสายอาชีวศึกษา กล่าวคือ รายได้ของครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นจะลดโอกาสในการ ตัดสินใจเลือกศึกษาต่อ ปวส. หรือในทางตรงข้ามรายได้ที่ลดลงจะเพิ่มโอกาสในการตัดสินใจเลือก ศึกษาต่อ ปวส. โดยเฉพาะในกลุ่มนักเรียนสายสามัญที่จะเปลี่ยนมาเรียนสายอาชีวศึกษา รายได้จึง เป็นตัวแปรสำคัญในการกำหนดนโยบายคัดกรองคนยากจนให้ได้รับโอกาสทางการศึกษา ระดับอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส.) ทุกสาขาวิชา แต่ควรปรับเกณฑ์เงื่อนไขกำหนดรายได้ครัวเรือน ให้ต่ำลงกว่าที่ กยศ. ที่ระบุว่าต้องมีรายได้ไม่เกิน 150,000 บาทต่อปี ยังคงเป็นรายได้ที่สูงเกินไป และ เพื่อสามารถคัดกรองคนยากจนได้อย่างแท้จริง ผู้วิจัยจึงขอใช้ข้อมูลรายได้เฉลี่ยครัวเรือนต่อเดือนเด ไซท์ที่ 2 จากการเก็บข้อมูลปฐมภูมิ ซึ่งมีค่าเฉลี่ย 8,000 บาทต่อเดือน หรือไม่เกิน 100,000 บาทต่อปี เป็นเกณฑ์ในการสร้างเงื่อนไขใหม่ในการพิจารณาคัดกรองคนยากจนเพื่อเพิ่มสัดส่วนผู้เรียนสาย อาชีวศึกษาทั้งกับนักเรียนที่เรียนสายอาชีวศึกษาอยู่ในปัจจุบันและกับกลุ่มนักเรียนที่เรียนสายสามัญ อยู่แต่มีแนวโน้มจะตัดสินใจเปลี่ยนสายการเรียนมาเรียนสายอาชีว (ปวส.) เนื่องจากรายได้เป็นตัว แปรที่สนับสนุนความสามารถในการชำระค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ของครัวเรือนรวมทั้งค่าใช้จ่ายทางการ ศึกษาของบุตรทุกระดับการศึกษาโดยเฉพาะอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี ซึ่งสูงกว่าหลักสูตร 2 ปี (ปวส.) อย่างมาก แต่สำหรับครัวเรือนยากจนของนักเรียนสายสามัญที่บุตรมีความต้องการศึกษาต่อ อุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี (ปริญญาตรี) อย่างแน่นอน เพราะมีความตั้งใจและความมุ่งมั่นใน การประกอบอาชีพตามที่คาดหวังไว้นั้น จึงมีความจำเป็นต้องศึกษาต่ออุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี เช่น

ต้องการประกอบอาชีพพยาบาล นักกฎหมาย และครู เป็นต้น อีกทั้งพ่อแม่ต้องการให้บุตรมีอาชีพที่ดีในอนาคต จึงเลือกที่จะตามใจและสนับสนุนการตัดสินใจศึกษาต่อแก่บุตร และสิ่งหนึ่งที่เราต้องตระหนักในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เสมอว่าเป็นการตัดสินใจในอนาคตซึ่งยังไม่เกิดขึ้น และสถานการณ์จริงอาจตรงกันข้ามกันกับตอนนี้ได้ จึงกล่าวไม่ได้อย่างหนักแน่นว่าการตัดสินใจครั้งนี้ของผู้ปกครองครัวเรือนยากจนจะเป็นไปตามนั้นทั้งหมด เนื่องจากครัวเรือนยากจนส่วนใหญ่มีความหวังดีต่อบุตรทั้งสิ้น จึงต้องการให้บุตรได้ศึกษาต่อและมีทางเลือกที่ดีที่สุด คือทางเลือกอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี แต่ขาดกำลังทรัพย์หรือมีแค่บางส่วนเท่านั้นที่จะสามารถสนับสนุนได้ จึงอาจไม่ได้สะท้อนอุปสงค์ทางการศึกษาที่แท้จริงสำหรับครัวเรือนยากจนกลุ่มนี้ 2) สินทรัพย์สุทธิของครัวเรือน ซึ่งเป็นตัวแปรที่คิดจากมูลค่าสินทรัพย์บ้าน ที่ดิน เงินสด และเครื่องใช้ไฟฟ้ารวมกันแล้วหักด้วยหนี้สินทั้งหมดจึงน่าจะเป็นตัวแปรที่เหมาะสมที่สุด อีกทั้งผู้วิจัยมั่นใจว่ามูลค่าดังกล่าวที่ประเมินนั้นน่าจะพอวัดได้ใกล้เคียงกับความจริง เนื่องจากการสอบถามจากบ้านและที่ดินบริเวณใกล้เคียงหรือในอำเภอเดียวกัน สำหรับเงินสดนั้นน่าจะมีความคลาดเคลื่อนไม่มาก แต่สำหรับเครื่องใช้ไฟฟ้าผู้วิจัยจะทำการรวมมูลค่าอย่างต่ำของเครื่องใช้ไฟฟ้าแต่ละชนิดโดยประมาณ ดังนั้นการศึกษานี้ถึงแม้จะพิจารณาตัวแปรสินทรัพย์สุทธิเป็นข้อมูลเชิงปริมาณในการวิเคราะห์เพื่อการพยากรณ์ที่ดี แต่จากข้อมูลที่ได้ พบว่า ครัวเรือนไม่มีสินทรัพย์หรือมีภาระหนี้สินจำนวนมาก โดยเฉพาะครัวเรือนที่มีบุตรกำลังเรียนสายอาชีวศึกษา ซึ่งผู้วิจัยจึงทดลองกำหนดแบ่งสินทรัพย์สุทธิเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มครัวเรือนที่ไม่มีสินทรัพย์(มีภาระหนี้สิน) สินทรัพย์สุทธิปานกลาง และสินทรัพย์สุทธิมาก พบว่า สำหรับนักเรียนสายอาชีวศึกษาที่ครัวเรือนไม่มีสินทรัพย์สุทธิจะมีโอกาสศึกษาต่อและเลือกเรียนปวส. น้อยกว่าครัวเรือนที่มีสินทรัพย์สุทธิปานกลางประมาณ 1 เท่า และสำหรับผลการศึกษาในแบบจำลองในการศึกษาส่วนที่ 2 พบว่า สินทรัพย์ครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นจะเพิ่มโอกาสในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาเฉพาะนักเรียนสายสามัญและเพิ่มโอกาสในการเลือกศึกษาต่อ ปวส. (สายเดิม) ของนักเรียนสายอาชีวศึกษา แต่ไม่เพิ่มโอกาสในการเลือกเรียนอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี หรือ ปวส. (เปลี่ยนสายการเรียน) ของนักเรียนสายสามัญ กล่าวได้อีกทางหนึ่งว่าครัวเรือนที่มีสินทรัพย์สุทธิเพิ่มขึ้นก็จะเพิ่มโอกาสของนักเรียนสายสามัญในการเลือกเรียนอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี (ปริญญาตรี) ด้วยเช่นกัน เนื่องจากสินทรัพย์สุทธิเป็นตัวแปรที่วัดความมั่งคั่งของครัวเรือนได้ดีที่สุด โดยเฉพาะการศึกษาต่ออุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Conley (2001) แต่ประเด็นที่น่าสนใจก็คือ การศึกษาต่ออุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี จะพิจารณาครัวเรือนที่ไม่มีสินทรัพย์หรือมีภาระหนี้สินเป็นสำคัญ ดังนั้นการพิจารณากำหนดเกณฑ์และเงื่อนไขจึงให้ความสำคัญกับภาระหนี้สินของครัวเรือน ดังนั้นครัวเรือนที่มีความมั่งคั่งจึงไม่เลือกให้บุตรศึกษาต่ออุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี เนื่องจากไม่ใช่ทางเลือกที่ผู้ปกครองคิดว่าดีที่สุดตามฐานะที่ตนมีหรือ

กล่าวว่า อุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี ไม่ใช่ทางเลือกสำหรับครัวเรือนที่มีความมั่งคั่ง(สินทรัพย์สุทธิบวก) แต่เหมาะสมกับครัวเรือนที่ไม่มีสินทรัพย์สุทธิหรือมีน้อย ซึ่งก็คือครัวเรือนยากจน 3) การมีบ้านเป็นของตนเองไม่มีผลต่อโอกาสในการศึกษาต่อและการให้บุตรเลือกเรียนอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี ทั้งของนักเรียนสายสามัญและสายอาชีวศึกษา เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการเก็บข้อมูลเป็นครัวเรือนในพื้นที่ของอำเภอหรือจังหวัดที่กำหนดไว้ล่วงหน้าว่ายากจน ทำให้การมีบ้านของตนเองไม่อาจวัดความแตกต่างหรือฐานะทางเศรษฐกิจได้ ประกอบกับคำถามที่ใช้อาจจะระบุไม่ชัดเจนเพียงพอสำหรับบ้านและที่ดินดังกล่าวใช้เป็นหลักประกันในการกู้ยืมสินเชื่อได้หรือไม่ ทำให้ตัวแปรดังกล่าวไม่มีผลต่อการตัดสินใจสนับสนุนการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาและการเลือกศึกษาต่อ ปวส.

4) สภาพคล่องทางการเงินของครัวเรือนมีผลต่อโอกาสในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาเฉพาะกับนักเรียนสายสามัญ แต่ไม่มีผลต่อการเลือกเรียน ปวส. เนื่องจากนักเรียนส่วนใหญ่ที่ครัวเรือนมีสภาพคล่องทางการเงินสามารถกู้เงินในระบบได้ จึงมีความพร้อมและความตั้งใจจริงที่จะศึกษาต่อในสายการเรียนเดิม (สายสามัญ) คือ อุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี (ปริญญาตรี) 5) เงินกู้ยืมเพื่อการศึกษาของรัฐ (กยศ.) ไม่มีผลต่อโอกาสในการตัดสินใจศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของนักเรียนสายสามัญและสายอาชีวศึกษา ผลการศึกษาอาจจะแตกต่างกับการศึกษาในสวนที่ 1 ที่ระบุว่า การสนับสนุนการกู้ยืมเงินจากกองทุนต่าง ๆ ของรัฐ (กู้เพื่อการศึกษา ธนาคารประชาชนเพื่อผู้ประกอบการอาชีพอิสระ กองทุนหมู่บ้าน หรือกองทุนอื่น ๆ) จะช่วยเพิ่มโอกาสทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี และ 4 ปี ของครัวเรือนในเขตเมือง และเพิ่มโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี ของครัวเรือนในชนบท แต่ไม่เพิ่มโอกาสทางการศึกษาสำหรับอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี ในเขตชนบท เพราะการศึกษาสวนที่ 1 พิจารณาหลายโครงการที่รัฐให้เงินกู้ยืมจึงน่าจะเกี่ยวข้องกับการมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการทำงานและสมาชิกครัวเรือนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ขณะที่การวิเคราะห์ในงานสวนที่ 2 พิจารณาเฉพาะโครงการกู้ยืมเงินเพื่อการศึกษาเพียงอย่างเดียว จึงไม่ได้เกี่ยวข้องในการเพิ่มรายได้ ประกอบกับการกู้ยืมเงินเพื่อการศึกษาสร้างภาระหนี้สินในอนาคตจึงอาจเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้ปกครองตัดสินใจไม่สนับสนุนการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา หลังจากนั้นผู้วิจัยจึงได้ทดลองพิจารณารายได้ของครัวเรือนแบ่งกลุ่มเป็นครัวเรือนจนและไม่จน โดยกำหนดครัวเรือนจนมีรายได้ไม่เกิน 8,000 บาทต่อเดือน (ต่ำกว่า กยศ.) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างฐานะยากจนกับผู้ที่เคยกู้ยืมเงินเพื่อการศึกษา(กยศ.) พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กัน ซึ่งหมายความว่า ผู้ที่เคยกู้ยืมเงินเพื่อการศึกษาทั้งครัวเรือนจนและไม่จน นอกจากนี้เมื่อพิจารณาหาสัดส่วนครัวเรือนจนและไม่จนในการได้รับเงินกู้ยืมจากกองทุนเพื่อการศึกษา (กยศ.) พบว่ามีครัวเรือนที่ได้รับทุนกยศ.คิดเป็นร้อยละ 24 ซึ่งเป็นครัวเรือนจนร้อยละ 35 และครัวเรือนไม่จน ร้อยละ 65 ของผู้ได้รับทุนกู้ยืมจาก กยศ. ทั้งหมด โดยไม่ได้แบ่งแยกตามสาย

การเรียนรู้ ถ้าเปรียบเทียบสายการเรียนระหว่างผู้ไม่ได้รับทุนและผู้รับทุนในสายสามัญและสายอาชีวศึกษา คิดเป็นร้อยละ 80:20 และ 69:31 ตามลำดับ ซึ่งพบว่าผู้ที่เรียนสายอาชีวศึกษามีโอกาสที่จะได้รับทุน กยศ. มากกว่าสายสามัญ นับว่าเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่นำไปใช้อ้างอิงที่ดีต่อแนวโน้มการให้ความช่วยเหลือจากภาครัฐเพื่อส่งเสริมสัดส่วนผู้เรียนสายอาชีวศึกษา และเพิ่มโอกาสให้กับคนยากจนในระดับอุดมศึกษา เพียงแต่ว่าความช่วยเหลือของรัฐไม่สามารถครอบคลุมครัวเรือนยากจนได้อย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาจากฐานข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติในการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนปี 2554 พบว่า ผู้ที่เคยได้รับเงินกู้ยืมเพื่อการศึกษาในครัวเรือนยากจนมีสัดส่วนน้อยมาก ส่วนเด็กที่มีผลการเรียนไม่ดีในสายสามัญมีโอกาสที่จะเปลี่ยนสายการเรียนมาเรียนสายอาชีวศึกษาในระดับอุดมศึกษา (หลักสูตร 2 ปี) สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Gatlin (2008) เนื่องจากการเรียนสายสามัญในแต่ละวิชามีเนื้อหาที่ยากกว่าใช้เวลาเรียนหรืออ่านหนังสือมากกว่า เพื่อเตรียมความพร้อมในการแข่งขัน ผู้ที่มีสติปัญญาหรือความสามารถมากกว่าก็จะมีโอกาสในการศึกษาต่อและทางเลือกมากกว่าด้วยเช่นกัน ดังนั้นนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่ดี (ผลการเรียนสะสมน้อยหรือน้อยมาก) หรือคาดว่าจะไม่สามารถเรียนสำเร็จหรือสอบแข่งขันกับผู้อื่นได้ จึงอาจเปลี่ยนสายการเรียนไปศึกษาต่อสายอาชีวศึกษา (อุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี) แทน โดยเฉพาะในกลุ่มครัวเรือนไม่จนที่มีเหตุผลในการตัดสินใจเปลี่ยนสายการเรียนเพราะผลการเรียนสะสมน้อย ดังนั้นในการพิจารณาเกณฑ์เงื่อนไขการให้ทุนรูปแบบที่ 2 จึงพิจารณาผลการเรียนสะสมไม่ต่ำกว่า 3.00 ซึ่งได้จากค่าเฉลี่ยของผลการเรียนสะสมนักเรียนสายสามัญในกลุ่มตัวอย่าง ทั้งนี้อาจจะพิจารณาปรับลดระดับผลการเรียนสะสมได้ตามความเหมาะสมของพื้นที่ซึ่งอาจจะเกี่ยวข้องกับมาตรฐานการเรียนและการประเมินที่แตกต่างกัน

7) ครัวเรือนที่มีสมาชิกจำนวนมาก ทำให้โอกาสที่บุตรจะได้ศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาน้อยลง โดยเฉพาะมีผลต่อการตัดสินใจในการเลือกศึกษาต่อ ปวส. ของนักเรียนสายอาชีวศึกษามากกว่าสายสามัญ เนื่องจากบุตรที่เรียนสายอาชีวศึกษาสามารถออกมาทำงานช่วยรับภาระเมื่อครอบครัวมีค่าใช้จ่ายหรือความจำเป็นมากกว่านักเรียนสายสามัญ จึงมีโอกาสศึกษาต่อน้อยกว่าบุตรที่เรียนสายสามัญ ดังนั้นการกำหนดเกณฑ์เงื่อนไขในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงคำนวณหาจำนวนสมาชิกเฉลี่ยของครัวเรือนซึ่งเท่ากับ 5 คน และมีจำนวนบุตรมากกว่า 2 คน เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้แก่ครัวเรือน

ทุนทางวัฒนธรรมให้ความสำคัญกับตัวแปรเวลาที่ใช้ในการเรียนแก่บุตร เนื่องจากตัวแปรดังกล่าวมีผลโดยตรงต่อโอกาสทางการศึกษา หรือที่กล่าวว่า พ่อแม่ (ผู้ปกครอง) คือครูที่ดีที่สุดของลูก ดังนั้นถ้าผู้ปกครองเอาใจใส่มีเวลาให้ลูกในทุก ๆ เรื่อง เช่น มีการกวาดขันหรือสร้างแรงจูงใจสม่ำเสมอ ประกอบกับมีความตั้งใจและความตระหนักในความสำคัญของการศึกษาของบุตร เพราะผู้ปกครอง

คือผู้ที่ใกล้ชิดลูกมากที่สุด จึงจัดสรรเวลาและทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดในการดูแลบุตรให้เกิด
 อรรถประโยชน์สูงสุดในการศึกษาต่อและทางเลือกอุดมศึกษาได้ทุกระดับการศึกษาตั้งแต่เด็กจน
 เติบโต ผลการศึกษาที่ได้จึงสอดคล้องกับแนวคิดดังกล่าว และมีความน่าสนใจในกลุ่มนักเรียนสาย
 อาชีวศึกษา ซึ่งพบว่าถ้าผู้ปกครองมีเวลาเอาใจใส่ในการเรียนแก่นุตรมากขึ้นก็จะเพิ่มโอกาสใน
 การศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา ขณะที่เวลาในการเอาใจใส่เรื่องการเรียนแก่นุตรที่เพิ่มขึ้นจะลด
 โอกาสที่นักเรียนสายสามัญจะเปลี่ยนไปเรียนสายอาชีวศึกษาด้วย เนื่องจากเวลาที่แม่ใช้ในการเอา
 ใจใส่เรื่องการเรียนแก่นุตรมากเท่าใด ก็ย่อมต้องการให้นุตรมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้น ต้องการ
 กวดขันเพื่อให้บุตรมีความพร้อมมากที่สุดสำหรับการสอบแข่งขันเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัย
 (อุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี) สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Leibowitz (1972) ที่กล่าวว่า การใช้เวลา
 เอาใจใส่เรื่องการเรียนแก่นุตรของแม่มีความสำคัญมากกว่าพ่อ

ทุนทางสังคมให้ความสำคัญกับทัศนคติ (แรงจูงใจทางเศรษฐศาสตร์) ในการศึกษาต่อของ
 ผู้ปกครองนักเรียนสายอาชีวศึกษาเป็นสำคัญ โดยผู้วิจัยแบ่งทัศนคติออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ทางบวก
 (แง่ดี) และทางลบ (แง่ร้าย) ที่มีต่อการศึกษาต่อและการเลือกศึกษาต่ออุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี
 พบว่า ทัศนคติทางบวกของผู้ปกครองต่อการศึกษาต่อเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดของนักเรียนสาย
 อาชีวศึกษา ซึ่งจะมีผลต่อโอกาสในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาและการเลือกเรียนอุดมศึกษา
 หลักสูตร 2 ปี(ปวส.) หรือกล่าวว่า ผู้ปกครองส่วนใหญ่ที่ตัดสินใจให้นุตรเรียนสายอาชีวศึกษาจะต้อง
 มีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนสายอาชีพ จึงจะสนับสนุนให้ศึกษาต่อและเลือกเรียนในสายเดิม เนื่องจาก
 ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีค่านิยมให้นุตรเรียนจบปริญญาตรี (อุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี) จะเรียนอะไรก็ได้
 เพราะคาดหวังจะให้บุตรหลานเป็นเจ้าคนนายคน มีอนาคตที่ดี รับราชการ ซึ่งปัจจุบันแนวคิด
 ดังกล่าวไม่สามารถบรรลุเป้าหมายดังกล่าวได้แล้ว ประกอบกับภาพพจน์ในทางไม่ดี เช่น ความ
 รุนแรงหรือปัญหาการทะเลาะวิวาทระหว่างสถาบันของนักเรียนสายอาชีวศึกษา ซึ่งเป็นเพียงกลุ่มหนึ่ง
 ที่มีจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับจำนวนทั้งหมด ทำให้คนทั่วไปมองสายอาชีวศึกษาว่าเป็นทางเลือก
 ในการเรียนสำหรับชนชั้นสองในสังคม (Pimpa, 2007) ดังนั้นผู้ที่ตัดสินใจให้นุตรศึกษาต่อสาย
 อาชีวศึกษา จึงต้องมีทัศนคติ ความเชื่อ ความจำเป็น และเห็นคุณค่าของการเลือกเรียนสาย
 อาชีวศึกษามากพอในระดับอุดมศึกษา ด้วยเหตุนี้ทัศนคติจึงเป็นตัวแปรสำคัญที่สุดในการเพิ่ม
 สัดส่วนผู้เรียนสายอาชีวศึกษาในระดับมัธยมปลาย (ปวช.) ซึ่งเป็นโจทย์สำคัญให้รัฐและ
 สถาบันการศึกษาอาชีวศึกษาทุกแห่งตระหนักถึงความสำคัญในการสร้างภาพลักษณ์ ความเชื่อ
 ค่านิยม คุณค่า และมาตรฐานที่ดีในการศึกษาสายอาชีวศึกษา

มาตรการการคลังเพื่อการศึกษาที่นำเสนอในการศึกษาคั้งนี้สามารถสร้างแรงจูงใจในการเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาด้วยสัดส่วนที่เพิ่มขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนและหลังรับทราบรูปแบบและเงื่อนไขมาตรการดังกล่าว และพบว่าสัดส่วนดังกล่าวที่เพิ่มขึ้นนั้นเกิดขึ้นทั้งในอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี และหลักสูตร 4 ปี เช่นกัน เนื่องจากทางเลือกอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี มีอุปสงค์ในการศึกษาต่อมากกว่าและการเพิ่มแต้มต่อให้กับทั้งสองหลักสูตรถึงจะไม่เท่ากัน แต่เพิ่มให้กับสิ่งที่ดีกว่า จึงคุ้มค่ากว่าในการลงทุน ดังนั้นถึงแม้ว่าผู้ปกครองตัดสินใจให้บุตรเรียนอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี ก็ตามแต่ผู้ปกครองในครัวเรือนยากจนก็ยังคงต้องรับภาระค่าใช้จ่ายบางส่วน แต่ทั้งนี้เมื่อสามารถกู้ยืมเงินจาก กยศ. ได้ จึงไม่ใช่ปัญหา เพราะปัญหาของครัวเรือนยากจน คือ ไม่สามารถกู้ยืมเงินจากแหล่งอื่นได้ และในทางปฏิบัติรัฐจะต้องมีระบบการคัดกรองในการพิจารณาให้ทุนแบบให้เปล่าเฉพาะกับนักเรียนที่ยากจนเท่านั้น ซึ่งจะกล่าวต่อไป นอกจากนี้การรวบรวมความคิดเห็นรูปแบบและเงื่อนไขในการคัดกรองจากการนำเสนอของผู้ปกครองทั้งสายสามัญและสายอาชีวศึกษาเพื่อสร้างกรอบภาพรวมของนโยบายมีประเด็นหนึ่งที่ผู้วิจัยขออนุมัติไว้ในความผิดพลาดดังกล่าว คือ เงื่อนไขการให้ทุนกับนักเรียนสายสามัญที่ต้องการศึกษาต่อสาขาวิทยาศาสตร์ ซึ่งความจริงเกิดความผิดพลาดด้านการใช้ภาษาเขียนที่ควรอธิบายให้ละเอียดและแก้ไขให้ชัดเจนว่า จากข้อความ “นักเรียนสายสามัญที่ต้องการศึกษาต่อ สาขาทางวิทยาศาสตร์ เช่น เภสัช วิทยาศาสตร์ทุกสาขาศัลยกรรม เทคนิคการแพทย์ วิศวกรรมศาสตร์ ฯลฯ” เพิ่มเติม ซึ่งคาดว่าจะระดับความคิดเห็นดังกล่าวน่าจะเปลี่ยนจากไม่แน่ใจเป็นเห็นด้วยอย่างยิ่ง เหตุผลที่ผู้วิจัยกำหนดการเรียนอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี เฉพาะสาขาทางวิทยาศาสตร์เช่นนั้น เพื่อกำหนดกรอบการพัฒนาวิชาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของสถานประกอบการและประเทศชาติ เพื่อเตรียมความพร้อมในการแข่งขันทางการค้าในกลุ่มประชาคมอาเซียน และได้กำหนดสาขาวิชาชีพที่ควรเพิ่มสัดส่วนไว้ในนโยบายการปฏิรูปการศึกษารอบที่สอง แต่ถ้าวรัฐต้องการปรับสัดส่วนผู้เรียนสายอาชีวศึกษาให้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ผู้วิจัยจึงสมมติการจำลองแบบสุดขีดเฉพาะกับนักเรียนสายสามัญก็คือ ให้นักเรียนสามารถโอนหน่วยกิตได้บ้างและมีทุนแบบให้เปล่าทั้งหมด แต่ตอนถามไม่ได้ระบุว่าชัดว่าให้ทุนเฉพาะคนยากจน เพราะต้องการทราบความตั้งใจที่แท้จริงของนักเรียนกลุ่มดังกล่าว เนื่องจากถ้าตั้งใจศึกษาต่ออุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี อย่างแท้จริงต่อให้มีทุนการศึกษาเพื่อให้มาเรียนอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี ผู้เรียนก็ไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงความตั้งใจนั้นหรืออาจจะมีกลุ่มหนึ่งที่ไม่ได้มีความตั้งใจแน่วแน่ในการเรียนอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี แต่มีความสนใจต้องการเรียนอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี เนื่องจากเงื่อนไขการให้ทุนทำให้มีค่าใช้จ่ายในการเรียนต่ำกว่าหรือได้รับทุนการศึกษาทั้งหมดมากกว่าเรียนอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี ดังนั้นกลุ่มนี้ก็อาจเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจก็ได้ ซึ่งพบว่าประมาณครึ่งหนึ่งเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจและอีกครึ่งหนึ่งยังคงเรียนสายเดิม แต่ในทางปฏิบัติถ้าเรา

สามารถคัดกรองคนยากจนในสายสามัญเพื่อให้เรียนในสายอาชีวศึกษาได้ นอกจากจะเป็นการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาแก่คนยากจนแล้วยังเป็นการเพิ่มสัดส่วนผู้เรียนสายอาชีวศึกษาอย่างรวดเร็ว เพราะไม่มีสิ่งใดที่รัฐให้แก่คนยากจนแล้วจะคุ้มค่าและยั่งยืนเท่ากับการให้โอกาสทางการศึกษา เนื่องจากการศึกษาเป็นการสะสมทุนมนุษย์เพื่อใช้ในการสร้างกิจกรรมการผลิตและหารายได้ในอนาคต ซึ่งมีความสำคัญต่อการเลื่อนขั้นขั้นทางเศรษฐกิจและสังคมของบุคคลในระยะยาว โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กด้อยโอกาสที่มีฐานะยากจน (Baum; & Ma, 2007 ; Haveman; & Wolfe, 1995 ; Kane, 2004) สอดคล้องกับนโยบายและยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาด้านการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ของคนไทย (เอกสารเผยแพร่ของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษากรุงเทพฯ 32 หน้า อ้างอิงจาก ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์และคณะ, 2555) ซึ่งกล่าวเกี่ยวกับการอุดมศึกษาว่า “กำหนดนโยบายให้สถาบันอุดมศึกษาของรัฐที่มีชื่อเสียงทั้งในกรุงเทพฯ และ จังหวัดขนาดใหญ่จัดสรรที่เรียนพิเศษ โดยไม่ต้องสอบแข่งขัน พร้อมทั้งจัดสรรทุนการศึกษาให้แก่ ผู้เรียนที่ด้อยโอกาสประเภทต่าง ๆ ในทุกภูมิภาค และให้สำนักงบประมาณจัดสรรงบประมาณ เพิ่มขึ้นให้แก่สถาบันอุดมศึกษาที่ผู้เรียนส่วนใหญ่มีฐานะยากจนในชนบท เพื่อพัฒนาให้เป็น สถาบันการศึกษาที่มีคุณภาพและมาตรฐานสูง เพื่อให้เกิดความเสมอภาคและความเป็นธรรมทาง การศึกษาสำหรับผู้ด้อยโอกาส นอกจากนี้ยังเห็นควรจัดตั้งคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงาน จัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสระดับจังหวัด เพื่อคัดเลือกผู้ด้อยโอกาสให้ได้รับสิทธิและโอกาส ทางการศึกษาจากทุกหน่วยงานเต็มศักยภาพทุกด้าน และจัดให้มีระบบสนับสนุนให้เด็กด้อยโอกาส สามารถเข้าถึงการศึกษาทุกระดับ รวมถึงการอาชีวศึกษาและอุดมศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายอย่าง ต่อเนื่อง ตั้งแต่แรกเข้าเรียนปฐมวัย” จึงเป็นการเพิ่มแต้มต่อหรือลดต้นทุนค่าเสียโอกาสให้กับคนจน หรือคนด้อยโอกาสในสังคม

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอรูปแบบ เงื่อนไขของมาตรการการคลังเพื่อการศึกษาที่น่าเสนอ และทดลองคำนวณภาระทางการคลังของรัฐในการกำหนดนโยบายที่เน้นการเพิ่มโอกาสทาง การศึกษาในระดับอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี และ 4 ปี ให้กับครัวเรือนยากจนในชนบท โดยมี รายละเอียด ดังนี้

1) รูปแบบการให้ทุน แบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ

แบบที่ 1 ทุนสนับสนุนการศึกษาต่อ ปวส. ทุกสาขา รับสมัครนักเรียนทั้งที่กำลังศึกษาอยู่ใน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4-6) และอาชีวศึกษา (ปวช.1-3) เมื่อผ่านการคัดเลือกจะได้รับ ทุน ให้เปล่าทั้งหมด ซึ่งเป็นค่าธรรมเนียมการศึกษา (จ่ายตามจริงและไม่เกิน 40,000 บาทต่อปี) และ เป็นค่าใช้จ่ายส่วนตัว (36,000 บาทต่อปี)

แบบที่ 2 ทูสนับสนุนการศึกษาต่อ ปริญญาตรี เฉพาะสาขาทางวิทยาศาสตร์ รับสมัครเฉพาะนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4-6) เมื่อผ่านการคัดเลือกจะได้รับทุนให้เปล่าเป็นค่าใช้จ่ายส่วนตัว (36,000 บาทต่อปี) และให้กู้ยืม สำหรับค่าธรรมเนียมการศึกษา (จ่ายตามจริงและไม่เกิน 100,000 บาทต่อปี โดยคิดอัตราดอกเบี้ยต่ำ)

2) เกณฑ์การพิจารณาเลือกนักเรียนยากจน

ผู้วิจัยรวบรวมจากการวิเคราะห์โอกาสและทางเลือกการศึกษาจากงานทั้งสองส่วน เพื่อกำหนดเป็นเกณฑ์ความน่าจะเป็นที่จะสามารถคัดกรองนักเรียนจากครัวเรือนยากจนแต่ละพื้นที่ได้อย่างแท้จริงโดยมีคณะกรรมการระดับพื้นที่เป็นผู้พิจารณาตามหลักเกณฑ์กำหนดแต่ละเงื่อนไขให้นำนักคะแนนที่แตกต่างกันคล้ายการพิจารณาสินเชื่อของสถาบันการเงิน(credit scoring) มีจำเป็นต้องมีครบทุกเงื่อนไข ดังนี้

- 2.1) ครัวเรือนมีรายได้ไม่เกิน 100,000 บาทต่อปี (ต่ำกว่าเกณฑ์ กยศ. เพราะต้องการเลือกครัวเรือนที่จนที่สุดโดยเปรียบเทียบ คือ 2 เดโชธแรก)
- 2.2) ครัวเรือนไม่มีบ้าน/ที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ของตนเองหรือถ้ามีแต่จำนองกับสถาบันการเงินไม่ได้
- 2.3) ครัวเรือนที่ไม่มีสิทธิทรัพย์สินหรือมีภาระหนี้สินจำนวนมาก อีกทั้งกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินหรือแหล่งอื่น ๆ ไม่ได้ จึงหันไปกู้เงินนอกระบบ
- 2.4) ครัวเรือนที่ไม่เคยกู้เงินจากโครงการของรัฐภายในรอบ 5 ปี
- 2.5) ครัวเรือนมีจำนวนสมาชิกจำนวนมาก (มากกว่า 5 คน)หรือมีพี่น้องในวัยเรียนมากกว่า 2 คน ขึ้นไป
- 2.6) นักเรียนที่ไม่ได้อาศัยกับพ่อแม่/ผู้ปกครองมีสถานภาพสมรสโสด หย่าร้างหรือแยกกันอยู่
- 2.7) กรณีที่เลือกรับทุนรูปแบบที่ 2 นักเรียนจะต้องมีผลการเรียนสะสมไม่ต่ำกว่า 3.00
- 2.8) นักเรียนต้องเป็นผู้มีความประพฤติดี มีความสามารถในการเรียนที่คาดว่าจะศึกษาจนสำเร็จการศึกษาได้โดยมีโรงเรียนผู้รับทุนเป็นผู้รับรอง
- 2.9) เมื่อนักเรียนสำเร็จการศึกษาแล้วต้องกลับมาทำงานในจังหวัดหรือภูมิภาคตามที่อยู่อาศัยเดิมของตน
- 2.10) เมื่อนักเรียนทราบว่าได้รับการอนุมัติทุนแบบใดล่วงหน้า ในเวลาต่อมาก็มีความจำเป็นต้องเลือกสอบเข้าในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ตามสาขาและเงื่อนไขที่ทุนกำหนด มิฉะนั้นจะถือว่าสละสิทธิ์การได้รับทุนดังกล่าว

3) วิธีการคัดเลือกนักเรียนยากจนเพื่อรับทุน

มีการแต่งตั้งคณะกรรมการคัดกรองนักเรียนยากจนจากหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐระดับชาติ และระดับพื้นที่ (ดิเรก บัณฑิตวิวัฒน์และคณะ, 2555) พิจารณาผลการให้ทุนการศึกษาก่อนล่วงหน้า ที่นักเรียนจะเข้าศึกษาต่อหรือก่อนสอบแข่งขัน ถ้าผ่านการพิจารณาและสอบเข้าศึกษาต่อได้จึงจะได้รับทุนดังกล่าว เพื่อสร้างความมั่นใจในการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาแก่นักเรียนยากจนเหล่านั้น โดยมีวิธีการ ดังนี้ **หนึ่ง** กำหนดให้มีคณะกรรมการระดับชาติ (ตัวแทน กยศ.) ระดับพื้นที่ (โรงเรียน อบต. อำเภอ และจังหวัด) แต่งตั้งครูแนะแนวแต่ละโรงเรียนในพื้นที่ และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทางการศึกษาหรือจากหน่วยงานต่าง ๆ ทำหน้าที่คั่นหานักเรียนยากจน หรืออีกกรณี คือ นักเรียนสามารถยื่นใบสมัครได้ด้วยตนเอง ซึ่งคณะกรรมการเหล่านี้จะช่วยกันพิจารณาจัดอันดับความยากจนและความจำเป็นของผู้ขอทุนอย่างยุติธรรมและโปร่งใส **สอง** กยศ. ควรจัดสรรทุนโควตาพื้นที่ (ภูมิภาคและจังหวัด) จำนวนผู้รับทุนทั้ง 2 รูปแบบในแต่ละจังหวัดตามสัดส่วนหรือเกณฑ์การวัดครัวเรือนยากจน เช่น ภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือมีสัดส่วนคนจนมากที่สุดและรองมาตามอันดับ ต่อจากนั้นจึงพิจารณาโควตารายจังหวัดและอำเภอ และเน้นจำนวนผู้รับทุนในรูปแบบที่ 1 มากกว่ารูปแบบที่ 2 ซึ่งมีสัดส่วนจำนวนผู้รับทุนสายอาชีพศึกษามากกว่าสายสามัญ 3:1 (ประมาณการจากค่าใช้จ่ายในการศึกษาตลอดหลักสูตรใกล้เคียงกัน กล่าวคือ ค่าใช้จ่ายในการเรียนอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส.) ของนักเรียน 3 คน ในทุกสาขาวิชาจะใกล้เคียงกับค่าใช้จ่ายในการเรียนอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี (ปริญญาตรี) สาขาทางวิทยาศาสตร์ 1 คน **สาม** การรณรงค์และประชาสัมพันธ์ให้ผู้ปกครองและครัวเรือนยากจนทราบว่า มีโครงการดังกล่าว

การคำนวณภาระทางการคลังของการให้ทุนแบบที่ 1 ใช้สถิติและข้อสมมติจากสถิตินักเรียนปีการศึกษา 2554 (กระทรวงศึกษาธิการ 2556)

ก. นักเรียน ปวช. มีจำนวน 738,155 คน คิดเป็นครัวเรือนจนที่สุด คือ 2 เดไซล์แรก หรือคิดเป็นสัดส่วน 0.2 ของจำนวนนักเรียน ปวช. ทั้งหมด ซึ่งมีจำนวน 147,631 คน

ข. การคัดกรองเลือกครัวเรือนจนที่สุดในกลุ่ม 2 เดไซล์แรก (ครัวเรือนจนที่สุด) ของนักเรียน ปวช. ทั้งหมดให้รับทุนแบบที่ 1 (ทุนให้เปล่า) เพิ่มขึ้นร้อยละ 4 เท่านั้น เพื่อให้สัดส่วนผู้เรียนอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี ในทุกกลุ่มรายได้ใกล้เคียงกัน (ข้อมูลเชิงประจักษ์ลดความเหลื่อมล้ำของโอกาสทางการศึกษาอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี ในกลุ่มครัวเรือนจนที่สุด คิดเป็นร้อยละ 7 ควรเพิ่มเป็นร้อยละ 11) คิดเป็นจำนวน 5,905 คน หรือประมาณ 6,000 คน/ปี จากทุกภูมิภาคทั่วประเทศ (เน้นภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือตามสัดส่วนครัวเรือนยากจนในแต่ละจังหวัด)

ค. ทุนรูปแบบที่ 1 เป็นทุนให้เปล่าทั้งหมด ซึ่งแบ่งเป็น ค่าใช้จ่ายส่วนตัว 36,000 บาท/ปี และ ค่าธรรมเนียมการศึกษา 40,000 บาท/ปี รวมกันคิดเป็นเงินจำนวน 76,000 บาท/ปี ซึ่งแต่ละสาขาใช้เวลาเรียน 2 ปี จึงรวมเป็นเงินทั้งหมด 152,000 บาทต่อคน (ใช้เวลาเรียนจบจบ 2 ปี)

ดังนั้นต้องใช้งบประมาณ(ทุนให้เปล่าทั้งหมด) เท่ากับ $152,000 \times 6,000 = 912$ ล้านบาท โดยเสนอแนะให้ใช้งบประมาณจากรัฐและอปท.เป็นสัดส่วนร้อยละ 70 และ 30 ตามลำดับ ทั้งนี้ เพื่อให้นักเรียน ปวช. จากครัวเรือนจนที่สุดซึ่งผ่านการคัดกรองจากคณะกรรมการทั้งหมด 6,000 คน ในแต่ละพื้นที่ทั่วประเทศ ได้มีโอกาสศึกษาต่อ ปวส. จบหลักสูตร ระยะเวลา 2 ปี

การคำนวณภาระทางการคลังของการให้ทุนแบบที่ 2 ใช้สถิติและข้อสมมติจากสถิติ
นักเรียนปีการศึกษา 2554 (กระทรวงศึกษาธิการ 2556)

ก. นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย (สายสามัญ) มีจำนวน 1,368,267 คน คิดเป็นครัวเรือนจนที่สุด คือ 2 เดไซล์แรก หรือสัดส่วน 0.2 ของนักเรียนสายสามัญ คิดเป็นจำนวน 273,653 คน

ข. การคัดกรองครัวเรือนจนที่สุดในกลุ่ม 2 เดไซล์แรกของนักเรียนสายสามัญทั้งหมดให้รับทุนแบบที่ 2 (ทุนให้เปล่าสำหรับค่าใช้จ่ายส่วนตัวและกู้ยืม กยศ.สำหรับค่าธรรมเนียมการศึกษา) และสำหรับทุนให้เปล่าทั้งหมดซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายส่วนตัวคิดเป็นเงินจำนวน 304 ล้านบาท (กำหนดให้วงเงินจำนวนทุนให้เปล่าแบบที่ 2 มีจำนวนน้อยกว่าทุนรูปแบบที่ 1 ประมาณ 3 เท่า เท่ากับ $912/3 = 304$ ล้านบาท)

ค. นำวงเงิน 304 ล้านบาท (ทุนให้เปล่า) มาคำนวณหารเฉลี่ยค่าใช้จ่ายต่อคน เพื่อหาจำนวนการให้ทุนแก่นักเรียนสายสามัญ โดยที่นักเรียน 1 คน จะมีค่าใช้จ่ายส่วนตัว(ทุนให้เปล่า)ในระยะเวลาเรียน 4 ปี จบการศึกษา โดยประมาณคนละ 144,000 บาท ดังนั้นรัฐสามารถให้ทุนได้กับนักเรียนสายสามัญได้จำนวน 2,111 คน (คำนวณจาก $304,000,000/144,000 = 2,111$ คน) และต้องเตรียมเงินจาก กยศ. เพื่อให้นักเรียนจำนวนดังกล่าวกู้ยืมค่าธรรมเนียมการศึกษาคนละ 400,000 บาท (จบหลักสูตร 4 ปี คิดตามเกณฑ์สูงสุด) ซึ่งจะต้องเตรียมกองทุนให้กู้ยืมกับนักเรียนสายสามัญด้วยอัตราดอกเบี้ยต่ำพิเศษ จำนวน 2,111 คน คนละ 400,000 บาท คิดเป็นวงเงิน $2,111 \times 400,000 = 844$ ล้านบาท (ภายในระยะเวลา 4 ปี จบการศึกษา)

ดังนั้น เมื่อคำนวณภาระงบประมาณการคลังของทุนแบบที่ 2 จบการศึกษา 4 ปี จะแบ่งเป็นทุนให้เปล่า 304 ล้านบาท ทั้งนี้เสนอแนะให้ใช้งบประมาณดังกล่าวจากรัฐและอปท.เป็นสัดส่วนร้อยละ 70 และ 30 ตามลำดับ และให้กู้ยืมเงินจาก กยศ. จำนวน 844 ล้านบาท โดยคิดอัตราดอกเบี้ยต่ำพิเศษตามเงื่อนไข กยศ. แต่นักเรียนกลุ่มดังกล่าวจะมีโอกาสที่แน่นอนในการรับเงินกู้ยืมค่าธรรมเนียมทางการศึกษาตามจ่ายจริง

สรุปภาระทางการคลังของมาตรการการคลังเพื่อการศึกษารูปแบบใหม่

ทุนรูปแบบที่ 1 รัฐใช้งบประมาณเป็นทุนให้เปล่ากับนักเรียนจำนวน 6,000 คนทั่วประเทศ จนสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส.) ทุกสาขาวิชา เป็นเงินรวมกันทั้งหมด 912 ล้านบาท

ทุนรูปแบบที่ 2 รัฐใช้งบประมาณเป็นทุนให้เปล่า (ค่าใช้จ่ายส่วนตัวเป็นระยะเวลา 4 ปี) กับนักเรียนจำนวน 2,111 คนทั่วประเทศ จนสำเร็จอุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี (ปริญญาตรี) เฉพาะสาขาทางวิทยาศาสตร์เท่านั้น เป็นเงินทั้งหมด 304 ล้านบาท และให้กู้ยืม กยศ. เป็นเงินทั้งหมด 844 ล้านบาท (ภายในระยะเวลา 4 ปีจนสำเร็จการศึกษา)

5.3 ข้อเสนอแนะการวิจัย

การนำเสนอในส่วนนี้มีความสำคัญยิ่งต่อการศึกษาเพิ่มเติม โดยคำนวณหรือกำหนดนโยบายสาธารณะเพื่อให้ผลการศึกษาดังกล่าวสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อโอกาสทางการศึกษาของครัวเรือนยากจนอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป ซึ่งแบ่งออกเป็นประเด็น 3 เรื่อง คือ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ข้อเสนอแนะงานวิจัยครั้งต่อไป และข้อจำกัดงานวิจัย ดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) รัฐควรใช้นโยบายการคลังเพื่ออาชีวศึกษาโดยเน้นให้ทุนแบบให้เปล่าแก่เด็กยากจนในชนบทเพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและเพิ่มสัดส่วนผู้เรียนสายอาชีวศึกษาอย่างเร่งด่วน ซึ่งทุนดังกล่าวจะต้องสนับสนุนการเรียนสายอาชีวศึกษาตั้งแต่ ปวช.-ปวส. รวมเป็นระยะเวลา 5 ปีอย่างต่อเนื่องแก่นักเรียนที่กำลังเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-ม.3) เมื่อพิจารณาบัญชีรายจ่ายด้านการศึกษาแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ 2551-2553 (ชัยยุทธ ปัญญสวัสดิ์สุทธิ์และคณะ, 2557) ที่ภาครัฐจ่ายให้แก่การศึกษาระดับอาชีวศึกษาในหมวดกิจกรรมเงินกู้ยืมหรือทุนเพื่อการศึกษาเป็นจำนวนเงิน 13 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 0 ของงบประมาณทั้งหมดในการจ่ายไปเพื่อกิจกรรมอื่น ซึ่งถือว่าน้อยมากหรือไม่มีกิจกรรมดังกล่าวนี้เกิดขึ้น ดังนั้นรัฐควรเพิ่มสัดส่วนการจัดสรรงบประมาณในกิจกรรมทุนเพื่อการศึกษาหรือทุนแบบให้เปล่าเพิ่มขึ้นอย่างน้อยปีละ 912 ล้านบาทเพื่อให้เด็กยากจนได้มีโอกาสศึกษาต่อในสายอาชีวศึกษา (ปวช.-ปวส.) เพิ่มขึ้นอย่างน้อยร้อยละ 4 หรือรัฐ (กยศ.) ทำความตกลงการแบ่งรับภาระงบประมาณรายจ่ายระหว่างรัฐกับองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น (อปท.) ในสัดส่วนร้อยละ 70 และ 30 ตามลำดับ เพื่อเป็นทุนการศึกษาแบบให้เปล่าแก่เยาวชนยากจนที่ต้องการศึกษาต่อสายอาชีวศึกษาและระดับปริญญาตรีสาขาทางวิทยาศาสตร์ เนื่องจากรัฐมีหน้าที่ในการลดความเหลื่อมล้ำระหว่างการศึกษาระหว่างครัวเรือน ส่วน อปท. ก็ควรมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพราะเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากการลงทุนทางการศึกษาแก่เยาวชนในท้องถิ่น นอกจากนี้ อปท. ก็ควรมีหน้าที่และส่วนร่วมกับคณะกรรมการระดับชาติ

(ผู้ทรงคุณวุฒิ) ในการพิจารณาคัดกรองเยาวชนยากจนในการรับทุนดังกล่าว ซึ่งขั้นตอนการพิจารณาทุนการศึกษาแบบให้เปล่านี้ควรเริ่มและประกาศผลล่วงหน้าก่อนที่เยาวชนจะสอบเข้าศึกษาต่ออย่างน้อย 1 ปี เพื่อสร้างแรงจูงใจแก่พ่อแม่ในการตัดสินใจให้บุตรศึกษาต่อในสายอาชีวศึกษา (ปวช.) หรือระดับอุดมศึกษาหลักสูตร 2 ปี (ปวส.) หรืออุดมศึกษาหลักสูตร 4 ปี (ปริญญาตรี)

คณะกรรมการคัดกรองมอบทุนให้เปล่าควรพิจารณาคัดกรองคนจนโดยใช้เกณฑ์คะแนนแสดงลำดับความยากจนจากมากไปน้อยเช่นเดียวกับการพิจารณาการให้สินเชื่อที่รัดกุม (credit scoring) ของสถาบันการเงิน ทั้งนี้เพื่อความเป็นธรรม โปร่งใส และตรวจสอบได้ โดยเน้นการพิจารณาใช้เจ้าหน้าที่ หน่วยงานระดับท้องถิ่นและระดับชาติเป็นกลไกสำคัญร่วมกันในการถ่วงดุลอำนาจการพิจารณาทุนดังกล่าว โดยเน้นกระจายสัดส่วนจำนวนทุนกระจายตามภูมิภาคแตกต่างกันตามสัดส่วนความยากจนของครัวเรือนหรือความแตกต่างของโอกาสทางการศึกษาที่เหลื่อมล้ำกัน ซึ่งจากผลการศึกษาในงานนี้ พบว่า รัฐควรให้ทุนแบบให้เปล่าแก่เยาวชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากกว่าภูมิภาคอื่น ๆ เพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษาระหว่างภูมิภาคให้ใกล้เคียงกัน ทั้งนี้เมื่อพิจารณาภาระทางการคลังที่รัฐต้องรับผิดชอบอาจมีจำนวนสูงมาก ดังนั้นรัฐควรให้องค์กรเอกชนมีส่วนร่วมในการพิจารณาให้ทุนการศึกษาดังกล่าว ทั้งนี้ยอดของเงินบริจาคของภาคเอกชนที่เป็นบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลนำมายื่นหักภาษีจากกรมสรรพากรตามพระราชกฤษฎีกา ฉบับที่ 420 ว่าด้วยภาษีเงินได้ กรณีสิทธิประโยชน์ทางภาษีอากร สำหรับเงินได้ที่จ่ายเป็นค่าใช้จ่ายเพื่อการสนับสนุนการศึกษาระบุว่า ให้ยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลสำหรับสำหรับเงินได้ที่จ่ายเป็นค่าใช้จ่ายเพื่อสนับสนุนการศึกษาของทางราชการ สถานศึกษาขององค์การของรัฐบาล โรงเรียนเอกชนหรือสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ทั้งนี้ ใช้จ่ายทางการศึกษาที่ทั้งบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลสามารถนำมาหักภาษีได้นั้น จะต้องเป็นสถานศึกษาในรายนามที่ระบุไว้โดยกรมสรรพากรจำนวน 35,346 แห่ง และเป็นช่องทางในการประชาสัมพันธ์ สร้างภาพลักษณ์ และแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility (CSR) เพื่อให้ผู้บริโภคหรือประชาชนมีทัศนคติที่ดีต่อสินค้าหรือองค์กรเอกชน ซึ่งส่งผลดีต่อความจงรักภักดีในตราสินค้าหรือองค์กรของผู้บริโภคอย่างยั่งยืน นำมาซึ่งความได้เปรียบทางธุรกิจและผลกำไรแก่องค์กรในระยะยาว

2) สำหรับมาตรการเร่งด่วนในการลดสัดส่วนผู้เรียนสายสามัญและเพิ่มสัดส่วนสายอาชีวศึกษาจากเดิมปีการศึกษา 2553 มีอัตราส่วน 63.5 ต่อ 36.5 เป็น 40 ต่อ 60 ตามแผนการปฏิรูปของของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษานั้นจะสำเร็จบรรลุผลได้ยาก รัฐควรใช้มาตรการการศึกษาร่วมกับมาตรการการคลัง เช่น ผู้เรียนที่มีความต้องการเปลี่ยนสายการเรียนจากสายสามัญไปเรียนสายอาชีวศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สามารถเทียบโอนหน่วยกิตบาง

วิชาของสายสามัญไปสายอาชีวศึกษาได้ ทำให้ลดหน่วยกิตวิชาพื้นฐาน และเรียนเพิ่มวิชาชีพที่เหมาะสมในสาขานั้น นอกจากนี้รัฐควรให้ทุนการศึกษาแบบให้เปล่าตลอดการเรียนสายอาชีวศึกษา ตั้งแต่ ปวช.ถึง ปวส.สำหรับผู้ที่ต้องการเปลี่ยนสายการเรียนแก่นักเรียนยากจน และควรเข้าหา กลุ่มเป้าหมายซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักเรียนที่มีฐานะยากจน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ไม่ชอบหรือไม่สามารถเรียนสายสามัญต่อไปได้ เพื่อสร้างแรงจูงใจในการเปลี่ยนสายการเรียนโดยสมัครใจ ได้แก่ การได้รับทุนแบบให้เปล่า (เรียนฟรี) เพิ่มระยะเวลาเรียนจากเดิมไม่เกิน 1 ปี สามารถทำงานหรือมีรายได้ระหว่างเรียน เนื่องจากสายอาชีวศึกษาใช้เวลาน้อยกว่าสายสามัญ เป็นต้น

3) รัฐควรเพิ่มสถาบันการศึกษาสายวิชาชีพที่เรียนในระบบให้ครอบคลุมทุกอำเภอ เช่น วิทยาลัยการอาชีพ วิทยาลัยเทคนิค วิทยาลัยอาชีวศึกษา และวิทยาลัยสารพัดช่าง เป็นต้น หรือเรียกว่า 1 อำเภอ 1 สถาบันวิชาชีพ อีกทั้งจัดตั้งการศึกษานอกระบบหรือมอบหมายภารกิจการอบรม วิชาชีพอย่างต่อเนื่องให้กับมหาวิทยาลัยในท้องถิ่น เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏ 40 แห่ง และ มหาวิทยาลัยราชชมคล 9 แห่งที่กระจายตามจังหวัดและภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อกำหนดหลักสูตรการอบรมระยะสั้นตามความต้องการของประชาชนหรือเพื่อแก้ปัญหาให้กับท้องถิ่น

4) การกำหนดนโยบายการจัดตั้งกองทุนกู้ยืมเพื่อการประกอบอาชีพขนาดเล็กหรือขนาดกลาง หรือการขยายกิจการให้แก่ครัวเรือนในชนบท อีกทั้งกองทุนเพื่อเป็นสวัสดิการให้แก่อาชีพ เกษตรกร แรงงานนอกระบบในการประกอบอาชีพหรือดำรงชีวิต โดยที่มีเงื่อนไขการให้กู้ยืมที่ พิจารณาลักษณะทรัพย์สินหรือเกณฑ์บางอย่างแตกต่างกับสถาบันการเงินทั่วไป ทั้งนี้เพื่อเพิ่มสภาพคล่องทางการเงินแก่ครัวเรือนและลดการกู้ยืมเงินนอกระบบ สำหรับระยะยาวรายได้ที่เกิดจากการประกอบอาชีพ จะสามารถสร้างความมั่งคั่งให้แก่ครัวเรือนชนบท โดยครัวเรือนจะมีเงินออม (สินทรัพย์ทางการเงิน) หรือสินทรัพย์สุทธิเพิ่มขึ้น ทำให้เป็นแรงผลักดันทางอ้อมแต่น้ำหนักมากที่สุดในการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาแก่บุตรของหัวหน้าครัวเรือนที่สำเร็จการศึกษาไม่สูงนัก แต่มีความตั้งใจจริงให้บุตรเรียนสูงกว่าตนเอง

5.3.2 ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

ส่วนที่ 1 ความสำเร็จทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของบุคคล

ประเด็นการวิจัยที่น่าสนใจนอกจากจะวิเคราะห์ประเด็นที่พิจารณาว่าระดับการศึกษา หัวหน้าครัวเรือนและความมั่งคั่งของครัวเรือนซึ่งเป็นตัวแปรอิสระมีผลในการกำหนดโอกาส และทางเลือกทางการศึกษาบุตรซึ่งเป็นตัวแปรตามและในทางตรงกันข้ามถ้าพิจารณาต่อไปใน 2 ช่วงเวลาที่สืบเนื่องกัน ก็คือ ระดับการศึกษามูลนิธิซึ่งเป็นตัวแปรอิสระจะส่งผลกระทบต่อรายได้ การออม และความมั่งคั่งครัวเรือนของครัวเรือนซึ่งเป็นตัวแปรตาม 3 ตัว เพื่อให้เห็นความสำคัญของการให้โอกาสทางการศึกษาแก่บุตร จะส่งผลสืบเนื่องต่อความมั่งคั่งของครัวเรือนในอนาคตของบุตรแตกต่างกัน

อย่างไร ซึ่งการศึกษาดังกล่าวอาจใช้การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสมการโครงสร้าง three stage least square (3sls) เพื่อจำลองสถานการณ์ในอนาคต (simulation) เกี่ยวกับบทบาทของการศึกษาที่แตกต่างกันส่งผลอย่างไรต่อรายได้ การออม และความมั่งคั่งของครัวเรือน

ส่วนที่ 2 การตัดสินใจศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของบุตรในครัวเรือน

1) งานวิจัยในหัวนี้ที่ศึกษาเกี่ยวกับโอกาสและทางเลือกในการตัดสินใจสนับสนุนการลงทุนทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของผู้ปกครองนักเรียนสายสามัญและสายอาชีวศึกษายังคงเป็นประเด็นที่น่าสนใจอย่างยิ่ง แต่ในการศึกษาต่อไปควรศึกษาโอกาสและทางเลือกในการตัดสินใจลงทุนทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาโดยพิจารณาเปรียบเทียบระหว่างการเลือกศึกษาต่อ ปวช. (สายอาชีวศึกษา) และมัธยมศึกษาตอนปลาย (สายสามัญ) เนื่องจากข้อมูลจากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า สัดส่วนของผู้ศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาตอนปลายลดลงเกือบครึ่งหนึ่งซึ่งสาเหตุสำคัญน่าจะมาจากความยากจน ดังนั้นการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้แก่นักเรียนยากจนจึงควรเริ่มตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายซึ่งเป็นรอยต่อสำคัญในการผลักดันโอกาสทางการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา อีกทั้งเพื่อให้ผลการศึกษาเป็นตัวแทนที่ดีของประชากรทั้งประเทศ ผู้ศึกษาควรเพิ่มพื้นที่ (อำเภอหรือจังหวัด) ในการศึกษาให้ครอบคลุมทุกภูมิภาคในประเทศไทย และเพิ่มกลุ่มตัวอย่างของนักเรียนสายสามัญและสายอาชีวศึกษาตามสัดส่วนที่ควรจะเป็นตามหลักสถิติ ซึ่งควรเพิ่มกระบวนการวิจัยเพื่อให้งานวิจัยสามารถอธิบายความหวังดีของพ่อแม่ที่มีต่อบุตรแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไรในระดับการศึกษาที่แตกต่างกันเมื่อมีสินทรัพย์ทางการเงินเพิ่มขึ้น หรือสาเหตุที่ตัดสินใจไม่ให้บุตรศึกษาต่อ หรือไม่เลือกสายอาชีวศึกษาในระดับอุดมศึกษามีเหตุผลใด อีกทั้งความรับรู้ความคิดเห็นที่แตกต่างกันของผู้ปกครองนักเรียนสายสามัญและสายอาชีวศึกษาเกี่ยวกับมาตรการการคลังเพื่อการศึกษาที่ผู้วิจัยนำเสนอ โดยเน้นการทำวิจัยเชิงคุณภาพเพิ่มเติมจากการสอบถามด้วยแบบสอบถาม เช่น สัมภาษณ์เชิงลึกหรือการระดมความคิดเห็นของผู้ปกครองและครูร่วมกัน ซึ่ง นักวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยควรลงพื้นที่สัมภาษณ์รายครัวเรือนเอง นอกจากนี้ควรเพิ่มการสัมภาษณ์องค์กรในพื้นที่เพื่อกำหนดนโยบายคัดกรอง เช่น โรงเรียน อบต. เป็นต้น เกี่ยวกับประเด็นความเป็นไปได้ในการคัดกรองคนยากจนในพื้นที่เพื่อให้ทุนการศึกษาต่อ

2) การศึกษานี้เป็นการศึกษาการตัดสินใจในอนาคต จึงอาจมีการเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจสำหรับบางครัวเรือนได้ ดังนั้นงานวิจัยที่ต่อเนื่องควรติดตามผลการตัดสินใจการลงทุนการศึกษาของครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างหลังจากที่บุตรจบการศึกษาดังกล่าวแล้ว

3) ประเด็นงานวิจัยที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง คือ การเน้นการสร้างภาพพจน์ ปรับภาพลักษณ์ของนักเรียนสายอาชีวศึกษา ซึ่งงานในส่วนนี้อาจจะไม่เกี่ยวข้องกับการวิจัยทางเศรษฐศาสตร์ แต่อาจจะเป็นงานวิจัยทางการตลาดหรือการศึกษา ซึ่งงานวิจัยดังกล่าวต้องทำในหลาย ๆ มิติ และใช้

ระยะเวลาให้เกิดผลยาวนาน แต่ก็ควรเริ่มทำตั้งแต่นี้ เพื่อให้ทางเลือกสายอาชีพศึกษาเป็นทางเลือกสำหรับคนทั่วไปที่ต้องการเชี่ยวชาญในสายอาชีพเฉพาะเช่นเดียวกับระบบการศึกษาในต่างประเทศ ส่วนประเด็นคำถามวิจัยทางเศรษฐศาสตร์น่าจะเกี่ยวข้องกับกับแรงจูงใจหรือต้นทุนค่าเสียโอกาสในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของคนยากจน ทำให้ครัวเรือนตัดสินใจไม่ให้นบุตรศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา ทั้ง ๆ ที่ กยศ. ยินดีให้กู้ยืมเงินเพื่อการศึกษาเกือบทุกราย

4) ประเด็นงานวิจัยที่ควรศึกษาต่อไป คือ ควรเน้นศึกษาเฉพาะกรณีที่นักเรียนสายสามัญต้องการเปลี่ยนมาเรียนสายอาชีพศึกษา ว่ามีความเป็นไปได้มากน้อยแค่ไหน หรือพบปัญหาอุปสรรคใด ๆ ในการเปลี่ยนสายการเรียนขณะเรียนอยู่มัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อผู้กำหนดนโยบายควรจะได้รับทราบ เช่น กระบวนการตั้งแต่แสดงความประสงค์ที่จะเปลี่ยนสายการเรียน ลักษณะวิชาในสายสามัญที่จะสามารถโอนย้าย หรือวิชาที่ควรที่จะเรียนเพิ่มและใช้เวลาเรียนเพิ่มเท่าใดในแต่ละสาขาที่แตกต่างกัน เพื่อนำเสนอเชิงนโยบายในการเพิ่มสัดส่วนอย่างเร่งด่วน และสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นนั้นโรงเรียนและสถาบันอาชีวศึกษาควรเริ่มประชาสัมพันธ์หรือแนะแนวให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเรียนในสายอาชีพแต่ละสาขาวิชาตามความจริงแก่นักเรียนตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อเลือกให้เหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของตนเองตั้งแต่แรกด้วย

5.3.3 ข้อจำกัดการวิจัย

ส่วนที่ 1 ความสำเร็จทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของบุคคล

1) ข้อมูลที่ใช้เป็นฐานข้อมูลในการวิเคราะห์ในส่วนนี้เป็นข้อมูลทุติยภูมิ จึงมีเฉพาะตัวแปรทุนทางเศรษฐกิจ ขาดตัวแปรทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคม จึงไม่สามารถพิจารณาตามแบบจำลองที่กำหนดได้ครบถ้วน ทำให้ต้องกำหนดกรอบการออกแบบการศึกษาเฉพาะทุนทางเศรษฐกิจเท่านั้น

2) ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ซึ่งสำนักงานสถิติให้เจ้าหน้าที่เป็นผู้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลเอง โดยข้อมูลแต่ละปีนั้นเป็นข้อมูลภาคตัดขวาง(cross section data) ในช่วงเวลาหนึ่ง ซึ่งไม่ใช่ข้อมูลแบบเก็บตัวอย่างซ้ำ (panel data) ทำให้ไม่สามารถอธิบายตัวแปรต่าง ๆ ที่น่าสนใจสำหรับการถ่วงน้ำหนักหรือการเปลี่ยนแปลงข้ามรุ่นระหว่างรุ่นพ่อไปรุ่นลูกช่วงเวลา 2 ช่วง ที่ต่อเนื่องกันได้

3) ฐานข้อมูลดังกล่าวมีข้อมูลสูญหายจำนวนหนึ่ง เช่น ตัวแปรตามเกี่ยวกับระดับการศึกษา หัวหน้าครัวเรือนหรือบุตรซึ่งเป็นตัวแปรสำคัญ ซึ่งผู้วิจัยมีความจำเป็นต้องตัดกรณีนั้นออกไป

4) กรณีกำหนดระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนและบุตรกับกลุ่มเป้าหมายที่ยังไม่สำเร็จการศึกษานั้น เช่น จบแค่ ป.4 หรือ ม.2 แต่เวลากำหนดรหัสข้อมูลในแต่ละกลุ่มนั้นผู้วิจัยถือว่าจบการศึกษาในระดับนั้นแล้ว เช่น เรียนแค่ ป.4 ก็คือจบประถมศึกษา หรือเรียนแค่ ม.2 ก็คือ จบ

มัธยมศึกษาตอนต้น แต่พิจารณากรณีดังกล่าวแล้วมีจำนวนน้อยมากไม่ถึง 20 ราย ใน 6,088 ราย จึงสามารถยอมรับได้ในภาพรวม

5) การพิจารณาตัวแปรสภาพคล่องทางการเงิน นั้นพิจารณาจากคำถามความสามารถกู้ยืมเงินเพื่อทำธุรกิจหรือทำการเกษตร และการกู้หรือยืมเงินฉุกเฉินสามารถกู้หรือยืมเงินได้หรือไม่ ซึ่งตรงประเด็นสามารถนำไปใช้ได้ แต่เมื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลจริงกลับพบว่าไม่มีคำตอบดังกล่าวของคำถามทั้งสองข้อจากกลุ่มเป้าหมาย ทำให้ผู้วิจัยต้องแก้ปัญหาด้วยการเลือกเฉพาะผู้ที่ตอบว่ามีหนี้ในระบบ โดยระบุจำนวนหนี้ไว้ ซึ่งจะเป็นหนี้ในระบบเพื่อการใดก็ตาม เมื่อระบุจำนวนหนี้ดังกล่าว ผู้วิจัยจะระบุว่าข้อมูลกรณีนั้นเป็นครัวเรือนที่ขาดสภาพคล่อง ซึ่งก็คือขาดความสามารถกู้เงินในระบบ ถึงแม้จะมีจำนวนหนี้ในระบบบ้างก็ตาม แต่ยึดตามตัวแปรหนี้ในระบบเป็นหลักเกณฑ์

6) กรณีที่บางครัวเรือนมีบุตร อายุ 23-30 ปี มากกว่า 1 คน ผู้วิจัยก็นำมาพิจารณาเสมือนว่าเป็นคนละกรณี ไม่ได้ตัดหรือเลือกเพียงบุตรคนใดคนหนึ่งในครัวเรือน

ส่วนที่ 2 การตัดสินใจศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของบุตรในครัวเรือนยากจน

1) การออกแบบการวิจัยในครั้งนี้มีข้อจำกัดด้วยเวลาและงบประมาณในการสัมภาษณ์ทุกครัวเรือนในการลงพื้นที่ ทำให้ต้องใช้แบบสอบถามโดยมีครูให้ข้อมูลแก่นักเรียนเพื่อกลับไปสัมภาษณ์ผู้ปกครองอีกต่อหนึ่ง จึงอาจมีบางประเด็นที่สื่อสารไม่ตรงกันหรือไม่ชัดเจน แต่เป็นสิ่งที่ผู้วิจัยคาดการณ์ไว้ว่าอาจจะเกิดขึ้น จึงได้ขอเบอร์โทรศัพท์กับครูและผู้ปกครองของนักเรียนไว้ด้วย ซึ่งสามารถโทรกลับไปขอข้อมูลเพิ่มเติมได้ในที่สุด แม้อาจจะไม่ครบถ้วนทั้งหมดทุกประเด็นที่สงสัยแต่คาดว่าจะไม่มีผลต่อความผิดพลาดในภาพรวมของข้อมูล

2) การสุ่มโรงเรียนจากพื้นที่กลุ่มเป้าหมายโดยกำหนดให้แต่ละโรงเรียนมีโอกาสที่จะถูกสุ่มเท่า ๆ กัน ในต่างอำเภอของจังหวัด จึงพบโรงเรียนขนาดเล็ก 1 โรงเรียน ที่มีจำนวนนักเรียนน้อยแต่ใกล้เคียงที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ และนักเรียนส่วนใหญ่มีฐานะยากจนจริง ๆ อาจมีผลทำให้ข้อมูลรายได้ทรัพย์สินไม่กระจายครอบคลุมครัวเรือนจนและไม่จนตามที่กำหนด แต่สามารถเป็นตัวแทนที่ดีในการอธิบายลักษณะความยากจนของครัวเรือนที่เป็นจริงในโรงเรียนชนบท

3) ความผิดพลาดซึ่งเกิดจากการถามคำถามสั้นหรือไม่อธิบายให้ชัดเจน ทำให้ผู้ตอบมีความเข้าใจแตกต่างกัน หรือไม่ตอบบางคำถาม เช่น เงื่อนไขผู้ศึกษาต่อปริญญาตรีเฉพาะสาขาวิทยาศาสตร์ ควรแก้ไขเป็นสาขาทางวิทยาศาสตร์ เช่น เกษตร พยาบาล เป็นต้น นอกจากนี้คำถามเกี่ยวกับ การมีบ้านเป็นของตนเองซึ่งไม่ได้ระบุว่าบ้านนั้นจะสามารถเป็นหลักประกันในการกู้ยืมกับสถาบันการเงินได้หรือไม่ หรือไม่ได้สอบถามสภาพบ้านที่แท้จริง ซึ่งอาจจะเป็นเพียงสิ่งปลูกสร้างชั่วคราวในที่ดินของรัฐหรือที่ดินผู้อื่น ซึ่งถือว่าไม่ใช่กรรมสิทธิ์ของตน แต่ผู้ตอบตอบว่าเป็นบ้านของตนเอง เนื่องจากการตีความอาจต่างกัน ซึ่งเป็นความผิดพลาดในการวิจัยครั้งนี้ และสำหรับมูลค่า

บ้านหรือที่ดินซึ่งครัวเรือนไม่สามารถระบุหรือประเมินได้นั้น ผู้วิจัยใช้การประเมินจากมูลค่าที่ดินจากครัวเรือนอื่นในพื้นที่เดียวกัน นำมาคิดมูลค่าใกล้เคียง ซึ่งอาจจะสูงหรือต่ำกว่าความเป็นจริงก็เป็นได้

4) การศึกษานี้เป็นการวิเคราะห์การตัดสินใจในอนาคต ซึ่งอาจทำให้ข้อมูลบางส่วนหรือการตัดสินใจบางอย่างคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงบ้าง เช่น คำถามสำคัญเกี่ยวกับการตัดสินใจให้บุตรศึกษาต่อหรือไม่ จึงอาจเป็นไปได้ว่า พ่อแม่ส่วนใหญ่มีความหวังดีต่อบุตร ย่อมต้องการให้บุตรศึกษาต่อโดยไม่ได้คำนึงถึงความสามารถของครัวเรือน ดังนั้นผู้วิจัยจึงเตรียมอีกคำถามเพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ที่แท้จริงเกี่ยวกับความสามารถในการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการศึกษาต่อแก่บุตรแต่ละระดับโดยมีจำนวนเงินค่าใช้จ่ายดังกล่าวให้พิจารณาประกอบการตัดสินใจ ถ้าพ่อแม่ที่ต้องการให้บุตรศึกษาต่อ แต่ไม่มีเงินสนับสนุนเลย ผู้วิจัยจะพิจารณาว่าเป็นอุปสงค์เทียมที่มีต่อการศึกษาต่อ จะนับว่าไม่ได้ศึกษาต่อ เพราะอุปสงค์ที่แท้จริง ควรจะเกิดขึ้นเมื่อมีเงินทั้งหมดหรือมีบางส่วนหรือสามารถกู้ยืมได้ ซึ่งจะทำให้ผลลัพธ์ใกล้เคียงกับความจริงในอนาคต

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2547). รายงานวิจัย เรื่อง การเงิน
อุดมศึกษาด้านรายรับระบบใหม่. กรุงเทพฯ: สกศ.
- _____. (2552). รายงานการประชุมสัมมนาความคิดเห็น เรื่อง ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษา
ในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552-2561). กรุงเทพฯ : สกศ.
- กองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา. (2548). คู่มือปฏิบัติงานกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา
(สำหรับสถานศึกษา). กรุงเทพฯ.
- _____. (2555). รายงานผลการดำเนินงานประจำปี 2555. กรุงเทพฯ.
- กอบศักดิ์ ภูตระกูล. (2549). ทำอย่างไร คนไทยจึงจะแข่งขันได้ในโลกศตวรรษที่ 21.
ธนาคารแห่งประเทศไทย.
- _____. (2550). สิ้นเชื้อและปัญหาเศรษฐกิจของคนจน. การสัมมนาวิชาการประจำปี 2550
สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศ วันที่ 10-11 พฤศจิกายน 2550 โรงแรมแอมบาสเดอร์
ซีดี จอมเทียน ชลบุรี.
- เจริญศรี มาดิลกโกวิท. (2544). การวิเคราะห์ผลของเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษาที่มีต่อความเสมอภาค
ในโอกาสทางการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฉันทะ จันทะเสนา. (2554). เศรษฐศาสตร์การศึกษา: ผลตอบแทนจากการลงทุนในการศึกษา.
ปทุมธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.
- ชัยยุทธ ปัญญสวัสดิ์สุทธิ์. (2551). ทูมนุสรณ์กับผลตอบแทนทางการศึกษา. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนา
ประเทศไทย. การสัมมนาวิชาการประจำปี 2551 วันที่ 29-30 พฤศจิกายน 2551
โรงแรมแอมบาสซาเดอร์ ซีดี จอมเทียน ชลบุรี
- ชัยยุทธ ปัญญสวัสดิ์สุทธิ์ และคณะ. (2557). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง บัญชีรายจ่ายด้าน
การศึกษาแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ 2551-2553. สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้
และคุณภาพเยาวชน (สสค.).
- ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์. (2551). การคลังเพื่อการศึกษา : สิ้นเชื้อการศึกษาเพื่อพัฒนาทุนมนุษย์
และลดความเหลื่อมล้ำ. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- _____. (2553). เอกสารประกอบการอภิปราย : การปฏิรูปการศึกษา มาตรการลด
ความเหลื่อมล้ำและเพิ่มพลังคนจนด้านการศึกษา. งานประชุมวิชาการ หัวข้อ
การคลังเพื่อการศึกษา โรงแรมมิราเคิลแกรนด์ จัดโดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

- ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์. (2554). *ความเหลื่อมล้ำการศึกษาและความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของครัวเรือน สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.*
- ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ สุวิมล เสงพัฒนา และพุดตาน พันธุเณร. (2555). *รายงานวิจัยเรื่องเศรษฐศาสตร์ของการปฏิรูปการศึกษาไทย. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ*
- ดิลกะ ลัทธพิพัฒน์. (2553). *ความเหลื่อมล้ำของโอกาสทางการศึกษากับแนวโน้มค่าจ้างในประเทศไทย. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. การสัมมนาวิชาการประจำปี 2553 ห้องบางกอกคอนเวนชันเซ็นเตอร์ บี โรงแรมเซ็นทาราแกรนด์ เซ็นทรัลเวิลด์ 29-30 พ.ย. 2553.*
- นิพนธ์ พัวพงศกร และคณะ. (2555). *ความเชื่อมโยงระหว่างสถานศึกษากับตลาดแรงงาน: คุณภาพผู้สำเร็จการศึกษา และการขาดแคลนแรงงานที่มีคุณภาพ. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. ห้องบางกอกคอนเวนชันเซ็นเตอร์ บี โรงแรมเซ็นทาราแกรนด์ เซ็นทรัลเวิลด์ 15 ก.พ. 2555.*
- บุญเสริม วิสกุล. (2546). *รายงานวิจัยเรื่องแนวทางการจัดสรรงบประมาณและการลงทุนเพื่ออุดมศึกษา. กรุงเทพฯ สำนักนโยบายและแผนการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.*
- วรัญญา เตียวรกุล และคณะ. (2550). *บทบาทของการศึกษาภาคบังคับต่อการแก้ปัญหาความยากจน: โอกาสทางการศึกษาของเด็กยากจนและเด็กด้อยโอกาส. การสัมมนาวิชาการประจำปี 2550, 10-11 พฤศจิกายน 2550 โรงแรมแอมบาสซาเดอร์ ซิตี้ จอมเทียน ชลบุรี.*
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2556). *รายงานภาวะเศรษฐกิจรายไตรมาส 3 ปี 2556. กรุงเทพฯ.*
- สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ และ อาริยา มั่นสัญญาเพิ่มพูน. (2550). *การประเมินกองทุนเงินกู้ยืมเพื่อการศึกษา. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.*
- สมชัย ฤชุพันธุ์ และ ชลธาร วิศรุตวงศ์. (2544). *รายงานวิจัยแนวทางการบริหารจัดการกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา. กรุงเทพฯ : สกศ.*
- ศุภเจตน์ จันทร์สสาสน์. (2552). *ความยากจนและความเหลื่อมล้ำของรายได้ในประเทศไทย. วารสารประชากรศาสตร์ 25(2): 69-87.*
- อดิสร อิศรางกูร ณ อยุธยา และสุจิตรา ชำนิวิทย์กรณ์. (2554). *ประสิทธิภาพและความเหมาะสมของการจัดสรรงบประมาณอุดมศึกษา. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.*

- อัมมาร สยามวาลา และ สมชัย จิตสุชน. (2550). *แนวทางการแก้ปัญหาความยากจน : เสรีนิยมประชาชนนิยม หรือรัฐสวัสดิการ*. การสัมมนาวิชาการประจำปี 2550 สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย วันที่ 10-11 พฤศจิกายน 2550 โรงแรมแอมบาสเดอร์ ซิตี้ จอมเทียน ชลบุรี.
- Acemoglu, D. & Angrist, J.D. (2001). *How large are human-capital externalities? Evidence from compulsory-schooling laws*. In B. Bernanke, & K. Rogoff (Eds.) NBER macroeconomics annual (pp. 9-59). Cambridge : National Bureau of Economic Research.
- Anzai, S. (2008). *An Exploratory Study of the Factors Influencing Japanese Female Students to Attend A Two-Year College*. Dissertation Doctor of Philosophy in Education. American University.
- Baum, S., & Ma, J. (2007). *Education pays 2007 : The benefits of higher education for individuals and society (report)*. Washington, DC: College Board.
- Becker, G.S. (1981). *A Treatise on the Family*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Becker, G.S. & Lewis, H. G. (1973). On the interaction between the quantity and quality of children. *Journal of Political Economy*, 81(2), 279-288.
- Becker, G. S., & Tomes, N. (1979). An equilibrium theory of the distribution of income and intergeneration mobility. *Journal of Political Economy*, 87: 1153-1189. A165
- Becker, G. S., & Tomes, N. (1986). Human Capital and the Rise and Fall of Families. *Journal Lab Economic*, 4(3 Part2).
- Becker, G. S., & Tomes, N. (1991). *A Treatise on the Family*, 2nd Ed., (Harvard University Press, Cambridge Mass).
- Becker, G. S., & Tomes, N. (1993). *Human Capital Revisited*. Human Capital. Chicago: University of Chicago Press.
- Becker, G.S. & Thomes, N. (1976). Child endowment and the quality and quantity of children. *Journal of Political Economy*, 87 (6), 1153-1189.
- Becker, G.S. (1962). Investment in human capital : A theoretical analysis. *Journal of Political Economy*, 70(5), 9-49.
- Behrman, J. R. & Wolfe, B. L. (1984). The socioeconomic impact of schooling in a developing country. *Review of Economics and Statistics*, 66, 296-303.

- Bjorklund, A., & Salvanes, K. (2010). *Education and family background : Mechanisms and policies*. In Hanushek, E. A., Machin, S., & Woessmann, L. (Eds.), *Handbook of economics of education* (Vol. 3, pp.201-247). Amsterdam : North-Holland.
- Black, S. E. & Devereux, P. J. (2010). Recent development in intergenerational mobility. Discussion Paper 4866. Bonn, Germany: Institute for the Study of Labor.
- Black, S.E., Devereux, P.J. & Salvanes, K.G. (2005). The More the Merrier? The Effects of Family Size and Birth Order on Children's Education. *Quarterly Journal of Economics*, 120: 669-700.
- Blau, Peter & Otis D. Duncan. (1967). *The American Occupational Structure*. New York : John Wiley & Sons.
- Bourdieu, P. (1977). *Cultural reproduction and social reproduction*. In J. Karabel & A.H. Halsey (Eds.), *Power and ideology in education* (pp.487-511). New York: Oxford University Press.
- Bourdieu, P. (1983). *Economic capital, cultural capital, social capital*. In R. Kreckel (Ed). *Soziale Ungleichheiten (Soziale Welt, Sonderheft 2)*. Goettingen: Otto Scharz & Co. pp. 183-198.
- Bourdieu, P. (1985). The genesis of the concepts of habitus and field. *Sociocriticism*, 2(2), 11-24.
- Bourdieu, P. (1986). *The forms of capital*. In J. G. Richardson (Ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (pp. 241-258). New York: Greenwood Press.
- Brown, P. H. (2003). *Poverty, Education and Intrahousehold Bargaining: Evidence from China*. Dissertation Doctor of Philosophy (Economics). University of Michigan.
- Cabrera, A. F. & Nasa, S. M. (2001). *On the path to college: Three critical tasks facing America's disadvantaged*. *Research in Higher Education*, 42, 119-149.
- Carbonaro, W. (1998). A little help from my friend's parents: Intergenerational closure and educational outcomes. *Sociology of Education*, 71, 295-313.
- Card, D. (1999). *The causal effect of education on earning*. In O. Ashenfelter, & D. Card (Eds.), *Handbook of labour economics*. Rotterdam : Elsevier.

- Chamrathirong, Aphchat, Kritaya Archavanitkul, Kerry Richter, Philip Guest, Varachai Thongthai, Wathinee Boonchalaksri. (1995). *National migration survey of Thailand*. Institute for Population and Social Research, Mahidol University.
- Chapman B. et al. (2010). Thailand's student loans fund : Interest rate subsidies and repayment burdens. *Economics of Education Review*, 29(2010), 685-694.
- Charles, C., Roscigno, V. & Torres, K. (2007). *Racial Inequality and college attendance : The mediating role of parental investments*. *Social Science Research* , 36, 329-35.
- Cheng, S. (2012). *Cultural capital, Economic capital, and Academic Achievement: Some Evidence From Taiwan*. Dissertation Doctor of Philosophy. Michigan State University.
- Chenichovsky, D. (1985). *Socioeconomic and demographic aspects of school enrollment and attendance in rural Botswana*. *Economic Development and Cultural Change*, 33(2), 319-332.
- Child and Youth Survey. (2002). The National Statistical Office.
- Chiswick, B. R. (1986). Comment on Hauser and Sewell. *Journal of Labor Economics*, 4 (3 (part 2)), S116-120.
- Choy, S.P. (2002). *Access and persistence: Findings from 10 years of longitudinal studies on students*. Washington, DC: American Council on Education.
- Chu, Y. P. (1995). Taiwan's Inequality in Postwar era. Working Paper No. 96-1. Sun Yat Sen Institute, Taiwan.
- Cochran, W. G. (1953). *Sampling Techniques*. New York: John Wiley & Sons.
- Coleman, J. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology* 94: s95-s120.
- Conley, D. (1999). *Being black, living in the red*. Berkeley. CA: University of California Press.
- Conley, D. (2001). Capital for college : Parental assets and Postsecondary schooling. *Sociology of Education*, 74(1), 59-72 <http://dx.doi.org/10.2307/2673145>.
- Cronin, J. M. & Simmons, S. Q. (1987). *Student Loans: Risks and Realities*. Auburn House Publishing Company, Dover, Massachusetts
- Cunha, F., & Heckman, J. (2007). The technology of skill formation. *American Economic Review*, 97(2), 31-47.

- Daouli, J., & Demoussis, M., & Giannakopoulos, N. (2010). Mothers, fathers and daughters: Intergenerational transmission of education in Greece. *Economics of Education Review*, 29: 83-93.
- De Graaf, N. D., De Graaf, P. M., & Kraaykamp, G. (2000). *Parental cultural capital and educational attainment in the Netherlands: A refinement of the cultural capital perspective*. *Sociology of Education*, 73(2), 92-111.
- Dika, S.L., & Singh, K. (2002). *Applications of social capital in educational literature: A critical synthesis*. *Review of Educational Research*, 12(1) , 31-60.
- DiMaggio, P. & Mohr, J. (1985). Cultural Capital, Educational Attainment, and Marital Selection. *American Journal of Sociology*, 90: 1231-1261.
- Downy, D. B. (1995). When Bigger is not Better: Family Size, parental resource, And Children Educational Performance. *American Sociological Review* 60(October):746-761.
- Dumais, S. (2002). Cultural capital, gender, and school success: The role of habitus. *Sociology of Education*, 75(1), 44-68.
- Elliott III, W. & Hyun-a Song. (2011). The role of assets in improving college attainment among Hispanic immigrant youth in the U.S. *Children and Youth Service Review*, 33, 2160-2167.
- Elliott III, W. , Destin, M. & Friedline, T. (2011). Taking stock of ten years of research on the relationship between assets and children's educational outcomes: Implications for theory, policy and intervention. *Children and Youth Service Review*, 33, 2312-2328.
- Ellwood, D., & Kane, T. J. (2000). *Who is getting a college education? Family background and the growing gaps in enrollment*. In S. Danziger & J. Waldfogel (Eds.), *Securing the future: Investing in children from birth to college* (pp.283-324). New York: Russell Sage Foundation.
- Feda, K. (2008). *Three Essays on Education in Oromia*. ProQuest Dissertations & Theses. American University.
- Fesco, R. S. (1993). *Quality in Student Financial Aid Programs: A New Approach*. National Academy Press, Washington, D.C.

- Fuller, B. et al. (1995). Why do Daughters Leave School in Southern Africa? Family Economy and Mothers Commitments. *Social Forces* 74:657-680.
- Gang, I.N. & Zimmermann. (2000). Is Child like Parent? Educational Attainment and Ethnic Origin. *The Journal of Human Resource*, 35(3) : 550-569.
- Gatlin. S. J. (2008). *Asset and Access : How wealth affects who attend college and who attends selective colleges*. ProQuest Dissertations & Theses. Stanford University.
- Gerawatanakaset, M. (2008). *A Strategic Planning of Thailand Vocational Education Management*. King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang.
- Gladioux, L. E. (2002). *Federal Student Aid in Historical Perspective*. In Heller, D.E. (Ed.), Condition of Access: Higher Education for Lower Income Students. Pager Publishers.
- Glick, P., & Sahn, D. E. (2009). Cognitive skills among children in Senegal: Disentangling the roles of schooling and family background. *Economics of Education Review*, 28(2), 178-188.
- Gomes, M. (1984). Family Size and Educational Attainment in Kenya. *Population and Development Review*, 10: 647-660.
- Gove W., M. Hughes & O. Galle. (1979). Overcrowding in the Home: An Empirical Investigation of its Possible Pathological Consequences, American. *Sociological Review*, 44: 59-80.
- Green, William H. (2012). *Econometric Analysis* (7th edition). New York University. 778-806.
- Gruber, J. (2001). The wealth of the unemployed. *Industrial and Labor Relations Review*, 55, 79-94.
- Gurley-Alloway, T. (2009). *More Than Money : Higher Education Decisions of Low-Income And Minority Students*. Dissertation Doctor of Philosophy, The University of Texas At Arlington.
- Hanushek, E. A. The Trade-Off Between Child Quantity and Quality. *Journal Political Economic*, 100(1) : 84-117.
- Hao, L. (1996). Family structure, private transfers, and the economic well-being of families with children. *Social Forces*, 75, 262-292.
- Hauptman, A. M. & Koff, R.H. (1991). *New Ways of Paying for College*. Macmillan Publishing Company, New York.

- Haveman, R., & Wilson, K. (2007). *Economic Inequality in College access, matriculation, and graduation*. In S. Dickert-Colin, & R. Rubenstein (Eds.). *Economic inequality and higher education access, persistence, and success* (pp. 20-59). New York: NY: Russel Sage Foundation.
- Haveman, R., Wolfe, B. (1995). The determinants of children's attainments : A review of methods and findings. *Journal of Economic Literature*, 33(4), 1829 -1878.
- Hefferan, C. (1982). Determinants and patterns of family saving. *Home Economics Research Journal*, 11, 47-55.
- Heller, D. E. (2002). *State Aid and Student Access: The changing Picture*. In Heller, D.E. (Ed.), *Condition of Access: Higher Education for Lower Income Students*. Praeger Publishers.
- Hertz, T., Jayasundera, T., Piraino, P., Selcuk, S., N., & Verashchagina, A. (2007). The inheritance of educational inequality : International comparisons and fifty-year trends. *The B.E. Journal of Economic Analysis & Policy* 7(2) [http : //dx.doi.org/10.2202/1935-1682.1775](http://dx.doi.org/10.2202/1935-1682.1775) (article 10).
- Hofferth, Sandra, Johanne Boisjoly, and Greg Duncan. (1998). Parents' Extrafamilial Resources and Children's School Attainment. *Sociology of Education*, 71:246-248.
- Huang, J. (2012). Intergenerational transmission of education attainment : The role of Household assets. *Economics of Education Review* (2012), <http://dx.doi.org/10.1016/j.econedurev.2012.09.013>.
- Jackson, G. A. (1982). *Public efficiency and private choice in higher education*. *Educational Evaluation and Policy Analysis* 4(2): 237-247.
- Jez, S. J. (2008). *The influence of wealth and race in four-year college attendance* . (Research & Occasional paper series CSHE 18.08). Berkeley, CA; University of California Berkeley, Center for Studies in Higher Education.
- Kane, T.J. (2004). College-going and inequality. In K. M. Neckerman (Ed.), *Social inequality* (pp. 319-353). New York : Sage.
- Kabeer, N. (1991). *Gender, Production and Well-Being: Rethinking the Household Economy*. IDS Discussion Paper No 288, Brighton:IDS

- Keng C. (2004). *Hosehold Determinants of Schooling Progression among rural children in Cambodia*. *International Educational* 5(4), 552-561.
- Kim, Y., & Sherraden, M. (2011). Do parental assets matter for children's educational attainment ? Evidence from mediation tests. *Children and Youth Services Review*, 33(6), 969-979 [http : // dx.doi.org/10.1016/j.childyouth.2011.01.003](http://dx.doi.org/10.1016/j.childyouth.2011.01.003).
- Knodel, J. & M. Wongsith. (1991). Family Size and Children's education in Thailand: Evidence from a national sample. *Demography*, 28(1) : 119-132.
- Knight, J. & Shi, L. (1996). Educational attainment and the rural-urban divide in China, *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 58,83-117.
- Kotlikoff, L. J., & Summers, L. H. (1981). The role of intergenerational transfers in aggregate capital accumulation. *Journal of Political Economy* 89, 706-732.
- Latthapipat, D. (2012). *A study of the Influence of Family Wealth on the Educational Attainment of Youths in Thailand*. Bangkok: Thailand Development Research Institute.
- Le, A. T. & Miller, P. W. (2004). School-leaving Decisions in Australia: A Cohort Analysis. *Education Economics*. 12(April) : 39-65.
- Lee, J. B. (1999). How Do Student and Families Pay for College? In King, J. E. (Ed.), *Financing College Education: How It Works, How It's Changing*. Oryx Press.
- Lee, J. B. (2002). *An Issue of Equity*. In Tierney, W.G. & Hagedorn, L. S. (Ed.). (2002). *Increasing Access to College: Extending Possibilities for All Students*. State University of New York Press.
- Leibowitz, A. (1972). *Women's Allocation of Time to Market and Non-Market Activities: Differences by Education*. Dissertation Ph.D., Columbia University.
- Lloyd, C.B., & Blanc, A.K. (1996). Children's schooling in sub Saharan Africa: The role of fathers, mothers and others. *Population and Development Review*, 22(2): 265-298.
- Mansk, C.F., & Wise, D.A. (1983). *College choice in America*. Cambridge, MA, and London, England : Harvard University Press.
- McMahon, Walter W. (2009). *Higher Learning, Greater Good : The Private and Social Benefits of Higher Education*. Baltimore : The Johns Hopkins University Press.
- McDonough, P. M. (1997). *Choosing Colleges: How social class and schools structure opportunity*. Albany: State University of New York Press.

- McDonough, P.M., & Calderone, S. (2006). The meaning of money: Perceptual differences between college counselors and low-income families about college costs and financial aid. *American Behavioral Scientist*, 49(12), 1703 -1718.
- McLanahan, S., & Sandefur, G. (1994). *Growing Up with a single Parent: What Hurts and What Helps*. Cambridge, Ma.: Harvard University Press.
- McPherson, M. S., & Schapiro, M. O. (2002). *Changing Patterns of Institutional Aid: Impact on Access and Education Policy*. In Tierney, W. G. & Hagedorn, L. S. (Ed.) (2002). *Increasing Access to College: Extending Possibilities for All Students*. State University of New York Press.
- Miller, P. W. & Volker, P. (1989). Socioeconomic Influences on Educational Attainment: Evidence and Implications for the Tertiary Education Finance Debate. *Australian Journal of Statistics*. 31A (August) : 47-70
- Mincer, J. (1974). *Schooling, Experience, and Earnings*. New York : National Bureau of Economic Research.
- Moenjak. T. & Worswick. C. (2003). Vocational education in Thailand: a study of choice and returns. *Economics of Education Review*, 22, 99-107.
- Nam, Y. & Huang, J. (2008). *Equal Opportunity for All?: Parental Economic Resources and Children's Educational Achievement*. CSD Working Paper No. 08-02. Center for Social Development.
- Nam, Y., & Haung, J., (2009). Equal opportunity for all? Parental economic resources and children ' s educational attainment. *Children and Children Service Review*, 31(6), 625-634.
- Nam, Y., & Huang, J. (2011). *Changing roles of parental economic resources in children's educational attainment*. *Social Work Research*, 35(4), 203-213
http : // dx.doi.org/10.1093/swr/35.4.203.B21
- National Bureau of Economic Research. (2000, February). *Choice, chance, and wealth dispersion at retirement*. NBER Working paper No. 16999. Cambridge, MA: Venti, S. F. & Wise, D. A. Retrieved from <http://www.nber.org/papers/w7521.pdf>.

- Ngware, M. W., Oketch, M., Ezeh, A. C. & Mudege, N. (2009). *Do household characteristics matter in schooling decision in urban Kenya?*. www.emeraldinsight.com/0261-0159.htm, 591-608.
- O' Conner, N. Hammack, F. M., & Scott, M.A. (2010). *Social Capital, financial knowledge, and Hispanic student college choices*. *Research in Higher Education*, 51, 195-219.
- Oliver, M.L. & Shapiro, T.M. (1995). *Black Wealth/White Wealth: A New Perspective on Racial Inequality*. Routledge, New York.
- Orr, A. J. (2003). Black-White differences in achievement: The importance of wealth. *Sociology of Education*. 76(October), 281-304.
- Ota, M. & Moffatt. P. G. (2007). The within-household schooling decision: a study of children in rural Andhra Pradesh. *Journal Popul Econ*, 20: 223-239.
- Pattaraanich, Umaporn, Lindy B. Williams, Thomas A. Lyson and Kritaya Archavanitkul. (2005). Inequality and Educational Investment in Thai Children. *Rural Sociology* 70(4): 561-583.
- Perna, L. W. (2000). Differences in the decision to enroll in college among African Americans, Hispanics, and Whites. *Journal of Higher Education*, 71, 117-141.
- Piketty, Thomas. (2000). *Theories of persistent inequality and intergenerational mobility*. In A.B. Atkinson and F. Bourguignon (Eds.). *Handbook of Income Distribution*, Vol.1., pp.429-476, Amsterdam : North-Holland.
- Pimpa, N. (2007). *Reference groups and choices of vocational education : Case of Thailand*. *School of Education*, RMIT University.
- Pinitjitsamut, Montchai. (2008). *The Inequality of Opportunity to Participate in Higher Education in Thailand*. Dissertation Doctor of Philosophy (Economics). National Institute of Development Administration.
- Polit, D. (1982). *Effects of Family Size: A Critical Review of Literature since 1973 Final Report*. Washington, DC : American Institutes for Research.
- Porfeli, E., Wang, C., Audette, R., Mccoll, A., & Algozzine, B. (2009). Influence of social and community capital on student achievement in a large urban school district. *Education and Urban Society*, 42(1), 72-95.

- Psacharopoulos, G. (1994). Return to investment in education : a global update. *World Development*, 22(9), 1325-1343.
- Psacharopoulos, G. (1995) *The profitability of investment in education : concept and method*.
- Punyasavatsut. C., Mongkolsmai, D., Satsanguan. P. & Khoman, S. (2005). *School Finance Reform Efficiency of Public Expenditure in Education*, report submitted to the Office of National Education Commission.
- Ra, E. (2011). *Understanding the Role of Economic, Cultural, and Social Capital and Habitus in Student College Choice: An Investigation of Student, Family and School Context*. Dissertation Doctor of Philosophy (Higher Education). University of Michigan.
- Sawada, Y. & Lokshin, M. (2001). *Household Schooling Decisions in Rural Pakistan*. Policy Research Working Paper. The World Bank.
- Sazama, G.W. (1992). Has Federal Student Aid Contributed to Equality in Higher Education? *American Journal of Economics and Sociology*, 51(2) :129-147.
- Schmidt, L., & Sevak, P. (2006). Gender, Marriage and Asset Accumulation in the United States, *Feminist Economics*, 12, 1, 139-166.
- Schultz. T.W. (1961). Capital Formation by Education. *Journal of Political Economy*. 68 (December)
- Shapiro, T.M. (2004). *The Hidden Cost of Being Afirican-American : How Wealth Perpetuates Inequality*. Oxford University Press, Oxford : New York.
- Sherraden, M. (1991). *Asset and the poor: A new American welfare policy*. Armonk, N.Y.: M.E. Sharpe.
- Spreter, A. (2006). *Adult college students: change in economic, social and cultural capital from high school to college*. Dissertation Doctor of Philosophy. University of Virginia.
- Sullivan, A. (2001). Cultural capital and educational attainment. *Sociology*, 35(4), 893-912.
- Sundrum, R. M. (1990). *Income Distribution in Less Developed Country*. Chapman and Hall Inc, New York.

- Suwankiri, D. (2007). *Factors Influencing the decision of grade 12 students to continue their higher education*. Dissertation Ph.D., School of Applied Statistics, National Institute of Development and Administration.
- Tharmmapornpilas, Rubkwan. (2013). Impact of household factors on youth's school Decision in Thailand. *Economics of Education Review*, 37:258-272.
- Tzannatos, Z. (2003). Child Labor and School Enrollment in Thailand in the 1990s. *Economics of Education Review*, 22(5), 523-536.
- UNDP. (2007). Thailand Human Development Report 2007 Sufficiency Economy and Human Development. Bangkok, Thailand.
- Wongmonta, Sasiwooth. (2012). *Three Essays on the Economics of Education in Thailand*. Dissertation Doctor of Philosophy. The University of Minnesota.
- Wu, S. (2003). The effects of health events on the economic status of married couples. *Journal of Human Resources*, 38, 219-230.
- Yi, P. (2005). *An analysis of college choice and the consequences of college education on labor market outcomes in Korea*. Dissertation, Ph.D., Columbia University.
- Zhan, M. & Sherraden, M. (2003). Assets, Expectations, and Children's educational achievement in female-headed households. *The Social Service Review*, 77(2), 191-211.
- Zhan, M., & Sherraden, M. (2011). Assets and liabilities, race/ethnicity, and children's college education. *Children and Youth Services Review*, 33, 2168-2175.
- Retrieved February 23, 2012 from www.data.worldbank.org/indicator/se.xpd.totl.gb.zs (2009)

แบบสอบถามการสนับสนุนให้เด็ก/เยาวชนมีโอกาสศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา

คำชี้แจง กรุณานำแบบสอบถามนี้ให้ผู้ปกครองตอบในส่วนที่ 1-6 และนักเรียนตอบในส่วนที่ 7

แบบสอบถามนี้เป็นส่วนหนึ่งของปฏิญานิพนธ์สาขาเศรษฐศาสตร์ของนิสิตปริญญาเอก
สำนักวิชาเศรษฐศาสตร์และนโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ข้อมูลของผู้ปกครอง
จะถูกเก็บรักษาเป็นความลับ การเปิดเผยข้อมูลจะเป็นภาพรวมของการศึกษาเท่านั้น

ผู้วิจัยขอขอบคุณมา ณ. โอกาสนี้

ผู้ตอบแบบสอบถามมีความสัมพันธ์กับนักเรียน/นักศึกษาในฐานะ ☐ พ่อ ☐ แม่ ☐ ผู้ปกครอง

เบอร์โทรศัพท์บ้านหรือมือถือ(ตนหรือเพื่อนบ้าน)ที่สามารถติดต่อได้.....

ส่วนที่ 1 ข้อมูลของหัวหน้าครอบครัวและครอบครัว(ผู้ปกครอง)

- 1) เพศของหัวหน้าครอบครัว 1. ☐ ชาย 2. ☐ หญิง
- 2) อายุของหัวหน้าครอบครัว.....ปี
- 3) สถานภาพสมรสของหัวหน้าครอบครัว
 1. ☐ โสด 2. ☐ สมรส 3. ☐ แยกกันอยู่
 4. ☐ หม้าย 5. ☐ หย่า 6. ☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....
- 4) ระดับการศึกษาสูงสุดของหัวหน้าครอบครัว
 1. ☐ ประถมศึกษา 2. ☐ มัธยมศึกษาตอนต้น 3. ☐ มัธยมศึกษาตอนปลาย
 4. ☐ ปวช. 5. ☐ ปวส.หรืออนุปริญญา 6. ☐ปริญญาตรีหรือสูงกว่า
- 5) ระดับการศึกษาสูงสุดของคู่สมรส
 1. ☐ ประถมศึกษา 2. ☐ มัธยมศึกษาตอนต้น 3. ☐ มัธยมศึกษาตอนปลาย
 4. ☐ ปวช. 5. ☐ ปวส.หรืออนุปริญญา 6. ☐ปริญญาตรีหรือสูงกว่า
- 6) อาชีพหลักของหัวหน้าครอบครัว
 1. ☐ รับราชการ / พนักงานรัฐวิสาหกิจ 2. ☐ พนักงาน / ลูกจ้างบริษัทห้างร้าน
 3. ☐ ค้าขาย / ประกอบธุรกิจส่วนตัว 4. ☐ เกษตรกรรม / ประมง
 5. ☐ รับจ้าง 6. ☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....
- 7) อาชีพหลักของคู่สมรส
 1. ☐ รับราชการ / พนักงานรัฐวิสาหกิจ 2. ☐ พนักงาน / ลูกจ้างบริษัทห้างร้าน
 3. ☐ ค้าขาย / ประกอบธุรกิจส่วนตัว 4. ☐ เกษตรกรรม / ประมง
 5. ☐ รับจ้าง 6. ☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

- 8) จำนวนสมาชิกของครอบครัว.....คน
- 9) จำนวนผู้มีรายได้ของครอบครัว.....คน
- 10) จำนวนบุตรทั้งหมด.....คน
- 11) จำนวนบุตรที่อายุน้อยกว่า 18 ปี มีจำนวนทั้งหมด.....คน
- 12) จำนวนบุตรที่จบปริญญาตรีแล้วมีจำนวนทั้งหมด.....คน
- 13) จำนวนบุตรที่กำลังเรียนอยู่ ม.ปลาย/ปวช. มีจำนวนทั้งหมด.....คน
- 14) หลังจากบุตรคนนี้เรียนจบ ม.ปลายหรือปวช.แล้ว ผู้ปกครองคาดหวังจะให้ทำงานหรือศึกษาต่อ (โปรดเลือกเพียง 1 ข้อ ถ้าศึกษาต่อต้องระบุด้วยว่า ปวส.หรือปริญญาตรี สาขา และเหตุผล)
1. ☐ ทำงานหรือช่วยงานที่บ้าน เพราะ.....
 2. ☐ ศึกษาต่อ
 - ☐ ปวส. สาขา.....เพราะ.....
 - ☐ ป.ตรี สาขา.....เพราะ.....
 3. ☐ อื่น ๆ (ระบุ).....เพราะ.....
- 15) เมื่อบุตรคนนี้จบการศึกษา ผู้ปกครองคาดหวังให้บุตรประกอบอาชีพใดมากที่สุด
1. ☐ รับราชการ / พนักงานรัฐวิสาหกิจ	2. ☐ พนักงาน / ลูกจ้างบริษัทห้างร้าน
3. ☐ ค้าขาย / ประกอบธุรกิจส่วนตัว	4. ☐ เกษตรกรรม / ประมง
5. ☐ รับจ้าง	6. ☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

ข้อมูลประกอบการพิจารณาค่าใช้จ่ายในการศึกษาต่อแต่ละระดับการศึกษา

Ω ปวส. - ค่าเทอม ค่าอุปกรณ์การเรียน และค่าใช้จ่ายส่วนตัว รวมขั้นต่ำปีละ 50,000 บาท
ใช้เวลาเรียนเป็นระยะเวลาประมาณ 2 ปี

Ω ป.ตรี - ค่าเทอม ค่าอุปกรณ์การเรียน และค่าใช้จ่ายส่วนตัว รวมขั้นต่ำปีละ 90,000 บาท
ใช้เวลาเรียนเป็นระยะเวลาประมาณ 4 ปี

- 16) ผู้ปกครองมีความสามารถในการสนับสนุนค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาต่อตามที่คาดหวังอย่างไร
1. ☐ ไม่มีเงินสนับสนุน
 2. ☐ มีเงินสนับสนุนบ้าง แต่ไม่ทั้งหมด
 3. ☐ สามารถกู้ยืมเงินจากแหล่งอื่นได้
 4. ☐ สามารถสนับสนุนได้ทั้งหมด
 5. ☐ เหตุผลอื่น ๆ (โปรดระบุ).....
- 17) หากไม่มีข้อจำกัดเรื่องเงินแล้ว ผู้ปกครองจะสนับสนุนการศึกษาต่อทางเลือกและสาขาใด
1. ☐ ปวส. สาขา (ถ้าระบุได้).....
 2. ☐ ปริญญาตรี สาขา (ถ้าระบุได้).....
 3. ☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

ส่วนที่ 2 รายได้ ทรัพย์สิน และหนี้สินของครอบครัว

18) รายได้ประจำของครอบครัวประมาณเดือนละ.....บาท หรือ

ปีละประมาณ.....บาท (รวมรายได้ของคนทำงานแล้วทุกคนในครอบครัว)

19) รายได้เสริมของครอบครัวประมาณเดือนละบาท หรือ

ปีละประมาณ.....บาท (รวมโบนัส เงินช่วยเหลือ เงินโอน ทำงานนอกเวลา เป็นต้น)

20) มีบ้านเป็นของตนเอง (อาจอยู่ระหว่างเช่าซื้อหรือผ่อนชำระรายเดือนกับสถาบันการเงิน)

1. ☐ มี

2. ☐ ไม่มี

21) ถ้าผู้ปกครองมีความจำเป็นต้องใช้เงินฉุกเฉินเพื่อการศึกษาบุตร ท่านมีความสามารถในการกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินต่าง ๆ ในระบบ(ธนาคาร/สหกรณ์) อย่างไร

1. ☐ ไม่มีแหล่งให้กู้ (กู้นอกระบบ)

2. ☐ มีบ้างแต่ได้ไม่เท่าตามความต้องการ

3. ☐ หากู้ยืมได้ทั้งหมด

4. ☐ อื่นๆ (ระบุ).....

22) ปัจจุบันครอบครัวมีหนี้สินหรือไม่

1. ☐ ไม่มี (ไม่ต้องระบุในตาราง) 2. ☐ มี (โปรดระบุจำนวนและแหล่งเงินกู้/เจ้าหนี้ใน

ตาราง เช่น กองทุนหมู่บ้าน นายทุน ญาติ สหกรณ์ออมทรัพย์ ธนาคารพาณิชย์ กยศ. เป็นต้น)

ประเภทหนี้สิน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		จำนวนหนี้ ค้างชำระ (บาท)	แหล่งเงินกู้/เจ้าหนี้
1. ☐	เงินกู้เพื่อที่อยู่อาศัย		
2. ☐	เงินกู้เพื่อซื้อยานพาหนะ		
3. ☐	เงินกู้เพื่อการศึกษา		
4. ☐	เงินกู้เพื่อการประกอบอาชีพ		
5. ☐	เงินกู้นอกระบบเพื่อใช้จ่ายในชีวิตประจำวันหรือกิจกรรมอื่น ๆ		
6. ☐	อื่น ๆ ระบุ.....		
รวม			

- 23) ค่าใช้จ่ายการอุปโภคบริโภคสินค้าและบริการของครัวเรือนคิดเฉลี่ยประมาณเดือนละบาท (ค่าใช้จ่ายนี้ไม่รวมการผ่อนชำระหนี้สิน และการออมทรัพย์ทุกประเภท เช่น การผ่อนบ้าน การส่งแชร์ เป็นต้น)
- 24) ทรัพย์สินที่ครอบครองของผู้ปกครองเป็นเจ้าของ (อาจอยู่ระหว่างผ่อนชำระ/จำนอง)
- 1) ☐ ที่ดินหรือที่นา จำนวน.....ไร่.....งาน มูลค่าปัจจุบัน.....บาท
 - 2) ☐ ที่ดินและบ้านอยู่อาศัย จำนวน.....ตร.วา มูลค่าปัจจุบัน.....บาท
 - 3) ☐ ยานพาหนะทุกประเภท ราคาซื้อรวมกันประมาณ.....บาท
 - 4) ☐ เครื่องใช้ไฟฟ้าในบ้านมี (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 1. ☐ โทรทัศน์ 2. ☐ ตู้เย็น 3. ☐ หม้อหุงข้าว
 4. ☐ เตารีด 5. ☐ คอมพิวเตอร์ 6. ☐ เครื่องปรับอากาศ
 7. ☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....
 รวมมูลค่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าทั้งหมดประมาณ.....บาท
 - 5) เงินสด ทองคำ เงินฝากธนาคาร หุ้น หรือพันธบัตรต่าง ๆ รวมกันมูลค่าประมาณ.....บาท

ส่วนที่ 3 กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้(นอกห้องเรียน)ทั้งอดีตและปัจจุบันของบุตร

- 25) ผู้ปกครองสนับสนุนหรือส่งเสริมให้บุตรเรียนเพิ่มเติมหรือทำกิจกรรมต่อไปนี้หรือไม่
Ω เรียนกวดวิชา	1. ☐ ไม่เคย	2. ☐ เคย
Ω เรียนศิลปะเพิ่มเติมหรือการพาไปชมนิทรรศการงานศิลป์	1. ☐ ไม่เคย	2. ☐ เคย
Ω เรียนดนตรีหรือพาไปชมการแสดงดนตรี	1. ☐ ไม่เคย	2. ☐ เคย
Ω เรียนหรือฝึกกีฬาบางประเภท (ว่ายน้ำ เทควันโด เป็นต้น)	1. ☐ ไม่เคย	2. ☐ เคย
Ω เรียนพิเศษภาษาต่างประเทศ (อังกฤษ จีน ญี่ปุ่น เป็นต้น)	1. ☐ ไม่เคย	2. ☐ เคย
- 26) ผู้ปกครองชอบอ่านหนังสือประเภทใดบ้าง (ตอบได้หลายข้อ)
1. ☐ ไม่อ่าน 2. ☐ หนังสือพิมพ์ 3. ☐ นิตยสาร/วารสาร
 4. ☐ เอกสารวิชาการ 5. ☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

27) การใช้เวลา(ผู้ปกครอง) อ่านหนังสือต่างๆ (ข้อ 26) ตอบทั้งแต่ละวันและแต่ละสัปดาห์อย่างไร

Ω 1 วัน

1. ☐ ไม่อ่าน 2. ☐ น้อยกว่า 1 ชม. 3. ☐ 1-2 ชม. 4. ☐ มากกว่า 2 ชม.

Ω 1 สัปดาห์

1. ☐ ไม่อ่าน 2. ☐ 1-2 วัน 3. ☐ 3-4 วัน 4. ☐ เกือบทุกวัน

28) ผู้ปกครองให้เวลาเกี่ยวกับการเรียนแก่บุตร ตอบทั้งแต่ละวันและแต่ละสัปดาห์อย่างไร

Ω 1 วัน

1. ☐ ไม่เคย 2. ☐ น้อยกว่า 1 ชม. 3. ☐ 1-2 ชม. 4. ☐ มากกว่า 2 ชม.

Ω 1 สัปดาห์

1. ☐ ไม่เคย 2. ☐ 1-2 วัน 3. ☐ 3-4 วัน 4. ☐ เกือบทุกวัน

ส่วนที่ 4 ทักษะชีวิตของผู้ปกครองต่อการศึกษาของบุตร

29) ผู้ปกครองมีทัศนคติอย่างไรในการส่งเสริมการศึกษาต่อของบุตรในระดับอุดมศึกษา(ปวส./ป.ตรี)

โปรดแสดงความคิดเห็นโดยกาเครื่องหมาย (/) ลงในช่องว่างที่ต้องการ

ลำดับ ที่	ข้อความ	ระดับความคิดเห็นในการศึกษาต่อ				
		เห็น ด้วย อย่าง ยิ่ง	เห็น ด้วย	ไม่ แน่ใจ	ไม่ เห็น ด้วย	ไม่เห็น ด้วย อย่าง ยิ่ง
1	การศึกษาต่อ มีความสำคัญ และมีความจำเป็นมากกว่าการทำงานหารายได้					
2	การศึกษาต่อจะมีงานทำและอาชีพที่ดีกว่า					
3	การศึกษาต่อจะช่วยให้มีรายได้และฐานะทางเศรษฐกิจสูงขึ้น					
4	การศึกษาต่อจะช่วยให้มีฐานะทางสังคมสูงขึ้น					
5	ถ้าจำเป็นต้องกู้ยืมเงินเพื่อการศึกษาต่อของบุตร ผู้ปกครองเต็มใจที่จะกู้					

ส่วนที่ 5 การที่ครอบครัวได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ

30) ครอบครัวของผู้ปกครองเคยได้รับความช่วยเหลือทางการเงินจากรัฐในโครงการต่าง ๆ เหล่านี้ ภายในรอบ 5 ปีที่ผ่านมาหรือไม่

- Ω เงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพผู้สูงอายุ 1. ☐ ไม่เคย 2. ☐ เคย
- Ω เงินสงเคราะห์ผู้พิการ 1. ☐ ไม่เคย 2. ☐ เคย
- Ω อาหารกลางวัน/อาหารเสริมฟรีสำหรับนักเรียน 1. ☐ ไม่เคย 2. ☐ เคย
- Ω ทุนการศึกษาจากรัฐ 1. ☐ ไม่เคย 2. ☐ เคย
- Ω โครงการที่สร้างขึ้นเพื่อช่วยเหลือเกษตรกร 1. ☐ ไม่เคย 2. ☐ เคย

31) ครอบครัวของผู้ปกครองเคยได้กู้ยืมเงินจากกองทุนต่างๆ ที่ต้องใช้คืนซึ่งรัฐจัดให้ต่อไปหรือไม่

- Ω โครงการกู้เพื่อการศึกษาของรัฐ 1. ☐ ไม่เคย 2. ☐ เคย
- Ω โครงการธนาคารประชาชนเพื่อผู้ประกอบการอาชีพอิสระ 1. ☐ ไม่เคย 2. ☐ เคย
- Ω กองทุนหมู่บ้าน/กองทุนชุมชนเมือง 1. ☐ ไม่เคย 2. ☐ เคย
- Ω กองทุนอื่นๆ 1. ☐ ไม่เคย 2. ☐ เคย

ส่วนที่ 6 ทศนคติ/ความต้องการให้รัฐส่งเสริมการศึกษาของเด็ก/เยาวชนยากจน

32) ถ้ารัฐต้องการปฏิรูปการศึกษาเพื่อขยายโอกาสการศึกษาของเด็ก/เยาวชนยากจน ผู้ปกครองมีความคิดเห็นอย่างไร

ประเด็นข้อคิดเห็น	ระดับความคิดเห็นเพื่อการปฏิรูปการศึกษา				
	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง
1.การให้ทุนการศึกษาแบบให้เปล่าเฉพาะกลุ่มนักเรียนที่ครัวเรือนมีรายได้น้อยกว่า 150,000 บาทต่อปี					
2.การให้ทุนการศึกษาแบบให้เปล่าควรพิจารณาเฉพาะครอบครัวที่ไม่มีบ้าน และที่ดินทำกินเป็นของตนเอง					
3.การให้ทุนการศึกษาแบบให้เปล่าควรพิจารณาครอบครัวที่มีภาระหนี้สินจำนวนมากและไม่สามารถกู้เงินในระบบได้					
4.การให้ทุนการศึกษาแบบให้เปล่าทั้งหมด(ค่าเล่าเรียนและค่าใช้จ่ายส่วนตัว)เฉพาะกลุ่มนักเรียนที่เลือกเรียนสายอาชีพศึกษาเท่านั้น					

5.การให้ทุนการศึกษาแบบให้เปล่าจะจ่ายเฉพาะค่าใช้จ่ายส่วนตัวแก่ผู้เลือกเรียนระดับปริญญาตรี ส่วนค่าเล่าเรียนสามารถขอกู้ได้ตามจริง					
6.การให้ทุนการศึกษาแบบให้เปล่าเฉพาะกับนักเรียนที่มีความประพฤติดี					
7.ผู้รับทุนการศึกษาต้องกลับมาทำงานในภูมิลำเนาเดิมของตน (จังหวัดบ้านเกิด)					
8.ผู้รับทุนการศึกษาระดับ ปวส. สามารถเลือกเรียนได้ทุกสาขาวิชา					
9.ผู้รับทุนการศึกษาระดับ ป.ตรี สามารถเลือกเรียนได้เฉพาะสาขาวิทยาศาสตร์เท่านั้น					
10.รัฐต้องการให้มีจำนวนเด็ก/เยาวชนได้ศึกษาต่อระดับ ปวส. เพิ่มมากกว่าเดิมทุกภูมิภาค					

สมมติ ถ้ารัฐบาลมีนโยบายต้องการเพิ่มจำนวนให้เด็ก/เยาวชนยากจนได้ศึกษาต่อ ปวส. และปริญญาตรี โดยต้องการมอบทุนการศึกษาแบบทุนให้เปล่าทั้งหมดเฉพาะผู้ศึกษาต่อ ปวส. เท่านั้น ส่วนปริญญาตรีจะให้แบบให้กู้ยืมและให้เปล่าบางส่วน ผู้ปกครองมีความคิดเห็นอย่างไร ถ้ารัฐจะมอบทุนการศึกษาแก่เยาวชนในครอบครัวยากจนขณะที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4-6) หรือ อาชีวศึกษา (ปวช.1-3) เพื่อให้มีโอกาสได้ศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ซึ่งมีลักษณะการให้ทุน 2 แบบ ดังนี้

แบบที่ 1 ทุนสนับสนุนการศึกษาต่อ ปวส. ทุกสาขา รับสมัครนักเรียนทั้งที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4-6) และอาชีวศึกษา (ปวช.1-3) เมื่อผ่านการคัดเลือกจะได้รับ ทุนให้เปล่าทั้งหมด ซึ่งเป็นค่าธรรมเนียมการศึกษา (จ่ายตามจริงและไม่เกิน 40,000 บาทต่อปี) และเป็นค่าใช้จ่ายส่วนตัว (36,000 บาท/ปี)

แบบที่ 2 ทุนสนับสนุนการศึกษาต่อ ปริญญาตรี เฉพาะสาขาวิทยาศาสตร์ รับสมัครเฉพาะนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4-6) เมื่อผ่านการคัดเลือกจะได้รับ ทุนให้เปล่า เป็นค่าใช้จ่ายส่วนตัว (36,000 บาท/ปี) และให้กู้ยืม สำหรับค่าธรรมเนียมการศึกษา (จ่ายตามจริงและไม่เกิน 100,000 บาทต่อปี คิดอัตราดอกเบี้ยต่ำ)

33) ทุนการศึกษาในรูปแบบใหม่ทั้งแบบที่ 1 และแบบที่ 2 ตามที่กล่าวมานั้น ผู้ปกครองมีความคิดเห็นอย่างไรต่อมาตรการแต่ละแบบดังนี้

Ω แบบที่ 1 1. ☐ เห็นด้วยอย่างยิ่ง 2. ☐ เห็นด้วย 3. ☐ ไม่ค่อยเห็นด้วย

เพราะ.....

Ω แบบที่ 2 1. ☐ เห็นด้วยอย่างยิ่ง 2. ☐ เห็นด้วย 3. ☐ ไม่ค่อยเห็นด้วย

เพราะ.....

34) หากนโยบายสร้างโอกาสการศึกษาในระดับอุดมศึกษาแก่เด็กยากจนเกิดขึ้นจริง ผู้ปกครองจะสนับสนุนให้บุตรได้ศึกษาต่อหรือไม่

1. ☐ ไม่ศึกษาต่อ เพราะ.....

2. ☐ ศึกษาต่อในระดับ

☐ 2.1 ปวส.

☐ 2.2 ปริญญาตรี

35) ผู้ปกครองคิดว่าบุตรของท่านสมควรที่จะได้รับการคัดเลือกหรือไม่ เพราะอะไร โปรดอธิบาย

1. ☐ ไม่สมควรได้รับคัดเลือก เพราะไม่ต้องการหรือไม่ยากจน

2. ☐ สมควร เพราะ

ส่วนที่ 7 ข้อมูลทั่วไปของนักเรียน/นักศึกษา (นักเรียน/นักศึกษาเป็นผู้ตอบแบบสอบถาม)

36) นักเรียน/นักศึกษาชื่อ.....นามสกุล.....

37) นักเรียน/นักศึกษาเป็นบุตรคนที่..... เพศ 1. ☐ ชาย 2. ☐ หญิง

38) อายุปี

39) กำลังศึกษาในระดับ

Ω 1. ☐ ม.4 2. ☐ ม.5 3. ☐ ม.6 สายการเรียน 1. ☐ วิทยาศาสตร์ 2. ☐ ศิลป์

Ω 1. ☐ ปวช.1 2. ☐ ปวช.2 3. ☐ ปวช.3 สาขา.....

40) โรงเรียน/วิทยาลัย.....

41) เกรดเฉลี่ยสะสม (GPA)(ตั้งแต่ ม.4 หรือ ปวช. 1 ภาคเรียนที่ 1 - ปัจจุบัน)

42) ในช่วงเวลา 3 ปีที่ผ่านมา นักเรียน/นักศึกษาเคยได้รับทุนการศึกษาจากรัฐหรือเอกชนหรือไม่

1. ☐ ไม่เคย

2. ☐ เคย จำนวนเงิน.....บาท

43) จำนวนนักเรียน/นักศึกษาในห้องเรียนมีทั้งหมดจำนวน.....คน

คาดว่าจะศึกษาต่อ.....คน หรือคิดเป็นร้อยละ.....

44) ระยะทางจากบ้านถึงสถาบันอุดมศึกษาที่นักเรียน/นักศึกษาคาดว่าจะศึกษาต่อ(ในหรือต่างจังหวัด) มีระยะทางประมาณ.....กิโลเมตร

45) สาขาวิชาที่นักเรียน/นักศึกษาชอบหรือตั้งใจจะประกอบอาชีพ(อนาคต)จะเลือกศึกษาต่อระดับ

- ☐ 1. ปวส. ประเภทวิชา ☐ เกษตรกรรม/ประมง ☐ บริหารธุรกิจ ☐ คหกรรม
☐ อุตสาหกรรม ☐ ศิลปกรรม ☐ อุตสาหกรรมท่องเที่ยว

(ถ้าระบุได้ โปรดระบุสาขา).....

- ☐ 2. ปริญญาตรี ประเภทสาขา ☐ วิทยาศาสตร์ ☐ สังคมศาสตร์

(ถ้าระบุได้ โปรดระบุสาขาหรือคณะ).....

46) ถ้าสามารถโอนย้ายหน่วยกิตที่เรียนมาแล้วได้บ้าง และได้รับทุนการศึกษาทั้งหมด นักเรียนมีความสนใจที่จะเข้าศึกษาต่อในระดับ ปวส. (สายอาชีวศึกษา) หรือไม่ อย่างไร

(ข้อ 46 ตอบเฉพาะนักเรียนที่กำลังเรียนในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 เท่านั้น ถ้าเรียนอยู่ปวช.ไม่ต้องตอบข้อนี้ข้ามไปตอบข้อ 48)

1. ☐ ไม่สนใจ 2. ☐ น่าสนใจ 3. ☐ สนใจอย่างยิ่ง

เพราะ.....

47) นักเรียน/นักศึกษามีความคิดเห็นหรือทัศนคติในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา

(ปวส.หรือปริญญาตรี) อย่างไร

โปรดแสดงความคิดเห็นต่อข้อความต่าง ๆ โดยกาเครื่องหมาย / ลงในช่องว่างที่ต้องการ

ลำดับ ที่	ข้อความ	ระดับความคิดเห็นในการศึกษาต่อ				
		เห็น ด้วย อย่าง ยิ่ง	เห็น ด้วย	ไม่ แน่ใจ	ไม่ เห็น ด้วย	ไม่เห็น ด้วย อย่าง ยิ่ง
1	เชื่อว่าตนมีความสามารถและสติปัญญา พอที่จะศึกษาต่อได้					
2	ต้องการศึกษาต่อเพื่อเท่าทันเพื่อนและผู้อื่น					
3	ชอบและสนุกกับการเรียน					
4	ศึกษาต่อเพื่อประกอบอาชีพที่ชอบหรือ สนใจ					
5	ศึกษาต่อเพื่อเป็นพื้นฐานในการเรียน ระดับสูงต่อไป					
6	ต้องการมีงานทำ หาเลี้ยงตนเองและ ครอบครัวได้					
7	การศึกษาคือช่วยให้หางานทำง่ายขึ้นและ สามารถเลือกงานได้					
8	ต้องการความก้าวหน้า ความมั่นคง และ รายได้ที่สูงขึ้นในอนาคต					
9	ต้องการวุฒิการศึกษาเพิ่มขึ้น เพื่อสร้าง ความภูมิใจให้ตนเองและครอบครัว					
10	ต้องการศึกษาต่อเพราะคิดว่าพ่อแม่มี ความสามารถที่จะสนับสนุนได้					

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	จิตติมา พลัปปลิ่ง
วัน เดือน ปีเกิด	19 เมษายน 2518
สถานที่เกิด	จังหวัดสุโขทัย
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	55/242 หมู่บ้านภัสสร 8 ถ.กาญจนาภิเษก ซ.กันตนา ต.บางใหญ่ อ.บางใหญ่ จ.นนทบุรี 11140
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาเศรษฐศาสตร์
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล รัตนโกสินทร์
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2535	มัธยมศึกษา โรงเรียนเฉลิมขวัญสตรี จังหวัดพิษณุโลก
พ.ศ. 2539	วิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาสถิติ (วท.บ.สถิติ) ภาควิชาสถิติ คณะวิทยาศาสตร์ จาก มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
พ.ศ. 2542	เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต คณะเศรษฐศาสตร์ จาก มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
พ.ศ. 2557	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ สำนักวิชาเศรษฐศาสตร์และนโยบายสาธารณะ จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ